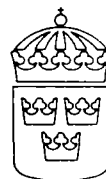

Riksdagens protokoll

1986/87:133

Protokoll
1986/87:133

1 juni 1987

Debatter m. m.

Måndagen den 1 juni

Totalförsvarets fortsatta utveckling	4
Ändringar i beskattningen av bensin m. m.	120
Anslag till utredningar m. m.	129
Ändring i polislagen	134
Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet	142
Bidrag till pensionärsorganisationerna	143
Ny inriktning och organisation av framtidsstudieverksamheten m. m.	144
Anslag till universitets- och högskoleämbetet	144
Reglering av priserna på fisk m. m.	144
Ändring i miljöskyddslagen m. m.	154
Betalningar till och från staten	162
Offentlig upphandling m. m.	163
Sveriges kredit- och valutapolitiska beredskap vid krig eller avspärrning	165

Måndagen den 1 juni

Kl. 10.30

1 § Justerades protokollen för den 20, 21 och 22 maj.

2 § Talmannen meddelade att *Nils G. Åsling* (c) denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Stina Eliassons uppdrag som ersättare upphört.

3 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1986/87:91 och 160 till konstitutionsutskottet
1986/87:164 till finansutskottet

4 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1986/87:K120 till konstitutionsutskottet
1986/87:Fi117 till finansutskottet

5 § Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1986/87:34 och 36
Lagutskottets betänkande 1986/87:32
Socialförsäkringsutskottets betänkande 1986/87:24
Socialutskottets betänkande 1986/87:40
Kulturutskottets betänkande 1986/87:24
Näringsutskottets betänkanden 1986/87:38, 41 och 42

6 § Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1986/87:11 om totalförsvarets fortsatta utveckling (prop. 1986/87:95).

Talmannen meddelade att debatten skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Totalförsvarets fortsatta utveckling

Anf. 1 OLLE AULIN (m):

Herr talman! Om man som jag har haft sin gärning inom totalförsvaret under sammanlagt 45 år, varav 25 år inom det militära försvaret och 20 år inom den civila delen av totalförsvaret känns det inte bra att riksdagens majoritet kommer att anta ett förslag om totalförsvarets fortsatta utveckling som visar att majoriteten inte velat dra de rätta ekonomiska slutsatserna av det som 1984 års försvarskommitté enigt uttryckt i sitt delbetänkande. I detta betänkande pekar man på den förändrade hotbilden i norra Europa och de ökade riskerna som detta medför för vårt land.

Majoritetens ställningstagande i dagens betänkande skulle kortfattat kunna karakteriseras enligt följande:

- För litet och för sent.
- Anslagsramarna är helt otillräckliga för att försvaret skall kunna lösa de uppgifter vi ger det.
- De vackra orden om allt som man *skall* kunna uträtta är däremot i legio.

Mängder av problem skjuts på framtiden, bl. a.:

- Det militära försvarets ledningsorganisation,
- en ny härordning för armén,
- arméns förmåga att med egna pansarförband i öppen terräng möta en pansrad motståndare,
- marinens ubåtsjaktförmåga,
- dimensioneringen av jaktflyget,
- omfattningen av det framtida skyddsrummbygget,
- frågan om beredskapsgrader,
- sjukvårdshelikoptrarna,
- ny radiaskyddsorganisation,
- civilbefälhavarnas och länsstyrelsernas ansvar, befogenheter och organisation och
- den landstingskommunala beredskapen.

Listan skulle kunna göras längre. Allt är restposter som vi nu inte kommer att ta slutlig ställning till.

Herr talman! Om man vill ge en kortfattad beskrivning av moderata samlingspartiets förslag i försvarsutskottets betänkande kan den göras i följande korta satser:

- Det militära försvaret måste avsevärt förstärkas. Det måste förstärkas mer än vad majoriteten, dvs. socialdemokraterna och folkpartiet, föreslår.
- Urholkningen av vårt militära försvar får inte fortsätta längre. Skärpta och delvis nya krav har – i och med den förändrade hotbilden – kommit att ställas på försvarets styrka, mångsidighet och beredskap.
- Vissa funktioner av totalförsvarets civila delar måste också förbättras. Dit hör hälso- och sjukvårdens utrustning och planering för ett krigsfall.

- Sjukvården i krig är för närvarande en svag länk i vårt totalförsvaret. Den satsning på en halv miljard kronor som ett enigt utskott föreslår är mycket angelägen.
- Det civila hemskyddet måste relativt snabbt byggas upp. Denna nya frivilligrörelse som hemskyddet avses bli förtjänar allt stöd den kan få.
- Vi måste minska sårbarheten i vårt samhälle. Sårbarheten har ökat i takt med samhällets modernisering och teknikens utveckling. Nu måste sårbarheten motverkas på alla områden. Försättningsvis krävs det beredskapshänsyn i samhällsplaneringen.
- Vi måste – inom både civilt och militärt försvar – ta fasta på sabotagehoten. En presumtiv angripare har stora resurser för sabotage färdiga att sättas in före ett angrepp mot vårt land.
- Vi måste resolut vidta alla de åtgärder som krävs för att olika samhällsfunktioner skall kunna fungera hyggligt i olika krislägen, i ett skymningsläge, vid avspärning och i ett krig.
- Försörjningsberedskapen är ytterst viktig. Den får inte äventyras genom att man laborerar med önsketänkanden om krisers och krigs kortvarighet.

Jag vill därmed, herr talman, komma in på ett antal reservationer. I anslutning till det som jag senast sade delar vi moderater inte försvarsministerns och utskottsmajoritetens alltför förenklade syn på möjliga framtida krisers och krigs karaktär och längd. Det som anförs i propositionen om ett förkrigsskede på upp till ett år och ett akut krigsskede mellan maktblocken på några månader utgör en schematisering som vi moderater inte vill lägga till grund för totalförsvarets långsiktiga planering. Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 9.

Herr talman! Det är, som jag sade, en nödvändighet att avsevärt förstärka det militära försvaret. Detta kräver ökade anslag, och jag vill redovisa våra förslag till anslagsökningar där utgångspunkten är förslaget i propositionen som socialdemokraterna och folkpartiet har ställt sig bakom i utskottet.

Under den närmaste femårsperioden vill vi ge 200 milj. kr. mer till arméns utbildning. De 700 milj. kr. som föreslås av utskottet, enligt regeringsförslaget, räcker inte till stort mer än att täppa till de oroväckande brister som har uppstått främst till följd av alltför knappa utbildningsanslag under de senaste åren. Bl. a. har repetitionsövningar fått ställas in, vilket är mycket oroväckande. Och med det anslag som utskottsmajoriteten nu föreslår kommer det också att bli nödvändigt att inställa repetitionsövningar. Vi anser att 900 milj. kr. i tillskott är ett absolut minimum när det gäller anslagshöjning för att våra värnpliktiga skall få en acceptabel utbildning.

Till arméns luftvärn föreslår vi 250 milj. kr. mer än regeringen. Under nästa femårsperiod behövs det 700 milj. kr. mer än regeringen föreslår.

Till arméns förnyelse föreslår vi för den första femårsperioden ytterligare 250 milj. kr. För nästa femårsperiod föreslår vi 700 milj. kr. mer än regeringen.

Studier och tillförande av en ny stridsvagn är här ett angeläget anslagsobjekt. Detta område kommer Björn Körlof senare i debatten att beröra.

Herr talman! Detta handlar om våra soldaters rätt till utbildning och materiel av modernt och ändamålsenligt slag, så att de har samma förutsättningar i strid som en eventuell angripares soldater.

På det marina området vill vi moderater satsa på ytterligare en modern ubåt 90. Av den anledningen vill vi öka anslaget med 100 milj. kr. under den första femårsperioden och med 250 milj. kr. under nästa period.

Till ubåtsskyddet vill vi öka anslaget med 100 milj. kr. för var och en av perioderna.

Vidare föreslår vi 400 milj. kr. till byggande av en sjunde och åttonde kustkorvett under den första femårsperioden och 450 milj. kr. under den andra perioden.

Det är angelägna förstärkningar av bl. a. vår ubåtsjaktskapacitet som vi vill åstadkomma. Skärgårdsförsvaret behöver mer än de 50 milj. kr. som regeringen vill ge. Vi föreslår en dubblering.

På flygvapnets område föreslår vi under den närmaste femårsperioden 100 milj. kr. i ökning till vissa motmedel, dvs. avancerad teknisk utrustning för våra stridsflygplan. En större satsning på sådan utrustning vill vi göra under den följande perioden. Då behövs 2,2 miljarder kronor enligt vår bedömning.

Under den närmaste femårsperioden är det för luftförsvaret angelägnast med anskaffning av en tolfte jaktdivision. Med 1 400 milj. kr. utöver regeringens förslag vill vi ge ÖB uppdraget att anskaffa ett lämpligt antal Jaktviggen. Under den andra perioden vill vi förstärka flygvapnet, eller rättare sagt luftförsvaret, med ytterligare 3 350 milj. kr.

Herr talman! Totalt vill vi öka anslagen under den första femårsperioden med 2,5 miljarder kronor mer än regeringen. För den andra femårsperioden innebär våra förslag en ökning med 8,3 miljarder jämfört med propositionens inriktning. Sammantaget innebär det att fram till 1997 kan ca 11 miljarder tillföras försvaret – 11 miljarder mer än vad regeringen och folkpartiet vill ge. Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 6 och 13.

Jag har redogjort för att vi vill anslå 1 400 milj. kr. utöver regeringens förslag till en anskaffning av en division JA 37, dvs. Jaktviggen. Vi motiverar förslaget utförligt i såväl partimotionen som i reservation 6. Skulle denna reservation falla har vi tillsammans med centern ett andrahandsyrkande om en division J 35 Draken. Det är ett sämre alternativ, men det är bättre än regeringens och folkpartiets förslag som inte ger en krona extra till en ytterligare jaktdivision under denna period. Vi vill basera denna nya division i södra luftförsvarssektorn där hotbilden visar att behovet av fler jaktflygplan är som störst. Det påvisas inte minst av de sovjetiska plan som lyckades ta sig till våra landamären helt nyligen.

Herr talman! Genom att förbättra ubåtsjaktskapaciteten med två kustkorvetter och en modern ubåt 90 kan vi också rädda framtiden för Karlskronavarvet. I reservation 12 tar vi upp den problematik som har uppstått för detta mycket viktiga marina varv. Utan nybeställningar under den närmaste tiden kommer situationen för varvet och dess anställda att bli mycket kritisk. Ordersvackan är djup och regeringen tar – av allt att döma – ganska lätt på detta. Jag yrkar bifall till reservation 12.

I försvarspropositionen föreslås en ny marin ledning på det lägre regionala planet. Syftet anges bl. a. vara att bättre samordna flottans och kustartilleriets verksamhet. Detta är i sig angeläget. Men den utformning förslaget fått har mött stark kritik från företrädare som på det högre regionala planet har

att leda den operativa verksamheten. Vi moderater finner att den kritiken är berättigad i många stycken. Det förslag som presenterats kan innebära risker för längre ordervägar, koncentration av staber till för få platser samt att fackkunskaper inte utnyttjas optimalt. Hela denna ledningsorganisation bör enligt vår mening prövas i samband med den nya översyn av försvarsmaktens och totalförsvarets ledning som pågår, och beslut bör fattas i ett sammanhang. Jag yrkar bifall till reservation 6 på denna punkt.

Propositionen föreslår också att kustbevakningen bryts ut ur tullverket och förs till försvarsdepartementet som en självständig myndighet. Härigenom kan en bättre samordning i fråga om kustövervakning, liksom i fråga om inköp och underhåll av fartyg och annan materiel, ske med försvaret. Överbefälhavaren och chefen för marinen ser detta som en naturlig åtgärd, inte minst mot bakgrund av att kustbevakningen i krig inordnas i det marina försvaret. På denna punkt yrkar jag bifall till försvarsutskottets förslag.

Så till några frågor på det civila totalförvarsområdet. Utformningen av det fortsatta byggandet av skyddsrum skall enligt propositionen på nytt övervägas. En ny mål- och riskanalys skall göras. I avvaktan på detta sker en drastisk minskning av medlen för byggande av skyddsrum. Likväl förutsätts att skyddsrum också i fortsättningen skall byggas inom utsatta riskområden. Vi moderater har redan nu velat ha det fastslaget att om den nya utredningen visar att tilldelade medel är otillräckliga, skall medel utanför försvarsramarna tillföras. Vi har inte fått gehör för denna skrivning, och jag yrkar därför bifall till reservation 10 på denna punkt.

I likhet med tidigare har vi moderater också i år velat slå vakt om civilbefälhavarnas och länsstyrelsernas möjligheter att informera, utbilda, öva och samordna verksamheten inom de civila delarna av totalförsvaret. "CB:s roll och inflytande i beredskapsplaneringen har förstärkts" säger departementschefen. Resurserna är dock enligt vår mening fortfarande otillräckliga. Vi moderater vill anslå ytterligare medel. Jag yrkar bifall till reservation 22.

Även länsstyrelserna har bristande resurser för att lösa sina uppgifter. Trots att uppgifterna vad avser freds räddningstjänst har ökat kraftigt, har personalreduceringar skett med totalt 20–30 % under den senaste tioårsperioden. Det kan inte fortsätta på det viset. Vi har begärt att riksdagen skall uttala att några ytterligare personalreduceringar för närvarande inte skall göras på försvarsenheterna. Majoriteten går emot detta yrkande. Jag yrkar därför bifall till reservation 19 på denna punkt.

Vi moderater har också begärt att de viktigaste räddningsenheterna skall göras bättre skickade att direkt efter mobilisering fullgöra sina uppgifter. Inte heller här har majoriteten velat lyssna. Jag yrkar bifall till reservation 10 på denna punkt.

Styrelsen för psykologiskt försvar har framhållit att samhällsutvecklingen och inträffade händelser ställer ökade krav på åtgärder mot desinformation och psykologisk krigföring. Vi har begärt ett uttalande av riksdagen om att motåtgärder skall komma till stånd. Jag yrkar bifall till reservation 10 också på denna punkt.

Herr talman! Samtidigt som det känns otillfredsställande att försvarets företrädare inte har fått gehör för sina väldokumenterade önskemål, är jag

glad över att få tillhöra ett parti som ständigt har slagit vakt om att tillräckliga resurser skall avdelas för att försvara landets frihet och oberoende. Den kampen har vi fört i decennier, ända från Harald Hjärnes tid, då han präglade uttrycket "försvar och reformer" och hävdade att ett starkt försvar för att bevara landets frihet inte står i motsats till nödvändiga samhällsreformer. Den kampen förde vi under mellankrigsåren och efter krigsslutet 1945, då nedrustningsförslagen duggade tätt. Ständigt konfronterades dessa nedrustningsförslag med den hårda verkligheten, med dess kriser och krigshärdar runt om i världen, t. ex. Tjeckoslovakienkriserna, Ungernkrisen, Koreakriget, Cubakrisen och nu senast det allt aggressivare uppträdandet av främmande ubåtar i våra inre farvatten.

Tron på ett "anpassningsförsvar", som kan avrusta och upprusta allteftersom "töperioder" växlar med kallt krig eller plötsliga personförändringar inträffar hos stormakterna, har stundom varit alltför stor både hos socialister och liberaler. Men försvaret och samhällsekonomin tål inte sådana tvära kast. Vidmakthållande av ett fredsbevarande försvar är en långsiktig och viktig investering.

Nedrustningsivrare hävdar att vi lägger ner alltför mycket på det militära försvaret.

Jag har bett utredningstjänsten beräkna hur mycket en inkomsttagare med en årslön på 100 000 kr. årligen av skattemedel betalar till det militära försvaret. Om det moderata förslaget skulle vinna gehör skulle summan för 1987/88 bli 1 645 kr. per år och därefter en successiv höjning med ca 20 kr. per år under den närmaste tioårsperioden. Det vore intressant att jämföra denna siffra med utvecklingen på hemförsäkrings- och bilförsäkringsområdet. Där höjs premierna ständigt allteftersom brottsligheten ökar. Nu har hotet ökat. Vi kan också konstatera att försvarets andel av bruttonationalprodukten och av statsbudgeten i dag är avsevärt lägre än för 20 år sedan.

Herr talman! Har vi råd att hålla ett starkt försvar? Jag menar att vi inte har råd att vara utan det.

Herr talman! Jag har här nu inte berört alla de områden som utskottsutskottet tar upp, men jag ber att få yrka bifall till samtliga de reservationer som bär Göthe Knutsons och mitt namn.

Anf. 2 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Det finns en mycket allvarlig bakgrund när riksdagen nu går att fatta ett nytt femårigt totalförsvarsbeslut. En enig försvarskommitté konstaterade i sin säkerhetspolitiska rapport 1985 att det nordeuropeiska och nordatlantiska områdets ökade strategiska betydelse lett till att Sveriges läge blivit mera utsatt i samband med kriser och väpnade konflikter i vår omvärld. "Denna utveckling har också lett till ökade påfrestningar i fred, främst i form av kränkningar av vårt territorium."

Motsvarande bedömning har också gjorts i våra grannländer. När försvarskommittén konstaterat att risken ökat för att vårt område skall dras in redan tidigt i en konflikt hänger det i första hand samman med att Nordatlantens marinstrategiska betydelse ökat påtagligt. Vårt land berörs därvid främst luftoperativt. Sverige ligger som en lång arm på tvären mellan viktiga havsområden och Sovjets kärnområde. Skulle man vrida Sverige kring ett

gångjärn i Skåne skulle andra änden av landet hamna söder om Rom. Längden säger en del om hur svårt det kan kännas för supermakter att undvika att nyttja vårt lands område i en större konflikt. Mot denna bakgrund är det inte minst viktigt att enighet nu finns om att utöka den svenska underrättelsetjänsten.

Det beslut riksdagen nu skall fatta kommer att innebära viktiga förstärkningar av svensk försvarskraft. Inte bara ÖB utan även åtskilliga andra har använt ordet "trendbrott". Två årtiondens utveckling bryts. Försvarsbesluten 1968 och 1972 fattades genom kommunistiskt stöd till socialdemokratiska förslag. Försvarsbesluten 1977 och 1982 fattades på förslag från regeringar under Thorbjörn Fälldin, med socialdemokratiska invändningar.

Jämfört med de fyra senaste besluten blir årets försvarsbeslut ett trendbrott genom att försvaret tillförs reellt ökade resurser. Det är inte minst en viktig signal utåt. Beslutet får därtill ett starkare parlamentariskt stöd än de fyra senaste besluten, och detta har rimligen en positiv signaleffekt gentemot omvärlden.

År 1984 var det möjligt att få en fyrpartiuppgörelse – under pågående försvarsbeslutsperiod – om åtgärder för att reparera skador till följd av främst kraftigt stigande dollarkurs. Den uppgörelsen låg på en lägre ekonomisk nivå än den riksdagen nu går att fatta beslut om. Men tyvärr var motsättningarna nu senast så stora – inte bara i fråga om anslagsbelopp utan även beträffande olika militära vapensystem – att en sådan bredare uppgörelse inte blev möjlig.

Den uppgörelse som träffades i januari innebar för både civilt och militärt försvar lösningar som ligger nära vad folkpartiet pläderat för i flera sammanhang. Jag skall erkänna att det under förhandlingarna före jul förekom långtgående trevare till uppgörelser med inslag som skulle ha varit svåra för folkpartiet att acceptera. Främst tänker jag då på tankarna att ur JAS-systemet dra bort det vapen som i ett överraskande inledningskede troligen skulle bli vårt effektivaste medel att med stor eldkraft kunna slå till snabbt mot t. ex. en luftlandsättning. Det var ett vapen som funnits med i JAS-planeringen på alla ekonomiska nivåer och som fanns med redan i beslutet 1982.

Partierna hade alltså olika prioriteringar. Det som gjorde det naturligt för folkpartiet att gå med i en uppgörelse var främst att regeringen i slutändan visade stor lyhördhet mot förslag som fanns med i folkpartiets uppställningar. I första hand vill jag nämna ökning av antalet ubåtar, förstärkning av ubåtsskyddet och kraftigare satsning på JAS-systemet.

I debatten har det tidvis låtit som om ett försvar på 125 miljarder är mer eller mindre odugligt medan ett påslag därutöver med en halv eller en miljard skulle innebära något radikalt annorlunda. Hur långt en dylik agitation kan föras upplevde jag hemma i Gävleborg, där det moderata ungdomsdistriktets ordförande i tidningar skrev att folkpartiet hade förrått fosterlandet. Det låter ungefär som professor Mittag-Lefflers motbjudande kampanj 1915. Men måhända är det så att avvägningsproblemen inom den offentliga sektorn år 1987 kan egga känslorna på ett sätt som siffrorna i sig knappast motiverar.

Jag ser det som en stor och viktig principiell framgång att årets försvarsbeslut slår fast att samma utgångspunkter skall gälla för hela totalförsvaret.

Ingen kedja är starkare än den svagaste länken, och det har egentligen varit absurdt att som hittills ha flera års avspärrning som utgångspunkt för vissa delar av totalförsvaret, medan sjukvården skulle klappa ihop redan efter mycket kort tid. Inhemska intressegrupper har lyckats trissa upp uthållighetskraven inom vissa sektorer, vilket lett till ett totalförsvaret med påtagliga obalanser.

Nu slås det fast att samma hotbild och samma planeringsförutsättningar skall gälla tvärsöver. För första gången får vi också en gemensam totalram för den civila delen av totalförsvaret. Samtidigt finns det äntligen på den civila sidan ett organ med uppgift att prioritera och komma med förslag till statsmakterna om vilka insatser som behövs för att helheten skall fungera, nämligen den i fjol tillkomna överstyrelsen för civil beredskap.

Vill man se det principiellt kan man säga att riksdagen äntligen fullt ut godtar den tanke som Karl Staaff förde fram redan 1906, nämligen nödvändigheten av en alltigenom planmässig ordning av försvaret.

Det kommer även i framtiden att finnas olika uppfattningar om hur hot ser ut och vilka metoder som är effektivast. Men grunden för resonemangen bör vara att man ändå erkänner att helheten skall hänga ihop. Jag noterar att moderaterna bejakar tanken på gemensamma planeringsförutsättningar men vill överlåta till något slags expertgrupp att i stället för politikerna göra de övergripande bedömningarna av vad som hotar Sverige. Det är ett förslag som nog varit enklare att förstå i en förparlamentarisk period i svensk historia. Vad däremot centern beträffar här man, såvitt jag förstår, inte godtagit själva tankegången om gemensamma planeringsförutsättningar. Det är en sak att tycka att vi allmänt skall kunna möta längre kriser. Men centern vill t. ex. hålla kvar vid hittillsvarande treåriga krislängder när det gäller teko, medan partiet nöjer sig med ett år i fråga om sjukvård och energi.

Totalförsvarets allvarligaste brister finns inom sjukvården, närmast troligen inom telekommunikationerna. På båda dessa områden innebär årets beslut kraftiga förstärkningar. Men det är viktigt att det som beslutas också verkställs. Det är tragiskt att se hur riksdagsbeslutet 1982 om förstärkning av sjukvårdens försörjning med förbrukningsmateriel har förfuskats. Ännu förra månaden, den 58:e av de 60 månader som det förra försvarsbeslutet omfattade, var hälften av de drygt 100 miljoner riksdagen anvisat oanvända. Nyligen har konstitutionsutskottet uttalat allvarlig kritik mot det sätt på vilket myndigheterna hanterat frågan. Socialstyrelsen har inte varit vuxen sin uppgift. Statens förhandlingsnämnd verkar inte bara i denna fråga uppträda på ett sätt som måste inge djup oro. Och för att travestera Povel Ramel: Och över alltihopa vilar Landstingsförbundet.

Propositionens förslag innebär att skyddsrumbyggandet skall inriktas mot de områden där riskerna är störst. Rader av försvarsdirektörer har förklarat att detta innebär en brytning med 1982 års försvarsbeslut. Det är fel. Riksdagen och regeringen uttalade sig 1982, på förslag av den föregående försvarskommittén, för en hårdare styrning av skyddsrumproduktionen till riskområden och till prioriterade samhällsverksamheter. Civilförsvarsstyrelsen och därefter räddningsverket har dock vägrat att följa detta beslut.

Försvarsutskottet föreslår att arbetet med att ta fram nya mål, riskbedömningar och principer för befolkningens skydd skall följas genom parlamenta-

risk medverkan. Det är viktigt att så sker. Alla människor, oavsett var de bor eller arbetar, skall ha kunskap och visst grundskydd. För dem som finns inom områden med särskilt stora risker, t. ex. nära sannolika bombmål, måste ett kraftigare skydd skapas. Med hittillsvarande sätt att sköta dessa frågor skulle det dröja till långt in på nästa sekel innan skyddsbehovet tillgodosetts, t. ex. i Stockholms innerområde. Som belysning brukar jag nämna att personalen vid försvarsstaben saknar skyddsrum vid överraskande anfall. Samtidigt byggs slentrianmässigt skyddsrum i områden utan något rimligt mål i närheten.

För både civila och militära delar av totalförsvaret är personalfrågorna ytterst centrala. Tyvärr fungerar inte fördelningen av personal väl. Man kan ange skrämmande exempel på hur sjukvården skulle drabbas vid mobilisering därför att militära och civila intressen inte kunnat enas om rimliga lösningar. I försvarskommittén hade Barbro Evermo och jag i särskilt uppdrag att granska frågor om personalfördelning men också de särskilda problemen med att kunna rekrytera och behålla kompetent personal till det militära försvarets fasta yrken. Grundprincipen för personalförsörjningen måste vara att varje medborgare medverkar i den befattning där nyttan för totalförsvaret blir störst. Propositionens lagförslag om vidgad utbildningsplikt redan i fred för sjukvårdspersonal är ett viktigt steg i denna riktning. Politiskt finns däremot inte under överblickbar tid möjlighet att förverkliga folkpartiets förslag om ett förnygrat och bättre utbildat civilförsvaret.

Vad gäller den anställda personalen har det militära försvaret samma slags problem med att behålla kompetent personal som flera andra delar av den offentliga sektorn. Staten är på många sätt en trög arbetsgivare. Skall man lyckas att göra försvarets yrken attraktiva krävs en ordentlig decentralisering av ansvar och sådana arbetsformer att enskilda uppmuntras att ta egna initiativ. På många sätt fungerar försvaret dåligt därför att det är alltför centralstyrt. Carl-Johan Wilson kommer i sitt inlägg att vidareutveckla tankar om personal och utbildning.

Det militära försvaret tillförs nästa femårsperiod 6,8 miljarder utöver nu utgående anslag. Låt mig också påminna om att försvaret får behålla rationaliseringsvinsterna i verksamheten. För flertalet andra statliga områden ställs ett rationaliseringskrav på 2 %, och anslagen minskas årligen genom detta. Verksamheten skall alltså effektiviseras, och därmed skall det bli möjligt att bidra till att förbättra statens finanser.

Men försvaret undantas från besparingskravet. De pengar som frigörs där genom rationalisering får användas t. ex. för att modernisera utrustningen. 1982 års försvarsbeslut innebar ett tioårigt rationaliseringsprogram som skulle ge ungefär 10 miljarder – pengar som i sin helhet skulle få användas för att finansiera förbättringar inom försvaret. Ett viktigt motiv är att detta är nödvändigt för att kunna betala mer för materiel som fördyras genom att prestandakraven skärps.

Ännu så sent som i ÖB:s programplan i juni förra året angavs att försvarets verksamhet undan för undan effektiviseras och rationaliseras så som programmet förutsatte. Men mindre än ett kvartal senare kom chockbesked om mycket kraftiga ekonomiska obalanser i armén. Man gör av med mer pengar än beräknat i den dagliga driften. Effektivitet och produktivitet är lägre än man räknat med.

Tidigare har försvaret anförts som något av föregångare i statsförvaltningen när det gällt planeringssystem, men den mycket grova planeringsmissen i fjol har självfallet minskat trovärdigheten i systemet. I efterhand har vi fått veta att dåvarande ÖB personligen kände oro för kostnadsutvecklingen inom driften, men försvarsgrenschefer försäkrade honom att det inte var något problem. Sedan dröjde det emellertid inte många månader innan bubblan sprack. Pengar som annars skulle ha kunnat användas för kvalitetsförstärkningar måste alltså stoppas in för att kompensera utebliven effektivisering i verksamheten. I propositionen föreslås därför ungefär 1,5 miljarder mer till utbildning och drift än man tidigare hade tänkt sig för de närmaste fem åren.

Att planeringen slagit så fel i fråga om utbildningsverksamheten är en viktig anledning till att ÖB fått i uppdrag att komma med ett samlat arméförslag, så att riksdagen kan fatta beslut 1989. Det är trist att riksdagen inte kan fatta beslut i dag, men det finns inget underlag för beslut om arméns framtid.

Fram till för nära ett år sedan var det ÖB:s mening att redovisa ett förslag till fredsorganisation. Men ÖB fick inte det underlag som arméchefen utlovat. ÖB ansåg dock, till skillnad från arméchefen, att man inte kunde vänta med beslut till 1992 utan föreslog att riksdagen skulle fatta ett separat beslut 1989. När vi så i höstas fick beskedet om att arméns hela planering och verksamhet råkat i kaos, var det uppenbart att översynen måste omfatta hela arméstrukturen och utbildningen.

Med tillfredsställelse har jag konstaterat att den nye ÖB offentligt har förklarat att det är nödvändigt att avveckla de nuvarande åtta omoderna infanteribrigaderna och i stället satsa på mer kvalificerade förband. Egentligen är det vad riksdagen beslöt redan 1972, men myndigheterna ogillade det beslutet, så inget hände. Visserligen säger regeringsformens första paragraf att folkstyrelsen förverkligas genom ett parlamentariskt styrelseskick, men fråga är om man inte i praktiken borde tillägga en rads förklaring med innebörden: "såvida inte myndighet anser annorlunda".

Jag minns tydligt de mycket hårda attackerna från arméledningen mot Sven Wedén inför 1972 års försvarsbeslut i fråga om såväl brigader som direktrekrytering och utbildningstider när det gällde lokalförsvaret. Just det Wedén då kritiserades för återfinns med nästan förbluffande likhet sedan några månader eller veckor i PM som cirkulerar i staberna. Synd bara att 15 års försening och konservatism har lett armén in i en situation av kraftiga obalanser och förvärrad kvalitativ eftersläpning.

Jag vill betona att det är ÖB som fått uppdraget att ta fram förslag till en reformerad armé. Jag utgår från att den nye ÖB kommer att personligen övervaka arbetet, så att han inte försätts i samma förlägenhet som sin företrädare, när denne stod utan förslag därför att man på nivån under honom inte lämnade utlovat material.

Över huvud taget tror jag det är viktigt för oss som sysslar med olika samhällsområden att fundera mer över hur riksdagens inflytande över beslut skall tillgodoses. De senaste dagarna har jag haft stort utbyte av att läsa en avhandling om svenska flottan och pansarfartygsfrågan under mellankrigsåren. Den är skriven av Anders Berge inför hans disputation nu på fredag. Det är inte utan att mycket av det han beskriver känns aktuellt för den som

haft tillfälle att se ett antal turer från militära myndigheter och från räddningsverket under senare år. Det är nödvändigt att stärka riksdagens insyn och inflytande i totalförvarsfrågor, varvid jag inte minst tänker på det kommande armébeslutet. I försvarsutskottets betänkande står en del om detta. Försvarskommittén kommer också inom kort med förslag om hur det parlamentariska inflytandet skall stärkas.

Vad gäller de marina stridskrafterna görs i propositionen väsentliga förstärkningar. 600 miljoner avsätts för kvalitativa förbättringar av ubåtskyddet – det gäller främst hydrofoner och annan utrustning – för att man skall få ut större effekt ur befintliga eller redan beställda fartyg. Dessa förstärkningar fanns inte med i ÖB:s perspektivplan 1985 eller i programplanen 1986, i vilka i stället föreslogs flera ubåtsjakthelikoptrar. Detta senare förslag återfinns nu inte hos någon, vare sig hos något parti eller någon myndighet. Med propositionens förslag bör effekten i ubåtskyddet kunna öka högst väsentligt, nämligen så att man får ut mesta möjliga effekt ur de enheter som vi med befintlig personal kan bemanna.

Från folkpartiets sida fäster vi stor vikt vid att antalet ubåtar kan utökas från 12 till 14. Det bör ske genom att nya ubåtar levereras, samtidigt som ett par befintliga Sjöormenubåtar livstidsförlängs. I en interpellationsdebatt för en vecka sedan gav jag en del synpunkter på detta, i vilka försvarsministern då instämde.

Det är angeläget att antalet ubåtar kan utökas. Visar det sig att den planerade ubåt 90 fördrivas, som mycket tyder på, bör man seriöst pröva att i stället bygga ytterligare ett antal enheter av den Västergötlandsklass som i dag tillverkas i Malmö och Karlskrona. Förmodligen blir det i så fall en "spetsad" version av den ubåten. Koppling till erforderligt antal Sjöormen måste medge en relativt snabb utökning till 14 ubåtar. I detta tänkta fall utgår ubåt 90. Den australiska ordern till Kockums underlättar detta. Den därpå följande ubåtsserien bör om möjligt inriktas mot den – efter franska idéer – mindre typ med oförändrad vapenlast som på senare tid har förekommit i den marina diskussionen. Generellt gäller att ubåtssystemet bör utökas därför att det har stor effekt för attackuppdrag, spaning, dold minering och ubåtskyddsuppgifter. Den mycket stora fördelen med ubåtssystem ligger inte minst i att dessa är utomordentligt svåra att förbekämpa för en angripare.

Vad gäller ytfartyg konstaterar jag att de sex kustkorvetter som vi kommer att ha om några år är allsidigt användbara, till skillnad från dagens fyra torpedbåtar och tolv robotbåtar, som inte kan nyttjas i ubåtsjaktuppgifter. I den framtida marinen bör flertalet fartyg vara allsidigt användbara. Det är samtidigt angeläget att så långt möjligt hålla uppe antalet fartyg. Det är inte minst mot den bakgrunden folkpartiet varit pådrivande för att tidigarelägga tankar på ett nytt allsidigt stridsfartyg – en marin JAS, om man så vill. En del erfarenheter kan hämtas från danska Standard Flex, vars första exemplar har ett plastskev från Karlskronavarvet. Fartyget skall kunna skifta uppgift genom att snabbt byta utrustning, nästan som i ett containersystem. S. k. sidokölssvavare erbjuder intressanta möjligheter liksom ny teknik för att minska risken för upptäckt via motståndarens radar.

Det nya fartyget bör kunna spela en rad roller. Däremot bör det inte normalt ges lika avancerad ledningskapacitet som kustkorvetterna. Av

ekonomiska skäl kan vi inte ha många fartyg med vartdera så stor ledningskapacitet att de kan leda halva flottan. Det vore sannolikt fel avvägning att för den flotta vi ser framför oss skaffa fler än sex kustkorvetter, eftersom styckekostnaden för dessa är större än den vi räknar med för det kommande s. k. JAS-fartyget. Kostnadsfrågan är viktig om man vill hålla uppe antalet enheter. Jag kan också notera att ÖB inte i något läge föreslog fler kustkorvetter med mindre än att försvarskostnaderna höjdes ungefär dubbelt så mycket som föreslås i propositionen.

Vi är i folkpartiet angelägna om den föreslagna utökningen från ett till fyra batterier med tung kustrobot. Dessa bör kunna användas i vilket kustområde som helst – inte minst Gotland ter sig som en naturlig grupperingsplats.

Till sist några ord om luftförsvaret.

I fråga om luftförsvaret innehåller propositionen enligt kommitténs förslag en utökning av arméns avancerade luftvärn. Till flygvapnet ges tillskott för att förbättra elektroniska motmedel och jaktbeväpning, det senare genom ökad medverkan av svensk industri för att minska nuvarande mycket stora USA-beroende. Bssystem, luftbevakning och stridsledning förbättras.

I planeringen för perioden 1992–1997 tillgodoses folkpartiets förslag om en utökad ram för JAS, vilket möjliggör att fler JAS-flygplan kan anskaffas. Beslut om detta fattas 1992. Vill man nyanskaffa fler flygplan, är fler JAS det naturliga. Från folkpartiets sida har vi därför hela tiden varit negativa till tanken att göra en extrabeställning på mellan 8 och 15 Jaktviggen. ÖB har framfört detta förslag på sina högsta ekonomiska nivåer, medan han har avrått från det på andra nivåer. Personligen har jag ifrågasatt om det över huvud taget är möjligt att förmå underleverantörer att återuppta tillverkning av mekaniska enheter och elektroniska komponenter som slutlevererades för flera år sedan. Att konstruera om Jaktviggen för en kort extraserie skulle bli mycket dyrt. Styckepriiset för dessa plan kan beräknas till omkring 150 miljoner, vilket är 50 % mer än vad betydligt modernare konstruktioner kostar internationellt. Kostnaderna för tillverkning, bränsle och underhåll ligger betydligt över vad JAS kommer att kosta. Dessutom har varje JAS-flygplan större fredsbevarande effekt genom att det blir mer allsidigt användbart än Viggen är.

Redan när ÖB presenterade sin programplan förra året reagerade jag mot det ologiska i att han i sitt förord för en ytterligare division Jaktviggen så starkt tryckte på behovet av incidentberedskap i fred och neutralitet. Behovet av sådan finns väl i så fall också på andra nivåer, men varför aktualiserade ÖB då inte möjligheten att – i väntan på JAS – sätta upp en division JA 35 Draken av flygplan som redan finns? Inte på någon ekonomisk nivå hade ÖB det förslaget. I efterhand har jag förstått att ÖB nog kände det svårt att säga politikerna att för 25–30 miljoner kan man modifiera det antal Draken som motsvarar Jaktviggarna för 2 miljarder.

Folkpartiets slutsats var alltså att om man godtog ÖB:s argument om behovet av förstärkt incidentberedskap, borde man ändå komma till en annan slutsats än ÖB i flygplansvalet. Att modifiera befintliga flygplan så att man kan nyttja fler flygtimmar för varje flygplan är en metod som fått mycket stark spridning under senare år, helt enkelt av ekonomiska skäl. USA, Västtyskland, Schweiz, Belgien, Frankrike, Israel, Japan och rader av andra

länder gör på detta sätt. Min spontana lekmanaslutsats var att det som andra stater gör bör kunna vara möjligt att göra också i Sverige.

Folkpartiets tanke att sätta upp en ytterligare Drakendivision fanns med i Bengt Westerbergs försvarspolitiska tal i Visby i början av september förra året. Efter detta förklarades dock från myndighetshåll att varje tanke på att sätta upp en ny division är omöjlig före 1991. – just det är då ÖB:s extra Jaktviggendivision kunde bli aktuell.

Något gehör från andra för tanken fanns inte under förra året. Att sätta upp en division innan det finns personal är naturligtvis helt meningslöst. Det skulle bara betyda att man ökade antalet vakanser. Inte en enda ny pilot eller en enda ny tekniker tillkommer de närmaste åren för att man sätter upp en extra division. Och om redan befintliga divisioner har nedsatt krigsförmåga till följd av för få tillräckligt utbildade piloter, skall man naturligtvis inte tunna ut dessa divisioners personal ännu mer. ÖB har förklarat att man utbildar så många piloter och tekniker som utbildningsorganisationen klarar av.

Mot den här bakgrunden övertygades vi i folkpartiet om att tanken på att sätta upp ytterligare en division kan förverkligas tidigast 1991. Men så nära 1992 års försvarsbeslut bör frågan naturligt hänga samman med planeringsarbetet inför det beslutet. Det finns ju också ett samband mellan en ny division och antalet JAS-flygplan.

Däremot finns det skäl att redan nu modifiera fler J 35 till s. k. Johanstandard, innebärande en fördubbling av antalet robotar på flygplanet och olika andra åtgärder som väsentligt ökar systemets operativa kapacitet. Görs modifieringen i ett sammanhang, bör den bli billigare per flygplan genom att både underleverantörer och verkstäder får en längre serie utan uppehåll.

Förmodligen vore det inte lyckligt om riksdagen uttalade att fler Draken under alla förhållanden skall modifieras, för då skulle industrin ha ett övertag över statens förhandlare. Bara om industrin ger ett bra bud bör ÖB råda statsmakterna att göra en utökad modifiering. Så länge flygplanen inte skrotats finns ju alltid handlingsfrihet.

För egen del vill jag gärna säga att det skulle vara en stor fördel att ha fler Draken modifierade. Man kan då sätta upp en fjärde division den dag personalläget medger det. Men även i övrigt skulle fler Draken ge en utökad handlingsfrihet, helt enkelt genom att man med dessa flygplan skulle ha ett antal tusen extra flygtimmar som kan tas ut på olika sätt. Tyvärr finns ingen sådan handlingsfrihet i befintliga Attackviggarna och Spaningsviggarna genom att varje enskilt flygplan där har en noga uträknad maximiflygtid som av struktur- och hållfasthetsskäl inte kan överskridas. Genom ett förnuftigt utnyttjande av Draken finns flera möjligheter att möta förändrade behov fram till och strax efter sekelskiftet. Majoritetsskrivningen i försvarsutskottets betänkande ger en sådan handlingsfrihet, vilket vi från folkpartiets sida hälsar med tillfredsställelse.

Herr talman! Efter denna genomgång ber jag att på alla punkter få yrka bifall till försvarsutskottets förslag.

Anf. 3 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Eftersom Hans Lindblad berörde moderata synpunkter vill jag kortfattat bemöta honom. Det är närmast regeringens företrädare som vi vill debattera med, men jag tror att det är viktigt att bemöta Hans Lindblad på dessa punkter.

Hans Lindblad citerade överbefälhavaren, när denne talade om trendbrott, men underlät att citera överbefälhavarens uttalande om att den här överenskommelsen innebär fortsatt eftersläpning gentemot omvärlden. Det är trots allt hotet mot oss och möjligheterna för en eventuell motståndare som är avgörande för hur vår förmåga skall gestalta sig och byggas upp.

Hans Lindblad ville tydligen framhålla att ett påslag på 11 miljarder kronor under en tioårsperiod inte har någon betydelse. Men Hans Lindblad vet mycket väl att det är påslagen efter de fasta kostnaderna inom totalförsvaret som är avgörande för möjligheterna att tillföra försvaret modern och ny materiel.

De gemensamma planeringsförutsättningarna anser vi skall prövas på nytt. Jag finner det självklart att det är Sveriges riksdag som skall fastställa de gemensamma planeringsförutsättningarna efter det att dessa har tagits fram av en expertgrupp.

Hans Lindblad talade om någon form av JAS-fartyg. När skall det tas i bruk? När skall det börja flyga?

Till slut, Hans Lindblad: Vilka pengar ger ni överbefälhavaren för modifiering av J 35:or? Ni har inte gett en enda krona till överbefälhavaren för det ändamålet?

Anf. 4 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! ÖB har föreslagit att försvaret skall få ungefär 15 miljarder över den s. k. grundnivån. Moderata samlingspartiet har föreslagit 8,7 miljarder, propositionen innebär 6,2 miljarder. Man kan citera ÖB på olika sätt, men skillnaden mellan 8,7 och 6,2 miljarder i detta avseende tycker jag inte motiverar de ord som har förekommit i moderat agitation.

Vad gäller frågan om planeringsförutsättningar för totalförsvaret och vilka risker Sverige skall ta tycker jag att det är rimligt att detta behandlas av försvarskommittén, bland politiker. Det är inte en sak som är lämplig för tjänstemannaavväganden. Kommer man till andra slutsatser, exempelvis till en fördubbling, så kostar det många många miljarder framför allt i form av en utökad oljelagring. Det är rimligen beslut som skall fattas av politiker. Att flytta dessa överväganden från en försvarskommitté till en tjänstemannautredning tycker jag är fel väg.

Vad sedan gäller J35:orna så skulle en modifiering av dem kosta mellan 1,5 och 2 milj. kr. per flygplan, en summa på omkring 25 milj. kr. Detta, Olle Aulin, är inte ett likviditetsproblem. Om man sätter denna kostnad i relation till flygvapnets materielanskaffningskostnader, som är 5 miljarder per år, dvs. 25 miljarder under femårsperioden, vilken omfattar 1 825 dagar, kan man säga att det som kan inrymmas i försvarsbeslutet den sista juni kan klaras av någon gång på eftermiddagen den 2 juli samma år. En sådan exakthet har vi inte i planeringssystemet. Det är alltså inte en likviditetsfråga, utan frågan är: Anser man att åtgärden att skaffa handlingsfrihet är viktig jämfört med

alternativa användningar? Är den det på en nivå på 124 miljarder? Är den inte det, så är det inte sannolikt att den vore det heller på en något högre nivå. Vi kan notera att ÖB över huvud taget inte aktualiserat detta. Det är rimligt att han gör en operativ bedömning av att ha handlingsfrihet, och jag ser med förtröstan fram mot att det görs en sådan prövning nu när ÖB inte är blockerad av det dilemma som han befann sig i, då han ännu försökte övertyga politiker om att de borde skaffa ett antal extra Jaktviggen.

Anf. 5 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Detta resonemang påminner om gumman och hästen: Orkar du det, så orkar du detta. Vi vet att försvaret har en mycket svår ekonomisk situation. Den som läser tidningar finner att man nu har konstaterat att av det påslag enligt propositionen som försvaret nu får, med folkpartiets hjälp, har 2,5 miljarder redan försvunnit för att fylla igen de hål som fanns tidigare. Stora pengar går alltså åt till detta. Visst är det ett problem om man ständigt ger myndigheterna nya uppgifter utan att ge dem mera pengar.

Hans Lindblad resonerar dessutom som vanligt bara om den första femårsperioden, och det fungerar bra utifrån hans matematik. Det är ju fråga om en trappa med årliga påslag, och det är i ett tioårsperspektiv under den andra femårsperioden som de stora pengarna faller ut. ÖB:s högsta nivå rymmer totalt under tioårsperioden ungefär lika mycket som vår.

Anf. 6 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Nej, vad riksdagen nu har att fatta är ett femårigt försvarsbeslut. Vi har dessutom synpunkter på planeringen för tiden därefter.

Vad gäller Drakarna skall självfallet det operativa värdet av en handlingsfrihet vägas mot alternativa användningar av pengarna. Det är då inte primärt en likviditetsfråga utan en fråga om huruvida ÖB bedömer att åtgärden i sig är intressant. ÖB har möjlighet att komma tillbaka med detta redan i programplaneringsomgången i sommar. Jag är ganska förhoppningsfull beträffande det resultat som han då skall komma fram till. Det som kan föreslås i detta sammanhang är samma handlingsfrihet som skapas i land efter land genom mycket begränsade insatser.

Anf. 7 GUNNAR BJÖRK i Gävle. (c):

Herr talman! Den svenska försvarspolitikerna har varit ganska livligt diskuterad sedan föregående säkerhetspolitiska beslut fattades 1982. Vi hade om säkerhetspolitiken under ett antal år en ganska hätsk debatt, som vi dess bättre inte kommer att höra något av i dag. Den turbulens som under en tid förekom mellan socialdemokrater och moderater finns inte längre, eftersom vi nu går till riksdagen med ett enhälligt ställningstagande om säkerhetspolitiken, vilket grundar sig på en på denna punkt enig försvarskommitté.

Vad gäller den aktuella nedrustningssituationen vill jag säga att ett genombrott i frågan om kärnvapen i Europa förhoppningsvis är på väg, innebärande att ett avtal skulle kunna ligga inom räckhåll. Ett avtal om eliminering av alla medeldistanskärnvapen från Europa skulle ha stor betydelse. Det vore också ett viktigt psykologiskt steg, eftersom det skulle

leda till att operativa system med kärnvapen för första gången ömsesidigt skulle kunna dras tillbaka och förstöras. Det är också viktigt för den svenska säkerhetspolitiken att förhandlingarna kan leda till ett framgångsrikt slut.

Ett av de främsta uttrycken för våra strävanden mot säkerhet, ökat samarbete och vidgade mänskliga kontakter är den europeiska säkerhetskonferensen. Vår förhoppning är att konferensen nu skall leda in på de verkliga nedrustningsfrågorna. På det ekonomiska området är det miljöfrågorna som förenar, och det krävs gemensamma insatser för att man skall klara de synnerligen internationella problem som miljöfrågorna är. Detta kunde vara ett centralt samarbetsfält, där Europas folk har verkliga gemensamma intressen och där man skulle kunna knyta mer av mänskliga kontakter. Det återstår därvidlag mycket att göra, även om vi då och då kan skönja en och annan förbättring.

Även om de nordiska länderna valt olika säkerhetspolitiska lösningar har vi som gemensamt mål att åstadkomma stabilitet och avspänning i norra Europa. Vi har konsekvent sökt följa denna målsättning, och vi kan konstatera att detta arbete har varit framgångsrikt. Sveriges neutralitetspolitik måste fullföljas med fasthet och konsekvens. Att vi i vår del av Europa på det hela taget varit befriade från allvarliga kriser betyder inte att situationen på våra breddgrader har varit oförändrad. Det är uppenbart att det nordeuropeiska och det nordatlantiska området har fått en ökad strategisk betydelse. Stormakterna har på olika sätt visat ett tilltagande intresse för utvecklingen på våra breddgrader. Det förekommer också en ökad militär aktivitet och en starkt markerad teknisk utveckling från båda alliansernas sida i vårt närområde. Sverige måste vara fast beslutet att skydda landets territorium med alla tillgängliga medel och att demonstrera för omvärlden att våra gränsér för oss är heliga.

Det pågår en omfattande marin rustning. Kapprustningen till havs har också medfört att allt större delar av det fria havet nu används av båda blocken för övningar och annan militär närvaro. Det har blivit allt svårare att överblicka den militära aktiviteten också i de nordliga farvatten. De ledande militärmakterna måste iaktta återhållsamhet i vår del av världen. Ingen skulle tjäna på den spänningsökning som den pågående styrkeuppbyggnaden i de nordliga farvatten kan befaras medföra. ESK-konferensen bör diskutera vad som kan göras på det marina området för minskning av risken för militär konfrontation i de europeiska havsområdena.

En viktig fråga för de nordiska länderna är hur vi på politisk väg kan bidra till att ytterligare konsolidera och stärka stabiliteten i norra Europa. Här har frågan om en kärnvapenfri zon i Norden som ett första steg mot ett kärnvapenfritt Europa en given plats. I centerpartiet hoppas vi att diskussionen om en sådan zon kan leda till en fördjupad nordisk dialog i säkerhetspolitiska frågor.

På ett område inger utvecklingen sedan föregående totalförsvarsbeslut stor oro. Det är beträffande samhällets ökade sårbarhet. Vi får nu skörda effekterna eller "frukterna" av en centralistisk samhällspolitik.

Bl. a. avsaknaden av en kraftfull regionalpolitik, en dålig energipolitik, en övertro på centrala beslut och centraliserade system slår nu igenom. Det gäller sårbarheten eller funktionssäkerheten på områden som el, energi,

transporter, livsmedel, data, elektronik, teko och teleförbindelser. Här måste krafttag till för att vi skall kunna hantera situationen i en fredskris eller vid en avspärrning.

Vad är det då som skiljer de olika partierna åt efter årets försvarsuppgörelse? Först och främst bör man, vilket hittills i den allmänna debatten inte gjorts, hålla isär olika delar av beslutet.

Beträffande säkerhetspolitiken råder stor enighet, vilket vi från centern hälsar med stor tillfredsställelse.

Då det gäller inriktningen av totalförsvaret delar inte centern de nya importantaganden som ligger till grund för majoritetens ställningstaganden, då de leder till ett onödigt risktagande.

På det militära försvarets område finns det nu i riksdagens försvarskott tre alternativ:

1. Socialdemokraterna och folkpartiet föreslår 6,2 miljarder över grundnivån.
2. Centerpartiet föreslår 6,8 miljarder över grundnivån.
3. Moderaterna föreslår 8,7 miljarder över grundnivån.

För de civila delarna av totalförsvaret finns det två alternativa förslag till riksdagen i försvarskottet:

1. Socialdemokraternas och folkpartiets förslag, till vilket moderaterna anslutit sig, innebär att 1,2 miljarder tas från en prolongerad nivå vad avser de civila totalförsvarsdelarna.
2. Centerns alternativ, som innebär en minskning med 750 miljoner från en prolongerad nivå, dvs. plus 500 miljoner i förhållande till majoritetens förslag.

Tack vare den extra satsning på det militära området som centerpartiet föreslår kan vi ge ett kraftigare stöd till kvaliteten i värnpliktsutbildningen i hela landet. Vi avsätter medel för en grupp 37 Viggen. Vi deltar i arbetet på en ny jaktrobot. Men vi anser däremot inte att man skall fatta beslutet på nära en miljard om den tyska bombkapseln, eftersom vi inte anser att informationen om materialprojektet varit tillräcklig. Visst har det, som Hans Lindblad påpekar, tidigare fattats beslut om att beväpningsfrågorna ingår i JAS-beslutet, men detta faktum bör inte lägga hinder i vägen för folkpartisterna och socialdemokraterna när det gäller att ha en åsikt om ett materialprojekt som kostar en miljard. Det är uttryck för en förblindelse att man här enbart vill lyssna på myndigheterna. Jag tycker att också parlamentariker bör kunna ha en åsikt i detta fall.

Inställningen att vi inte deltar i beslut i frågor där vi inte känner oss riktigt informerade gäller också ny ledningsorganisation i Stockholmsområdet, där man inte haft en ordentlig parlamentarisk insyn. I sådana situationer kommer vi självfallet inte att delta i besluten.

Utvecklingen beträffande flygstridskrafterna inom Warszawapakten inger stor oro. Ökningen av antalet flygande enheter är mycket stark.

Det är också viktigt att vi i områden där gränsdragningen inte är klar inte låter området ensidigt utnyttjas på ett sådant sätt att vi skapar sedvanerätt för någon.

I stället bör vi se till att våra möjligheter att ha en ordentlig incidentberedskap upprätthålls. Bäst skulle detta kunna ske genom att man tillförde en grupp 37 Viggen, som i ökad omfattning placerades på Visbybasen för ökad närvaro i Östersjöområdet. Vi har dock funnit att en tillräckligt bred majoritet inte stött detta förslag. Centerpartiet yrkar i sin partimotion därför att, därest yrkandet faller, en fjärde division 35 Draken sätts upp i anslutning till F 10 i Ängelholm, vilken dock i stor utsträckning finns baserad på Visbybasen.

Den argumentering som Hans Lindblad gav mot 37 Viggen och för Draken borde egentligen leda till att folkpartiet stöder det krav som fanns i centermotionen och som nu bildar en reservation. Hans argumentering kan inte landa på något annat än bifall till den reservationen.

Utformningen av Drakensystemet återkommer Ingbritt Irhammar till i sitt anförande.

Vårt alternativ skulle också kunna ge underlag på det militära området för att staten skulle kunna bli en bättre arbetsgivare. När det saknas nära tusen tjänster inom försvarsmakten, är detta ett symptom på att något inte fungerar bra.

Vårt alternativ ger också möjlighet till en tidigareläggning av ubåt 90, till ett bättre tillskott för motmedel samt basutbyggnad inom flygvapnet.

Vi har också i centerns partimotion tagit upp kravet på att skriva in den allmänna värnpliktens betydelse. Utskottet har i år glädjande nog sagt att det är klart var man står i den frågan.

Jag konstaterar också att folkpartiet har avstått från att fullfölja det särskilda yttrande som partiet har haft de senaste tio åren i riksdagen om att vissa värnpliktiga skall mönstra direkt till civilförsvaret och inte till det militära försvaret. Detta avståndstagande från tidigare ställningstagande är intressant i sig.

Vi anser också att de värnpliktiga bör få ett nödvändigt tillskott. Jag vill erinra om att det vallöfte som socialdemokraterna gav de värnpliktiga 1982 inte har uppfyllts.

Till de civila delarna återkommer Gunhild Bolander, men jag vill gärna nämna att det måste för allmänheten vara obegripligt hur en socialdemokratisk regering kan så försämlra villkoren för civilförsvaret. Man tar 1 250 miljoner från det området för att ge det till det militära försvaret. Vi kan från centerns sida inte acceptera en sådan hård neddragning av anslaget till uppförande av skyddsrum, eftersom det skulle leda till att det inte ens blir möjligt att längre klara de s. k. riskområdena.

Från centerns sida är vi glada över att vi lyckats ge extra stöd till sjukvårdsdelen i totalförsvaret. Vi vill också ge mer medel till hemskyddsorganisationen samt till livsmedel och teko, vilket Lennart Brunander återkommer till.

Vi tycker att det är fel att, som regeringen och folkpartiet föreslår, sälja ut metaller som främst kommer från Sydafrika. Också oklarhet om vår förmåga att ha resurser för ammoniakstillverkning kvar i Köping är ett konkret exempel på var vi befinner oss när det gäller den långsiktiga beredskapen. Vi anser att det är viktigt att ha en långsiktig försörjning för att ha möjligheter att producera plast, krut och konstgödsel.

Det är oerhört viktigt med tanke på sårbarheten vid en långvarig avspärrning att vi kan upprätthålla ammoniakstillverkningen, och här måste staten ta sitt ansvar. Från centerpartiets sida säger vi nej till krishandelsavtal på det området. Vi tror inte att det löser problemen.

Det kanske mest förvånande är att folkpartiet och socialdemokraterna fann varandra under julhelgen praktiskt taget på den övre av de nivåer som socialdemokraterna sedan länge redovisat. Folkpartiet gick ner från 7,3 miljarder till 6,2, dvs. med 1,1 miljard, och socialdemokraterna gick upp med 200 miljoner från sin 6-miljardersniå.

Det är också intressant, när vi nu ser resultatet i utskottet, att den vana man tidigare haft att yrka bifall till kommittémotioner inte upprätthålls av folkpartiet och att det nästan omöjliga har hänt, nämligen att man inte längre yrkar bifall ens till partimotioner med Bengt Westerberg som första namn.

Jag vill också rikta en fråga till dem som står för majoriteten. Kan ni garantera att det materielinnehåll som är förutsatt kommer att finnas kvar om några år? Kommer vi att få det materielinnehåll som man utlovat? Eller får vi inom kort information om att det inte går att nå upp till de föresatser som man hade? Från centerns sida kommer vi att noga följa hur beslutet slår och hur effekterna kommer att bli.

Det mellanbeslut som kommer att fattas 1989 kommer till stor del att vara ett resultat av den försvarsnivå som nu antas. Det ansvaret kommer inte bara att gälla den ekonomiska nivån. Det kan också komma att gälla framtida organisationsstruktur.

Sedan 1982 har den svenska opinionen ställt stora krav på politikerna för att hindra fortsatta kränkningar av territoriet. Försvarsviljan har blivit starkare. Sårbarheten har ökat. Mot den bakgrunden hade nog många förväntat sig ett totalförvarsbeslut på en annan nivå samt en bredare politisk majoritet.

På grund av en svag hantering från regeringens sida har det inte uppnåtts. Det beklagar jag. Med ytterligare en miljard, ungefär som centerpartiet föreslår, hade vi kunnat gå vidare på det totalförvarsbeslut som folkparti-centerregeringen fick gehör för 1982. Vi hade kunnat fullfölja den starka satsning som då gjordes på de civila totalförvarsdelarna, i stället för den neddragning som nu äger rum. Vi hade dessutom kunnat utnyttja det nya och positiva i det försvarskommittéarbete som vi har jobbat med de senaste åren.

Det har, herr talman, talats om att det här försvarsbeslutet innebär trendbrott. Jag tycker att det gör det i två avseenden. För det första gör man ett nytt importantagande för totalförsvarets planering. Man hyser i dag en större förhoppning om import i kristid. Det gör man samtidigt som svenskt tonnage minskar. Vi har t. ex. bara en svenskegistrerad tankar. Handelsflottan, som 1975 omfattade 650 fartyg, hade 1985 endast 430 fartyg kvar.

Mot denna bakgrund framstår ett beslut grundat på socialdemokraternas och folkpartiets förslag för oss som ofattbart.

För det andra tar man medel från de civila delarna av totalförsvaret och finansierar därigenom uppgörelsen på det militära området. Man gör dessutom en ganska våldsamt överfinansiering. Första året ger man 6,2 miljarder, men man tar omedelbart in 8,2 miljarder. Även om man behöver pengarna den sista månaden 1991 eller 1992, hade man för den skull inte behövt göra denna överfinansiering.

Detta är de enda trendbrott som jag kan se för min del i årets uppgörelse. Båda de trendbrotten är såvitt jag kan förstå negativa.

Trots de svagheter som finns i årets beslut om totalförsvaret kan det vara på sin plats att också betona det som förenar oss. Säkerhetspolitiken är vi eniga om i Sveriges riksdag, likaså om stora delar av totalförsvaret. Den enigheten är i sig en hörnpelare i den svenska säkerhetspolitiken.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 5, 7, 8, 11, 14, 15, 18, 20, 21 och 23.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 8 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp fyra saker.

Vad gäller planeringssäkerheten rörande materielinnehållet sitter vi i samma båt. Centerpartiet har i och för sig mer pengar till materiel men har inte ett öre mer i prisreserver än vi andra har. I den mån objekt fördyras har vi alltså samma planeringssituation. Det är bara det att centern har det något värre.

Det är viktigt mot den bakgrunden att slå fast att rationaliseringskraven, besparingarna på driftsidan, måste hållas så långt möjligt. Annars går det ut över kvalitetsförstärkningar. Det är beklagligt att underlaget på det här området inte var rätt när ÖB lämnade det. Det är alltså viktigt att se till att driftskostnaderna hålls under kontroll.

Vad gäller importantagandena tycker jag att Gunnar Björk i Gävle själv antydde motsägelsen. Han sade att det finns en enda tanker i Sverige, men Gunnar Björk och centern ställer sig bakom samma importantagande som majoriteten när det gäller oljan. Däremot när det gäller teko vill centern att man skall klara tre gånger så lång tid, och det är ologiskt.

Det vore rimligt att säga att importantagandena allmänt skulle ändras, men att säga att i fråga om teko och några andra områden skall det vara betydligt större antaganden än t. ex. för oljan är inte logiskt. Då har man inte godtagit tanken att samma planeringsförutsättningar bör gälla för hela totalförsvaret. Det är ändå en fundamental princip att man utgår från samma bedömningar tvärs över.

Grunden till folkpartiets uppfattning när det gäller direktrekrytering till civilförsvaret är ett landsmötesbeslut. Jag har i ett särskilt yttrande i försvarskommittén visat varför det inte är politiskt möjligt att med framgång driva detta förslag gentemot andra partier.

Slutligen till frågan om Drakendivisioner. Det som gjorde att folkpartiet inte ansåg att det var meningsfullt att driva tanken på uppsättandet av ytterligare en division under denna försvarsbeslutsperiod var att myndigheterna så tydligt sade till oss: Det finns inte så många piloter och tekniker att det är möjligt att sätta upp en division förrän tidigast budgetåret 1991/92. Frågan hänger under alla förhållanden logiskt samman med nästa försvarsbeslut.

Det finns också en koppling till JAS-systemet. Det är inte ett absolut samband, men det finns en klar anknytning. Det beror naturligtvis på när

denna division skall omsättas, men om man vill omsätta den före sekelskiftet är det nödvändigt att göra en koppling till antalet JAS-flygplan under tiden.

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

Totalförsvarets fortsatta utveckling

Anf. 9 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! När det gäller driftkostnaderna är Hans Lindblad inkonsekvent. Den sifferanalys han gör när han diskuterar Draken är han ensam om, eftersom de militära myndigheterna här lämnat andra siffror. Även på den punkten borde Hans Lindblad vara konsekvent.

Förslaget att uppsättandet av en fjärde Dräkendivision skall skjutas till 1991/92 är inte i enlighet med vad Bengt Westerberg sade i oktober-november i Visby, men jag förstår att folkpartiet i denna fråga nu har bytt åsikt för tredje gången inom ett halvår. Om beslutet uppskjuts till 1991/92 tar det ytterligare ett antal år innan uppsättandet kan ske, varför det i praktiken uppskjuts fyra fem år till. De siffror som Hans Lindblad nämner i denna fråga har jag inte sett någon annanstans.

Folkpartiet avstår denna gång från att väcka tanken på direktrekrytering till civilförsvaret, och Hans Lindblad säger att det nu inte föreligger politiska möjligheter att få igenom förslaget. I så fall borde vi här i riksdagen över huvud taget sluta att reservera oss. När det var mittenregering med folkpartiet och centern och det förra försvarsbeslutet fattades lämnade Hans Lindblad ett särskilt yttrande. När folkpartiet nu gör upp med socialdemokraterna har man inte ens fått möjlighet att agera på egen hand, samtidigt som man inte längre ens yrkar bifall till motioner av sin partiledare.

När det gäller importantagandet driver folkpartiet en häftig och hård kritik mot svensk tekoindustri. Jag överlåter den diskussionen till Lennart Brunander, men jag vill säga att det är viktigt att det finns en tekoindustri i Sverige. Att få till stånd en exakt millimeterrättvisa i ett längre perspektiv vid en avspärning tror jag är omöjligt, och vad skulle det göra om vi plötsligt hade det bra förspant på något område? Det är för mig ofattbart att folkpartiet är en sådan motståndare mot svensk tekoindustri.

Anf. 10 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Det särskilda yttrandet beträffande direktrekrytering till civilförsvaret lämnades i försvarskommittén, efter det att försvarsuppgörelsen hade träffats.

När man kritiserar förändringen av importantagandet så hårt som centerpartiet gör, bör väl centerpartiet självt behålla det tidigare importantagandet. Det har man alltså inte gjort för den verkligt stora, tunga posten, nämligen oljan. Där är det fråga om miljardbelopp, medan det i övriga fall är fråga om tiotals eller möjligen hundratals miljoner. I den stora frågan är det ekonomiskt sett ingen skillnad mellan det som centerpartiet föreslår och det som vi andra står för. Det borde påverka centerpartiet att välja ord när man kritiserar importantagandet.

Vad gäller Draken sade myndigheterna mycket bestämt att det inte går att sätta upp ytterligare en division förrän budgetåret 1991/92 eftersom det inte finns piloter. Hade de tre divisionerna på F 10 haft 16 piloter var, så skulle fyra piloter från varje division kunna gå över gården och sätta upp en fjärde division. Därmed skulle det finnas fyra divisioner med tolv piloter var. Det

skulle vara meningslöst att genomföra detta med vakanser i redan befintliga divisioner.

Kostnaderna för modifiering kan uppskattas till 1,5–2 milj. kr. per flygplan – det är en förhandlingsfråga gentemot industrin. Driftkostnaden är ca 40 milj. kr. per år när divisionen är i gång. Om den kommer i gång vid årsskiftet 1991-1992, som har nämnts i någon motion, kommer kostnaden det budgetåret att ligga på ungefär 20 milj. kr.

Det har talats om en hangar för 70 milj. kr. Men när staberna av försvarsutskottet fick reda på att det redan fanns ytterligare en hangar i Ängelholm försvann den posten på 70 milj. kr. Hangaren finns fortfarande med ekonomiskt i centerns och moderaternas reservation, men det må vara en annan sak.

Anf. 11 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! När det gäller importantagandet ingår centerpartiet i majoriteten för förslaget beträffande oljan, av det skälet att denna fråga har utretts och att man kommit fram till att det går att klara behoven, eftersom Sverige importerar det mesta från Norge. Vi får ju oljan på betydligt närmare håll nu än tidigare.

I det förra försvarsbeslutet fanns det, Hans Lindblad, ett särskilt yttrande från folkpartiet om personaltillgången som berörde det särskilda yttrandet i försvarskommittén i denna fråga.

Vi har i utskottet fått ett annat underlag beträffande piloterna. Hans Lindblad har själv på ett bra sätt redovisat att det kostar pengar, även om beloppen får stå för hans räkning. Det vore därför konsekvent om han svarade på den fråga som han tidigare har fått, nämligen var dessa pengar skall tas. Han har inte redovisat detta.

Om denna fråga skjuts upp till försvarsbeslutet 1992, tar det åtminstone ett par år innan ytterligare en Drakendivision kan sättas upp. Hans Lindblads sifferexercis är därför något märklig. Har han inget som helst förtroende för det beslut som riksdagen fattade för en månad sedan om de satsningar som skall göras för att få fler piloter? Folkpartiet borde ha förtroende för det beslutet.

Tredje vice talmannen anmälde att Hans Lindblad anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 12 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är en självklarhet att Sveriges säkerhetspolitik skall syfta till vårt lands oberoende och naturligtvis till att det svenska totalförsvaret i första hand skall vara fredsbevarande. Det är också självklart att säkerhets- och försvarspolitikerna skall vara inriktad helt och hållet på att upprätthålla vårt lands alliansfrihet i fredstid för att vi skall kunna vara neutrala i krig.

Detta är vad vi har skrivit som inledning till vpk:s motion och vad vi ställer oss bakom.

När man tar del av försvarskommitténs betänkanden, regeringens proposition och nu detta utskottsbetänkande, ser man att dessa fina uttalanden – som också återfinns i statsministerns och försvarsministerns skrivningar, som

refereras i betänkandet – inte alls kommer att förverkligas eller att intentionerna i de reella förslag som läggs fram inte kommer att leda till ett sådant förfarande.

Dessa förslag kommer inte att leda till ett allsidigt och väl sammansatt totalförsvär, utan till ett mycket svagt, sårbart och bräckligt totalförsvär.

Inom mitt parti anser vi att det förslag till försvarsbeslut som folkpartister och socialdemokrater har enats om leder till ett mycket dåligt försvarsbeslut. Det är en dålig kompromiss som har gjorts inte så mycket med tanke på att man skall få ett allsidigt och väl sammansatt totalförsvär, som uppfyller grundförutsättningarna, utan det blir mera fråga om ett sätt att ekonomiskt försöka lösa problematiken, därför att man är för rädd att gå ut till den svenska opinionen och klart ta ställning, vilket försvar man vill ha. Det här försvarsbeslutet blir alltså varken fågel eller fisk.

Ur den synpunkten ligger det väldigt mycket i den moderata kritiken, där moderaterna från sin utgångspunkt, att man i första hand skall ha ett starkt militärt försvar, också har tagit ställning för detta. Folkpartisterna och socialdemokraterna är däremot för fega för att gå ut till den svenska allmänheten och begära de pengar som skulle behövas. Man fifflar genom att föreslå att beredskapslager skall säljas ut och ordnar alltså finansieringen för den här gången, utan att man behöver lägga på alltför mycket skatter osv. för att klara åtagandena. Men hur blir det nästa gång, när vi inte har några beredskapslager att sälja ut men skall fortsätta att betala?

Vpk anser att man bör välja den linje som vi förordat under många år. Det finns inga möjligheter för Sverige att fortsätta att lägga ner så mycket pengar på en militär organisation som vi har gjort under 50-, 60- och 70-talen och är på väg att göra även under 80-talet. Det måste bli ett omtänkande. Därför anser vi på vårt håll, till skillnad från moderaterna, att det behövs en annan försvarsorganisation, något som är logiskt. Vi kan inte ställa upp på sådana här suddiga kompromisser som inte löser de svenska säkerhets- och försvarsproblemen på sikt, utan där det bara rör sig om att så att säga skjuta de stora problemen framför sig.

Vi underkänner resonemangen, vi underkänner den föreslagna ökningen av militäranslagen som ett sätt att öka Sveriges motståndskraft och nationella självständighet, när den urgröps på många andra områden av samhället. Likaså underkänner vi, med mycket skarp kritik, slutsatserna att man skall minska anslagen till de redan fattiga civila delarna av totalförsvaret. Det är häpnadsväckande att socialdemokrater och folkpartister kan säga att på de och de orterna i Sverige – i Vingåker, i Bollnäs, i Kiruna, i Tomelilla eller var det än är – kommer en framtida krigssituation att vara sådan att vi inte behöver bygga några skyddsrum för befolkningen. Det kan ni sitta och bestämma nu, och med detta som grundval säger ni också att det går att minska anslagen till byggande av civila skyddsrum, för ni har konstaterat att det inte behövs några sådana på vissa platser! Det är fantastiskt. Hur kan ni göra sådan bedömningar? Vad vet ni om detta? Ingenting!

Det går inte att klara Sveriges säkerhetspolitik genom ökade militära anslag. Vi måste få till stånd ett annat tänkesätt, vi måste få ett starkare civilt samhälle, vi måste få en annan militär organisation.

Mot den bakgrunden, herr talman, vill jag inledningsvis yrka bifall till alla

de förslag som vpk har framfört i olika motionsyrkanden, och jag vill också yrka avslag på propositionen. Vi kommer att biträda yrkandet i reservation 1 när det gäller synpunkterna på försvarskommitténs arbete. Vi tycker att det är riktig kritik som där framförs. Som jag sagt i andra sammanhang är vi kritiska mot försvarskommitténs sammansättning, och vi är även kritiska mot det sätt varpå ärendet har behandlats – med korta remisstider osv. Därför kommer vi alltså att stödja reservation 1.

Jag vill, herr talman, säga några ord om sårbarheten. Det finns i den säkerhetspolitiska rapporten – den första som kom från försvarskommittén – mycket bra skrivningar om detta. Det var första gången man tog upp det på ett seriöst sätt och avgav en väl genomarbetad rapport. Men då det gäller slutsatserna, då det skall beviljas pengar och då man skall se närmare på saken, så har man helt och hållet glömt bort vad man tidigare sade. Nu talas det i utskottsbetänkandet om en moderniserad beskrivning av målen för det svenska totalförsvaret. Det gäller detta att man har andra synpunkter på krisers och krigs varaktighet och karaktär. Det tycker socialdemokrater och folkpartister också att de kan bestämma. Mot den bakgrunden kan man alltså föreslå att vår uthållighet kraftigt skall minskas när det gäller många viktiga varor och förnödenheter som erfordras om vi över huvud taget skall kunna möta kriser, för att inte tala om krig.

Också i detta fall har det främst varit fråga om ekonomiska synpunkter – man vill ha loss pengar för att kunna betala de ökade militärutgifterna, och man vill lägga på en del miljoner. Det har således mera rört sig om ekonomiska än om försvarspolitiska och säkerhetspolitiska bedömningar. Härvidlag ligger det mycket i den kritik som ett par av de borgerliga partierna – centern och moderaterna – har framfört bl. a. i sina reservationer 2, 3, 4 och 9. Felet är bara att man inte tar konsekvenserna fullt ut och inser att vi måste få ett helhetsbegrepp, att vi måste omorganisera den stora tunga militära försvarsbiten, därför att den är en koloss på lerbettor, om det civila samhället inte fungerar. Därefter skall vi angripa sårbarhetsproblemen från denna utgångspunkt. Det hela kommer eljest inte att fungera. Hur tror ni att en militär organisation – hur väl den än är organiserad, hur god utbildningen än är och hur bra vapen man än har – skall kunna fungera när energiförsörjningen bryter ihop, när hälso- och sjukvården pajar, medan det ligger sårade och döda människor överallt, som inte kan tas om hand. Hur tror ni att det hela skall fungera om man inte får fram mat till förbanden? Maten kommer att ta slut ganska fort.

Det är häpnadsväckande hur man lyckas sektorisera resonemangen och tala om den militära biten för sig och gömma undan den viktiga frågan om sårbarheten, så att man slipper helhetsperspektivet. Sedan anser man att man har klarat ett väl sammansatt och allsidigt totalförsvaret! Det är oerhört, tycker jag.

Jag anser att man ganska snart kommer att bli tvungen att mera bestämt ta ställning i dessa frågor. Då kommer, tror jag, även de moderata representanterna, som drömmer om att man skall kunna återgå till 50- och 60-talens starka militära organisation och de förhållanden som då rådde, att tvingas inse att det är nödvändigt med ett nytänkande på detta område.

Det här går igen hela tiden i den diskussion som förevarit – i försvarskom-

mittén, i propositionen, i utskottsbetänkandet. Man talar om beredskap, man har talat om ubåtskränkningar o. d. Vi har under många år drivit synpunkten att man skall försöka mobilisera det civila samhällets resurser i skärgården, inte bara för att bekämpa ubåtar utan för att sköta bevakningen. Bakom skall det naturligtvis finnas en bra militär organisation, som kan rycka ut om det behövs.

Man skriver allmänt välvilligt om en levande skärgård etc. men skär samtidigt hela tiden ner på de statliga insatserna på den civila sidan. Detta har skett under decennier: indragning av lotsutkikar och av fyrplatser och minskning av tullens möjligheter. Det som senast framförts är förslaget om kustbevakningen, som Tommy Franzén kommer att behandla senare under debatten. Vi är mycket kritiska mot att kustbevakningen skall brytas ut ur tullverket och läggas inom den militära sektorn. Det är en motsatt utveckling som behövs. Det erfordras inte fler militära förband, för de kan aldrig täcka våra kuster. Hur långa kuster har Sverige? Jo, de är kanske 270 mil långa fågelvägen. Räkna vi in vikar, sund och stora öar, så rör det sig kanske om en sträcka som är minst tio gånger längre. Det går inte att militärt bevaka ett sådant område. Därför måste man mobilisera det civila samhället, den civila apparaten, de civila förvaltningarna i de här områdena. Men det skriver utskottet bara litet välvilligt om, men det anslås inga pengar till det – tvärtom; man går den motsatta vägen.

Jag har redan talat litet grand om hälso- och sjukvården. Vi har lagt fram förslag om ökade anslag, och vi har också här i kammaren framställt ett särskilt yrkande för att täcka kraven i vår motion om hälso- och sjukvården. Bristerna på sjukvårdsområdet känner vi alla till, och det har vi gjort i 15 år. Inför försvarsbeslutet 1977 sade socialstyrelsen att man med den politik som fördes inte skulle komma att klara sina åligganden i kriser och krig. Man gav t. o. m. ut en särskild skrift, om nu någon kommer ihåg den. Vad fick det för resultat? Ingenting har egentligen gjorts under alla de här åren.

Det är fullständigt klart att sjukvården med de stora sjukhus vi har och med de engångsförpackningar som har införts inte kommer att fungera i ett krig. T. o. m. i civilförsvarets utrustning har man plockat bort den gamla sjukvårdsmaterielen och infört engångsförpackningar. Och när de har förbrukats, vad skall man då använda? – Sådana frågor tar man inte upp utan ser förbi.

Jag skall återkomma till totalförsvarets civila delar när vi kommer in på de punkterna. Innan dess, något om den militära delen av totalförsvaret.

Vi måste få en annan organisation. Det är meningslöst att tala om att vi skall ha ett starkt flygvapen och bygga JAS-plan, när vi vet att vi inte kan ersätta de enheterna. Om vi går ut i ett krig med 400 plan – hur många finns då kvar efter en eller två veckor? Vi känner till förlustsiffrorna under ett krig när det gäller luftförsvarsstyrkor och flygplan. Det är väl ingen som tror att man på Saab i Linköping och på Flygmotor i Trollhättan kan fortsätta produktionen? Även om man skulle göra det tillverkar man i bästa fall kanske 15 plan per år.

Efter 14 dagar, när planen är utslagna och vi inte har något flygvapen kvar – vad skall vi göra då, ni som tycker att flygvapnet är så viktigt? Vilken avhållande effekt har det och vilken respekt väcker det utomlands?

Det vore bättre att från början inrikta det militära försvaret på att ta upp strid över hela landet. Vi skall ha ett mindre antal flygplan, framför allt för att i dagsläget avvisa kränkningar. Men det är ingenting att komma med som avskräckningsfaktor. Varje stormakt vet att man ganska snabbt kan slå ut vårt flygvapen. Stormakterna kan slå ut våra flygplatser, våra militärflygfält.

Och kom inte och tala om våra krigsflygplatser, landsvägar som landningsbanor, osv. – stormakterna vet precis var också de ligger. Det hänger ständigt satelliter över oss, som följer jordens rotation och tar rätt på varenda sak som händer och sker på det militära området här i landet. Man behöver inte skicka in några spaningsflygplan nu för tiden – det var länge sedan. Stormakterna har kartor som är mycket mer detaljerade än våra egna topografiska kartor. Också av det skälet borde man tänka om.

Det är alltså fråga om uthållighet, underhåll, osv. i ett militärt försvar. Hur kommer uthållighet och underhåll att kunna klaras? Det är väl bra att nu göra övningar med pansarbrigader, flygdivisioner och liknande, men hur klarar man underhållet och uthålligheten? Vad skall vi göra efter två veckor? Det talar ni aldrig om! Under de tio år som jag från kammarens talarstol har debatterat försvarsfrågor har man aldrig talat om hur det kommer att se ut efter 14 dagar eller en månad, om vi skulle råka i krig. Den diskussionen vågar ni inte ta.

Vi anser att JAS-projektet skall avbrytas – det är en belastning för det svenska militära försvaret. Det kostar mer än det smakar. Det binder oss till samarbetet med NATO, och det tar alltför mycket pengar från de övriga delarna av det militära försvaret.

Fredsorganisationen – för att nu säga några ord om den – är inte så aktuell den här gången men den blir det väl kanske igen, med dödspatruller och annat. Vi är kritiska till förslagen om omorganisationer på det marina området; vi tycker inte att det är någon lösning på problemen.

Så slutligen, när det gäller det militära försvaret, till anslagen! Det talas ju mycket om partiernas inbördes skiljaktigheter. Men ingen av er – varken socialdemokraterna eller de borgerliga partierna – talar om att det faktum att anslagen anges i 1986 års penningvärde betyder att ytterligare 1,6 miljarder redan i dagsläget skall adderas till era förslag. Varför smyger ni alltid undan med priskompensationen?

Utskottsmajoriteten, som består av socialdemokrater och folkpartister, säger att vi skall ha 24 571 miljoner för nästa budgetår. Men det är i 1986 års penningvärde. Till det skall läggas ytterligare 1,6 miljarder. Då kommer ni med detsamma upp i litet drygt 26,1 miljarder. Varför ställer ni er aldrig upp och talar om det ärligt utan smyger undan priskompensationen i en liten bisats eller i ett yrkande längst bak i betänkandet? Vad är det för sätt? Ni kan väl gå ut och tala om för svenska folket att här finns en apparat inbyggd som gör att anslagen kommer att öka, och öka mycket kraftigt, på grund av militärprisindex och att det i slutet av femårsperioden kommer att bli fråga om helt andra siffror än vad det talas om här. Det gäller er alla.

Om man ser till det kommande budgetåret är det inte så stora skillnader mellan er. Utskottet, socialdemokraterna och folkpartiet, hamnar på 26,1 miljarder. Moderaterna hamnar på 26,4 miljarder och centerpartiet på 26,0 miljarder i litet avrundade siffror. Det är vad ni här träter om: någon

Drakendivision hit eller dit, en eller två kustkorvetter hit eller dit. Det är lika ihåligt alltihop, eftersom ni inte försöker att ta det övergripande ansvaret.

Vi har sagt: Vi är villiga att betala stora pengar för ett nationellt försvar. Vi ligger mycket högt – närmare 24 miljarder – för nästa budgetår. Vi vet att det inte går att snabbt omorganisera en sådan struktur. Därför har vi godkänt dessa belopp. Men vi talar ärligt om precis var vi står och har inga baktankar på några priskompensationer.

Jag vill också, herr talman, yrka bifall till vårt förslag om ett förstatligande av vapenindustrin. Det är viktigt. Till militärindustriellt samarbete, som det flaggats för här och som det har flaggats för i utredningar och i propositionen, är vi ytterligt kritiska. Det betyder kanske att vi skall bygga en stridsvagn – det skall ju talas om det här i dag – ihop med NATO. Att samarbeta med NATO för att få fram en ny stridsvagn – är det bra för alliansfrihet och neutralitet?

När det gäller totalförsvarets civila del har vi följt upp våra gamla förslag. Vi kräver ökade anslag. Vi har sagt att de myndigheter på det civila försvarets område som har begärt pengar skall ha dem – det är ändå en struntsumma jämfört med vad ni är beredda att lägga ut på den militära sidan.

Det finns bra yttranden i centerreservationerna i utlåtandet – om sårbarhet, om det civila samhällets behov av livsmedel, energi, osv. Vi kommer under voteringen att stödja de förslagen när de sammanfaller med våra förslag.

Därmed, fru talman, ber jag att än en gång få yrka bifall till alla våra förslag inkl. vårt särskilda yrkande under p. 22 i anslutning till motion 1986/87:Fö136 yrkande 3 d av Lars Werner m. fl.:

19. att riksdagen under femte huvudtiteln till *Beredskapslagring och utbildning m. m. för hälso- och sjukvård i krig* för budgetåret 1987/88 anvisar ett reservationsanslag av 280 100 000 kr.,

20. att riksdagen under femte huvudtiteln till *Driftskostnader för beredskapslagring m. m.* för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 65 445 000 kr.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 13 OLLE GÖRANSSON (s):

Fru talman! I försvarsutskottets betänkande 1986/87:11 behandlas frågor som inte mindre än tolv departement och tolv utskott i riksdagen har delaktighet i. I 101 motioner med 216 yrkanden har ledamöterna i denna kammare framfört sina önskemål. Trots dessa stora tal kan vi från utskottets sida redovisa och glädja oss åt att det inte avgetts fler än 23 reservationer och 7 särskilda yttranden.

Det vi nu skall ta ställning till är vårt totalförsvars inriktning under de närmaste fem åren, och hur i runda tal 125 miljarder kronor skall fördelas mellan militärt och civilt försvar.

Låt mig allra först få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter och avslag på samtliga reservationer. I den vidare debatten kommer Roland

Brännström och Åke Gustavsson att redovisa majoritetens syn på de reservationer som har fogats till betänkandet.

Arbetet med att ta fram ett nytt totalförsvarsförslag är ett långsiktigt arbete, och det har berört ett trettiotal myndigheter. Deras underlag har behandlats i ett flertal utredningar.

I mars månad 1984 tillsatte regeringen försvarskommittén, som sedan dess har bearbetat olika förslag rörande totalförsvaret. Kommittén överlämnade 1985 sitt första betänkande, som innehöll en rapport och en analys av den säkerhetspolitiska situationen och den internationella utvecklingen. Jag anser att denna rapport blev en manifestation över den breda politiska enighet som råder när det gäller inriktningen av svensk säkerhetspolitik. Vi betonade bl. a. att den svenska neutralitetspolitiken är den främsta garantin för vår fred och för vårt oberoende. Denna politik formas framför allt i ett samspel mellan utrikes- och försvarspolitik. Landets säkerhet är beroende av den internationella utvecklingen – det är självklart – särskilt när det gäller relationerna mellan NATO och Warszawapakten i Europa.

Statsministern har i sina kommentarer till den internationella utvecklingen konstaterat att det nordeuropeiska och nordatlantiska området under de senaste 20 åren har ägnats ett ökande säkerhetspolitiskt och strategiskt intresse från supermakternas sida. Han säger: "En följd därav torde vara en ökad risk för att det nordiska området kan beröras redan i inledningsskedet av en väpnad konflikt mellan maktblocken. Risken för att en sådan konflikt skall bryta ut har däremot inte ökat. Risken för ett isolerat angrepp mot det nordiska området är fortfarande liten." Ett enhälligt försvarsutskott delar uppfattningen i statsministerns uttalande och hemställer att riksdagen lämnar det som anförts om säkerhetspolitiken och vårt totalförsvaret utan erinran.

Det slutbetänkande som kommittén avgav i februari månad i år har inte remissbehandlats. Eftersom riksdagens beslut beträffande regeringens proposition måste fattas denna vår, före fredag, har det inte funnits tid. Man kan beklaga detta, men med nuvarande planeringssystem är det ej möjligt. Centern och moderaterna, som vi hörde med instämmande av vpk, har i en gemensam reservation begärt att arbetsformerna skall ses över inför kommande försvarsbeslut. Majoriteten i utskottet tycker att den reservationen egentligen är onödig, eftersom den sittande försvarskommittén har i uppdrag att se över och finna en bättre tingens ordning. Denna översyn ser vi i utskottet i första hand som behövlig för att riksdagen skall få en ökad beredningstid mot den vi har för närvarande. Den tid vi i år har haft på oss att bereda detta ärende efter det att propositionen lades fram har varit alldeles för kort. Här krävs en förändring för att riksdagen skall få gott om beredningstid. Det gäller inte bara försvarsutskottet utan även övriga utskott.

Det säkerhetspolitiska avsnittet i försvarsutskottets betänkande har inte heller mött några invändningar. Vi kan konstatera att det som en del av säkerhetspolitiken fordras en fast och konsekvent försvarspolitik, som inger respekt och förtroende såväl i omvärlden som hos det svenska folket. Jag skall senare i mitt anförande återkomma till såväl den militära som den civila delen av försvaret, men först några ord om försvarsöverenskommelsen

mellan den socialdemokratiska regeringen och folkpartiet. Det har nämligen visat sig i utskottsarbetet att den överenskommelse som tecknades mellan regeringen och folkpartiet efter behandlingen i utskottet ligger fast på samtliga punkter. Jag kan förstå centerns och moderaternas irritation i denna debatt över att folkpartiet har valt att följa den socialdemokratiska försvarspolitikerna och inte slagit följe med moderater och centerpartister. Vi kan förstå irritationen, men det är så mycket mer glädjande att vi, i och med att folkpartiet har följt oss socialdemokrater, har fått en bred parlamentarisk enighet bakom det betänkande vi behandlar. Ytterligare en sak som är viktig är att denna enighet mellan socialdemokrater och folkpartister även gäller på den finansiella sidan; hur de ökade försvarsanslagen skall betalas.

Jag vill inte här dra upp eller betona några skillnader mellan majoritet och minoritet, men jag kan inte underlåta att säga att minoriteten inte andas ett ord om hur de påslag man gör på några materielområden skall finansieras. Jag har alltid lärt mig att ökade statsutgifter måste betalas. Annars blir det överbud, som saknar trovärdighet inte minst hos de myndigheter som har att verkställa riksdagens ambitioner. Därmed inte sagt att socialdemokraternas och folkpartiets förslag att anslå nya pengar ger försvaret något överskott. Nej, jag är helt övertygad om att försvaret även framöver måste vända på varje krona för att få debet och kredit att gå ihop.

Försvarskommittén har i sitt slutbetänkande kommit med förslag som försvarsutskottet har ställt sig bakom. Det är förslag som på flera sätt förändrar hittills gällande planering. Det väsentligaste är kanske synen på kriser och krigs varaktighet och karaktär. Där vill alla partier ha en enhetlig utgångspunkt för totalförsvarets planering. Det gäller naturligtvis i första hand de kostnadskrävande uthållighetsåtgärderna. Majoritetens bedömning är att ett förkrigsskede i planeringen kan antas ha en varaktighet på upp till ett år. Under den tiden kommer med all sannolikhet importen att gradvis minska. Denna inriktning av planeringen får naturligtvis konsekvenser för såväl den lagring som vi har, som för den krigsproduktion som är planerad. Detta gäller främst inom de civila delarna av totalförsvaret. Utskottet anser dock att det är viktigt att utförsäljning och förändring av lagren skall ske på ett sådant sätt att det inte innebär några snedvridningar i konkurrensförhållandena mellan industrierna. Ett krigs- eller neutralitetsskede uppskattar vi till ett par månader. I vårt betänkande fastslås att totalförsvaret skall ha en uthållighet som är betryggande i relation till detta.

Ett enhälligt utskott förordar att riksdagen utformar ett tillkännagivande till regeringen angående den svenska försvarsindustrins betydelse och förutsättningar. Detta tillkännagivande är, mot bakgrund av den debatt om hithörande frågor som har förekommit på sistone och visat betydelsen av att vi får politisk enighet i de grundläggande frågorna, av stor politisk och säkerhetspolitisk vikt.

I tillkännagivandet konstaterar utskottet att den svenska försvarsindustrin utgör en för Sverige betydande säkerhetspolitisk tillgång, som bidrar till att skapa respekt för vår vilja och förmåga att föra en långsiktig, fast och konsekvent alliansfri politik och att värna vårt land. I tillkännagivandet fastslås vidare att försvarsmaterielexport av viss omfattning är nödvändig för att vi skall kunna bevara väsentliga delar av den svenska försvarsindustrins

kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga. Dessutom poängteras, med hänsyftning på den aktuella utvecklingen, att samarbete mellan svensk och utländsk försvarsmaterielindustri – som alternativ till import och importberoende – bidrar till att inom vårt land bevara och befästa systemkompetenser inom det högteknologiska området som annars i längden inte skulle kunna upprätthållas.

Jag vill ännu en gång understryka att det är av stor politisk betydelse att riksdagen gör ett tydligt och klart tillkännagivande med denna innebörd, liksom att riksdagen även i tillkännagivandet uttalar att det inte finns något betydande försvarsmaterielområde inom vårt land som med utgångspunkt från försvarsmaktens långsiktiga behov har onödig industriell kompetens – även om försvarsindustrins kapacitet naturligtvis gradvis måste anpassa sig till försvarets faktiska behov och rimliga exportantaganden.

Utskottet uttalar sig i betänkandet också enigt om den gemensamma försvarsforskningens roll, betydelse och inriktning. Även detta är av stor betydelse inför framtiden. Det är viktigt att vi är överens inom riksdagen om att Sveriges alliansfria politik gör att vi måste sätta målen högt och ha hög kvalitet på vår försvarsforskning.

I försvarskommitténs betänkanden och i totalförsvarspropositionen är en allmän prioritering av luftförsvaret ett stående ledmotiv. Politisk enighet föreligger om detta, även om de olika partierna i viss utsträckning dragit olika slutsatser när det gäller prioriteringen mellan olika åtgärder för att förstärka vårt luftförvar.

Prioriteringen av luftförsvaret sammanhänger med flera viktiga säkerhetspolitiska bedömningar och har betydelse för flera viktiga komponenter inom totalförsvaret. Ett effektivt luftförvar är av avgörande betydelse för tilltron i omvärlden till vår vilja och förmåga att värna vårt luftrum mot såväl angrepp mot vårt eget land via luften som angrepp från det ena maktblockets sida mot det andra via svenskt luftrum. Vår förmåga i dessa avseenden har blivit allt viktigare i vår samlade säkerhets- och neutralitetspolitik i och med den snabba militärtekniska utvecklingen med ökade flygräckvidder, med kryssningsrobotar m.m. Ett effektivt luftförvar innebär också ett effektivt förvar mot överraskande angrepp och ett effektivt förvarningsinstrument. En effektiv förvarning är därtill av avgörande betydelse för befolkningsskyddet. Antalet skyddsrum och utrymningsplaner i landet blir nästan ointressant om vi inte besitter en effektiv förmåga att i tid alarmera befolkningen och så mycket som möjligt reducera det annalkande hotet. Därigenom blir luftförsvaret en viktig komponent även i civilförsvaret – ja, kanske en av de viktigaste.

Regeringen föreslår såsom inriktning när det gäller att vidta nödvändiga förstärkningsåtgärder på luftförsvarets område, att det mest angelägna skall vara att dels öka kapaciteten och uthålligheten hos befintliga och kommande flygsystem med moderna vapen och elektroniska hjälpmedel, förbättrad stridsledning och luftbevakning samt utökad baskapacitet, dels utöka och förstärka luftvärnet.

De satsningar som härmed görs på såväl motmedel som nya moderna jaktrobotar till jaktflyget är väl motiverade. Stridsledningssystemet måste efter hand vidareutvecklas och tillföras flygburen spaningsradar, så att

luftbevakning kan upprätthållas över hela landet i såväl fred som krig. Alarmeringen för civilbefolkningen kan därmed bättre tillgodoses.

Situationen inom armén upplever försvarsutskottet som bekymmersam. Vi anser att snabba och radikala förändringar krävs. En utbildning av de värnpliktiga som i första hand tar sikte på de krav som ställs i krig måste prioriteras. En bättre personalpolitik för all anställd personal, civil såväl som militär, är en nödvändig grund för en effektivare utbildning. Det behövs också ny och modern materiel som gör övningarna realistiska.

Den genomgripande utredning, FU-88, som nu pågår och som skall vara färdig 1988 är en viktig förutsättning för att man på nytt skall kunna skapa krigsdugliga förband inom armén. Försvarsutskottet vill i denna fråga ge regeringen till känna att vi vill ha parlamentarisk insyn och medverkan i utredningsarbetet om arméns krigsorganisation, utbildning och fredsoorganisation.

På det marina området innebär föreliggande betänkande att ökade resurser tillförs såväl på materielområdet som på personalsidan. Marinens ökade betydelse även i fredstid, inte minst när det gäller ubåtskyddssamheten, har lett till att personalen utsätts för stora påfrestningar och att det blir ökade drifts- och underhållskostnader. Därför behövs förbättrad utbildning och ökade satsningar för personalen. Förmågan att hävda vårt sjöterritorium bör enligt utskottets mening förstärkas ytterligare. Utskottet betonar ubåtsförbandens ökade betydelse i försvaret och biträder regeringens förslag om ökning av antalet ubåtar från 12 till 14. Tung kustrobot 15 skall anskaffas, och därmed bör fyra batterier kunna organiseras. Rörligheten och uthålligheten är andra områden som kommer att förbättras inom marinen.

Studierna för ett nytt ytstridsfartyg kommer snarast att påbörjas. De organisationsförändringar som föreslås när det gäller kustartilleriförsvaret i ost och syd är nödvändiga – och förhoppningsvis effektivitetshöjande – åtgärder. Det är väsentligt att denna förändring av organisation och ledning får så små personalpolitiska konsekvenser som möjligt. Även kostnadssidan för denna omorganisation måste hållas under stark uppsikt.

Genom att kustbevakningen överförs till försvarsdepartementet, som en självständig myndighet, bör samordningen för bevakning av kust och hav avsevärt förbättras.

Detta är områden som enligt utskottets mening är viktiga och bör betonas.

Låt mig ta upp några av de punkter som herrar Aulin, Björk i Gävle och Söderqvist har talat om.

Jag förstår, som jag tidigare sade, att det finns stor irritation i det borgerliga blocket över att vi har fått med oss folkpartiet på vårt förslag. Jag hälsar med tillfredsställelse att folkpartiet har tagit det här steget och ställt sig bakom det socialdemokratiska förslaget.

Olle Aulin säger att vad vi satsar är för litet – och att det är för sent som vi ger mer pengar till försvaret. Låt mig bara konstatera att förra gången, 1982, hade Olle Aulin och hans parti möjligheter att ge mera till försvaret, men ni gjorde det inte. Man frågar sig varför ni nu är så kritiska mot majoritetens förslag när ni själva, när ni hade möjligheter, inte visade framfötterna på något sätt.

Gunnar Björk i Gävle tar upp viktiga frågor om vår sårbarhet när det gäller

el och livsmedel. Men när han säger att det är framför allt i fredskriser som denna sårbarhet föreligger tror jag han har fel. Så länge samhället lever i fred kan vi säkert trygga både el- och livsmedelsberoendet till olika delar av landet. Det är naturligtvis i krig som riskerna – för att inte säga möjligheterna – att vissa viktiga funktioner slås ut är eller kan bli en realitet. Därför menar jag att sårbarheten i det svenska totalförsvaret ingalunda handlar enbart om fredskriser utan i allra högsta grad gäller i händelse av krig.

Gunnar Björk i Gävle och Oswald Söderqvist! Om vi skulle vänta med att bygga ut skyddsrummen i de verkliga riskområdena i vårt land skulle vi få vänta långt in på nästa århundrade för att täcka behovet. Vi måste få myndigheterna att göra en prioritering och hitta de verkliga riskområdena. Jag är helt övertygad om att den insyn och den medverkan som vi begär kommer att leda till att vi får en prioritering av de orter och de delar av landet där riskerna är störst. Därför är det för tidigt att redan nu säga att pengarna inte räcker till det normala skyddsrumbyggandet i riskområdena. Vi vet ännu inte vilka de nya riskorterna är, och därför är det för tidigt att uttala sig så kategoriskt som Gunnar Björk och Oswald Söderqvist gör.

I en annan viktig del av sitt anförande säger Gunnar Björk att centern vill satsa mer på hemskyddsorganisationen. Det vill vi också – i takt med att behovet ökar är vi beredda att se till att hemskyddsorganisationen inte lider brist på medel utan att den lugnt och metodiskt byggs upp över hela landet.

Jag vet inte hur man skall betrakta Oswald Söderqvist. I dag lät han som den borne pessimisten: Utskottet har kommit fram till en dålig kompromiss, försvaret fungerar inte, det "pajar", maten och sjukvården, skyddet och försvaret i övrigt är ingenting att ha, det håller bara i 14 dagar, osv. Jag tror vi bör vara på det klara med att den omdisponering som har gjorts – från lagring till hälso- och sjukvård, från skyddsrum till andra delar av totalförsvaret – inte kan ha försämrat sakernas tillstånd jämfört med det föreliggande förslaget. Det bör i all rimlighets namn ge oss möjlighet till bättre balans mellan totalförsvarets olika komponenter. Det är självklart att ingen – allra minst försvarsutskottet – vill ha någon obalans. Det är därför vi också gör de omprioriteringar som tydligen inte faller alla på läppen. Man kan inte bara anslå nya pengar, de flesta åtgärder måste vidtas genom omdisponeringar inom de myndigheter som är berörda.

Fru talman! Talarlistan är lång, och jag avstår därför från att ta upp mera av vad som sagts från talarstolen. Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan i föreliggande betänkande.

Anf. 14 OLLE AULIN (m) replik:

Fru talman! "Följa John" är en fantastisk lek. Tidigt i dag hörde vi folkpartiets representant uttala att socialdemokraterna har ställt upp på den folkpartistiska försvarspolitikerna när man nu anslår otillräckliga medel till försvaret. Nu hörde vi av Olle Göransson att det i själva verket är folkpartiet som har ställt upp på den socialistiska politiken i fråga om att anslå otillräckliga medel. Nu får ni göra upp om vem som följer vem.

Vi moderater borde år 1982 ha kunnat anslå ytterligare medel, säger Olle Göransson. Men jag har för mig att Olle Göransson satt i riksdagen då, och om han läste betänkandena kunde han konstatera att det fanns en reservation

från moderaterna och en från socialdemokraterna och att det var ett mittenförslag som lades fram. Vi kunde dess värre inte få gehör för vårt förslag. Det röstades ned. Hade vi lagt ner vår röst hade ett ännu sämre förslag antagits, nämligen ett socialistiskt, och det ville vi absolut inte ha. Så våra möjligheter borde Olle Göransson känna bättre till.

Olle Göransson säger också att reservationerna inte andas ett ord om finansiering. Jag redovisade i mitt inledningsanförande på punkt efter punkt vart våra olika anslagshöjningar skulle gå och vilka olika objekt som skulle finansieras. Den som däremot inte redovisar alla de vackra önskemål som finns i propositionen är utskottsmajoriteten. Det kommer, fru talman, inte att bli möjligt att genomföra repetitionsövningar på det sätt som är önskvärt med de anslag som nu ges till armén. Det kommer inte att bli möjligt att genomföra den materielförnyelse inom armén som är önskvärd, och det gäller inte bara stridsvagnar. Objekt efter objekt av det som länge varit önskat skjuts på framtiden. Någon förnyelse sker inte. Luftförsvaret kommer inte att få de sedan länge inplanerade möjligheterna till luftburen radar. Jag kan på flera liknande punkter konstatera att det icke blir möjligt att genomföra den politik som ni egentligen vill.

Majoriteten här ju pengar. Ni har överfinansierat de ekonomiska ramarna med 2 miljarder kronor. Slår man upp s. 27 i betänkandet finner man det mycket snyggt illustrerat där. Första året är det 800 milj. kr., nästa år 600 milj. kr., därefter 400 milj. kr. och 200 milj. kr., som man tar in för mycket. Ni överbeskattar svenska folket och skyller på försvaret. Men sedan ger ni inte försvaret de resurser som behövs för att försvaret skall kunna lösa sina uppgifter. Varför använder ni inte de 2 miljarderna, Olle Göransson?

Anf. 15 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! Det var bra att Olle Göransson sade att betänkandet inte har remissbehandlats. Jag hoppas vi kan komma överens om en bättre hantering i framtiden. Han säger att reservation 1 var ganska onödig. Nej, det tycker jag inte. Den är till för att skapa debatt kring det nuvarande förfarings sättet och den otillfredsställande behandlingstid vi har. Det är viktigt att vi får en debatt om detta.

Vem som följt vem i uppgörelsen är en sak som folkpartiet och socialdemokraterna får göra upp. Det verkar vara en öppen fråga. Först sade Hans Lindblad att det egentligen var Karl Staaffs och Wedéns idéer. Nu säger Olle Göransson att folkpartiet accepterat socialdemokraternas förslag till hundra procent. I så fall var det socialdemokraternas idé att skära ner på skyddsrummbyggnad och på de civila totalförsvarsdelarna. Den frågan får ni göra upp sinsemellan. I och för sig verkar det rimligt att det är folkpartiet som följt med socialdemokraterna, eftersom de prutade sitt förslag med en miljard under jultanten.

När det gäller finansieringen har jag förståelse för att Olle Göransson med sina stora och krävande arbetsuppgifter inte hinner läsa alla motioner som centerpartiet väcker. I fråga om finansiering har vi föreslagit samma belopp som majoriteten för oljelagring. Vi sparar 500 milj. kr. mindre än majoriteten på det civila totalförsvaret och vi går med på en viss skattehöjning för olja, upp till 3,05 miljarder kronor, vilket ger 7,3 miljarder kronor i

finansiering. Olle Göranssons påstående är alltså felaktigt.

Olle Göranssons tolkning av sårbarheten förstår jag inte. Det är självklart att det gäller både i fred och i krig.

Beträffande skyddsrumbyggnad vill jag erinra om att vi i 1982 års beslut sade att det är angeläget att arbetet med kommunala skyddsplaner fortsätter så att man får underlag för att bygga skyddsrum där de bäst behövs. Att vi nu inte har ett förslag på riksdagens bord beror enbart på att försvarsministern inte har sett till att det har hänt något på detta område. Detta leder till att vi nu måste bifalla en motion från socialdemokratiskt håll om en översyn efter det att majoriteten först har dragit ner ordentligt på anslagen till skyddsrumbyggnad.

Jag beklagar att socialdemokraterna inte är beredda att ge de pengar som behövs till hemskyddsorganisationen. Vi har förklarat oss vara beredda att diskutera fördelningen inom de fem åren, men vi har inte fått några sådana signaler från socialdemokratiskt håll.

Anf. 16 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Att höra Olle Göransson diskutera försvarspolitik har alltid varit en sorgmodig upplevelse och inte har det blivit bättre efter dagens inlägg. Det är det gamla vanliga "tugget". Han undviker sorgfälligt att gå in på de svåra problemen och ägnar sig åt att tala om detaljer.

Olle Göransson, jag är pessimist. Om vi fortsätter litet till på detta sätt kommer vi att urgröpa den svenska säkerhets- och försvarspolitik. Samhällsutvecklingen är sådan att samhällets sårbarhet ökar för varje dag som går, och man förbättrar inte den nationella motståndsförmågan genom att öka de militära anslagen. Låt oss tänka oss, Olle Göransson, att vi hade varit i krig för några månader sedan, i januari och februari 1987. Hur tror Olle Göransson att det hade sett ut i Sverige? Det hade blivit ett sammanbrott då det gäller elenergiförsörjningen, som medfört att livsmedelsproduktionen inte hade fungerat och att stora delar av transportapparaten hade stått stilla. Vidare hade det betytt att leveranserna av drivmedel, kanske framför allt till de militära förbanden men också till det civila samhället, inte hade fungerat. Hur länge hade vi under sådana förhållanden kunnat göra motstånd i det här landet, Olle Göransson? Varför vägrar ni alltid att diskutera verkligheten? Ni talar om några miljoner hit eller dit, några flygplan mer eller mindre. Det handlar inte om detta. Med den inriktning som ni alla har kommer Sverige inte att kunna klara situationen. Då är inte heller den organisation som ni vill bygga upp avskräckande. Avskräckning förutsätter ju att en angripare – och det är stormakterna vi talar om – skall ha respekt för det vi gör. Stormakterna kommer inte att ha någon respekt, då de vet att de kan slå ut stora delar av det svenska samhället och därmed också det militära motståndet.

Hur blir det med uthålligheten och underhållet? Hur kommer det att se ut i den militära organisationen efter 14 dagars strider, Olle Göransson? Hur många flygplan finns det kvar, och hur ser våra pansarbrigader ut efter det första anfallet? Vi vet ju att det blir 100-procentiga förluster i tåtförbanden och kanske 50-procentiga förluster i andra förband. Det går ju inte att bara dra tillbaka förbanden och reorganisera och tro att man därmed på nytt har

en pansarbrigad. Allt blir uppsplittrat – trasiga stridsvagnar, trasiga fordon, döda och sårade chefer på viktiga poster. Det är sådant som vi skall diskutera och inte allt möjligt annat.

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

Totalförsvarets fortsatta utveckling

Anf. 17 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Det som Oswald Söderqvist talade om är egentligen allt det krigets clände som vi alla känner till och som vi vill undvika och inte dras in i. Det är därför som vi försöker att i fredstid förbereda oss så mycket som möjligt. Men Oswald Söderqvist menar väl inte på fullaste allvar att vi i fred skall leva som om det vore krig. Det är en underlig argumentation. För oss gäller fortfarande att vi har vårt totalförsvaret, därför att det skall vara krigsavhållande. Det skall ge oss en möjlighet att få fortsätta att leva i fred och oberoende av andra nationer.

När det gäller brister såg vi ju häromdagen hur t. o. m. det sovjetiska luftförsvaret, trots dess kapacitet, släppte igenom ett flygplan som sedan landade på Röda torget. Visst har vi brister, men brister finner man i varje organisation, var man än söker.

Enligt min mening är centerns besparingar litet konstgjorda. Bl. a. säger man att man inte vill bygga någon bombkapsel tillsammans med Västtyskland. I stället bör vi, säger man, leta efter svenska alternativ. Vad är det för besparing? Jag betraktar inte detta som någon besparing utan anser i stället att det är en fördyring. Vi vet ju vad som är alternativet till denna tyska bombkapsel, nämligen en svensk konstruktion som är dyrare. Jag kan alltså inte se att det skulle bli någon besparing, så att man skulle kunna bygga ut försvaret på andra områden.

Det är viktigt att en ny skyddsrumspanering kommer till stånd. Jag delar uppfattningen att myndigheterna inte har varit tillräckligt lyhörda för vad 1982 års försvarsbeslut innebar. Här finns det brister och därför säger utskottsmajoriteten att den vill ha insyn och medverkan i planeringen av skyddsrumbygget i vårt land. Jag vet inte hur vi i denna kammare skall kunna göra mera än att vi blir medansvariga i detta arbete, vilket vi hittills inte har varit.

Anf. 18 OLLE AULIN (m) replik:

Fru talman! När det gäller anslagen och möjligheterna att finansiera försvaret kan vi relatera följande.

1977 års försvarsbeslut fattades när Eric Krönmark var försvarsminister. Beslutet innebar en uppjustering av anslagen. Socialdemokraterna bjöd under i debatten och i reservationer i kammaren.

1982 års försvarsbeslut var på för låg nivå. Vi hade i en reservation önskemål om ytterligare anslagsmedel, men ni socialdemokrater bjöd under. Ni hann inte mer än komma till makten efter valet förrän anslagen reducerades ytterligare. Därför tvingades vi på grund av ett yttre tryck till ett mellanbeslut 1984. Först efter mycket hårda förhandlingar blev vi eniga om tillskotten. Dessa var otillräckliga. I och för sig hade vi önskemål om ytterligare tillskott, men vi ansåg då att det inför det yttre tryck vi hade mot oss fanns ett önskemål om allmän uppslutning.

Fru talman! Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, numera styrel-

sen för psykologiskt försvar, gör årligen undersökningar om försvarsvilja och inställning till försvaret. Man har ställt frågan: Anser ni att vi skall försvara oss, om vi blir anfallna, även om utgången skulle te sig oviss? Ständigt får vi samma svar av en överväldigande majoritet, ungefär 70 %: Ja, vi skall försvara oss mot anfall, även om utgången ter sig oviss. Då tycker vi att vi som politiker har ansvar för att se till att utgången blir mindre oviss genom att försvaret får de medel som behövs för att uppgifterna skall kunna lösas.

Anf. 19 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! Det som Olle Göransson sade om bombkapseln var intressant. Jag har fått information om denna bombkapsel. Det är troligtvis ett bra vapen, men jag är inte beredd att ställa mig bakom förslag som jag inte känner i detalj. Den kunskap som Olle Göransson har om alternativ saknar jag. Jag har aldrig fått någon sådan information.

Det är intressant att höra Olle Göransson säga att myndigheterna beträffande skyddsrummen inte har varit lyhörda med anledning av det förra försvarsbeslutet. Olle Göransson är ju vice ordförande i statens räddningsverk, men han har i och för sig haft kort tid på sig att beakta de här synpunkterna. Man kan kanske hoppas på litet större handlingskraft, och det är klart att försvarsministern har ett mycket stort ansvar för att man inte levt upp till det förra försvarsbeslutet. Därför tvingas man nu rösta på de motioner som socialdemokratiska kvinnor väcker i riksdagen. Hittills har de varit emot att lägga ned pengar på civilförsvaret. Nu blir det här något slags plåster på såren.

Var den stora nedskärningen när det gäller det civila totalförsvaret det offer man fick göra; Olle Göransson, för att få med folkpartiet på uppgörelsen?

Anf. 20 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Jo, Olle Göransson, det svenska totalförsvaret skall vara avskräckande – det sade jag i början. Det är därför vi är villiga att satsa så mycket pengar på det.

Men vad tror Olle Göransson att det ger för avskräckningseffekt om en angripare, dvs. endera stormakten, Sovjet eller USA, vet att man mycket lätt kan slå ut viktiga samhällsfunktioner i det här landet? Vad hjälper det då att vi satsar en massa miljarder på att ta fram 140 nya små JAS-flygplan fram till sekelskiftet, när det kanske inte finns kvar något enda av dem efter två veckors krig? Vad skall vi slåss med sedan? På vilket sätt har detta en tröskeffekt, och på vilket sätt är det avskräckande? Det är frågan.

Jag vill återgå till vad jag inte hann med i den förra repliken, om skyddsrum osv. Hur kan det komma sig att ni anser att ni kan bestämma vilka orter som inte skall bli utsatta i ett kommande krig? Olle Göransson säger i sitt huvudanförande att om man skulle göra som vi säger, skulle man få vänta i så många år att det inte skulle vara tänkbart att bygga ut skyddsrummen. Men det beror ju på hur mycket pengar man vill anslå! Ni har år efter år anslagit så litet pengar till civilförsvarets skyddsrumsutbyggnad att det inte har blivit några skyddsrum byggda. Där rör det sig om futtiga belopp jämfört med de militära anslagen. Vill man anslå pengar till skyddsrum för alla medborgare

så går det att bygga dem väldigt snabbt – och det ger dessutom jobb åt byggnadsarbetarna, vilket inte är att förakta i sammanhanget.

Nej, för Olle Göransson är detta tydligen inte viktigt i totalförsvaret. Han talar om balans. Men det finns ingen balans, och nu har ni folkpartister och socialdemokrater gjort det mera obalanserat genom att minska de civila anslagen och höja de militära. Ni tar från den civila sidan, som har litet, och lägger på den militära sidan, som har mycket. Sedan säger Olle Göransson att det har blivit bättre balans! Någon logik får det ändå vara i resonemangen, tycker jag. Man kan inte stå upp och säga sådana tokigheter.

Nej, för Olle Göransson är det viktigaste att man har fått en parlamentarisk majoritet och lyckats spräcka borgerligheten. Det tycker han är viktigt, men han tycker inte att det är viktigt att titta på de stora, övergripande, existentiella frågorna för det svenska totalförsvaret och hur detta kommer att fungera i en verklig kris- eller krigssituation.

Hur totalförsvaret kommer att se ut och vilka möjligheter vi har att i fredstid stärka det civila samhället, bygga upp en bättre motståndskraft osv., det är den diskussionen vi egentligen borde föra, inte någonting annat.

Anf. 21 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Olle Aulin säger, att moderaterna alltid i modern tid har kunnat manövrera sig dithän att de skenbart har kunnat påvisa att det är de som har velat anslå mest pengar till det militära försvaret. Någonting måste man ju vara bäst i, och det här är tydligen ett område som moderaterna vill slå vakt om i första hand, eftersom man inte i någon försvarsöverenskommelse sedan 1970 har blivit överens med något annat parti. Ni har lyckats vara ensamma, och det tycker jag är ett bra bevis för att ni vill vara bäst på det området.

Gunnar Björk i Gävle, bombkapseln och dess alternativ var egentligen inte en fråga som det ankom på den sittande försvarskommittén att ta ställning till, utan den ingick i materielplanerna redan i det beslut som fattades då herr Björk var ordförande i försvarskommittén. Därför borde han känna till att här även finns andra alternativ än just det västtyska.

När det gäller skyddsrummen och min medverkan i räddningsverket under det senaste halvåret är det väl att ställa litet för stora förhoppningar på enbart mig att det skulle ha kunnat ske en upprättning efter mitt inval. Jag tror att det aldrig har uttalats så tydligt från riksdagen som jag hoppas kommer att ske nu, att vi vill ha fram en ny syn på vilka orter som egentligen är riskorter. Här är det som jag sade viktigt att vi politiker får en möjlighet att medverka i bedömningen.

Till Oswald Söderqvist vill jag säga att det är självklart att vi till dess vi har byggt ut skyddsrum i nödig omfattning får komplettera skyddsrummen med skyddade utrymmen, utrymningar och andra åtgärder. Som jag sade förut påverkas skyddsrumsversamheten av att vi förstärker luftförsvaret med modernare jaktvapen till flygvapnet, bättre luftvärn osv., och det är väl så viktigt som att enbart satsa på skyddsrum.

Nej, vi tar inga pengar från det civila till det militära försvaret. Vi omdisponerar pengar inom det civila försvaret, i första hand från skyddsrum till hälso- och sjukvårdens behov i krig.

Förste vice talmannen anmälde att Olle Aulin, Gunnar Björk i Gävle och Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 22 CARL BILDT (m):

Fru talman! 1987 års försvarsbeslut kunde ha blivit ett varaktigt trendbrott i vår försvarspolitik.

Ett sådant hade behövts. Under ett och ett halvt decennium har vårt försvar kontinuerligt försvagats i förhållande till omvärlden, samtidigt som vårt lands läge blivit mer utsatt när det strategiska trycket i det nordatlantiska och nordeuropeiska området ökat.

Resultatet vet vi alla. Försvaret har haft svårt att fullt ut ge vår säkerhetspolitiska linje det nödvändiga stödet. Med bristande resurser har försvaret inte kunnat möta de ihållande kränkningarna av vår territoriella integritet.

Det är mot denna bakgrund som socialdemokraternas och folkpartiets pakt om försvarspolitik under den kommande fem- och tioårsperioden skall bedömas. Den bedömningen kan inte resultera i något annat omdöme än att denna pakt ger oss ett försvarsbeslut som är såväl ofullständigt som otillräckligt.

Detta beklagar jag djupt. Det fanns – kanske för första gången sedan 1958 – en verklig möjlighet till en bred och konstruktiv långsiktssuppgörelse om den svenska försvarspolitik. Men den möjligheten försatts. Tyvärr tror jag att det riskerar att dröja länge innan den kommer tillbaka.

Försvarsförsvagningen sedan slutet av 1960-talet bär socialdemokraterna det politiska huvudansvaret för. Genom det kortsynta försvarsbeslutet 1968 och det feltänkta försvarsbeslutet 1972 riktades vår försvarspolitik in på successivt sänkta resurser till det militära försvaret, samtidigt som de militära satsningarna i vår omvärld fortsatte att öka.

Till detta kom, att det nordatlantiska och nordeuropeiska området under decenniet mellan slutet av 1960-talet och slutet av 1970-talet kom att utsättas för något av en strategisk chock genom den snabba uppbyggnaden av de sovjetiska ubåtsbaserade kärnvapenstyrkor som till cirka två tredjedelar kom att få sina hemmahamnar på Kolahalvön.

I dessa dagar, när, som Gunnar Björk i Gävle erinrade om, konturerna av ett betydelsefullt nedrustningsavtal mellan USA och Sovjet blir allt tydligare, finns det kanske skäl att erinra om att denna uppbyggnad inte alls var ett resultat av någon oreglerad rustningskapplöpning mellan de bägge.

Den var i själva verket en direkt konsekvens av den konstruktion som den strategiska kärnvapenbalansen fått i det SALT I-avtal som undertecknades vid det toppmöte i Moskva 1972 som ansågs vara avspänningspolitikens höjdpunkt.

När de bägge supermakterna genom avtal reglerar sin rivalitet, ligger i detta ingen garanti för att samtliga denna rivalitets uttrycksformer mildras eller försvinner. Det har den s. k. avspänningsepoken lärt oss.

Den strategiska chocken har lett till ökade spänningar i hela det nordatlantiska och nordeuropeiska området som även vårt lands territorium är en del av.

Utbyggnaden av främst de sovjetiska flottresurserna har mötts med en påtaglig förstärkning av NATO-försvaret av Norge och Nordatlanten. En serie olika åtgärder har beslutats, och dessa kommer successivt att få effekt in på 1990-talet.

De marina strategierna har åter kommit i fokus. Från att under stora delar av 1970-talet ha givit ett intryck av att vara beredd att praktiskt taget överlämna Norska havet och Nordatlanten till Sovjetunionen i händelse av en kris, har den amerikanska marina strategin under senare år börjat diskutera olika former av operationer för att aktivt och framskjutet försvara sina och sina allierades intressen i detta område. Denna utveckling – som i sig är fullt logisk – medför en ökad risk för att Nordatlanten tidigt blir ett spänningscentrum vid en uppflammande kris mellan de bägge supermakterna.

Vi måste räkna med att det tidigt kommer att utbryta en kapplöpning om styrkeuppbyggnader, positionsframflyttningar och politiska återförsäkringar i hela det vida område som har betydelse för kontrollen över Nordatlanten och Norska havet. Vårt läge kan snabbt komma att bli utsatt, och de uppgifter vår samlade säkerhetspolitik kommer att ställas inför blir mycket komplicerade.

Säkerhetspolitikens uppgift är att bevara freden och att bidra till stabiliteten.

Det är ett faktum att supermaktsblockens bedömningar av Sveriges vilja och förmåga att i en kritisk situation hantera olika lägen styr deras strategiska planering och styrkeuppbyggnad i vårt område i dag.

Den stabilitetsbevarande kraften i vår säkerhetspolitik ligger i dess förmåga att i dag övertyga dem som i öst och väst planerar för den konflikt som kan komma i morgon om att Sverige då kommer att kunna möta varje krav, varje anspråk, varje kränkning och varje rimligt försök att betvinga oss. Kan vi genom inriktningen av vår försvarspolitik övertyga om det, har vi bidragit till stabiliteten. Kan vi det inte, riskerar vi i stället att bidra till en cirkel av drag och motdrag som kan komma att drabba icke bara oss, utan också våra nordiska grannländer.

I sitt säkerhetspolitiska betänkande i maj 1985 gjorde försvarskommittén den eniga bedömningen att det strategiska intresset för det nordatlantiska och nordeuropeiska området skulle fortsätta att öka. Det finns i dag ingen anledning att göra en annorlunda bedömning.

För Sverige har de ihållande, omfattande och medvetna undervattensoperationerna under 1980-talet kommit att tydligt visa de nya strategiska realiteterna i Nordeuropa. Det mönster av operationer som ubåtskyddskommissionen visade 1982 har upprepats 1983, 1984, 1985 och 1986. Allvaret i den utmaning mot Sverige och svensk säkerhetspolitik som ligger i detta kan knappast överskattas.

Enligt min mening borde det vara en självklarhet att vi inte skulle tillåta vårt försvar att halka efter i förhållande till omvärlden. Ändå är det just detta som skett, och som enligt paktens förslag kommer att fortsätta, om än med en viss uppbromsning av takten.

Paktpartierna gör gällande att deras försvarsbeslut innebär att en fast grund nu lagts för den kommande fem- och tioårsperioden. Statsministern

har speciellt understrukt tioårsperspektivet. Men så är det inte.

Redan innan riksdagen hunnit fatta det formella beslutet, har ÖB ansett det nödvändigt att sätta i gång ett internt utredningsarbete under det ambitiösa namnet Försvarsmaktsutredning 88. Med de ekonomiska ramar som nu läggs fast kommer den utredningen under 1989 att tvinga fram ett miniförsvarsbeslut med neddragningar av främst arméns freds- och krigsorganisation. Neddragningarna i miniförsvarsbeslutet 1989 kan ses som upptakten till försvarsbeslutet 1992.

När försvarskommitténs ordförande Per Borg och jag för någon vecka sedan inför Försvarsekonomiska föreningen hade en debatt om dessa frågor var vi eniga om att det 1992 som en konsekvens av årets försvarsbeslut fanns tre möjliga vägar att gå.

Den första är att 1992 ge försvaret ökade resurser. Det är det som vi moderater vill att man redan nu skall ge besked om och kunna planera för.

Den andra är att dra ner på försvarets kvalitet, genom att vi inriktar oss på halvbra förband i stället för bra förband.

Den tredje är att skära ner kraftigt på kvantiteten i försvarets freds- och krigsorganisation.

Självfallet kan man fråga sig om de paktpartier som nu med sådan envishet vägrat att ens planera för ökade försvarskostnader efter 1992 då kommer att vara beredda att fatta beslut om sådana. Men även om så skulle bli fallet, löser detta icke problemen. I försvarspolitikerna är tiden från beslut till försvareffekt mycket lång.

Vi har försökt att möta 1980-talets säkerhetspolitiska utmaningar med ett försvar som tunnades ut genom 1970-talets beslut. Det försvar vi beslutar om i dag är stödet för vår säkerhetspolitik under en stor del av 1990-talet. När man i dag säger nej till att förstärka det stödet, i ljuset av den strategiska utvecklingen, och i stället accepterar vad alla sakkunniga anser vara en fortgående försvagning gentemot omvärlden, låter det sig icke repareras ens av betydande anslagshöjningar 1992.

Att ge avkall på kvaliteten i det militära försvaret för att på det sättet hålla kostnaderna nere är en farlig väg. Den innebär att svenska förband inte kommer att kunna mäta sig med omvärldens förband. I många fall är halvbra faktiskt detsamma som alldeles värdelös.

Ett halvbra ubåtskyddsförband kommer alltid att misslyckas med sin uppgift. Ett halvbra stridsflygplan kommer alltid att förlora duellen med motståndaren. Ett halvbra skyddsfordon för soldaten betyder i den utsatta situationen inget skydd alls.

På 1990-talet kommer kvalitetsproblemen att bli tydliga.

Jag döljer inte att jag är oroad för att det inte finns tillräckliga resurser för att klara de nödvändiga kvalitetssatsningarna på JAS-flygplanet. Risken för att JAS-flygplanet beväpning och elektroniska prestanda i olika hänseenden kommer att försämrats i förhållande till vad som förutsatts är tyvärr, med detta försvarsbeslut, överhängande. På det allt viktigare televapenområdet ökar nu riskerna för att vi kommer på efterkälken.

Den tredje vägen att klara de 1990-talsproblem som kommer att uppstå är att göra kvantitativa nedskärningar av försvaret. Sådana har delvis redan aviserats.

En nedläggning av åtta mindre moderna armébrigader beskrivs som helt oundviklig, trots att vissa av dessa brigader i den operativa planeringen svarar för försvaret av nyckelområden i vårt land. En avveckling av våra pansarbrigader diskuteras redan, eftersom vi inte anses klara kostnaderna för en ny stridsvagn.

En successiv avveckling av marinens ytattackförband förefaller vissa tongivande kretsar bakom paktkonstruktionen att aktivt eftersträva.

Det finns därtill anledning att befara att utbyggnaden av flygvapnets bas- och stridsledningssystem kommer att eftersättas, när man skall klara såväl antalet JAS-flygplan som kostsamma nya robotsatsningar.

Självfallet kommer det på 1990-talet att finnas ett behov av att förutsättningslöst studera försvarets struktur för att finna bästa möjliga lösning.

Men det som nu avvecknar sig är någonting annat. Nu blir det inte det bästa, utan i stället det billigaste, som kommer att sättas i centrum. Konsekvensen blir ett svagare försvar än vad vår säkerhetspolitik och den strategiska situationen i vårt område kräver.

Arbetet i försvarskommittén under de gångna tre åren har trots detta avsatt en enighet på viktiga punkter som det finns anledning att notera.

Vi är eniga om den säkerhetspolitiska och strategiska bedömningen som den kommer till uttryck i rapporten från maj 1985. Det är en stor styrka. Att det sedan brister i politisk förmåga eller vilja att dra konsekvenser av den analysen är en annan sak.

Vi är eniga om behovet av ökade resurser till försvaret. Att paktpartierna vill beskära denna ökning är, mot bakgrund av denna enighet, så mycket mer beklagligt.

Vi är eniga om nödvändigheten av att sätta utbildnings- och personalfrågorna högt på dagordningen under de närmaste åren. Oenigheten gäller om det kommer att finnas resurser att klara detta eller ej.

Vi är eniga om att genomföra förstärkningar av vissa system, bl. a. underrättelsetjänsten. Det går tillbaka på ett specialuppdrag av Olle Göransson och mig inom försvarskommittén. Jag vill gärna passa på att ta tillfället att tacka honom för gott samarbete i den frågan.

Men på tre konkreta punkter har våra bedömningar kommit att gå starkt isär.

Den första rör ubåtsskyddet, där vi moderater har sett det som nödvändigt att nu fatta de beslut som gör det möjligt att sätta upp en andra komplett ubåtsskyddsstyrka på 1990-talet. Det gäller främst beställningar av fler kustkorvetter.

Egentligen är dagens situation alldeles oacceptabel. Sverige har inte förmågan att med utsikt till framgång på mer än ett ställe i taget skydda sig mot ubåtskränkningar.

För någon vecka sedan befann sig ubåtsskyddsstyrkan på västkusten. Då låg hela Norrlandskusten, hela vår Östersjökust och hela Sydsveriges kust så gott som totalt övergiven när det gällde ubåtsjaksresurser.

Detta borde icke accepteras.

I dag befinner sig styrkan sannolikt någon annanstans. Då ligger västkusten lika öppen som den brukar göra mest.

Det borde icke heller accepteras.

Att en andra ubåtsskyddsstyrka skulle höja vår förmåga väsentligt är alldeles klart. Det måste för omvärlden framstå som ett svårtolkat mysterium, att paktpartierna så envetet sagt nej till just detta krav.

Den andra punkten gäller luftförsvaret, som riskerar att bli 1990-talets allvarligaste säkerhetspolitiska lucka i vårt försvar.

Såväl NATO som Sovjetunionen ökar påtagligt sina insatsmöjligheter med flyg i det nordatlantiska och nordeuropeiska området. Detta påverkar också oss, och borde leda till en förstärkning av vårt luftförsvar, framför allt jaktflyget, efter den kraftiga nedgång som skett sedan början av 1970-talet.

Men också kravet på en ytterligare division JA 37 Viggen har avisats. Och inte ens ett beslut om att – som minimilösning i den situation som uppstod – bibehålla ytterligare en division moderniserade J 35 Draken har man kunnat gå med på.

Nu skjuts allt på framtiden. Från ett av paktpartierna talas ofta om en fjärde Drakendivision – men beredd att rösta för det här i kammaren är man inte.

Samma parti talar då och då om att det i stället blir fler JAS-flygplan. Jag hoppas det blir fallet. Den som lever får väl se. Den förstärkningen är hur som helst knappast möjlig förrän kring år 2000, och det är på tok för sent.

Den tredje punkten gäller den ekonomiska försörjningsberedskapen.

Där har det yxats till en bild av framtida möjliga konflikter i omvärlden som är i lättsammaste laget. Ett krig mellan USA och Sovjetunionen framställs som en tämligen snabbt övergående störning av vår utrikeshandel. Efter ett kort krig kan den internationella ekonomin och handelsutbytet snabbt återställas.

Jag tror inte på denna bild. Jag tror att vi har att räkna med att en supermaktskonflikt blir betydligt mycket längre, betydligt mera djupgående och därmed ställer hårdare och delvis annorlunda krav på vårt totalförsvar än vad försvarskommitténs majoritet är beredd att acceptera. På punkt efter punkt är detta försvarsbeslut otillräckligt. Och det är knappast märkligt, att detta också noteras utanför vårt lands gränser.

När den framträdande säkerhetspolitiske forskaren Tomas Ries för en tid sedan skrev en studie om bl. a. svensk försvarspolitik för det ansedda Wilson Center i Washington, USA, var hans ton mot denna bakgrund ganska kritisk. Men det han hade att säga avvek knappast från vad andra analytiker sagt och skrivit under dessa månader.

Ändå föranledde studien först ett ingripande av Sveriges ambassad i Washington och därefter, sedan detta blivit känt, offentlig smutskastning i massmedia av Ries person av kabinetssekreterare Pierre Schori.

Så agerar aldrig den som tror på kraften i sina argument och styrkan i sin position.

Fru talman! 1987 års försvarsbeslut var möjligheten som försumrades. I stället för en bred uppgörelse om ett varaktigt trendbrott för vårt försvar fick vi inte mer än en otillräcklig och tillfällig uppbromsning av takten i försvagningen.

Det beklagar jag djupt. Sverige är värt ett bättre försvar.

Anf. 23 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Jag delar inte Carl Bildts uppfattning om hur det svenska militära försvaret skall vara organiserat. Men som jag sade i mitt första inlägg: Utifrån den uppfattning moderata samlingspartiet har är det logiskt och sammanhänger med att man vill ha och planera för ett sådant, att man också måste kräva att det skall betalas, till skillnad från utskottsmajoriteten som inte har tagit dessa konsekvenser.

Detta tycker jag man kan respektera moderata samlingspartiet för.

Jag vill ställa samma fråga till Carl Bildt som jag ställde till Olle Göransson. Det har med det sårbara samhället att göra. Försvarskommitténs första betänkande var bra med den genomgång av sårbarhetsaspekterna och den uppföljning det innehöll. Men sedan har detta tappats bort. I det sista betänkandet, i propositionen och i utskottsbetänkandet har man inte följt upp de frågeställningar som ställdes i det säkerhetspolitiska betänkandet.

Jag vill fråga Carl Bildt: Hur anser Carl Bildt att det skall fungera med uthålligheten? Hur skall vi ordna ersättningen av viktiga materielkomponenter osv. efter en resp. två veckors strider för att vi skall få en effektivt avskräckande effekt?

Det hjälper inte att tala om hur det ser ut i dag. Hur ser det ut efter ett tag? Den frågan vore det intressant att få litet belyst.

Anf. 24 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Det vore bättre att Oswald Söderqvist riktade frågorna till företrädare för utskottsmajoriteten. Jag vill dock göra ett anspråkslöst försök att besvara hans frågor.

Det framgår av utskottets betänkande, och framgick också av min reservation i försvarskommittén, att jag icke delar den syn på framtida konflikters varaktighet och intensitet och karaktär som försvarskommitténs majoritet nu ställt sig bakom.

Detta är en fråga som kanske framför allt berör försörjningsberedskapen, men den påverkar också de aspekter som Oswald Söderqvist berörde.

Har vi att räkna med en konflikt, en världsbrand, som vi alla innerligt hoppas aldrig kommer att inträffa, men som pågår under lång tid, blossar upp på ett ställe, fortsätter på ett annat och utsätter oss för anspänning efter anspänning efter anspänning, då blir det annorlunda krav på uthållighet i olika delar av vårt totalförsvaret än vad försvarsutskottets majoritet för ögonblicket är beredd att acceptera.

Det är mot denna bakgrund vi har begärt en ny genomlysning av just dessa problem.

Anf. 25 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Som jag sade har jag ställt dessa frågor till utskottsmajoritetens företrädare, men jag har inte fått något svar. Carl Bildt gör nu ett försök att gå i svaromål när det gäller dessa frågor. Jag tycker att detta är det absolut viktigaste i detta sammanhang. Att diskutera en flygplansdivision mer eller mindre, en kustkorvett mer eller mindre, några miljoner mer eller mindre under detta första budgetår är meningslöst om man inte följer upp de tankegångar som fanns i det säkerhetspolitiska betänkandet, vilket var

mycket bra. Men när man sedan kommer fram till de reella besluten och skall anså pengar följer man inte upp dessa tankegångar.

Det är helt klart att den moderniserade synen som utskottet säger, på framtida krisers varaktighet och karaktär har tillkommit för att man har gjort ekonomiska överväganden i stället för säkerhetspolitiska och försvarspolitiska. Det är min förhoppning att moderata samlingspartiet och samtliga andra partier i fortsättningen följer upp dessa frågor på ett mer seriöst och genomgripande sätt och inte bara sopar dem under mattan när de skall fatta de ekonomiska besluten.

Anf. 26 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! När det gäller att sopa saker under mattan tror jag att det är bäst att Oswald Söderqvist talar om detta med företrädare för utskottsmajoriteten.

Det föreligger nu problem när det gäller uthålligheten. Det är bl. a. av den anledningen som vi har krävt att det skall finnas ett något större antal av vissa enheter. Det är alldeles självklart att det när det gäller uthålligheten i t. ex. kustförsvaret är en betydande skillnad om man har sex eller åtta kustkorvetter. Moderata samlingspartiet har föreslagit en fjärdedel fler kustkorvetter – eller t. o. m. mer än så. Det är klart att det blir en väsentlig skillnad om vi utökar antalet jaktflygplan, eftersom uthålligheten i jaktförsvaret då blir väsentligt mycket längre. Det är klart att det är väsentligt mycket bättre om vi inom ramarna skapar utrymme för ett större antal jaktrobotar som dessa jaktflygplan kan skjuta än vad som i dag är fallet.

Det är ju bl. a. mot denna bakgrund som vi har ställt oss skeptiska mot det alltför tunna försvar i olika hänseenden som vi kommer att få i och med detta beslut. Det är bra kvalitet i åtskilliga av de saker som finns också i de andra paktpartiernas förslag till försvaret. Det är bra kustkorvetter, det är bra jaktflygplan, och det kan vara bra infanteribrigader, och det kan vara bra materiel i övrigt, men det är ett alltför litet antal, och därmed blir uthålligheten och den styrka vi kan visa gentemot omvärlden alltför svag – tyvärr.

Förste vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollat få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 27 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! 1987 års försvarsbeslut kommer snart att inordnas i raden av de beslut som har det gemensamt med sina föregångare att det föregåtts av en omfattande utredning, att det anger förutsättningarna för vårt totalförsvars fortsatta utveckling, att det påverkar vårt ansikte utåt världen avseende vår vilja att försvara vårt lands oberoende och, inte minst, att det påverkar arbetsförhållandena för ett stort antal svenskar.

Att beslut som fattas i denna kammare föregås av utredningar är inget ovanligt, inte heller att resultaten av besluten påverkar de svenska medborgarna. Vad som däremot skiljer beslutet från många andra är att grunderna, villkoren, avvägningarna är resultat inte bara av vårt eget handlande utan av andra länders politik och åtgärder.

Det står helt klart att många problem i vår omvärld fortfarande kvarstår sedan föregående försvarsbeslut. Beslutet i FN om en ny ekonomisk världsordning är fortfarande ett beslut som ej följts av handling. Den tredje världens svåra ekonomiska problem är olösta. Vi får många överväldigande bevis på att det politiska förtrycket orsakar omätliga lidanden i många länder. Det synes som om tankar, sådana som bl. a. ligger till grund för FN-deklarationen om de mänskliga fri- och rättigheterna och Helsingforsavtalet, är helt okända på många platser runt om i vår arma värld.

Den försvarskommitté som under de fem gångna åren arbetat fram underlaget för 1987 års försvarsbeslut har noga analyserat den säkerhetspolitiska miljön och även eventuella förändringar som skett sedan 1982. Resultatet av detta, kring vilket det rått politisk enighet, har sedan legat till grund för det fortsatta arbetet och även för ställningstaganden i samband med förslag till beslut.

Eftersom vi lever i en föränderlig värld, kan man alltid diskutera om de slutsatser som dragits är de rätta. Det räcker att peka på de diskussioner som nu förs mellan USA och Sovjet om förändringar vad gäller vapen och de signaler om lättnader mot oliktankande som givits i Sovjet, vilket allt i huvudsak skett efter det att försvarskommittén lade fram sitt betänkande, för att kunna starta en diskussion om de valda förutsättningarnas riktighet. Vad som dock är viktigt att påminna om är den politiska enighet som fanns under kommittéarbetet.

Vi har också från folkpartiet lagt stor vikt vid betydelsen av att vi nu beslutar om försvarets fortsatta utveckling fram till 1992. Givetvis påverkar dagens beslut försvaret även under resten av 90-talet, men att i dag i alla delar in-teckna den fortsatta utvecklingen skulle vara direkt felaktigt. Erfarenheterna visar att det som i dag är den yttersta sanningen om några år mycket väl kan vara helt förbisprunget av utvecklingen både i omvärlden och hos oss själva.

De slutsatser som i kommittén dragits om det nordeuropeiska områdets ökade betydelse är av stor vikt. Främmande makters intresse för våra kuster har tagit sig uttryck i undervattensverksamhet. Detta förhållande liksom lufrummets ökade betydelse måste ligga till grund för våra avväganden. Den ökning av övningsverksamhet som skett i vårt närområde tillsammans med den omfattande spaningsverksamhet från såväl Warszawapaktens länder som NATO-länder som bedrivs runt vårt land ger anledning till åtgärder i samband med att vi fattar ett nytt försvarsbeslut. Om detta har det rått enighet liksom om att kränkningar av Sveriges gränser aldrig kan accepteras. Vi skall kunna möta väpnat angrepp mot vårt land med alla till buds stående medel, och vi skall också kunna möta de icke-militära påfrestningar och hot därom som kan bli följden av en ekonomisk och handelspolitisk utmaning.

I detta sammanhang hälsar vi också från folkpartiet med tillfredsställelse, att försvarsbeslutet kommer att innebära att vi nu får gemensamma utgångspunkter för planeringen för totalförsvaret. Vi vet att ett eventuellt krig drabbar hela vårt samhälle. Har vi inte balans mellan de olika delarna av totalförsvaret är vi inte starkare än styrkan i den svagaste delen.

Som en följd av de fakta som framkom under utredningsarbetet och genom eget internt arbete deklarerade Bengt Westerberg redan hösten 1985 att

folkpartiet ansåg att vårt totalförsvaret måste förstärkas. Folkpartiet hade för övrigt redan under arbetet inför 1984 års försvarsöverenskommelse aktivt medverkat till att försvaret kompenenserades för de brister som orsakades av devalvering och dollarns uppgång. Vi i folkpartiet ansåg att den 20-åriga nedåtgående trenden för försvarsanslagen måste hejdas och att vi, trots ett i övrigt kärvt ekonomiskt läge, måste ge ökade anslag till försvaret i samband med 1987 års beslut.

I utredning, anföranden och tidningsartiklar har vi i folkpartiet framhållit att en ordentlig förstärkning av totalförsvarets samlade förmåga är nödvändig. Vi pekade på att denna förstärkning samtidigt måste innebära att man prioriterade särskilt viktiga och utsatta sektorer. Vi hävdade att analysen av hotbilden krävde förstärkningar av luftförsvaret som helhet tillika med en ökad satsning på JAS-systemet. Behovet av ett starkt ubåtsskydd måste mötas av en snabbare utbyggnad.

Vi framhöll vikten av att vårt sjöinvasionsförsvaret borde förbättras, inte minst genom en satsning på kustrobotssystemen, både vad gäller tung kustrobot och amfibiebataljonerna. Trots försök från folkpartiets sida att tidigt lyfta fram bristerna i armén och att envist kräva underlag som skulle göra det möjligt att fatta beslut om den framtida utvecklingen skedde inget. Vi får nu avvakta påbörjad utredning. Det är mot bakgrund av detta man måste se moderaternas nu specificerade krav på beslut bl. a. vad gäller ny stridsvagn. Beslut utan att man i grunden lagt fast hur den framtida organisationen skall se ut är av tvivelaktigt värde.

Vi i folkpartiet har under många år här i riksdagen påpekat att för de civila delarna i totalförsvaret är bristerna vad gäller beredskapen för sjukvården i krig helt oacceptabla, och vi har krävt förändringar. Årets beslut innebär en förändring, och vi välkomnar denna. På samma sätt har vi krävt att våra telekommunikationer säkerställs. Även här innebär beslutet ett fall framåt.

Genom överenskommelsen mellan folkpartiet och socialdemokraterna om den fortsatta utvecklingen av vårt totalförsvaret, som ligger till grund för 1987 års försvarsbeslut, har vi i folkpartiet fått gehör för samtliga de krav vi ställt på den fortsatta satsningen på vårt totalförsvaret. Det är krav som vuxit fram genom noggranna avvägningar i vårt parti. Vi hade givetvis hälsat en bredare uppgörelse med tillfredsställelse. En bred uppgörelse ansåg vi vara av så stort värde att Bengt Westerberg aktivt arbetade för att detta skulle vara möjligt. Det var Bengt Westerberg som genom sina initiativ lyfte fram diskussionerna och kontakterna från kommittén, där arbetet i stort sett var slutfört, till partiledarnivå. Det var Bengt Westerberg som genom kontakt med de andra icke-socialistiska partiernas ledare gjorde allvarliga försök att inför förhandlingarna med regeringen skapa ett gemensamt borgerligt bud. Vi i folkpartiet beklagar uppriktigt att det inte var möjligt att göra det.

Fru talman! 1987 års försvarsbeslut vilar dock på en stabil politisk grund. Det innebär att vi får förbättrad utbildning inom hela försvaret, ordentliga kvalitetsförstärkningar inom ubåtsskyddet, ett förstärkt sjöinvasionsförsvaret, ett ordentligt förstärkt luftförsvaret och en grund för armébrigadernas förnyelse. Försvarsbeslutet innebär ett trendbrott och ger utrymme för en vilja att förnya och förstärka vårt totalförsvaret.

Det förtjänar också att påpekas att alternativet för regeringen skulle ha

kunnat innebära ett för den fortsatta utvecklingen mycket negativt beslut – ett beslut som visserligen kunde ha varit möjligt utan förhandlingar med vpk, men endast möjligt genom deras godkännande. Vi lever ännu med såren efter 1968 och 1972 års beslut i försvarsmaktens organisation.

Eftersom vårt försvar vilar på allmän värnplikt för män är det värdefullt, ja näst intill nödvändigt, att vi får en förstärkning av utbildningen inom hela försvaret. Det gäller arméns alla delar. Det bör nu också möjliggöra en breddning av utbildningen i marinen.

Den av alla accepterade hotbilden vad gäller utvecklingen av flygstridskrafter kräver en förstärkning av vårt luftförsvar. Meningsmotsättningarna med socialdemokraterna vid 1982 års beslut om anskaffning av ett nytt svenskt flygplan är i dag historia. Man erkänner nu att vi med JAS får en nödvändig förstärkning av vårt luftförsvar. Vi kan nu också genom årets beslut tidigare än planerat förse JAS med bättre vapen och motmedel. Detsamma gäller Jaktviggen. Vapenanskaffningen av radarjaktrobotar sker i två steg, allt genom medverkan av svensk industri.

Vi har från folkpartiet hävdad att detta är av stor betydelse, både därför att vapnen då utvecklas med svensk profil och därför att vi genom forskning och utveckling behåller kunnande och teknologi i Sverige. Moderaternas tidigare ställningstagande i denna fråga var svårbegripligt, både på grund av misstron mot svensk industri och accepterandet av ett USA-beroende som är olyckligt.

En ökning av det svenska jaktflyget är önskvärd. Vi lyfte tidigt fram tanken – som Hans Lindblad redan nämnt här i kammaren – att genom en ringa penninginsats modifiera och bibehålla redan befintliga Drakenplan. Vi skulle då ha chans till uppsättande av en fjärde Drakendivision. Vårt mycket tidigt väckta förslag motarbetades inte endast av övriga politiska partier och myndigheter utan även av det faktum att pilot- och teknikerbristen gjorde förslaget omöjligt att realisera i närtid. Dagens beslut är därför det enda möjliga. Överbefälhavaren får efter avvägningen mot andra angelägna objekt möjlighet att aktualisera en modifiering. Om så sker kan plan inordnas i organisationen den dag det finns utbildad personal tillgänglig. Alla andra förslag och beslut är endast skådespel och är inte realistiska.

Vi förstår moderaternas önskan att liksom vi vilja förstärka det svenska jaktflyget. Det är mot den bakgrunden man får se förslaget om satsning på 1,7 miljarder för anskaffning av ytterligare Viggenplan, utöver de redan beslutade och levererade. Men avslutad tillverkning av komponenter, medförande hög anskaffningskostnad och även här brist på personal gör detta förslag oekonomiskt och i praktiken svårgenomförbart. Förslaget bör därför ej bifallas. Det är mot denna bakgrund än svårare att förstå centerpartiets sent påkomna önskan att anskaffa Viggenplan.

Fru talman! Få händelser har gjort det svenska folket så medvetet om allvaret i dess situation som de kränkningar av svenskt territorium som skett genom undervattensverksamheten. Genom de satsningar som gjorts och genom uppoffrande insatser av berörd personal har en betydande höjning av vår beredskap skett. Vi i folkpartiet anser att en kvalitetshöjning av redan befintlig utrustning och materiel är nödvändig. Så kommer nu att ske. Ubåtar och ytattackfartyg får bättre hydrofonutrustning och effektivare utbåtsjakt-

vapen. Att snabbt få indikation på att ovälkomna besökare närmar sig är ett måste. Vi bygger därför ut undervattensbevakningssystem runt våra kuster.

Folkpartiet har länge hävdad att vi behöver utveckla och anskaffa en ny generation ytstridsfartyg. Vi anser att vi behöver ett fartyg som är väl lämpat för ubåtsjakt, för minutläggning och som neutralitetsvakt. Vi har hävdad att denna satsning är mer angelägen än anskaffning av ytterligare kustkorvetter. Vi välkomnar att moderaterna nu, vid sidan av sitt krav på anskaffning av ytterligare kustkorvetter, slutligen tycks inse vikten av att ett nytt fartyg utvecklas och anskaffas. Men var finns pengarna i ert förslag, Carl Bildt?

Vårt sjöförsvaret utgörs ej allena av de insatser som flottans del av marinen kan bidra med. Vårt kustartilleriförsvaret är av stor betydelse och vi välkomnar att folkpartiets förslag om en satsning på kustrobotar med lång räckvidd nu vunnit gehör. Den betydelse denna typ av vapen har genom sin rörlighet och genom sina möjligheter till förflyttning, även i ett läge med en blockering av Öresund, kan inte nog framhållas. Försvaret av södra Sverige innefattar inte bara Skåne utan i lika hög grad västkusten.

Armén måste reformeras. – Vi har från folkpartiet fört fram detta krav under lång tid. Hans Lindblads insatser för att aktualisera dessa frågor är välkända. Jag har själv i ett antal debattartiklar pekat på den absolut nödvändiga kvalitetshöjning som behövs och det omtänkande som måste ske. Även om det är beklagligt att arbetet försenats på grund av senfärdighet från berörda ansvariga hälsar vi i folkpartiet nu med tillfredsställelse att utredningsarbetet påbörjats.

Vi ser också med intresse på de förslag som redan förts fram från bl. a. arméledningen. Många förslag ligger också i linje med vad vi från folkpartiet under lång tid framfört.

Den av oss alltid framförda uppfattningen att det är kvalitet, inte kvantitet, som skall vara ledordet är verkligen oerhört betydelsefull när det gäller arméns framtida utformning.

Fru talman! Hans Lindblad har i sitt anförande utförligt redovisat vår syn på den civila delen av totalförsvaret. Jag kommer således inte att gå in på det nu. Carl-Johan Wilson kommer att beröra utbildningen i sitt inlägg. Jag vill endast än en gång uttala folkpartiets tillfredsställelse med att vi får en förbättring i vad gäller beredskap och uthållighet. Den grundläggande inriktning som nu resulterar i att vår beredskap och uthållighet utgår från samma förutsättningar måste vara den enda rimliga.

Jag vill ta upp den fråga som Carl Bildt uppehöll sig så länge vid, nämligen att vi skall ha tioåriga försvarsbeslut. Carl Bildt har i olika sammanhang också hävdad att man skall ha det med automatiska procentpåslag i form av en trappa. För ett år sedan var faktiskt den eviga sanningen påslag med 2 % varje år. Nu har den moderata sanningen växlats ner till 1,2 % påslag varje år. Jag vill fråga Carl Bildt hur detta har kunnat ske. Om man studerar era motioner talas det fortfarande om det som har varit uppe i debatterna – påslaget skall vara 2 %. I de reala förslagen är det emellertid bara 1,2 %.

När det gäller debatten om tioåriga försvarsbeslut har de övriga partierna ansett att den nuvarande cykeln med femåriga försvarsbeslut är lämpligare. Det tycker jag understryks inte minst av myndigheternas bristfälliga ekonomiska underlag. Däremot kan jag konstatera att 1992 års försvarsbeslut blir

av stor vikt för försvarsmakten. Man skall då fastlägga hur anskaffningen av JAS-flygplanen skall utvecklas och man skall bestämma hur nästa generation ytfartyg skall utformas. Det är då förhoppningsvis dags att börja förnya materiel i en reformerad armé. Dessa frågor lämpar sig dock bättre för behandling 1992 än 1987.

Man kan alltid diskutera nivåer och rimliga satsningar på vårt försvar, liksom på alla delar av våra gemensamma åtaganden. Vi i folkpartiet anser att vi med dagens beslut får en förstärkning av svenskt totalförsvars samlade förmåga. Vi får en vändpunkt i förhållande till den principriktning som socialdemokratin drev igenom 1972. Utsatta sektorer får betydligt ökade resurser. Effekterna av förstärkningarna gör att de svenska medborgarna får ut mera av sina pengar.

Anf. 28 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! När Kerstin Ekman talar om att vi skall ha bra utbildning, motsäger hon egentligen sig själv. Om vi bara tittar på utbildningen på armésidan, kan vi konstatera att av de 700 milj. kr. som skall läggas på är redan 500 miljoner förbrukade för att nå till 1985 års nivå i utbildningshänseende. Verkligheten är således en annan än den hon gör gällande.

Sedan till hennes påstående om att Drakenlösningen är skådespel. Om det är skådespel nu så var det väl det också i oktober när ledaren för folkpartiet lade fram sitt förslag? Det är litet konstigt. Hela hennes argumentering går också, precis som Hans Lindblads, ut på att Drakenlösningen är det enda raka i stället för Viggan. Men man avstår från att ta ställning och vill skjuta upp beslutet till 1992, vilket i praktiken innebär att det hela kan bli verklighet någon gång 1994 eller 1995.

Kerstin Ekman säger att detta är bra för hela landet. Men tidigare har hon argumenterat för särskilda insatser på västkusten. Majoritetens beslut ger inte underlag för den ökade påspädning som kan ske i de andra alternativen, t. ex. centerns. Hon hänvisar också till de artiklar som hon har skrivit under mandatperioden. Då vore det kanske lämpligt att också omsätta de artiklarna i praktisk handling i parlamentet.

Det Kerstin Ekman sade om räknesättet för att komma fram till 2 % var ju riktat till moderaterna. Men det finns anledning att erinra om att det är felaktigt. I de procentsatser som diskuterades tidigare ingick inte någon jaktrobot.

Anf. 29 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Det var egentligen inte alls min avsikt att polemisera mot Kerstin Ekman. Att jag nu tvingas göra det beror på att hon är intresserad av den debatten.

Jag vill först göra två korta påpekanden. Vi är alldeles eniga – folkpartiet, centern, moderaterna och socialdemokraterna – om att vi skall ha ett system med femåriga försvarsbeslut men med en inriktning av planeringen för den därpå följande femårsperioden. Där föreligger ingen oenighet.

Vi skiljer oss däremot åt beträffande vilken inriktning vi skall ge den kommande femårsperioden. Där säger ni tillsammans med socialdemokraterna: Ingen ökning. Vi säger: Fortsatt ökning. Det är inte bara en akademisk

fråga. Inriktningen för den kommande femårsperioden styr ju vilka beställningar som kan läggas ut i dag. När ni säger "inga mer pengar efter 1992" innebär det ett stopp i dag för beställningar som skall betalas efter 1992. Det är där skillnaden ligger – inte någon annanstans.

Beträffande 1,2 eller 2 %: Detta borde vara klart för en ledamot av försvarsutskottet. Vår ram under tio år är konstruerad med utgångspunkt i 2 % årlig real tillväxt. Sedan accepterar vi en inledande lyftning av ramen, vilket innebär att den därpå följande årliga justeringen blir något mindre. Totalsumman motsvarar emellertid en 2-procentig årlig lyftning.

Sedan till den punkt som jag tycker är viktig.

Jag tycker inte det finns någon anledning att här i kammaren redovisa de kontakter som Bengt Westerberg, Karin Söder, Olof Johansson och jag under en serie av olika sammanträffanden hade under föregående år och början av detta. När nu Kerstin Ekman ger en version av det som inträffat under de kontakterna vill jag bara säga tre saker.

1. Jag tror inte att denna typ av polemik gynnar samarbetet inom borgerligheten. Vi behöver litet mer av samverkan och litet mindre av strid också på denna punkt, Kerstin Ekman.

2. Det hon säger är icke korrekt – så var det inte.

3. Tycker hon och folkpartiet trots allt att vi skall föra den typen av debatt, då är jag beredd – och det kanske också Olof Johansson är – att lämna en fullständig redovisning för alla de kontakter som vi hade och innehållit i de kontakterna. Det kommer att visa att Kerstin Ekman kanske var oklok som tog upp den debatten, och jag beklagar att hon gjorde det.

Anf. 30 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Hur vill Kerstin Ekman och folkpartiet motivera och försvara de förslag som ni tillsammans med socialdemokraterna lägger här, att minska anslagen till de civila totalförsvarsdelarna för att få pengar över till det militära försvaret? Det kommer att innebära att skyddsrum inte skall byggas på vissa platser i det här landet samt att vår beredskap och uthållighet i fråga om försörjning av energi, livsmedel m. m. kommer att avsevärt försämrans.

Anf. 31 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Först till Gunnar Björk i Gävle: Om man studerar det försvarsbeslut som vi kommer att fatta ser man faktiskt att det har en kraftig marin prägel, och det gynnar försvaret på västkusten, som jag har sagt är viktigt och som jag tror att även Gunnar Björk tycker är viktigt, eftersom det ingår i vår totala försvarspolitik.

Beträffande fem- eller tioåriga försvarsbeslut, Carl Bildt, vill jag säga att det vi motsätter oss är den bindning som blir följden av Carl Bildts resonemang, genom att man redan in-tecknar mycket av det framtida utrymmet. Vi vet redan nu att det kan bli förändrade förhållanden, och då är det inte rimligt att göra så, utan den nuvarande modellen med femåriga försvarsbeslut utan för starka bindningar är den bästa.

Beträffande 1,2 eller 2 %: Det är klart att en ledamot av försvarsutskottet skall veta det, och det är därför som jag har läst betänkandet. Men när jag läser de tabeller som finns i bilagorna, kan jag inte komma fram till någonting

annat än att den samlade satsningen under perioden blir 1,2 % ifrån moderata samlingspartiets sida. Det är helt riktigt att Carl Bildt gör en stark lyftning det första året för att komma högre än det som Carl Bildt kallar pakternas bud, men den sammanlagda, utplanade satsningen blir 1,2 %.

Visst efterlyser jag samarbete, Carl Bildt, och jag efterlyser också att vi talar om samförstånd. Men jag har funnit så litet av det från Carl Bildt när det gäller diskussionen om det framtida försvaret. Och jag har funnit så litet av det i dag, med upprepningen av namnet på det som man kallar försvarsöverenskommelsen nämligen pakten. Därför tycker jag att det är på sin plats att tala om att vi från folkpartiet gjorde stora försök att få ett samlat bud. Vi fick emellertid inte gehör för detta. Genom att moderaterna tidigt låste sig för en hög nivå med ett mycket konkret innehåll blev det omöjligt att komma fram till en överenskommelse.

Anf. 32 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! Vi skall kanske inte fortsätta debatten så länge till. Om vi diskuterar partiledarnas insatser: Det kanske hade gått lättare om de inte hade blivit inkopplade alls. Då hade vi kanske kunnat fortsätta den enighet som vi hade tidigare på det säkerhetspolitiska området – vem vet.

Beträffande västkusten: Det blir med centerns alternativ mer till utbildning inom hela armén, och vi lägger också mer på en tidigareläggning av ubåten. Men framför allt: Hur vore det om Kerstin Ekman gick hem och talade om vad det försämrade skyddsrumbyggandet innebär i Sveriges näst största stad, Göteborg, och hur sårbarheten blir där? Jag tycker att Kerstin Ekman borde göra ett besök på försvarsenheten på sin länsstyrelse för ett närmare studium av den frågan.

Anf. 33 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Jag vet inte riktigt hur jag skall uppfatta det Gunnar Björk sade i inledningen av sin replik – om jag skall uppfatta mig som partiordförande eller företrädare för försvarskommittén. Men det kan vi kanske sortera ut privat efteråt.

Så till Kerstin Ekman och vår lilla polemik om siffrorna. Det är självklart att man måste se på totaliteten beträffande resurserna. Vi anslår, som Hans Lindblad redde ut tidigare i dag, något över 8 miljarder under den första perioden. Vi planerar för omkring 16 miljarder den andra perioden. Detta motsvarar i förhållande till dagsläget ungefärligen en 2-procentig årlig realuppräknings av försvarets resurser. På grund av att vi tycker det är rimligt att göra en inledande ramlyftning blir ökningstakten därefter något lägre. Men om man jämför med perspektivplanenivåerna är det 2 % som vi har räknat med såsom utgångspunkt. Så är det, Kerstin Ekman. Det går faktiskt t. o. m. att läsa i handlingarna.

Beträffande vad som förevarit inom borgerligheten: Jag tycker fortfarande, Kerstin Ekman, att det inte ligger i något av våra partiers intresse att föra denna polemik, och jag beklagar om folkpartiet gör en annan bedömning.

Jag kan bara säga: Kerstin Ekman kan inte rimligtvis veta allt som har förevarit. Det är möjligt att Bengt Westerberg har lämnat en fullödlig information, men jag tycker kanske inte att det verkar så. Jag ser det inte

heller som min uppgift att informera folkpartiets riksdagsgrupp om alla de kontakter som varit eller inte varit, försök som gjordes från min sida tillsammans med Karin Söder och sedermera med Olof Johansson, som också kom in i handläggningen av dessa frågor. Men det där kan vi väl stryka ett streck över. Jag tror att vi kan vara överens om att det som inträffade inte var bra, och sedan kan man vara inriktad på att göra det bättre nästa gång. Men det förutsätter att vi befriar umgänget från den typ av missriktad och t. o. m. litet illasinnad polemik som jag faktiskt, tyvärr, uppfattade ett litet uns av i det som Kerstin Ekman sade.

Anf. 34 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Kerstin Ekman tycker att det är viktigare att använda sin repliktid till att käbbla med de övriga borgerliga partierna om vad ni haft för er medan det här arbetet pågick än till att besvara den viktiga frågan om hur ni tillsammans med socialdemokraterna kan sitta och bestämma i vilka orter eller, för att tala med Gunnar Björk i Gävle, i vilka delar av storstäderna befolkningen inte skall ha tillgång till skyddsrum. Ni vill ju inte vara med och betala de fåtal miljoner som behövs för detta. Dem vill ni plocka bort, och ni är beredda att i stället lägga dem på den militära sidan.

Likåså frågar man sig: Hur kan ni tro att ni kan bestämma att ett kommande krigs varaktighet blir sådan att vi kan sälja ut våra beredskapslager av olja, mineraler osv. samtidigt som handelsförbindelser och annat kan fungera? Det är ju bara tyckande. Ni har inga reella, ordentliga beräkningar bakom detta.

Ni har alltså inte tagit ställning till de viktiga frågorna om uthållighet och beredskap, utan för att få loss pengar är ni med om att sälja ut beredskapslagren. Ni slipper på det sättet – åtminstone den här gången – lägga på folk ovälkomna och impopulära skatter. Men hur skall ni lösa finansieringen av försvarskostnaderna nästa gång, när ni inte har några lager att sälja ut och kostnaderna fortfarande skall betalas?

Anf. 35 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Oswald Söderqvist har helt rätt i att jag inte svarade honom i mitt förra inlägg – jag hade det antecknat, men glömde bort det.

Som svar vill jag först säga att det vi gör är att stärka den svagaste länken. Vi tycker detta är viktigt. Vi får nämligen inte någon uthållighet om någon av delarna i vårt totalförsvaret inte håller för en påfrestning.

När det gäller frågan om skyddsrumbyggnad kan jag svara Oswald Söderqvist på samma gång som jag svarar Gunnar Björk i Gävle, som tog upp frågan med avseende på Göteborgsområdet. Enligt vad jag och många med mig – bl. a. de som svarar för planeringen – tycker är Göteborg ett riskområde. Där har vi på grund av tidigare beslut och tidigare planering inte byggt skyddsrum. Vid den genomgång som redan nu har startat, vilket Gunnar Björk vet, kommer man naturligtvis därför att se till att skyddsrum byggs i dessa riskområden och inte i områden som nu där det kanske inte behövs skyddsrum lika väl som i en ort som Göteborg.

Så några ord till Carl Bildt om de 1,2 eller 2 procenten. Det går att prata fram och tillbaka om de här siffrorna, men detta stämmer faktiskt inte riktigt.

Det hade kanske inte haft så stor betydelse om det inte i debatten gjorts ett sådant stort nummer av den trappstegsvisa 2-procentiga ökningen som nu inte återfinns i yrkande.

Till slut vill jag säga att jag verkligen välkomnar om Carl Bildt vill använda en mera försonlig ton och inte fortsätter den diskussion som faktiskt har förts gentemot folkpartiet i den här frågan, så att vi tillsammans kan forma försvaret på bästa sätt.

Förste vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 36 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! "Sveriges säkerhetspolitik syftar ytterst till att bevara vårt lands nationella oberoende."

Jag skall, trots att debatten pågått ett tag, trötta kammaren med ytterligare några citat ur totalförvarspropositionen. Det gäller vad statsministern där säger. Jag gör detta eftersom jag anser att det är viktigt att understryka också sådant som vi är eniga om.

Statsministern upprepar i årets totalförvarsproposition ord som förekommit i huvudsak oförändrade till sin innebörd i såväl 1982 års proposition om totalförsvarets utformning, som framlades under den dåvarande statsministern Thorbjörn Fälldins tid, som dessförinnan propositionen år 1968 från den dåvarande regeringen under Tage Erlander. Statsministern säger:

"Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet. Denna skall göra det möjligt för oss att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling. Ett viktigt led i dessa strävanden är att bidra till fortsatt lugn och stabilitet i Norden och att minska riskerna för att Sverige dras in i krig och konflikter."

Det finns också anledning att upprepa det statsministern säger om den svenska neutralitetspolitiken, vilken vi också är eniga om:

"Den svenska neutralitetspolitiken är den främsta garanten för vår fred och vårt oberoende. Sverige kommer därför att orubbligt fullfölja en alliansfri politik syftande till neutralitet i krig. Denna politik är fast förankrad hos det svenska folket."

Vidare heter det i statsministeruttalandet:

"Neutralitetspolitiken förutsätter vidare en fast och konsekvent försvarspolitik, som redan i fred skapar förtroende i omvärlden för vår vilja och förmåga att försvara oss. Ett starkt och allsidigt totalförsvaret är väsentligt för att göra säkerhetspolitiken trovärdig."

Centerpartiets representant i försvarskommittén, Gunnar Björk i Gävle, som dessutom är ledamot i försvarsutskottet, har tidigare i debatten utvecklat vad vi anser följer av vår gemensamma grundhållning i säkerhetspolitiken.

Trots den breda enigheten om säkerhetspolitiken – en utomordentligt viktig markering till vår omvärld – finns det anledning att erinra om de krav

som trovärdigheten ställer på oss gemensamt när det gäller att ge säkerhetspolitikens principer ett materiellt innehåll. Låt mig nämna några inkonsekvenser och inkonsistenser mellan talet – de citat jag återgivit här – och vad majoriteten föreslagit:

För det första måste vi ständigt vara beredda att ta hänsyn till utvecklingen av militära aktiviteter och strategiska bedömningar som berör i första hand vårt närområde. Det nordeuropeiska och nordatlantiska området har fått en ökad strategisk betydelse. Stormakterna har på olika sätt visat ett tilltagande intresse för utvecklingen här. Det förekommer en ökad militär aktivitet från båda alliansernas sida i vårt närområde. Den ökande övnings- och spaningsverksamheten har lett till gränskränkningar till sjöss och i luften som aldrig får accepteras. Sverige måste kunna skydda sitt territorium med alla tillgängliga medel.

Det behövs helt enkelt mer av tillgängliga medel. Därför gör vi den mycket klara bedömningen att det behövs en förstärkning av luftförsvaret med jaktflyg redan i närtid, bl. a. för att tillgodose den allt viktigare incidentberedskapen. För att klara uppgifterna över Östersjön är det också viktigt att en ökad beredskapsbaserings kan ske i Visby. Någon lämpligare lokalisering för den uppgiften har jag svårt att se.

På det här området visar majoriteten en brist på konsekvens. Om man vill vara riktigt positiv kan man tala om en vacklande hållning, i varje fall hos folkpartiet, vilket har diskuterats tidigare i debatten.

År 1984 skapades, bl. a. genom insatser från den dåvarande centerledningen, förutsättningar för en förstärkning av ubåtsvapnet. Det är viktigt att vi tålmodigt och konsekvent arbetar vidare med denna inriktning. Den gången gick det att uppnå enighet kanske därför att kränkningarna av vårt territorium var så påtagliga att ingen hade hunnit glömma dem vid det laget. Men jag tror också att det då fanns en uppriktig vilja att söka sig fram till en bred politisk enighet. En sådan uppnåddes också. Det är viktigt att vi tålmodigt och konsekvent arbetar vidare med denna inriktning. Genom uppoffrande insatser från personalen till sjöss har en klar effekt redan uppnåtts. Vi har i dag möjlighet att störa inkräktarnas planer. Men vi vet att möjligheterna att värna ett lands gränser kan vara nog så små, både för en liten stat som Sverige och för större länder – som vi sett i dagarna. Det konstaterandet får inte innebära att vi gör avkall på vårt mål att alla inkräktare skall kunna avvisas. Då krävs det enligt vår uppfattning, som tydligt och klart har redovisats här i debatten, att vi är beredda att satsa ytterligare resurser i det syftet.

Låt mig ta upp en andra punkt. Ett alltmer centraliserat samhälle med allt större användning av sofistikerad teknik, ökat välbstånd, tyvärr ofta på bekostnad av uthållighet och tillgänglighet vid störningar, samtidigt som den förstörelsekapacitet som vi kan drabbas av hela tiden ökar, innebär ökad sårbarhet för samhällets totala funktion. Det innebär ökade risker för civilbefolkningen och minskad motståndskraft vid stora påfrestningar. Mot den bakgrunden är det inkonsekvent i förhållande till våra säkerhetspolitiska mål att majoriteten gör så stora neddragningar i de medel som anvisas för civilförsvaret. Dessutom är majoritetens linje en partipolitisk inkonsekvens på olika händer. Socialdemokraterna bryter mot sina egna interna partibe-

slut, folkpartiet bryter mot den inriktning man tidigare i regeringsställning varit med om att lägga fast.

På få områden märks skillnaderna i grundläggande idéer så tydligt som när vi jämför våra resp. samhällsideal vid en tänkt krissituation. Centerpartiet arbetar för ett decentraliserat samhälle. De partier som vill ha ett centraliserat samhälle, eller som i varje fall accepterar en centralistisk utveckling utan att göra något åt den, måste naturligtvis satsa mer för att klara sitt ännu mer sårbara samhälle – inte mindre än vi, som nu sker i majoritetens förslag.

På område efter område har vi i det här fallet utvecklat kritiken i vår partimotion. Men en retorisk fråga är på sin plats: Hur tänker sig majoritetspartierna att det skall bli en bättre skyddsrumbyggnation med de nedskärningar ni föreslår? Har ni någon särskild garanti från något håll att exempelvis Stockholms invånare inte behöver skyddsrum i framtiden? Det är ju hit som alla människor har flyttat. Mängder av bostäder har byggts utan motsvarande satsning på skyddsrum – det är konsekvensen av koncentrationspolitiken. Ni vill inte betala för er egen politik och för vad den medför. Det är den enda rimliga slutsatsen.

Detsamma kan sägas om energipolitiken och inte minst oljan. Vi vill minska oljeanvändningen. Därmed minskar också sårbarheten om vi, som har sagts i de energipolitiska besluten, satsar på inhemska och förnybara energikällor i första hand och lyckas hushålla och spara och komma ner på lägre förbrukningsnivåer. Dessutom har vi, vilket nämnts tidigare i debatten, flyttat om en hel del av våra oljeinköp från Mellersta Östern till brittiska och norska Nordsjön. Det ger oss en möjlighet att få bättre försörjnings- och transportvägar. Men samma sak gäller också på detta område: den som vill ha en högre energiförbrukning, som då till stor del innebär mer olja, måste också vara beredd att betala för sig när det gäller att skapa säkerhet i en avspärrningssituation eller för att kunna upprätthålla försörjningen. Egentligen borde det vara den enda rimliga slutsatsen i det här fallet. Det betyder alltså att majoritetens förslag också i denna del borde ha legat avsevärt över de nivåer som vi har förordat med vår alternativa politik.

Låt mig ta upp ett tredje område. En väl förankrad säkerhets- och försvarspolitik ser vi som ett mycket stort värde i sig. Det finns en sådan grundläggande förankring, som jag nämnde inledningsvis när det gäller säkerhetspolitiken. Men därefter tycks det vara osedvanligt svårt att få en bred förståelse för att ord skall följas av handling.

Naturligtvis är det en svaghet att endast två av riksdagens partier står bakom det kommande försvarsbeslutet – det borde alla öppet erkänna. Jag vill inte lägga mer lök på laxen genom att lägga mig i debatten om vem som följt vem. Men mitt intryck är att regeringen sökte bundsförvant efter en mycket enkel princip: den som betalar mest och kräver minst, ett sådant parti kan regeringen göra upp med. Var det inte så, Roine Carlsson? Den retoriska frågan kan ju Roine Carlsson fundera på. Jag tycker uppriktigt sagt att det är en ganska ansvarslös inställning. Det var inte bara radiotystnad – som i det militära – utan också telefontystnad från dagen efter annandagen 1986 till någon vecka in i januari. Jag skall bara marginellt beröra den debatt som förekom i det förra replikskiftet, men eftersom den tystnaden gällde både Ingvar Carlsson och Bengt Westerberg och det senare visat sig att det fanns

ett samband däremellan kan man inte påstå att särskilt mycket energi lades ner på att bredda basen för försvarsuppgörelsen.

Jag säger detta bl. a. därför att vi har anklagats för att ha haft interna problem att syssla med under den här tiden. Men min princip har alltid varit att ha öppna telefoner.

Det är inkonsekvent att betona vikten av bred säkerhetspolitisk enighet men inte eftersträva en bred uppgörelse om totalförsvaret. Det är bara att konstatera att där var inte viljan tillräcklig. Det beror inte, som har antytts här i debatten tidigare, på ovilja att finansiera ett försvarsanslag inom de ramar som vi skulle komma fram till. De som var med t. ex. vid överläggningarna på Rosenbad före jul vet att jag klart och öppet deklarerade vår inriktning på att finansiera ett anslag inom de ramar vi kunde komma överens om och att göra detta i enlighet med det som sedan blev vår linje, vilken framgår av försvarsutskottets betänkande kompletterad med reservation 2 i skatteutskottets betänkande 1986/87:48, dvs. på oljeområdet. Det är inte några småpengar som det handlar om. Av reservation 2 framgår att vi förordat en oljeskattehöjning som innebär ytterligare 1,5 miljarder kronor per år, alltså totalt 7,5 miljarder kronor enbart på det området utöver vad majoriteten har föreslagit i det sammanhanget.

Till förankring i vidaste mening hör också att lyssna på den militära personalen. Jag är övertygad om att ni som dagligdags sysslar med försvarsfrågorna har hunnit med det mer än jag. Varje gång man besöker ett militärt förband får man en ganska tydlig signal, att personalen inget hellre önskar än att göra sitt jobb och att få tillräckligt mycket resurser för att kunna göra det. De som arbetar inom försvaret känner sig ibland allmänt missmodiga över att de med de resurser som tilldelats dem inte klarar uppgifterna. Det är inte någon bra situation, det är inte någon bra stämning som skapas på det sättet. Om jag vore försvarsminister skulle jag känna mig allvarligt oroad över att försvarets personal uppfattar situationen på det sättet, att man inte känner en politisk uppbackning. Man får sig sina uppgifter förelagda, och då är kraven mycket högt ställda, men man får inte möjligheter att till fullo klara av uppgifterna. Jag tycker att vi skall tala klartext, när vi för en försvarspolitisk debatt här i riksdagen, att detta är vad man upplever.

En annan sak som kan tyckas vara mindre betydelsefull har att göra med våra värnpliktiga. I oppositionsställning brukade socialdemokraterna föreslå att vi skulle höja dagersättningen till värnpliktiga. Men det var länge sedan sist. Jag tror det är väldigt viktigt att vi politiker står för vad vi säger i detta fall, så att också de värnpliktiga känner att de har en viktig uppgift och att vi kommer ihåg våra löften. Det är väl snarast en fråga till försvarsministern: När kommer en förbättring av de värnpliktigas ersättning?

Förankringen i det svenska samhället av vår säkerhetspolitik, av vår totalförsvarspolitik, som en tydlig signal utåt, hade vunnit på en bred politisk uppgörelse också om det militära försvaret. Nu blev det inte så – jag hoppas jag kan säga den här gången, för det måste vi lära oss någonting av inför kommande försvarsbeslut: om vi verkligen vill åstadkomma något värde i sig genom en betydande enighet och en förankring, måste vi bete oss på ett annat sätt nästa gång än inför årets beslut. Det är regeringen som i första hand har

ansvaret för att förankringen den här gången inte lyckades.

Eftersom försvarsministern kommer upp här i talarstolen omedelbart efter mig, är det viktigt att han kommenterar den frågan.

Prot. 1986/87:133

1 juni 1987

Totalförsvarets fortsatta utveckling

Anf. 37 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Vi beklagar faktiskt, Olof Johansson, att vi har saknat den stabilitet som förut har funnits i centerns försvarspolitik. Jag vill peka på några exempel.

Försvarskommittén redovisade redan 1985 en politiskt helt enig uppfattning om hur vår försörjningsberedskap borde utformas. Grundtanken var att uthålligheten börde vara lika lång inom alla nödvändiga samhällsfunktioner. Även 1986 förelåg enighet om detta. Men på hösten 1986 ställde centern plötsligt krav på särregler på jordbruks- och textilområdet, som innebär att vi skulle ha livsmedel och kläder långt efter det att landets energiförsörjning och sjukvård tagit slut. Bristen på logik tycker jag är iögonenfallande.

Vi har frågan om flygplan. Man kan mångfaldiga exemplen. Vi beklagar centerns bristande stabilitet i försvarsfrågan. Vi tycker att den på sista tiden har tagit sig uttryck i någonting som man kan kalla publikfrieri. Jag hoppas det inte fortsätter.

Jag vill också ge exempel i fråga om skyddsrummen. Nu sitter Gunnar Björk i Gävle och Olof Johansson tillsammans där uppe i bänken. Gunnar Björk talade om Göteborg och Olof Johansson talade om Stockholm. Vi anser att man skall utgå från hoten när man diskuterar var vi skall bygga skyddsrum. Då är självklart Stockholm lika hotat, ja kanske mer hotat än Göteborg. I varje fall är de lika mycket hotade. Och då skall man bygga skyddsrum där, i storstäder, i gränsbygder, kanske på hela Gotland. Det finns ingenting i de förslag som går igenom och den utredning som har startats som motsäger att så kommer att bli fallet. Vi får alltså ett skyddsrum byggande som utgår från hotet, och det måste vara det riktiga för de människor som bor i de hotade områdena, vare sig det är Stockholm, Göteborg, gränsbygder eller Gotland.

Anf. 38 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Till att börja med tycker jag att det är riktigt att understryka att vi anvisar mer pengar till vårt alternativ för skyddsrum byggande än vad majoriteten gör. Frågan är då på vilket sätt ni får mer av skydd för allmänheten i era alternativ med mindre pengar. Det är den enklaste frågeställningen. Kerstin Ekman antyder snarast här. Det är självklart att det kommer att bli mindre byggande med mindre pengar anvisade, och det är också vad vederbörande myndighet har klarat ut, nämligen att med vår nivå klarar man de här riskområdena på ett hyggligt sätt.

Sedan talar Kerstin Ekman om bristande stabilitet i försvarspolitiken. Jag vet inte riktigt vad hon egentligen syftar på, för hon utvecklar inte detta närmare. Det går inte att göra en slavisk likabehandling på alla samhällsområden oavsett vad som händer i omvärlden och vad som händer i verkligheten. Om vi t. ex. förändrar situationen när det gäller metaller på grund av Sydafrikabojkottbeslut är det självklart att detta måste påverka ett försvarspolitiskt beredskapsbeslut. Det är ett mycket bra exempel på hur en åtgärd

som vi har beslutat här för kort tid sedan innebär förändringar av förutsättningar. Självfallet är det så också på andra områden. Jag förstår inte varför Kerstin Ekman och andra debattörer här vill göra sig till tolk för något slags slavisk schablonberäkning. Vi måste göra en bedömning vid varje tidpunkt som man beslutar naturligtvis, vare sig det sedan gäller teko eller jordbruk och de förutsättningar som finns där.

Dessutom är det på det sättet att den största inkonsekvensen ligger i den här kortsiktigheten. Vi hade 1982 ett väldigt tydligt trendbrott i vår totalförsvarspolitik genom den satsning som vi inom den dåvarande mittenregeringen var överens om när det gäller civilt försvaret. Och det är i det avseendet som jag tycker att folkpartiet inte har hållit loppet ut.

Anf. 39 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Jag vill bara konstatera att när det gäller centerns funderingar på planeringsförutsättningar så är det beträffande teko och jordbruk som vi är utsatta, inte på något annat område.

Anf. 40 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.

Anf. 41 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Regeringens proposition om totalförsvarets fortsatta utveckling utgår i allt väsentligt från försvarskommitténs säkerhetspolitiska rapport och betänkandet Det svenska totalförsvaret inför 1990-talet. Det är glädjande och en styrka för svensk säkerhetspolitik att vi kan utgå från en gemensam säkerhetspolitisk bedömning. Det utgör en signal till omvärlden om att det råder enighet om grunderna för vår säkerhetspolitik.

Samförstånd i säkerhetspolitiken är av oskattbart värde i händelse av kris eller krig. Men även i fred är det samförstånd som råder om huvuddragen avutomordentligt stort värde.

Sveriges säkerhetspolitiska läge är i hög grad beroende av omvärlden, speciellt relationerna mellan stormakterna. Under efterkrigstiden har vi upplevt återkommande politiska klimatväxlingar mellan stormakterna. Den avspänningsperiod som inleddes i slutet på 1960-talet övergick i en period av ökade motsättningar. Under första hälften av 1980-talet har relationerna mellan Sovjet och USA varit mer ansträngda än på länge.

I dag kan vi iakttä en påtaglig förbättring. Även om det finns kvarstående meningsmotsättningar och en ömsesidig misstro mellan öst och väst, har USA och Sovjet återupptagit samtal och besöksutbyte. De bedriver också konstruktiva förhandlingar om både kärnvapen och kemiska vapen.

Det är ingen överdrift att påstå att kärnvapenkapprustningen ökat känslan av osäkerhet i hela Europa. Ett kärnvapenkrig skulle om det bryter ut drabba hela mänskligheten.

President Reagans och generalsekreteraren Gorbatsjovs gemensamma uttalande om att kärnvapenkrig inte kan vinnas och därför aldrig får föras speglar denna insikt. Samtidigt har förhoppningar väckts om att det trots allt kanske är möjligt att minska antalet kärnvapen. Den chans till framsteg i

förhandlingarna om medeldistansraketer som nu finns får inte förloras.

Jag tror att människorna både i öst och i väst skulle ha mycket svårt att acceptera om de möjligheter att skapa ett säkrare Europa som yppat sig spelades bort.

Trots återkommande växlingar mellan perioder av hård retorik och perioder av en öppnare dialog har den europeiska säkerhetssituationen under de senaste årtiondena präglats av en avsevärd stabilitet. Inom både NATO och Warszawapakten finns det en insikt om att styrkeförhållandena i Centraleuropa är sådan att ingen av sidorna kan göra säkra förutsägelser om utgången av ett konventionellt krig och om risken att ett sådant kan övergå i ett kärnvapenkrig. Man är också medveten om att en seger i ett kärnvapenkrig är otänkbar.

Vi kan därför på goda grunder utgå från att varken NATO eller Warszawapakten genom medvetna beslut startar ett krig i syfte att vinna en militär seger. Detta förhållande återspeglas i det faktum att man har iakttagit försiktighet och återhållsamhet i situationer som skulle ha kunnat utvecklas till en väpnad konflikt mellan stormakterna.

Risken för ett medvetet igångsatt krig i Europa måste sålunda bedömas som låg. Detta hindrar dock inte att en väpnad konflikt mellan öst och väst ändå skulle kunna uppstå till följd av en utveckling utanför parternas kontroll.

Ett stabilt Europa är emellertid inte detsamma som ett statiskt Europa. Den tekniska utvecklingen riskerar ständigt att förändra bilden. Vi vet att både NATO:s och Warszawapaktens strategiska intresse för Nordeuropa och Nordatlanten har ökat. Det beror inte på förändringar i de nordiska ländernas säkerhetspolitik i stort. De nordiska länderna har tvärtom konsekvent hållit fast vid det säkerhetspolitiska mönster som utvecklades under åren närmast efter andra världskriget. Att verka för att denna stabilitet bevaras är självfallet ett viktigt mål för den svenska säkerhetspolitiken.

Förklaringen till stormakternas ökade strategiska intresse för Nordatlanten och Nordeuropa får sökas hos stormakterna själva. Utbyggnaden av baskomplexet på Kolahalvön, förändrad marin strategi och längre räckvidder för attackflyg har sammantaget gjort att vi inte längre befinner oss i periferin. Men vi kan inte säga att något separat stormcentrum har utvecklats på våra breddgrader. Snarare skall man se hela det nordeuropeiska och centraleuropeiska området i ett strategiskt sammanhang. Ett isolerat angrepp på något av de nordiska länderna ter sig därför fortfarande mycket osannolikt under i övrigt lugna och stabila förhållanden i Europa.

Däremot innebär den förändring jag beskrivit att Sverige i händelse av konflikt mellan NATO och Warszawapakten kan komma att bli berört i ett tidigare skede. Vårt läge har blivit mer utsatt i samband med kriser och väpnade konflikter i vår omvärld.

Det ökade intresset för Nordeuropa märker vi bl. a. genom ökad övnings- och spaningsverksamhet i vårt närområde. Kränkningar har ägt rum såväl av vårt luftrum som av vårt sjöterritorium, och de observationer som rapporterats har lett till slutsatsen att främmande undervattensverksamhet förekommit även efter ubåtsskyddskommissionens rapport. Nationaliteten hos de främmande ubåtarna har inte kunnat fastställas efter den sovjetiska under-

vattenskränkningen av Hårsfjärden 1982.

Grunden för regeringens proposition om totalförsvarets utveckling är den svenska neutralitetspolitiken. Denna politik har lång tradition och är djupt förankrad bland befolkningen. Det råder inga delade meningar bland riksdagens partier om att denna politik bäst gagnar värdet av vårt oberoende, av vår demokrati och av vår rätt att själva forma vår framtid.

Neutralitetspolitiken formas väsentligen i samspelet mellan utrikespolitiken och försvarspolitiken. Vår orubbliga vilja att hålla fast vid den deklarerade kursen tillsammans med ett starkt och välbalanserat totalförsvaret utgör grunden i säkerhetspolitiken.

Hur starkt försvaret än är hjälper det föga om omvärlden börjar tvivla på vår vilja till neutralitet vid en väpnad konflikt i vårt närområde. Uppstår ett sådant tvivel dras vi allt djupare in i militäralliansernas operativa planläggning, och då minskar våra möjligheter att stå utanför en eventuell konflikt i vår del av Europa.

Det är därför en central uppgift i utrikes- och försvarspolitiken att värna det förtroende som vår säkerhetspolitik åtnjuter i omvärlden, att bete oss så att vi icke skapar vare sig förväntningar eller farhågor om avvikelser från den valda handlingslinjen.

Vår säkerhet är i hög grad beroende av den internationella utvecklingen och av de politiska relationerna mellan blocken. En aktiv svensk utrikespolitik inriktad på avspänning, fredliga lösningar på konflikter och internationell nedrustning är ett väsentligt inslag i svensk säkerhetspolitik.

Svenskt område utgör inte något primärområde för något av maktblocken. Men genom vår geografiska belägenhet kan det te sig frestande för dessa att använda svenskt luftrum eller svenskt territorium i aktioner riktade mot motparten. Det svenska totalförsvaret skall vara så utformat att det avhåller från varje försök att utnyttja vårt territorium. I fred och neutralitet skall totalförsvaret hävda vår territoriella integritet och ingripa mot varje form av kränkning. Kränkningar av vårt territorium kommer aldrig att accepteras. Vi är fast beslutna att med alla tillgängliga medel avvisa dem som kränker vårt territorium, vårt luftrum eller våra vatten. Vi håller benhårt på vår territoriella integritet.

Totalförsvaret skall också värna civilbefolkningen genom skydd, räddning och försörjning.

Totalförsvaret är hela folkets angelägenhet. Detta kommer till uttryck genom de olika pliktlagar som tillämpas: allmänna värnplikten, civila försvarsplikten och andra former av plikttjänstgöring.

Det starka engagemang som finns inom olika frivilligrörelser understryker ytterligare detta faktum.

Men för att utveckla full försvarsstyrka krävs att samhället som helhet ställs om i händelse av krig. För att detta skall fungera krävs att hänsyn till beredskapens krav tas redan i fredstid.

I försvarskommitténs betänkande och i regeringens proposition uppmärksammas personalens betydelse i försvaret på ett helt annat sätt än tidigare. Det får inte vara så att personal främst ses som ett område där besparingar kan göras. Tvärtom är duktiga och engagerade människor, både civilanställda och militärer, värnpliktiga såväl som anställda, nödvändiga för att

organisationen skall fås att fungera effektivt. Den uppmärksamhet som personalfrågorna inom försvaret fått det senaste året har på ett tydligt sätt visat att vi måste se till helheten, till systemens totala effekt, där den enskildes engagemang och insatser har en avgörande betydelse.

Det hjälper föga med aldrig så många flygplan och fartyg om vi inte har duktiga människor som kan få ut största möjliga effekt av de investeringar som görs.

Detta systemresonemang har vi använt på område efter område när vi har förstärkt ubåtsskyddet, kustinvasionsförsvaret och luftförsvaret. Alla tillgängliga studier visar att ett system måste vara i balans för att bli effektivt. Enkel plattformsaritmetik, där man endast räknar enheter, ger en helt otillräcklig bild av den operativa förmågan.

Vad beträffar arméns utbildnings- och övningsverksamhet har överbefälhavaren i mars i år fått i uppdrag av regeringen att komma med förslag till åtgärder under nästa år. Även i det arbetet är det nödvändigt att vi i första hand utgår från de operativa krav som kan ställas på krigsförbanden och att de "personalpolitiska" aspekterna tillmäts en stor vikt. Utifrån ett sådant arbete kan sedan regering och riksdag ta ställning till vilka behov det finns av ny materiel och förändrad organisation.

Vi har inför detta försvarsbeslut haft att ta ställning till svåra avvägningar vad gäller anskaffning av vapenplattformar. Dessa avvägningar kommer att bli än svårare inför försvarsbesluten 1992 och 1997. Vi står inför stora krav på omsättning av materiel. En enkel stycke-för-stycke-beräkning ger vid handen att om allt skall omsättas kommer det att krävas mångmiljardbelopp. Det innebär att det blir mer än nödvändigt att hitta nya och okonventionella lösningar för att vi skall kunna upprätthålla vår försvarskraft.

Även beträffande totalförsvarets civila delar finns i propositionen de huvudlinjer företrädna som jag tidigare har tagit upp. Vi vill bl. a. satsa på utbildning och övningar för att förbättra förmågan hos människorna att fullgöra sina uppgifter i kriser och krig. Jag vill härutöver gärna peka på de möjligheter till prioriteringar och långsiktig inriktning som den föreslagna femåriga planeringsramen för med sig. Inom denna ram kommer tillämpningen av de i propositionen angivna gemensamma planeringsförutsättningarna att innebära att uthålligheten och beredskapen inom de olika totalförsvarsfunktionerna kan enas, så att ingen funktion på sikt skall utgöra en svag länk i beredskapskedjan.

Inom försörjningsberedskapen innebär förslagen dessutom att man, med beaktande av samhällets utveckling, i högre grad än tidigare bör satsa på offensiva åtgärder, som beredskap för omställning till substitut i stället för den lagringsfilosofi som har sina grunder i erfarenheterna från andra världskriget.

Beträffande befolkningsskydd vill jag framhålla den nya inriktningen av skyddsrummbyggnad, som i högre grad än tidigare föreslås ske i sådana områden där mer betydande risker finns för civilbefolkningen. Tillsammans med en ökad satsning på andra former av skydd bör förslagen bidra till att öka den totala skyddsnivån för befolkningen inom överskådlig tid.

Inom socialdemokratien har vi haft två ambitioner inför försvarsbeslutet; dels att stärka försvaret, dels att få ett brett stöd av riksdagen för

försvarsbeslutet. Propositionen, som utgår från försvarsuppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet samt från försvarskommitténs betänkande, innebär att försvaret på flera väsentliga punkter, både vad gäller kvalitet och kvantitet, förstärks.

Neutralitetspolitiken skall stödjas av en effektiv försvarsmakt. Denna politik fullföljer vi nu. Beslutet innebär att ramen för det militära försvaret höjs med 6,2 miljarder för femårsperioden. Det är den största beslutade ökningen på nästan 20 år. Det är en viktig signal till omvärlden. Det är också betydelsefullt att det finns ett brett stöd i riksdagen och bland svenska folket för försvarspolitik.

Det hade naturligtvis varit ännu bättre med en ännu bredare uppgörelse. Men det visade sig nu inte möjligt. Vi kan beklaga det, men det är ett faktum. I en förhandling måste det finnas en rörelse från alla parter och en vilja att komma till beslut. Man måste också göra en rimlig avvägning gentemot andra angelägna behov i samhället. En stark ekonomi och en ekonomi i balans är också en betydelsefull säkerhetspolitisk tillgång.

Jag har tidigare konstaterat att det råder enighet om den säkerhetspolitiska bedömningen. Vi har även en likartad syn på försvarspolitik i stort. Men vi skall inte sticka under stol med att det finns vissa skillnader mellan partierna, både i sak och vad gäller nivåer. I ett större perspektiv och i en internationell jämförelse ter sig dock dessa skillnader mellan partierna små. De kan snarast ses som att vi i en demokrati kan vara eniga i de stora dragen men göra skilda bedömningar i vissa enskilda sakfrågor.

Det är viktigt att vi håller försvarsdebatten levande. Men låt oss göra det på ett sådant sätt att vi inte skapar intryck av att det råder större splittring och större skillnader än vad som är fallet. Ett kännetecken på god säkerhetspolitisk debatt är sans och måtta. Jag konstaterar att skillnaderna mellan partierna i försvarsutskottet rör sig om enstaka procent eller tiondelar av procent. Det skall vi hålla i minnet när vi diskuterar försvarets framtid.

Anf. 42 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Försvarsministern avslutade med att säga att skillnaderna är utomordentligt små mellan partierna. Vi kan diskutera om så är fallet eller inte, men låt mig mot bakgrund av försvarsministerns egen bedömning ställa frågan: Om skillnaden nu var så liten; varför gjordes aldrig några ärliga, intensiva försök från socialdemokratins sida att överbygga dessa skillnader?

Som ledamot av försvarskommittén och sedermera som partiordförande fick jag faktiskt under hela denna period inte någon enda kontakt med det för dessa frågor politiskt ansvariga statsrådet. Jag tycker att det hade varit lämpligt att sådana kontakter hade tagits, mot bakgrund av den betydelse som enigheten i landet har för den signal vi sänder utåt. Nu hamnade vi i stället i den situationen, som Gunnar Björk i Gävle något beskrev, att det egentligen utan kontakter med de andra partierna slöts en separatuppgörelse. Det beklagar jag, i synnerhet om det är som Roine Carlsson säger, att skillnaderna var så fantastiskt små.

Försvarsministern för ett resonemang om den säkerhetspolitiska situationen som jag i stora drag, bortseende från en och annan nyans, kan instämma i. Han polemiserar mot det han kallar plattformsaritmetik. Det är väl någon

förlängning av de "schabrakuttalanden" som har förekommit från försvarsministerns sida tidigare i debatten. Men låt mig säga att antalet plattformar och antalet krigsförband alldeles självklart är av mycket stor betydelse för den effekt som vårt försvar har utåt. Man kan inte tycka att det är ointressant om vi har en eller två fungerande ubåtskyddsstyrkor. Man kan inte tycka att det är ointressant om vi har åtta eller nio kvalificerade divisioner jaktflyg. Man kan inte tycka att det är ointressant om vi har fyra, två eller noll kvalificerade pansarbrigader, för omvärlden tycker att detta är viktigt.

Försvarsministern säger också, och där tycker jag att han har rätt, att man med den inriktning som försvarspolitiken nu får kommer att stå inför mycket svåra avvägningsbeslut 1992 och 1997. Det är då behovet av nedskärningar och kvalitetsförsämringar kommer, som ett resultat av det beslut som nu fattas.

Låt mig sedan bara – mot bakgrund av den diskussion som vi fört här tidigare i dag om planeringsförutsättningarna också för det civila totalförsvaret – ställa en enda fråga: Tror försvarsministern verkligen att ett världskrig är över på bara några få månader?

Anf. 43 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Det var ett vackert tal som försvarsministern höll – det var ett fint snack – men det var innehållslöst när det gällde de viktiga problemen. Det var mycket tal om det internationella läget, som statsmän älskar att tala om, men talet innehöll mycket litet konkret om hur vi skall lösa våra egna säkerhetspolitiska och försvarspolitiska problem.

Försvarsministern talade om alliansfriheten – det känner vi igen; de vändningarna har vi ju hört många gånger. Men vad är att säga om det ökade utlandsberoendet, som vårt land liksom många andra små nationer hela tiden blir mer och mer utsatt för? Vad är att säga om det militärindustriella samarbetet, som vi redan har sett i JAS-projektet, där vi samarbetar med NATO, en av allianserna? Vad är att säga om de propåer som framförts i propositionen, i utskottsbetänkandet och i Bengt Gustavssons utredning, där det sägs att vi i framtiden kanske skall ha ytterligare militärindustriellt samarbete – nästa gång kanske om en stridsvagn, eftersom vi inte kan bygga en sådan själva? Vilka skall vi samarbeta med? Vad får det för effekter för alliansfriheten och förmågan att vara neutral i händelse av krig? Det är viktiga frågor, och dem har försvarsministern inte behandlat på ett klart och tydligt sätt.

Vidare till fördelningen militärt – civilt. Det finns hos regeringen och hos partierna i försvarsutskottet och i försvarskommittén en övertro på anslag till det militära. Det är en svaghet om man tror att höjda anslag till det militära försvaret löser alla problem. Man tror att det åstadkommer avskräckning, trovärdighet, uthållighet, minskad sårbarhet, befolkningskydd, m. m. Och de höjda anslagen åstadkommer ni genom att minska beredskapen på det civila området, som jag har talat mycket om här förut. Ni drar ned på anslagen till de civila totalförsvargrenarna för att få loss pengar så att ni kan höja anslagen till det militära försvaret. Det ökar inte trovärdigheten utan minskar den i stället. Det hade varit bra om vi hade fått höra litet mer om det.

Håller försvarsministern med Olle Göransson, som för någon timme sedan

påstod att försvarsbeslutet som socialdemokraterna och folkpartiet har gjort upp om har åstadkommit en bättre balans mellan militärt och civilt? Alla vettiga människor som läser det här inser att det är precis tvärtom – ni har obalanserat ännu mycket mer än tidigare genom att dra ned på anslagen till den civila sidan och höja anslagen till den militära.

Ni har gjort en modernisering av målsättningen, som det kallas, och säger att nu klarar vi oss så och så många månader utan att det blir några besvärligheter för det civila samhället. Det är sådana frågor, försvarsministern, som vi borde ta upp och inte tala så mycket om det internationella läget – det kan vi ta en annan gång.

Anf. 44 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Försvarsministern uppehöll sig en del vid utbildningen. Jag tror att det är bra om han ägnar de frågorna mer av sin tid. Vi har så gott vi har kunnat försökt markera att vi är beredda att satsa de resurser som krävs för att armén skall kunna klara sina uppgifter och sin utbildning.

Försvarsministern höll ett ganska lågmälat tal, ett tal med sans och måtta, för att använda hans egna ord – jag vet inte om det direkt var ett inlägg i en levande försvarsdebatt, men i varje fall hade det en och annan poäng, som jag vill ta fasta på.

Försvarsministern instämde egentligen – utan att säga det rent ut – i min värdering, att det är viktigt att ta fasta på det som förenar. Det var också därför som jag inledde mitt anförande med att betona den stora enigheten om säkerhetspolitiken. Därför tog jag upp de inkonsekvenser som jag har uppfattat finns mellan den gemensamma hållningen i säkerhetspolitiska frågor och de slutsatser som en del partier – som befinner sig på majoritetssidan – har dragit av detta.

Jag tycker inte att handlandet är konsekvent. O.K. – försvarsministern har rätt: det är inte några stora skillnader. Men jag tycker att vi har en del att lära oss av de tidigare turerna i försöken till överläggningar. Jag säger avsiktligt försöken till överläggningar, för någon förhandling kom vi egentligen aldrig in i. Vi satt så att säga bara och kände på varandra, åtminstone vid de sammanträden som jag var med om, och gjorde våra markeringar. Sedan hade jag ett samtal med statsministern strax före jul, och då sade jag att jag tyckte det var lämpligt att han tog ett personligt samtal med Carl Bildt, som hade varit ute och talat om försvarsfrågorna – i Boden, tror jag det var.

Så skedde detta, och jag fick en rapport om samtalet, som verkade positivt. Därefter hände ingenting. Förstår försvarsministern då att man blev något förvånad över att allting var slut? Jag trodde inte att bedriften att föreslå överläggningar mellan moderatledaren och statsministern skulle få sådana konsekvenser att samtalen över huvud taget upphörde. Därav kommer min förvåning.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 45 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag vill gärna kommentera några av de frågor som ställts.

Låt mig först till centerledaren säga att jag hoppas att han förstår att efter hans entusiastiska inlägg här i kammaren är det svårt för mig att överträffa honom i entusiasm när det gäller dessa frågor.

Jag tillägger – det gäller både Carl Bildt och centerledaren Johansson – att det pågick ju partiledaröverläggningar vid olika tillfällen och under flera månader. Men det är intressant att när jag lyssnat till Bildt och Johansson har jag tyckt att det verkar precis som om överläggningarna hade startat vid jultiden och samtidigt avslutats. Det är ju inte på det viset, utan det pågick överläggningar vid många fler tillfällen.

Jag kan bara tala för mitt partis räkning och säga att vi sökte hela tiden en bred uppgörelse. Men vi märkte ju – och jag utgår från att det kunde iakttas även av Bildt och Johansson – att det skedde inga stora ting. Till slut måste det bli ett avgörande, och det var alla inblandade också medvetna om.

Om Johansson tror att han skulle kunna medverka till uppgörelser genom en statsmannakonst som innebar att han inte för ett ögonblick ville röra sig, så kan jag förstå hans besvikelse över att det icke blev någon samlad uppgörelse. Det är beklagligt. Partierna kunde inte finna samlande lösningar, och vi socialdemokrater träffade en överenskommelse med folkpartiet, som har hållit ända fram. Jag tror, utan att ha hela historien klar för mig, att det är länge sedan det i Sveriges riksdag fanns en så stor uppslutning bakom ett försvarsbeslut. Jag kan förstå att moderaterna och centerpartisterna känner sig litet bittra över detta, men det är den nakna sanningen.

Carl Bildt fortsätter sin plattformsexercis, och jag tror att de allra flesta debattörer ändå förstår att det måste vara balans inom både totalförsvaret och det militära försvaret. Det är detta vi har strävat efter, när vi träffat överenskommelsen med folkpartiet, och denna överenskommelse har sedan behandlats i försvarsutskottet.

Jag har inte något lexikon i min hand, Carl Bildt, som anger hur många månader ett världskrig kan beräknas pågå, och jag kan därför inte bidra med något svar på frågan.

Med anledning av Oswald Söderqvists anförande skall jag göra följande reflexioner.

Oswald Söderqvist och vänsterpartiet kommunisterna förespråkar att JAS-projektet skall avbrytas. Oswald Söderqvist vill avbryta det projekt som är en väsentlig del i vårt luftförsvaret. Samtidigt ondgör han sig över hur dålig beredskapen är, hur oskyddade vi är och vilka åtgärder som skall vidtas med anledning därav. Trots denna logiska vurpa skall jag ändå säga någonting om detta.

Den neddragning som görs inom vissa delar av det civila totalförsvaret har i debatten tolkats så att regeringen allmänt sett vill ge det civila totalförsvaret lägre prioritet. Det är fullständigt felaktigt. De civila och militära delarna av totalförsvaret utgör en odelbar enhet. Det är det civila försvaret som skall försvaras – de enskilda människornas överlevnad och skydd är ytterst vad det hela handlar om. Det militära försvaret kan inte klara sig många timmar utan uppbackning av det civila samhället.

När detta är sagt vill jag också framhålla att man självfallet inte okritiskt

skall satsa på allt inom det civila totalförsvaret. Detta försvarsbeslut innebär en mycket medveten prioritering inom det civila totalförsvaret.

Regeringen anser inte att det automatiskt skall byggas skyddsrum i alla tätorter vid nybyggnation. Däremot är det ett stort problem att man inte kan erbjuda tillräckligt skydd där det inte sker någon nybyggnation men riskerna är stora. Regeringen tar detta på allvar och tar itu med problemen.

Andra världskriget lärde oss hotet om terrorbombningar. Vi upplevde själva i Sverige försörjningsproblemen. Ur dessa erfarenheter kom ambitiösa lagrings- och skyddsrumsprogram, framdrivna inte minst av det socialdemokratiska partiet. Dessa viktiga medel inom det civila försvaret skall vi fortsätta att satsa på.

Parallellt härmed måste vi vara medvetna om den nya tidens problem. Kommer vår krigssjukvård att fungera? Hur erbjuder vi alla människor ABC-skydd? Hur sårbara är våra teleförbindelser? Kommer kommunernas tekniska försörjning med el och värme att fungera i kris och krig? Klarar data- och elektroniksamhället att överleva en försörjningskris? Hur engagerar vi fler människor i det civila totalförsvaret?

Det är kring dessa frågor som tyngdpunkten ligger i detta försvarsbeslut – det är en prioritering av dagens och morgondagens problem.

Anf. 46 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill bara kommentera en enda sak i dessa förhandlingar. Det är nästan lättare att föra förhandlingar sedan de har avslutats än det var före.

Försvarsministern försökte göra gällande att centerpartiet var fastlåst. Situationen var den – det är helt korrekt – att den nivå som centern diskuterade i försvarskommittén var en mellanposition – observera att jag inte säger en mittenposition. Det bästa sättet för någon att spräcka en fyrpartiuppgörelse eller en bred uppgörelse var då självfallet att röra sig ut åt ena kanten. Det var precis vad som hände – det var bara det att det inte var centerpartiet som rörde sig utan ett annat parti, och därför sprack den breda uppgörelsen.

Anf. 47 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Vem gör logiska vurpor? Här stiger försvarsministern upp och säger att det militära försvaret inte kan fungera om vi inte har ett fungerande civilt samhälle. Ja, det är precis vad vi har sagt från vpk:s sida i årtal. Vi har pekat på väsentliga punkter och områden i Sverige där vi kan se att det inte kommer att fungera. Vad har ni gjort åt det? Ingenting! Och för att få några slantar att höja de militära anslagen plockar ni nu bort pengar från beredskapen på den civila sidan, pengar som skulle kunna hjälpa till att få det civila samhället att fungera. Det är vad ni kallar för bättre balans inom ett allsidigt och väl sammansatt totalförsvaret. Jag kan inte förstå logiken i det resonemanget. Det är väl en dubbelvrupa som försvarsministern gör i det här sammanhanget.

Som jag har sagt tidigare här i dag går det inte att hävda att det är nog med den militära organisationen, hur väl utrustad den än skulle vara och hur väl utbildad personalen än skulle vara och hur lojalt den än skulle handla. Jag är

säker på att både värnpliktiga och befäl i olika grader kommer att handla lojalt och försöka jobba så mycket de kan. Men om de inte får fram underhåll, drivmedel och livsmedel till de militära förbanden, om de sårade och de döda inte kan tas om hand, om sjukvården pajar ihop – hur går det då? Det är ju det som är svagheten i det här resonemanget – att ni inte tar upp den viktiga aspekten. Hur skall det civila samhället fungera om ni plockar bort resurser därifrån och tror att allt kan lösas med militära medel?

Sedan konstaterar jag att försvarsministern inte svarade på mina frågor om det militärindustriella samarbetet. Skall vi således om några år, på 90-talet, om vi vill skaffa en ny stridsvagn eller en annan plattform, som det talas om här, inleda samarbetet med Storbritannien, USA, Frankrike, Västtyskland, precis som vi har gjort i fråga om JAS-projektet? Hur går det då med alliansfriheten och förmågan att vara neutral?

JAS-projektet är väsentligt för vår beredskap, säger försvarsministern. Det gäller 140 JAS-plan till sekelskiftet. Om vi kommer i krig – hur många finns det kvar efter två veckor? Hur många kan ersättas med nybyggnation i Linköping eller på andra ställen?

Om vi skall ha ett svenskt försvar och inte bara något flankskydd åt NATO, så är det sådana frågor vi skall ställa, försvarsministern, och inte några andra.

Anf. 48 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag ställde flera frågor till försvarsministern, och en fråga som jag ställde i slutet av mitt anförande gällde hur långt försvarsministern tror att ett världskrig kan bli. Det var ingen lustifikation från min sida. Detta är faktiskt en av de frågor som riksdagen skall fatta beslut om nu och som vi har delade meningar om. Och försvarsministern behöver alls inget lexikon för att ta reda på den här saken. Det räcker med försvarsutskottets betänkande, försvarskommitténs betänkande och de hemliga bilagor som finns i detta. Där är – om jag får lov att upplysa om det – försvarsministerns uppfattning att ett sådant krig kommer att pågå bara några få månader. Jag har tillåtit mig, tillsammans med andra i denna kammare, att sätta ett mycket stort frågetecken inför realismen i denna bedömning. Jag tycker att den innebär litet av ett illusionsnummer. Och när försvarsministern hänvisar till ett lexikon, grips jag av misstanken att han inte har satt sig in i problemet.

Detta med plattformar och enheter är viktigt. Det är inte bara, och inte ens främst, fråga om att skapa balans inom det svenska totalförsvaret – eller över huvud taget inom det svenska militära försvaret. Det är fråga om att vi skall ha någorlunda balans i vår försvarsutveckling i förhållande till den utveckling som sker i omvärlden.

Om vi har en situation med ihållande, upprepade, medvetna, systematiska kränkningar av vårt territorialvatten genom undervattensoperationer, och försvarsministern säger att det är ointressant aritmetik om vi har en eller två ubåtsskyddsstyrkor, då är detta, som jag sade inledningsvis, ett svårförklarligt mysterium. Det leder till att omvärlden sätter frågetecken – som i sin tur, som bekant, leder till att kabinettssekreteraren degenererar till att komma med personliga tillmälen mot utländska akademiker som icke delar den svenska regeringens uppfattning.

Så några ord om det som varit och varför det blev som det blev. Jag noterar

att försvarsministern inte svarade på min fråga varför man, om skillnaderna nu var så små, inte gjorde några allvarliga försök från socialdemokratisk sida att överbrygga dessa.

Men jag vill även säga, när vi nu går mot det avgörande beslutet efter denna långa process, att det också har funnits socialdemokrater som jag tycker har gjort ett hederligt arbete, som är förtjänt av att uppmärksammas. Jag har tidigare nämnt Olle Göransson i försvarskommittén. Jag vill passa på tillfället att säga att först Gunnar Nilsson och därefter Per Borg som ordförande i denna försvarskommitté har gjort, såvitt jag kan bedöma, ärliga, hederliga och uppriktiga försök att åstadkomma någonting bra för sitt parti men också för landet. Att det inte lyckades skall inte läggas dem till last. Felet låg högre upp – hos en regering som intet gjorde, som lät vecka efter vecka gå utan att några kontakter togs, så att det till slut blev så bråttom att man bara hade tid att sluta en fait accompli-uppgörelse med det billigaste partiet. För detta har jag ingen anledning att lasta försvarsministern personligen. Hans roll i dramat var oftast statistens. Men som dagens stand-in för huvudaktörerna får nog han också finna sig i något litet kritik.

Anf. 49. Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Oswald Söderqvist talar om underhåll och sjukvård, och sedan säger han: Hur många plan finns det kvar efter den första bataljen? Jag vill hänvisa Oswald Söderqvist till att det i propositionen har föreslagits förstärkningar till krigssjukvård. Det är ju inte obekant att så är fallet. I fråga om underhållet är jag alldeles övertygad om att alla de som deltar i underhållsarbetet är mycket skickliga och framgångsrika och att de kommer att göra ett mycket bra arbete.

När det gäller frågan hur många flygplan som kan finnas kvar vet vi ju att det svenska flygvapnets piloter tillhör de allra främsta. Varför finns det anledning för Oswald Söderqvist att tvivla på att de kan fullgöra sina uppgifter? De har utmärkta flygmaskiner, vapensystem och stridsledningssystem till sitt förfogande för att fullgöra sina uppgifter. Jag tror på dem, och det gör också regeringen.

Carl Bildt har talat mycket om hur han vill utveckla försvaret på sikt, bortom den aktuella femårsperioden. Vi har hört det förut. Så agerade bl. a. moderaterna när vi socialdemokrater ville hålla igen på försvarskostnaderna i början av 70-talet. När sedan moderaterna fick ansvar för politiken, fullföljdes i stort sett den socialdemokratiska linjen. Detta visar att löften och åtaganden bortom femårsperioden inte har något värde. Det är den nu aktuella femårsperioden vi beslutar om, och det enda vi säkert vet när det gäller perioden bortom den är att folkpartiet och vi har finansierat den ökade försvarsnivån även för perioden 1992–1997. Vad 1992 års försvarsbeslut i övrigt kommer att innebära vet vi först när vi är där.

Sedan ytterligare några synpunkter. Jag kan självfallet inte tala om hur långt ett kommande krig blir. Däremot måste vi ha en utgångspunkt för vår planering. Förslaget har presenterats för utskottet. Utskottet har granskat det och funnit sig kunna ställa upp bakom det. Vad är det som säger, Carl Bildt, att en majoritet i utskottet inte präglas av realism i sin bedömning? Vad är det som säger att minoriteten, moderaterna, är mer realistisk i denna

fråga? Jag tror att jag lugnt kan låta den frågan avgöras här i riksdagen.

Slutligen: Vem som skall tillskrivas den eller den rollen under förhandlingarna och vem som gjorde vad kan naturligtvis historiskt vara ytterst intressant. Jag vill bara, herr talman, inför kammaren säga att en överenskommelse mellan socialdemokrater och folkpartister träffades. Det gick att hitta fram till en sådan. Jag kan förstå om Carl Bildt är gräthen över att han icke fick något inflytande över den frågan. Till det hade det behövts ett bättre handlag än Carl Bildts.

Tredje vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 50 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Den försvarsuppgörelse som socialdemokraterna och folkpartiet träffat innebär att försvaret under en femårsperiod kommer att få 124,8 miljarder. Som det har sagts tidigare innebär det en höjning med 6,2 miljarder. Men redan nu går det att konstatera att av höjningen på 6,2 miljarder ett antal hundratal miljoner redan är in-tecknade i olika aktiviteter som försvaret inte hade anledning att räkna med tidigare. Det har visat sig att runt 650 milj. kr. mer än vad löneindex har givit anledning att räkna med kommer att belasta löneanslaget. Försvaret kommer att få betala 150 milj. kr. för arbetsskadefall, som måste tas inom ramen och som tidigare inte var inplanerat. Försvaret måste betala 150 milj. kr. för ett civilt projekt om informationsteknologi. Det kan i och för sig vara ett bra projekt men är inte tidigare inräknat i ramen. Dessutom går omkring en halv miljard bort på grund av tidigare överplanering. Detta innebär alltså att mycket stora belopp av ramhöjningen redan tas bort på grund av de aktiviteter jag nämnt.

I realiteten står försvaret inför en situation, som kräver att man inom ramarna skaffar fram åtskilligt över 1 miljard. Det måste göras i ett läge, där såväl arméns som marinens ekonomi är i stor obalans, och där personal- och direkta driftskostnader har ökat mycket kraftigt.

För att skaffa fram de erforderliga pengarna tvingas försvaret omdisponera – i vanlig ordning – de enda rörliga kostnader som finns att tillgå. Det betyder att man för att klara den akuta driften av försvarsmakten måste använda delar av de pengar som avsatts för materielbeställningar och skära ner och avkorta utbildningstiden för förbanden. Huvudorsaken till detta är att utbildningssystemet och förbandsdriften drar en ökande del av resurserna.

Inom armén måste ett stort antal materielprojekt nu skjutas på framtiden. Det handlar bl. a. om inköp av vapen, minor, granater och ammunition. Vissa projekt om krigsmateriel i samarbete med andra länder måste läggas ned. Repetitionsutbildningen kommer – jag höll på att säga nästan i vanlig ordning – att minskas ännu mer för vissa förband, och ytterligare bantningar görs i krigsorganisationen.

Projekteringen av Stridsfordon 90 skjuts ytterligare på framtiden, likaså inköpen av pansarvärnsgranaten Strix. Helikopterprogrammet kommer också att drabbas, och det är allvarligt från den synpunkt som diskuterats tidigare, nämligen för krigssjukvården.

Arméns akuta läge – jag skall i fortsättningen uppehålla mig framför allt

vid armén – illustreras väl av att av de 700 milj. kr. som armén fick i försvarsöverenskommelsen speciellt för utbildning under femårsperioden är redan nu mellan 400 och 500 milj. kr. in-tecknade i olika typer av prishöjningar.

Herr talman! Jag tror inte att det är någon överdrift att säga att den svenska armén är inne i en djup kris. Till det yttre tar sig krisen uttryck i budgetunderskott, svåra likviditetsproblem och personalflykt. Dessa problem har man tidigare kortvarigt sökt lösa med de enda till buds stående medlen, och det tvingas man göra nu också, nämligen angrepp på de lösa och rörliga kostnaderna. De lösa har man angripit så att materielprojekt, där bindande kontrakt ännu inte ingåtts, har in-hiberats eller skjutits på framtiden. De rörliga har reducerats genom drastiska ingrepp främst i krigsförbandens repetitionsutbildning. Så har man tillgripit s. k. vardagsra-tionaliseringar och vardagsbesparingar, uttryck som innebär sämre utbildningsbetingelser för de värnpliktiga.

Detta är en kortfattad beskrivning av metoderna för omedelbara bespa-ringar. Ser man längre tillbaka i tiden har angreppen satts in mera systematiskt och långsiktigt på omfattande och djupgående strukturrationali-seringar i arméns s. k. fredsorganisation. Strukturrationaliseringarna har inneburit nedläggning av ett stort antal kasernetablissemang och en hårdhänt nedbantning av främst civilanställd personal.

Herr talman! Detta har inte hjälpt. De strukturella, organisatoriska, materiella, personella och ekonomiska problemen kvarstår, och armén tycks nu med regeringens och folkpartiets förslag få leva med sina problem in i en ovisst framtid.

Det är en sak att utvecklingen av arméns krigsorganisation på längre sikt inte kan läggas fast i detta försvarsbeslut. En helt annan sak är att de mest påtagliga bristerna redan nu kan identifieras och åtgärdas.

Låt mig börja med utbildnings- och övningsverksamheten.

Det är ungefär 45 000 man som varje år grundutbildas. Målsättningen för arméns grundutbildning är att överföra väl samövade bataljonsenheter och i vissa fall kompanienheter direkt till krigsorganisationen. Dessa enheter skall i händelse av mobilisering kunna vara gripbara och kunna användas för direkt stridsverksamhet. Under en följd av år har detta mål på olika håll inom armén inte kunnat nås. Jag tror att man måste tala i klartext om det. Med propositionens förslag kommer detta grundläggande mål inte heller att nås de närmaste åren.

Detta är mycket allvarligt. Arméns beredskap kommer att fortsätta att uppvisa brister och detta i ett läge där den tekniska, taktiska och operativa utvecklingen ger en angripare starkt ökade möjligheter att med kort förvarning sätta in förband även långt inne i vårt land.

Därtill kommer att den nuvarande situationen innebär en personell och mänsklig tragik för arméns värnpliktiga och befäl. De senaste åren har armén fått möta inryckande värnpliktiga med mycket hög motivation och med stor vilja att göra bra ifrån sig under sin värnpliktstjänstgöring. Men trots denna höga motivation och ett mycket hängivet arbete av det fätaliga utbildningsbe-fålet är utbildningsresultatet ännu inte acceptabelt.

I det vardagliga utbildningsarbetet på kompani- och plutonsnivå har

situationen blivit sådan att endast två tredjedelar eller hälften av den förutsatta befälskadern fått genomföra utbildningen. Radikala nedskärningar vad gäller ammunitionstilldelning, körmil etc. har lett till monotona övningar med dålig stegringstakt. Undersökningar visar också att de värnpliktiga har ryckt ut med sämre motivation och tilltro till försvaret än när de ryckte in.

Dessa brister i grundutbildningen fortplantar sig genom hela krigsorganisationen åren därefter. Ideligen inställda eller uppskjutna repetitionsövningar, vilket nästan regelmässigt varit fallet ända sedan VU 60-systemet infördes, medför i själva verket accelererande försvagningar i krigsorganisationen. Värnpliktigt befäl och reservbefäl med dålig rutin, beroende på att de inte fått göra sina övningar i takt och rytm, får ta hand om förband med långvariga glapp i sin övningsrutin. Kunskap och sammanhållning brister.

Den uppräckning av arméns utbildnings- och övningsverksamhet som nu krävs kan göras och måste enligt moderata samlingspartiets uppfattning göras nu utan att man avvaktar 1989 års armébeslut. Det är enligt min mening denna kammars yttersta ansvar att möta de värnpliktigas och befälens vilja och positiva anda med ordentliga utbildningssatsningar så att de värnpliktiga känner att de backas upp och att befälet, som gör den vardagliga, tunga men också roliga utbildningsinsatsen, också känner att de har stöd hos oss politiker. Regeringens förslag är otillräckligt. Moderata samlingspartiets extra satsningar är i själva verket ett minimum för att komma ur den utbildningskris som armén nu genomlider.

Herr talman! Jag skall också uppehålla mig vid ett materielprojekt som redan har nämnts i debatten.

Moderata samlingspartiet har beträffande detta försvarsbeslut som enda parti räknat med avsättning av medel för en ny svensk stridsvagn. Vårt förslag innebär att principbeslut bör fattas om en ny stridsvagn för pansarbrigaderna. Vilken prestanda en sådan vagn skall ha, om vi skall utveckla den själva inom landet, om vi skall direktköpa utifrån eller om det finns mellanformer – licenstillverkning eller annat – måste snabbt klarläggas. Men det viktiga är att vi får ett principbeslut om att en ny stridsvagn måste tillföras.

Jag skall säga några ord om hur debatten i denna fråga nu förs utan att för den sakens skull apostrofera något parti eller någon särskild talare. Det har varit en långvarig debatt, och den fortsätter säkert.

Man kan säga att det finns två huvudlinjer i denna diskussion. En huvudlinje går ut på att det i själva verket inte alls behövs några nya stridsvagnar. Då är argumenteringen denna. Från strategisk-operativ synpunkt har stridsvagnar sin betydelse i en avvärjningsoperation i den södra delen av Sverige. Om man analyserar stormakternas tänkbara intressen i detta område, kan man naturligtvis finna att NATO har ett intresse av att stänga igen Östersjöutloppen. På motsvarande sätt finns det ett Warszawa-paktsintresse av att kunna bryta sig ut genom Östersjöutloppen. Det är i en sådan situation som svenskt landområde främst kan komma att beröras. Enligt dem som inte vill att vi skall ha stridsvagnar har Sovjetunionen redan gett upp tanken på att bryta sig igenom en NATO-blockad av Östersjöutloppen. Man hävdar att de hamnar och de underhållsfaciliteter som finns för den

sovjetiska marinen i Östersjön i själva verket har reducerats under de senaste åren och inte är så betydelsefulla längre. Den största tillväxten sker på Kolahalvön. Om denna utgångspunkt är riktig skulle följden bli att försvaret av Sydsverige kan inriktas på mindre aggressionsförlopp i stället för på en fullskalig invasion. Därför är moderna stridsvagnsbrigader inte nödvändiga, och faran för södra Sverige kan mötas med förband med lägre prestanda, anses det. Vidare hävdar man att den tekniska och taktiska utvecklingen visar att det också finns möjligheter att förstöra stridsvagnar med helikoptrar, med olika typer av robotar och också med en modern typ av ammunition, liksom med minor. Även detta skulle motivera att man inte skaffar stridsvagnar.

Enligt den andra huvudlinjen i diskussionen – och det är den som jag tror är den riktiga – krävs det nya stridsvagnar. Här avvisas tanken på att Warszawapakten har givit upp tanken på att bryta sig genom Östersjöutloppen vid en NATO-blockad. Enligt denna inställning är det i många strategiska situationer nödvändigt för Sovjetunionen att komma genom Östersjöutloppen. Detta understöds också av det faktum att utvecklingen av de sovjetiska stridskrafterna i Östersjön och däromkring har utvecklats inte i riktning mot småskaliga operationer utan i riktning mot fullskaliga invasioner. Om den svenska försvarsmakten skall kunna klara av huvuduppgiften att avvärja, inte fördröja, en invasion i den södra delen av landet krävs det för denna uppgift moderna stridsvagnsstyrkor. Annars kommer inte uppgiften att avvärja att kunna klaras, utan då får man sannolikt övergå till fördröjande strid, vilket i själva verket innebär en stor fara för trovärdigheten i den svenska säkerhetspolitiken. Vidare behövs effektiva stridsvagnsstyrkor för strid i öppen terräng inte bara i södra Sverige utan också i olika delar av Mellansverige, särskilt för försvaret av Stockholm som huvudstad, men också i olika delar av norra Sverige och på Gotland. Vidare kan inte moderna stridsvagnar helt förstöras med hjälp av helikoptrar, robotar, artilleri eller minor. På grund av tidsförhållanden och den topografi som vi har i södra Sverige måste stridsvagnarna mötas med motsvarande styrkor, dvs. hårtslående stridsvagnsstyrkor.

Efter den uppgörelse som nu har träffats mellan socialdemokraterna och folkpartiet ges emellertid när det gäller denna fråga endast en mycket liten summa för att man skall kunna följa den tekniska utvecklingen i omvärlden.

Herr talman! Den stridsvagnspark som vi har i dag i Sverige består av äldre Centurion-vagnar. Dessa inköptes i slutet av 1950-talet från Storbritannien. Vidare har vi den svenska stridsvagnen S, som tillverkades och kom i bruk på 1960-talet. Ätminstone när det gäller den äldre delen av parken är det här fråga om en teknik som är ungefär 30 år gammal. Moderna stridsvagnar inom de båda stormaktsblocken har en helt annan styrka, ett helt annat tekniskt utförande och en helt annan rörlighet, vilket gör att svenska stridsvagnar med stor sannolikhet skulle komma till korta i en öppen strid med motsvarande utländska fordon i öppen terräng. Detta gör att det finns ett starkt behov av att få nya stridsvagnar och att beslut härom bör fattas redan nu. Det är min och moderata samlingspartiets uppfattning att det inte räcker med den stridsvagnspark som vi har i dag och som nu undergår renovering och modifiering i syfte att vara stridskapabel ända fram till år 2000. Då blir frågan: Kommer stridsfordon 90-programmet att kunna fylla arméns behov

ända fram till år 2000 utan stridsvagnar, eller finns det ett behov av att fatta ett beslut i denna fråga redan i dag? Det är moderata samlingspartiets uppfattning att ett sådant beslut krävs redan nu.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till moderata samlingspartiets reservationer i försvarsutskottets betänkande.

Anf. 51 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Jag börjar med ett citat: "Jag har velat samla regementet för att ge några direktiv, som kommer att gälla under den tid ni nu kommer att vara inkallade. Det gäller för varje man att uppföra sig på ett sådant sätt som hedrar en svensk soldat -- --."

Nästan ordagrant så inledde överste Henning Schmitterlöw varje tal till nyinryckta på kungliga Smålands artilleriregemente - A 6 i Jönköping - under andra världskrigets första år. Vi småpojkar, som växte upp i regementets hägn, lärde oss snabbt att härma regementschefen. Då var det förstås egentligen inte välkommandets innebörd som var avgörande för vårt minne, utan överstens sätt att betona det han sade genom att resa sig upp i stigbyglarna där han satt till häst inför ganska allvarliga beredskapsförband.

Ja, inget försvar fungerar tillfredsställande utan att personalen fungerar. Om vi så har de mest fulländade tekniska hjälpmedel med hydrofoner, magnetfält och radar, hjälper det inte, om vi inte har personal som kan sköta materielen - och som hyser *tilltro* till sin kompetens.

"Det gäller för varje man att uppföra sig på ett sådant sätt som hedrar en svensk soldat." Det uttrycket bör gälla även för den värnpliktsarmé som skall vara beredskap i svenskt försvar under det i dag aktuella försvarsbeslutets tid. Med tanke på den långa talarlistan i dag skall jag endast ta upp några få saker beträffande personal- och utbildningsfrågor.

Försvarsviljan är god i Sverige. De flesta värnpliktiga önskar att deras grundutbildning inom försvaret skall vara effektiv och av god kvalitet. Det märker utbildningsbefälet vid våra militära förband. De värnpliktiga ställer krav. De vill nå resultat.

För att vi skall nå de militära utbildningsmålen måste ganska stort ansvar visas av arbetsgivaren och uppdragsgivaren - staten.

Här är några meningar som också kan fungera som rubriker för resten av mitt inlägg i den här debatten:

God utbildning av värnpliktiga och befäl.

Vettiga karriärmöjligheter för yrkesmilitärer.

Rätt antal utbildningsbefäl - som trivs med sitt arbete.

Tilltro till personalens förmåga och vilja att göra något bra av sin uppgift.

Rätt värnpliktigt man på rätt plats.

God utbildning. Det är märkligt, att svenska män ofta hånat svensk militär utbildning och påstått att den är ineffektiv. Samtidigt vet vi att just försvarets utbildare ofta är goda pedagoger och ofta varit först med tekniska undervisningshjälpmedel av olika slag. Hur går detta ihop? Jo, alltför många utbildningsinslag har planerats av yrkesofficerare på för hög nivå. Då blir det lätt väntetid, som känns onödigt för den lilla gruppen. Då blir också övningarnas innehåll lätt viktigare än resultatet. Ju mer vi kan uppdra åt

truppbefäl att planera och genomföra övningar, desto mer effektiv blir utbildningen. Vi måste decentralisera beslutsfattandet.

Försvaret skall utbilda förband med soldater som känner varandra. Det är klart att det blir vakanser här och där i organisationen, så att nya värnpliktiga får träda in. Det borde dock gå att planera värnpliktsutbildningen så, att de krigsplacerade befäl som skall leda de värnpliktiga efter grundutbildningen kunde åtminstone få delta i åldersklassernas slutövning.

Karriärmöjligheter. En yrkesofficer måste givetvis skaffa sig erfarenhet från mer än en arbetsplats. Det gäller särskilt inom armén. Nu flyttas officerarna omkring för mycket. Det ger stora problem för familjerna, som inte kan flytta med så lätt, eftersom det ju numera är vanligt att mer än en i familjen har förvärvsarbete. Det borde gå att ordna en sorts individuella karriärrundor, så att officerare som önskar det kan få tjänstgöra vid närliggande förband och staber. Då kan familjerna bo kvar inom pendlingsavstånd.

Det finns en tröghet i den statliga arbetsgivarapparaten. Den som har idéer tappar lätt sugen. Det militära försvaret har samma problem med att behålla kompetent personal som flera andra delar av den offentliga sektorn.

Alla är överens om att något måste göras åt det här problemet. Visst är förmåner som syns på lönelistan välkomna. Personalpolitik är dock inte enbart en fråga om pengar. Det gäller också att ge ansvar så att arbetet känns meningsfullt.

Utbildningsbefäl som trivs med arbetet och har tilltro till sin kompetens. Det är klart att befälsordningen måste vara tydlig i ett militärt försvar, om man inte enbart vill ha små självständiga gerillagrupper. Därför har militärerna utvecklat en hierarki, som fungerar ganska oklanderligt. Det är på både gott och ont. Så länge det handlar om vem som får börja med sillen på massen eller vem som får sätta sig först vid matbordet är det fullständigt ofarligt. Men när utbildningsbefälen känner sin initiativmöjlighet beskuren, är det allvarigare.

Vi vill ha folk med idéer, som vill något med sin uppgift i vårt försvar. Då måste vi ge dem större möjligheter att påverka sina arbetsformer. Det är i högsta grad önskvärt, att den hierarkiska befälsordningen förändras så att trivseln i arbetet ökar för varje man av vilken det krävs att han skall "uppföra sig på ett sådant sätt som hedrar en svensk soldat".

Rätt värnpliktig man på rätt plats. Det är lätt att vara kritisk, och man bör värja sig mot att alltför mycket söka efter fel. När man studerar utfallet av värnpliktsuttagningarna blir man dock besviken. Alltför ofta händer det att värnpliktiga placeras i grundutbildning långt hemifrån, trots att motsvarande militära utbildning finns på närmaste förband. Det är alldeles nödvändigt att värnpliktsuttagningen ses över.

De många uppskoven vid repetitionsövningar är ett stort problem. Vi tror att mycket skulle kunna bli bättre, om ärenden om uppskov handlades på kompaninivå – eller motsvarande – och inte som nu centralt för hela landets militära försvar. Vi vet att ett starkt kamratskap utvecklas på ett kompani. Lojaliteten är stor. Jag tror att antalet ansökningar om uppskov skulle bli mycket mindre, om de sökande finge kontakt med sin närmaste militära chef i stället för med en anonym tjänsteman på värnpliktsverket. Att "uppföra sig

på ett sådant sätt som hedrar en svensk soldat — —”.

Om vi vill utnyttja våra värnpliktiga på områden där de kan få nytta av sin civila utbildning, måste vi lägga ner ännu mer arbete på uttagningen. Folkpartiets förslag om att direktrekrytera ett antal värnpliktiga till civilförsvaret skulle t. ex. vara ett steg i den riktningen. Vi anser att det vore önskvärt med en förnyring av civilförsvaret. Vi tror också att många skulle uppfatta det som mycket meningsfullt att få en civilförvarsutbildning redan i unga år.

I anslutning till detta nämner jag också att folkpartiet önskar organisera en skola för de vapenfria värnpliktigas utbildning. Det skulle ge en kvalificerad utbildning för uppgifter som kan uppfattas som meningsfulla. Det ärendet kommer att behandlas utförligt av riksdagen i höst.

Herr talman! Sveriges militära försvar har ca 37 000 anställda. Av dem är ca 20 500 civila och ca 16 500 yrkesofficerare. Det finns ca 11 000 reservofficerare (medan vi har ett behov av 13 000).

Arbetsgivaransvaret för dessa närmare 50 000 personer ställer stora krav på dem som planerar för personalens arbetsglädje och trivsel. Folkpartiet anser att en viktig förutsättning för en framgångsrik utveckling av Sveriges försvar är att omfattande insatser görs för att förbättra situationen för försvarets anställda.

Vi önskar att varje person som arbetar i vårt försvar skall känna att han/hon har en viktig arbetsuppgift och att utbildningen och arbetsmöjligheterna ger tilltro till förmågan att lösa uppgiften även i svåra tider. Vi önskar att alla med stolthet skall sträva efter att uppföra sig på ett sådant sätt att det hedrar en svensk försvarsanställd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkande 1986/87:11.

Anf. 52 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Till försvarsutskottets betänkande nr 11 är fogat ett antal reservationer. Jag skall kommentera delar av reservationerna nr 7, 8, 11 och 15 samt det särskilda yttrande som berör det militära försvaret på Gotland och det särskilda yttrande som rör alarmering. På dessa områden har vi inom centerpartiet en annan uppfattning än utskottets majoritet. På några punkter sammanfaller vår uppfattning med den som redovisas från moderata samlingspartiet.

I reservation nr 7 behandlas bl. a. en viss förändring i marinens fredsorganisation i form av en ny marin ledningsorganisation på lägre regional nivå. I propositionen föreslås en gemensam ledning för ostkusten och en gemensam ledning för sydkusten. Såväl i partimotionen Fö127 som i centerpartimotionen Fö156 av Pär Granstedt och mig uttrycks en positiv syn på ökad samordning och integration, men vi menar att en helt gemensam ledning för ostkusten skulle få allvarliga negativa konsekvenser. Att på detta sätt lokalisera 50 % av hela marinens krigsförband till en enda plats, Muskö, med ledning från en myndighet, MKO, dvs. Ostkustens marinkommando, medför som vi ser det en mycket stor sårbarhet. Förslaget innebär från den synpunkten en direkt olämplig åtgärd.

Förslaget har sin grund i förväntade rationaliseringsvinster. Att man skulle

göra rationaliseringsvinster är dock bara antaganden. Enligt utredningar som har gjorts under våren kommer detta inte att innebära några besparingar. Tvärtom kommer det att uppstå ett omfattande investeringsbehov, vilket naturligtvis kommer att gå ut över utbildning, underhåll och annat. Den föreslagna organisationsförändringen är mycket knapphändig presenterad i propositionen. Dessutom har den, vilket inte är minst viktigt, i utredningsarbetet inte varit föremål för någon parlamentarisk insyn av den art som är normal vid varje annan förändring av fredsorganisationen.

Om riksdagen i dag följer utskottsmajoriteten innebär det att man fattar beslut som berörd personal inte anser sig kunna acceptera mot bakgrund av att informationen om de verkliga effekterna av förslaget inte varit tillräcklig. Vi yrkar därför avslag på utskottets förslag som följer propositionen i denna del. Vi anser att förslaget inte är helt genomarbetat. Därför bör ett fortsatt utredningsarbete genomföras innan beslut fattas. Detsamma gäller omorganisationen på sydkusten. Milochefen har haft mycket kritiska synpunkter i detta avseende. Vi hoppas dock att sista ordet i denna fråga inte är sagt.

Jag yrkar bifall till reservation 7, vilket också innefattar bifall till folkpartimotionen Fö132.

När det gäller totalförsvarets civila del har centerpartiet i reservation 11 angivit en högre ambitionsnivå än utskottsmajoriteten. Vi vill närmare bestämt anslå 500 miljoner mer. Gunnar Björk i Gävle har tidigare klargjort motiven till att vi anser att civilförsvaret måste tillförsäkras resurser utöver vad regeringen och folkpartiet föreslår.

Jag skall först ta upp skyddsrumbyggandet eller snarare bristen på sådant. Tillgången till skyddsrum är en synnerligen vital fråga inom befolkningsskyddet. Både försvarsministern och försvarskommittén har insett "det oacceptabla i att bristerna när det gäller tillgången på skyddsrum i vissa områden är så stora att de med fortsatt skyddsrumbyggande enligt nu tillämpade principer inte kan täckas under de närmaste årtiondena". Vi har i vår partimotion gjort den bedömningen att den medelstilleddning som utskottsmajoriteten förordar innebär en sådan sänkning av hittillsvarande ambitionsnivå att det finns risk för att skyddsrum inte kan byggas i takt med nyproduktionen, inte ens i riskområden. Vi har därför föreslagit att minskningen av medel till skyddsrumbyggandet stannar vid 650 miljoner i stället för den minskning på 750 miljoner som socialdemokrater och folkpartister föreslår.

De flesta vet att det i en krigssituation till 90 % är civilbefolkningen som drabbas. Det är en erfarenhet som borde ha fått tala sitt tydliga språk i propositionen och i utskottsbetänkandet. Från utskottsmajoritetens sida gör man ett stort nummer av att en fortsatt utredning av behovet av befolkningsskydd kommer att ske med parlamentarisk insyn. Det är naturligtvis viktigt. Men sakläget i dag är ändå att man inte är beredd att avsätta medel till byggande av skyddsrum ens i riskområdena.

Olle Göransson erkände nyss att beställningen av ökat skyddsrumbyggande egentligen gjordes vid förra försvarsbeslutet. Det är myndigheten som inte har levt upp till den beställningen. Det kan vi naturligtvis beklaga i dag.

Olle Göransson ställde också anvisningen av medel till skyddsrumbyggande mot anvisningen av medel till hälso- och sjukvård. Att sätta dessa

medelsanvisningar mot varandra är en cynisk hantering från utskottsmajoritetens sida.

Hälso- och sjukvården har hittills varit en mycket svag länk i civilförsvaret. Det mycket otillfredsställande förhållandet att myndigheter har svårigheter att träffa avtal har medverkat till att sjukvården alltfört har många brister att åtgärda. Denna tingens ordning måste ändras. Det råder inom utskottet inga delade meningar om detta.

Jag konstaterar att de frågor vi aktualiserar i centerns partimotion vad gäller decentralisering av verksamheter, satsning på inhemska produkter och inhemsk produktutveckling anses som viktiga. Jag förutsätter att dessa frågor får berättigad uppmärksamhet i ett fortsatt utredningsarbete. Vi har också pekat på brister i organisationen av hemsjukvården och barnomsorgen. Det har gett upphov till en reell diskussion i både försvarsutskottet och socialutskottet. Den utökade och fördjupade samverkan mellan socialtjänst och hälso- och sjukvård som vi påtalat i partimotionen är en nödvändighet. Jag noterar att utskottet understryker det angelägna i att socialtjänsten fungerar i krig och kriser och att särskilda krav kommer att ställas på en fungerande omsorg vad gäller barn, äldre och handikappade.

Den förändring av socialtjänstlagens 78 § som föreslås innebär att regeringen skall bemyndigas att meddela särskilda föreskrifter om socialtjänsten om det uppkommer sådana utomordentliga förhållanden föranledda av en krigs- eller krissituation. Denna skall träda i kraft den 1 juli 1987. Jag uppfattar detta som en tillstyrkan av vår motion Fö127 yrkande 10. Vi har på den punkten inget annat yrkande.

Jag vill också säga något om alarmeringsfrågorna. Televerkets system med AXE-växlar brukar åberopas som exempel på att man inte uppmärksammat beredskapsaspekten i tillräcklig tid och grad. Det går inte att använda AXE-systemet för telefonalarmering, något som i princip är möjligt med det äldre system som vi alltfört har i bruk i delar av vårt land. En komplettering i efterhand är tydligen inte ekonomiskt möjlig. Centerpartiet har i ett särskilt yttrande påtalat att frågorna om alarmering bör drivas hårdare än utskottsmajoriteten menar. Vi kan inte vara nöjda med det synsätt som myndigheten, räddningsverket, redovisat inför utskottet: Vi vet inte vart denna fråga tar vägen. Möjligen efter år 2000 kan ett nytt alarmeringssystem förväntas bli presenterat.

Det är inte rimligt att låta vårt land stå utan möjlighet till alarmering. Vår tekniska kompetens bör ges chansen att utveckla sig på detta område betydligt tidigare. Det bör ankomma på regeringen att se till att så sker.

En fråga som kom in i totalförsvarspropositionen litet oväntat är frågan om kustbevakningens organisatoriska tillhörighet. Frågan har varit föremål för ett omfattande utredningsarbete genom åren. Olika förslag har presenterats och avvisats.

I motion Fö124 med Kjell A. Mattsson som första namn har ett antal centerpartister anfört att kustbevakningen skall vara en fristående civil organisation. Skatteutskottet, som har beretts tillfälle att yttra sig över motionerna om kustbevakningens organisation, säger i sitt yttrande att myndigheten skall ha ett självständigt ansvar under regeringen.

Vi anser det viktigt att kustbevakningen, som i fredstid inte ingår i

försvarsmakten, inte heller får sin verksamhet finansierad från det militära försvarets anslag. Däremot bör kustbevakningen ingå i marinens krigsorganisation på samma sätt som sker i dag. En samverkan myndigheter emellan bör självfallet kunna ske utan att överbefälhavaren för den skull måste styra exempelvis anslagsframställningar.

Ett flertal skäl talar för att kustbevakningen blir en helt egen myndighet. Vi har i andra sammanhang från centerns sida hävdats att vårt land, våra kuster skall bättre bevakas med mänskliga ögon. Nu pågår i stället en avbemannning. Vi anser det nödvändigt med en mera aktiv skärgårdspolitik. Det förutsätter att avfolkningen i skärgårdsområdena stoppas.

I utskottsbetänkandet är detta uttryckt sålunda: Personalinskränkningar vid statlig verksamhet bör inte äga rum utan att försvarsaspekten har vägts in.

Det förutsätter också att kustbevakningen blir det organ och den samarbetspartner skärgårdsbefolkningen behöver. Detta sker enligt vår uppfattning bäst i form av en fristående civil organisation med utökade uppgifter.

Om man följer propositionen är risken uppenbar för en sammankoppling med marinen.

Mot att beslut tas i dag talar också att denna förändring inte har remissbehandlats, men det börjar bli mera regel än undantag när det gäller regeringens förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 15.

Vad gäller förslaget i centermotionen Fö150 angående lokalisering av den nya myndigheten anser vi det väl tidigt att ta ställning till den i dag. Det bör vara en arbetsuppgift för den organisationskommitté som skall tillsättas. Men principen bör vara att ingen ny myndighet lokaliseras till Stockholm eller dess närhet eller andra överhettade områden.

Slutligen har Ulla Pettersson och jag i motionen Fö154 betonat vikten av att utsjöbevakningsfartyget Tv 172, som nu är stationerat i Nynäshamn, borde vara placerat på Gotland.

Frågan har aktualiserats tidigare, och ingen ifrågasätter lämpligheten av detta. Men nu som tidigare hänvisar man till svårigheten att rekrytera personal.

På Gotland finns i dag två mindre fartyg Tv 101 och Tv 285, och vår avsikt med motionen var att dessa mindre fartyg skulle få en förstärkning med Tv 172, som är ett större fartyg. Alla vet att det pågår betydande aktiviteter i Östersjön och att fiskare öster om Gotland ofta är utsatta för incidenter. Alla vet också att närhet, om det inträffar något, är av stor betydelse. Detta har varit våra skäl för att på nytt aktualisera frågan.

Under våren har emellertid från myndigheter, tullverket, förts en diskussion om att byta Tv 172 mot de båda mindre fartygen. Detta är ett resonemang som jag bestämt vill avvisa. Det är ju ingen förstärkning att där placera ett fartyg med 15 mans besättning och samtidigt dra bort två fartyg med vardera 10 man. Om detta skulle bli följden av en förflyttning av Tv 172 innebär det en försämrade utsjöbevakning, och därför har jag avstått från att driva frågan om omlokaliseringen just nu. Jag har således inte yrkat bifall till förslaget, men vi kommer att följa och bevaka denna fråga efter det den föreslagna organisationskommittén har slutfört sitt arbete. Vi återkommer alltså i denna fråga.

Herr talman! Jag skall ägna några minuter åt Gotlands betydelse för vårt svenska försvar.

Jag har i min motion Fö305 redovisat angelägna behov för en modernisering av det militära försvaret på ön. Jag kan i dag konstatera att i såväl propositionstexten som i utskottets skrivelse har dessa frågor givits stor uppmärksamhet. Gotlands läge som både en tillgång och en svårighet för det svenska försvaret påtalas på ett stort antal sidor i betänkandet.

I propositionen betonas regeringen klart betydelsen av att gräns- och kustområdena ägnas särskild uppmärksamhet vid den fortsatta totalförsvarsplaneringen. Jag har därför anledning i dag att utgå ifrån att all den omsorg som ägnas Gotland i beskrivande text också skall omsättas i konkreta åtgärder från ÖB:s sida. Gotlands strategiska läge ger en självklar plats som utpost, och Gotland bör då utrustas så att denna funktion blir möjlig. Som en konkret åtgärd tolkar jag skrivningen om särskild prövning av kustrobotförband till Gotland. Jag vill här påminna om att det aldrig går att bortse från de speciella transportproblemen. Det vi behöver ha på Gotland bör i möjligaste mån också finnas där i fredstid.

En annan förstärkningsåtgärd hade kunnat vara en förbättring av incidentberedskapen i luftrummet. Från gotländsk sida har vi sedan lång tid tillbaka påtalat nödvändigheten av en tätare basering av jaktflyg på Visbyfältet, en åsikt som delas av många. Vi från centern, liksom från moderaterna, är villiga att avsätta resurser för detta, som Gunnar Björk i Gävle här tidigare givit motiven för, men som vi tyvärr inte fått gehör för hos vare sig regeringspartiet eller folkpartiet. Det är således ingen sent påkommen idé från centerns sida, som Kerstin Ekman nyss försökte påstå här i kammaren.

Den utveckling som sker av ökad militär verksamhet i vårt lands omedelbara närhet utanför Gotland ställer ökande krav på resurser för övervakning, uppföljning och insatser i fred. Det borde utskottsmajoriteten vara införstådd med.

Generositeten från folkpartiets sida när det gäller skyddsrum för alla gotlänningar räcker tyvärr inte till för att stödja kravet på bättre incidentberedskap på Visbybasen.

Det område öster om Gotland som kallas vita zonen är föremål för stort intresse och nu aktuella förhandlingar. Detta område bevakas kontinuerligt intill vår territorialgräns av bl. a. sovjetiska patrullbåtar. Vi har mycket små resurser att möta denna bevakning och kan bara sporadiskt vara på havet och i luften. På detta sätt utvecklar nu Sovjet med sin ständiga närvaro där en typ av sedvanerätt som vid en internationell bedömning går att hävda lika väl som folkrätten.

Därför är det av utomordentlig betydelse att resurser avsätts för en sådan förstärkning som uppsättande av en fjärde division J 35 Draken utgör. Nu skjuter man det som skulle vara en reell möjlighet under denna femårsperiod till efter 1992.

Jag yrkar bifall till reservation 8.

Jag förutsätter dessutom att den övriga nödvändiga moderniseringen av det militära försvaret på Gotland som jag påtalat ges hög prioritet inför ÖB:s kommande utrednings- och planeringsarbete.

Med det anförda vill jag yrka bifall till samtliga reservationer där centerns ledamöter finns antecknade.

Totalförsvarets fortsatta utveckling

Anf. 53 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Det betänkande vi nu behandlar gäller totalförsvarets utveckling under de närmaste fem åren men har även betydelse för åren därefter. Olle Göransson har tidigare i dag gett vår syn på de mer övergripande frågorna. Min uppgift blir att närmare beröra några av de delområden där motioner och reservationer markerar skillnader mellan utskottets majoritet och företrädare för andra uppfattningar.

De markeringar som gjorts från moderater och centerpartister undanskygger på intet vis det förhållandet att en bred enighet råder om huvudinriktningen av försvars- och säkerhetspolitiken. En sådan samsyn gäller att det militära försvaret som hittills skall utvecklas på den allmänna värnplikts grund. Av stor vikt är då att de värnpliktiga ges en god grundläggande utbildning men att även deras olika individuella förutsättningar tas väl till vara. Dess värre måste vi konstatera att den nuvarande utbildningsverksamheten inom armén ej ger tillfredsställande måluppfyllelse.

Orsakerna till förhållandet är flera. Obalans mellan uppgifter och resurser under de senaste åren är en orsak. En besvärande befälsbrist, främst trupputbildare har förvärrat situationen. Angelägenheten att snarast komma till rätta med problemen framgår av särskilt uppdrag till ÖB att göra en översyn av bl. a. utbildningen inom armén.

Utskottet förutsätter liksom försvarsministern att VK 83:s förslag om värnpliktsutbildningen beaktas i detta arbete. Riksdagen bör därefter med detta som underlag redan 1989 kunna fatta särskilt beslut i frågan.

Som jag tidigare nämnt har en besvärande befälsbrist genom alltför stora avgångar, men även på grund av otillräcklig rekrytering negativt påverkat möjligheterna att nå de uppsatta utbildningsmålen. En förbättring synes dess bättre vara på väg. Avgångarna minskar och en framgent god rekrytering av befäl bör möjliggöra ökad effektivitet i såväl freds- som krigsorganisationen. Utskottet delar i huvudsak de synpunkter beträffande personalpolitikens betydelse och inriktning som framgår av motion Fö127. Samma synsätt har kommit till uttryck i propositionen. Något särskilt uttalande av riksdagen erfordras ej.

Under avsnittet värnpliktsförmåner har centerpartiet markerat en högre anslagsnivå än utskottsmajoriteten. Det ökade utrymmet, 50 milj. kr. under fem år utöver regeringsförslaget, skulle i huvudsak användas till en uppräknig av dagersättningen. Av propositionen framgår att ca 30 milj. kr. är disponibla 1987/88 för höjning av kontantförmånerna till de värnpliktiga. Huvuddelen av beloppet används till en höjning av dagersättningen med 2 kr. från 26 till 28 kr. En uppräknig av familjepenning och bostadsbidrag till en kostnad av ca 25–30 milj. kr. föreslås också. Utskottsmajoriteten är med hänvisning till den utvärdering som pågår av den enmansutredning om värnpliktsförmåner som avlämnats tidigare i år ej nu beredd tillstyrka förbättrade kontantförmåner utöver vad regeringen föreslagit. Reservation 5 bör i denna del avslås av riksdagen.

Herr talman! Jag övergår nu till att behandla ett antal frågor om totalförsvarets civila delar – samhällets ökade sårbarhet, försörjning inom vissa varuområden samt lagring för att minska sårbarheten och beroendet.

Utskottet konstaterar att försvarsministern i propositionen liksom försvarskommittén finner att 1982 års försvarsbeslut, när det gäller den civila delen av totalförsvaret, i väsentliga delar bör fullföljas och vidare utvecklas. Vissa ändrade bedömningar om krisers och krigs karaktär och därav följande konsekvenser motiverar ändå vissa omprioriteringar. Mot denna bakgrund anförs vidare från utskottet att såväl innehållet i propositionen som till ÖCB givet uppdrag väl tillgodoser yrkandet i motion 127. Den ökade medvetenheten inom olika totalförsvarsfunktioner om vikten av beredskapsåtgärder leder utskottet fram till slutsatsen att något riksdagens uttalande ej är motiverat. Beträffande resurser till försörjningsberedskapen delar utskottet den bedömning som framgår av propositionen och som framförts av ÖCB, nämligen att det är angeläget att totalförsvaret omfattas av ensartade gemensamma planeringsförutsättningar. Några skäl för att ha särskilda planeringsförutsättningar för ett visst område, t. ex. teko- och skoområdet, finns ej.

Beträffande buffertlagerssystemet vill vi förutom vad som framgår av näringsutskottets yttrande även hänvisa till vad som inför utskottet redovisats av ÖCB i denna fråga. Kortfattat kan ÖCB:s bedömning sammanfattas i tre begrepp: fungerar dåligt i praktiken, administrativt tungrott och drar avsevärda räntekostnader. De framförda yrkandena om buffertlagerssystemet bör mot denna bakgrund avslås.

För funktionen livsmedelsförsörjning framförs farhågor från centerpartister och moderater i reservationerna 17 och 18. Gemensamt för båda reservationerna är oron för kvävegödsselförsörjningen genom att inhemsk produktion upphör. Av jordbruksutskottets utlåtande framgår dock att endast 15 % av den nuvarande förbrukningen produceras inom landet. Ett totalt bortfall orsakat av nedläggningen vid Supra i Köping torde ej på något sätt vara gränssättande för försörjningen under en kris eller i en krigssituation.

Utskottet förutsätter ändå att ÖCB och jordbruksnämnden noga följer utvecklingen och vidtar åtgärder för att trygga livsmedelsförsörjningen. Från centerhåll framförs oro för den lokala och regionala försörjningsberedskapen. Jag kan i många avseenden ha förståelse för oron, men jag måste samtidigt konstatera att centern närstående bondekooperativa företag inte i sin planering eller verksamhet i praktisk handling ger något uttryck för värdet av en mer spridd och därmed mindre sårbar produktion eller förädling. Försvarsutskottet liksom jordbruksutskottet stannar vid att i propositionen gjorda bedömningar om försörjningsberedskapen på jordbruksområdet alltför ofta bör gälla.

Förslagen när det gäller försörjningsberedskapen inom energiområdet och riktlinjer för densamma har föranlett reservationer från moderater och centerpartister. En gemensam reservation från moderater och centerpartister tar upp frågan om omstruktureringen av ansvaret för oljelagringen, och en centerreservation tar upp hela det energipolitiska området. Jag avser att i huvudsak beröra den gemensamma reservationen.

Av propositionen framgår att för beredskapslagring av olja alltså skall gälla av riksdagen 1984 fastställda riktlinjer. De förändringar av volymer som därefter gjorts är anpassade till minskade behov genom uppnådda spareffekter och ändrad konsumtion. Den omstrukturering som nu sker gäller främst vem som skall ha ansvaret för olika delar av oljelagringen. Av propositionen framgår att staten skall ha det samlade ansvaret för de delar av oljelagren som är avsedda för neutralitet och/eller krig. Övriga beredskapsbehov tillgodoses genom tvångslagring. De invändningar som framförs i reservationen baseras främst på osäkerheten i uppgörelsen samt farhågor för *överkapacitet* på personal och oljelagringsanläggningar. Vissa farhågor finns även kring eventuella behov av att framgent tvingas omsätta raffinerade produkter.

Utskottsmajoriteten delar reservanternas bedömning att de stora förändringarna som neddragningen och omstruktureringen medför gör det svårt att i detalj överblicka de svårigheter som kan uppstå.

Vi bedömer ändå det nu aktuella avtalet som godtagbart. Centerns förslag som berör hela det energipolitiska området har behandlats av näringsutskottet. Försvarsutskottet delar de bedömningar som framgår av detta yttrande och avvisar därmed yrkandena i ett antal motioner. Reservation 21 bör alltså avslås av riksdagen.

Herr talman! Slutligen vill jag kortfattat beröra två reservationer som gäller anslagsfrågor för budgetåret 1987/88. Den första gäller anslaget till civil ledning och samordning. Även om yrkandet från moderaterna är vällovligt kan jag ej finna annat än att de bedömningar som gjorts av utskottsmajoriteten är hållbara. Anvisade resurser bör rätt disponerade möjliggöra en god verksamhet.

Den andra reservationen från centern följer upp ett antal centermotioner inom trafikområdet. Av trafikutskottets yttrande framgår att motionerna ej vunnit utskottets gehör. Med hänvisning till de sakskalet som anförts avvisar även försvarsutskottet motionerna. Reservationen bör avslås av riksdagen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkande nr 11 på samtliga punkter och avslag på de reservationer som jag har berört i mitt anförande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 54 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Jag vill ställa ett par frågor till Roland Brännström. Är socialdemokraterna beredda att ge tilläggsanslag för byggande av skyddsrum inom riskområdena, om ÖCB:s utredning om skyddsrum visar att medelstilldelningen är otillräcklig? Det är ju detta som vi vill ha uttalat, vilket vi framför i vår reservation. Jag vill också peka på att departementet och chefen för räddningsverket har diametralt motsatta uppfattningar om huruvida det är möjligt att med de anslag som nu ges bygga skyddsrum i riskområdena – i de primära områdena. Men är ni beredda att ställa upp bakom detta krav på ytterligare anslag?

Det andra jag vill ta upp handlar om beredskapen när det gäller olja. Vi har sagt att omstruktureringen inte får ske på ett sådant sätt att staten ådrar sig

extra kostnader nu eller senare. Vi är rädda för det. Är ni medvetna om att omstruktureringen kan leda till extra kostnader för staten enligt den träffade överenskommelsen?

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

Totalförsvarets fortsatta utveckling

Anf. 55 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag skall kortfattat försöka besvara Olle Aulins frågor. Problematiken med skyddsrumbygget har vi levt med under något skiftande förutsättningar under åren. Under en period kunde man på kommunal nivå besluta om huruvida man skulle bygga skyddsrum eller inte beroende på vilken våningshöjd som bebyggelsen skulle ha. Vi fick sedan en något fastare planering i och med att kommunerna genomförde skyddsrumplanering, där man framför allt tog hänsyn till allmänhetens skyddsbehov. Detta har lett fram till, om jag inte alldeles tappat kontrollen över skyddsrumbygget, ett konstaterande om att man faktiskt inte fullt ut har nyttjat de skyddsrumsmått som har funnits tillgängliga. Man har således fått pengar över inom denna sektor, åtminstone under något år under den nuvarande försvarsperioden.

Det beslut som vi nu skall fatta, nämligen att man skall göra prioriteringar inom riskområdena, bör såvitt jag kan bedöma innebära att de penningmedel som är tillgängliga, åtminstone i början av perioden, kommer att tillgodose behoven och svara mot de möjligheter som finns att bygga skyddsrum i riskområdena. Men jag har också den bestämda uppfattningen att om riskbedömningen och byggmöjligheterna skulle vara sådana att anslagen skulle bli otillräckliga mot slutet av perioden är det inte uteslutet att en anpassning skulle kunna ske till det faktiska behovet.

Sedan till oljelagringen och den förändring som sker av struktureringen. Den har tidigare huvudsakligen legat på de oljebolag som svarar för försörjning men flyttar nu över till staten. Man kan göra olika bedömningar av vem som har gjort den bättre eller sämre affären. Jag sade i mitt anförande att det är ganska svårt att i detalj avgöra hur detta avtal mera långsiktigt påverkar uppbyggnaden mellan parterna. Utskottsmajoriteten har funnit att uppbyggnaden är godtagbar på ungefär samma grunder som de uppbyggnader vi hittills har haft med oljebolagen. Dessa har ibland varit bättre för staten och ibland förmodligen sämre för staten.

Det förhållandet torde vi få lov att finna oss i till dess erfarenheter av det nu träffade avtalet har vunnits. Jag ser ingenting som påtagligt säger att det ensidigt skulle vara staten som har gjort en dålig affär.

Anf. 56 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Om socialdemokraterna, som nu antytts av Roland Brännström, är beredda att ompröva detta, såvida ÖCB:s utredning visar att medlen för att bygga skyddsrum i riskområdena är otillräckliga, förstår jag inte varför de inte kan ställa upp på ett uttalande redan nu om att de skall göra det.

Anf. 57 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Mycket har redan sagts i dagens försvarsdebatt. Det är inte så konstigt eftersom vi fattar ett försvarsbeslut vart femte år i Sverige. Det finns

då kanske anledning att ta kammarens tid i anspråk för detta.

Det skulle naturligtvis kunna sägas ännu mera, inte minst när det gäller försvaret av Skåne. Det finns en stor oro när det gäller det framtida försvaret av Skåne, vilket också framgår bl. a. av en motion från skånska moderata riksdagsmän. Landskapets geografiska struktur är sådan att vi framför allt behöver flyg- och pansarförband. Det finns därför anledning till oro. Vi vet mycket litet om framtiden när det gäller nyanskaffning av stridsvagnar. Även när det gäller flygplan är det ganska oklart och otydligt. Enligt vår mening bör planeringen redan nu inriktas på att anskaffa nya stridsvagnar – främst till de fyra pansarbrigaderna. En sådan anskaffning bör kunna inledas under 1990-talets senare hälft.

Jag skall emellertid nu gå över till att kommentera en annan del av betänkandet. I detta försvarsbetänkande behandlas också en förändring av kustbevakningens framtida organisation. Förslaget innebär att kustbevakningen läggs som en civil myndighet under försvarsdepartementet. Det finns stora betänkligheter gentemot denna nya organisationsform. De arbetsuppgifter kustbevakningen har och uppenbarligen också skall ha i framtiden, ger inte anledning till att ändra huvudmannskapet. Av statistik framgår att många av de uppdrag som utförs gäller t. ex. avisande av fiskefartyg och ingripande emot smuggling. En annan alltmer ökande arbetsuppgift är att bekämpa oljeutsläpp. Dessa uppgifter måste anses vara i allra högsta grad civila.

Kustbevakningen ingår som en viktig del i tullverkets gränskontroll. Kustbevakningens insatser i den smugglingsbekämpande verksamheten är nödvändiga, om tullverket skall kunna uppfylla det i tullagen angivna kravet på tullverkets verksamhet.

Av olika anledningar har kustbevakningens organisatoriska tillhörighet utretts under en lång följd av år. Något skäl för att en annan myndighet än tullverket skulle vara bättre skickad som huvudman för kustbevakningen har hittintills inte kunna presenteras. Den senaste utredningen Service och övervakning 1985 avsåg en gemensam organisation för kustbevakningen och sjöfartsverket. Regeringen fick det förslaget våren 1986. Man kunde då ha förväntat sig att regeringen skulle ha gett tullverket riktlinjer beträffande de krav som ställdes på tullverkets hantering av kustbevakningen – i stället kommer denna halvmesyr.

I en militär konfliktsituation skall kustbevakningens fartyg naturligtvis användas av marinen. Det gäller dock även i dagens organisationsform. Av denna totalförsvarsproposition framgår vidare att besparingar kan göras genom ett samutnyttjande av myndigheternas resurser. Det går dock ej att bilda sig någon uppfattning om storleken på besparingarna. Att ett samutnyttjande kan vara resursbesparande är dock obestridligt. Jag hävdar emellertid uppfattningen att eftersträfvade besparingar kan göras lika effektivt i tullverkets regi. Dessutom vidrörs inte i något sammanhang de resurser som måste tillföras tullverket som ersättning för det bortfall som tullverket åsamkas i den totala gränskontrollen.

I den organisationskommitté som skall tillsättas, och som också förutsättningslöst borde kunde utreda hur det i så fall skulle ordnas med myndigheten under försvarsdepartementet, kommer det troligen inte heller att ingå

företrädare för kustbevakningens personalorganisation. Det kan anses anmärkningsvärt med tanke på att det brukar vara angeläget i alla möjliga och omöjliga sammanhang att de som berörs av en utredning skall vara med. Det framgår inte i detta sammanhang. Jag vill därför fråga utskottets talesman: Vad är det som skall göra det här så mycket billigare? Skall kustbevakningens nuvarande arbetsuppgifter förändras? Kommer företrädare för kustbevakningens personal att ingå i den kommande organisationskommittén?

Herr talman! Till sist några ord om det särskilda yttrandet nr 4. Det gäller lokaliseringen av civilbefälhavarens kansli. Vi moderata ledamöter från Kristianstads län har motionerat, i år såväl som under flera tidigare år, om att man borde samordna detta. I vanlig god riksdagsanda vill vi inte föregripa den pågående utredningen och de förslag som *kan* komma från regeringen. Vi kommer att avvakta och se vad detta innebär.

Låt mig bara säga att vi tycker att det är en högst märklig samordning. Militärbefälhavaren finns i Kristianstad. Civilbefälhavarens kansli finns i Malmö. Civilbefälhavaren finns i Kalmar. Det är visserligen en decentralisering, men kanske inte riktigt på det sätt som man hade kunnat tänka sig för att få en effektiv samordning av detta.

Herr talman! Låt mig till sist yrka bifall till reservation nr 16.

Anf. 58 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Enligt en SIFO-undersökning, som gjordes i år med anledning av socialdemokraternas och folkpartiets försvarsuppgörelse, framgår att enbart 25 % av de tillfrågade trodde att styrkan hos vårt försvar skulle bli tillräcklig, dvs. enbart var fjärde svensk menar att vi får ett tillräckligt bra försvar om dagens försvarsbetänkande bifalls. Dessa siffror visar vad vi svenskar anser och det måste betecknas som oroande.

Hur uppfattas då försvarsbeslutet av omvärlden, av våra grannländer? Självfallet är en försvarsöverenskommelse mellan enbart två av fem partier en mycket smal uppgörelse. Det är i sig själv olyckligt mot bakgrund av att den militärtekniska utvecklingen i Nordatlanten innebär nya hot mot Sverige. Därtill kan konstateras ett ökat intresse för Östersjön. Det gäller såväl luftrummet som havet.

Från centerns sida beklagar vi att det inte fanns en verklig vilja att göra försvarsuppgörelsen bredare. Inom centern var vi ju hela tiden villiga att förhandla. Det har klart framgått här i kammaren i dag – tvärt emot vad folkpartiet felaktigt påstått.

De områden som vi i centern vill ge ökade resurser utöver socialdemokrater-folkparti-pakten är flera. Olof Johansson, Gunnar Björk i Gävle och Gunhild Bolander har redan besvarat flera frågor som gäller vår syn på behovet av ökade resurser till det militära försvaret och civilförsvaret, till skyddsrum, hemskydd m. m. Inom totalförsvarets militära delar satsar således centern mer på värnpliktsförmåner, arméns utbildning, ubåtar, flygbaser, motmedel och flygplan.

Flera synpunkter som gäller centerns syn på sårbarhetsfrågorna kommer att tas upp senare i kammaren i dag. I mitt inlägg kommer jag huvudsakligen att behandla värnpliktsfrågor, utbildning och säkerhetspolitisk information.

Därtill kommer jag att beröra frågor som speciellt gäller försvaret i södra Sverige och min egen landsända, Skåne.

Det är viktigt att varje medborgare har möjlighet att delta i försvaret av vårt land inom ramen för totalförsvaret. Grunden i det militära försvaret skall utgöras av allmän värnplikt för män. Detta uttalande gör centern i en motion. Av betänkandet framgår att även utskottet ställer sig bakom detta synsätt. Därmed är vårt yrkande tillgodosett. Den som inte gör värnplikts-tjänstgöring bör i stället ges möjlighet till vapenfri utbildning. Dagens vapenfria tjänstepliktiga måste ses som en resurs för totalförsvaret och ges en meningsfull utbildning.

Utöver den allmänna värnplikten för män finns i dag en rad pliktlagar, inte bara för män utan också för kvinnor. Tyvärr är kunskapen om dessa pliktlagar och kunskapen om möjligheterna att aktivt delta inom vårt totalförsvaret alltför dålig i vårt land. Kunskapen om Sverige, sett ur olika säkerhetspolitiska aspekter, är relativt dålig för många av våra svenska medborgare. Upplysning och information om den svenska säkerhetspolitiken måste enligt centerns mening förbättras, vilket framgår av vår motion Fö306. Vi vill skapa ökad förståelse för och kunskap om totalförsvarets roll. Skolan måste först ge grundkunskaper i dessa frågor på ett balanserat och sakligt sätt. Informationen i skolan är extra viktig eftersom såväl pojkar som flickor nås av värdefull kunskap inom detta område.

På många skolor är informationen såväl ensidig som bristfällig i dag. Den är ensidig när en enda intresseorganisation informerar. Det gäller när enbart militära myndigheter informerar lika väl som när enbart fredsrörelser gör det. Allsidig information är en nödvändighet för att få balanserad kunskap. Vi anser att bred information skall lämnas och material utarbetas i samband med försvarspolitiska beslut för att uppnå dessa mål. Detta bör ske omgående och bör ges regeringen till känna.

Därmed yrkar jag bifall till reservation 5.

Av propositionen framgår att ÖB har redovisat brister i fråga om krigsförbandens samträning m. m. Självfallet är det viktigt att dessa brister elimineras. Försvarsministern betonar att utbildningen genomförs med utgångspunkt i krigsuppgifterna och med högre krav på effektivitet. Att förbättra effektiviteten är viktigt. Mycket har redan gjorts på det området. Men det fordras också tillskott av ekonomiska resurser för att redovisade brister skall kunna elimineras. För detta ändamål föreslår centern ytterligare 150 miljoner under femårsperioden för arméns utbildning. Det behövs – det vidimcras från flera håll inom olika förband, där årets utbildning inte motsvarar uppställda krav.

Jag skall ge ett exempel. Avtackningen av årets rekryter vid P 2 och T 4 i mitt hemlän blev historisk i så måtto att de båda regementscheferna öppet medgav att de soldater som nu skickades hem inte var krigsdugliga som förband betraktade.

Att så var fallet berodde inte på soldaterna själva. De fick tvärtom beröm för sina personliga färdigheter. Inte heller berodde det på befäl och instruktörer, som även de haft ambitionen att göra det omöjliga möjligt.

Nej, orsaken var brist på ekonomiska resurser, sedan armésidan hade tvingats till ytterligare besparingar till följd av tidigare ackumulerade

budgetöverskridanden. Därför ströks övningar, utbildningsmoment och materialbeställningar. Soldaternas förmåga i bataljon sänktes till förmåga i kompani, och ibland sänktes förmåga i kompani till förmåga i pluton. Militärbefälhavarens slutövning i bataljon ströks. Soldaterna fick rycka ut en vecka för tidigt, och i stället för att samöva i bataljon fick de vårda materiel.

Vissa förband drabbades hårdare än andra. Särskilt illa utsatta av svångremmen blev stridsvagnspersonal och vissa utbildningsgrenar på T 4. Att soldaterna inte kunde öva i samverkan med exempelvis luftförsvaret, artilleri och trängtrupper blir ett bestående hål i deras utbildning, som inte kan fyllas förrän i september 1989, då de rycker in som repetitionsförband.

Detta är naturligtvis allvarligt. Det är vi politiker som anger ramar och målsättningar, och militärerna får rätta sig efter våra beslut. Inom centern vill vi behålla en hög målsättning vad gäller värnplikts- och repetitionsutbildning. Därför behövs en förstärkning i enlighet med centerns yrkande i motion Fö127. En högre ambitionsnivå inom utbildningsverksamheten inom armén än vad propositionen har innebär ett bättre försvar. Det gäller också att möta de värnpliktigas rättmätiga krav på en bra utbildning – de värnpliktiga som avstått ett år av sina unga år.

De har avstått från inkomst och utbildning för att lära sig försvara sig själva och de sina samt för att skaffa sig en chans att överleva om det skulle bli krig. Det är de som har blivit svikna. Om ytterligare en åldersklass rycker in till en värnpliktstjänstgöring där rimliga utbildningsmål inte kan nås, är det inte bara ett militärt utan också ett politiskt dilemma. Folkpartisten Carl-Johan Wilson pekade också på statens ansvar för att de värnpliktiga skulle få en god utbildning, liksom befälet. Han betonade vikten av tilltron till att kunna göra någonting bra. Men det exempel som jag tagit upp visar att man inte kan göra något bra utan att få ökade resurser. Det krävs alltså handling och resurser och inte bara ord och uttalanden.

Jag yrkar bifall till reservation 7, vilket innebär 150 miljoner utöver propositionens förslag till arméns utbildning.

I reservation 7 påtalas också att försvaret måste bli en bättre arbetsgivare. De stora avgångarna bland vissa grupper av anställd personal måste hejdas. Personalfrågorna måste prioriteras, påtalas det i centermotionen Fö127. För att åstadkomma en gynnsam personalutveckling krävs att den enskilde upplever en överensstämmelse mellan mål, resurser och personliga insatser. Det är viktigt att beslut fattas nära produktionen och den anställda personalen. Det är nödvändigt att se över chefers befogenheter. Detta anser vi att riksdagen bör ge regeringen till känna.

Kraftfulla insatser behövs sålunda för att råda bot på befälsbristen. Resurser behövs också för att öka tillgången på utbildningsmaterial, ammunition m. m. Det är därtill viktigt att de värnpliktiga känner trygghet i utbildningen och har sin sociala situation tillfredsställande löst.

Därför vill vi inom centern satsa på förbättrade värnpliktsförmåner. Vi har lagt förslag om 50 % mer än vad socialdemokraterna och folkpartiet ger, dvs. 150 milj. kr. under en femårsperiod. Inom centern har vi visserligen inte gått ut med några fagra vallöften om höjd dagessättning, som socialdemokraterna har gjort. Vi vill ge höjda värnpliktsförmåner ändå, eftersom vi inser att det behövs. De som gör värnplikten måste få del av den standardökning som

kommer andra till del. Men det är klart att besvikelsen måste vara stor bland våra rekryter över att regeringen fortfarande inte har infriat sina vallöften från 1982. Den besvikelsen visade sig tydligt på den senaste värnpliktsriksdagen, som försvarsministern och jag besökte samtidigt.

Enligt vad som skrivs i betänkandet skall förbättringar i värnpliktsförmåner under 1987/88 kosta 30 milj. kr. För en femårsperiod bör kostnaden bli 5 x 30 miljoner, alltså 150 milj. kr. Nu avsätter socialdemokraterna och folkpartiet 100 milj. kr. Jag skulle gärna vilja ha en förklaring på hur denna ekvation går ihop.

En annan viktig åtgärd för att förbättra de värnpliktigas sociala trygghet gäller försäkringskyddet. I centermotionen Fö301 påtalas att det är angeläget att försäkringskyddet kompletteras så att det gäller också den värnpliktiges fritid utanför förbandet. Vi kräver alltså ett heltäckande försäkringskydd under utbildningstiden. Tyvärr tillstyrker inte utskottet detta rimliga krav.

Reservation 7 tar också upp frågan om trafiksäkerheten under värnpliktsutbildningen. Under de senaste åren har antalet trafikolyckor i försvaret ökat dramatiskt. Under förra utbildningsåret skadades 225 personer, och 4 dödades. De flesta olyckorna under tjänstetid sker med terrängbilar och med motorcyklar. Vid färd under fritid skadades under ett år 74 personer, och 7 personer dödades. Vid flera tillfällen har värnpliktiga somnat vid ratten, eftersom de inte har varit tillräckligt utvilade. I centermotionen Fö306 poängteras nödvändigheten av att övningarna slutförs i tid, så att förarna hinner sova ut innan de börjar hemresan. De värnpliktiga skyddsassistenterna måste få rätt att stoppa värnpliktiga förare som vill köra trots att risker anses föreligga. Inom försvaret måste en systematisk genomgång av trafiksäkerhetsfrågorna ske. Vi skriver i vår reservation att dessa synpunkter bör beaktas i det arbete som nu pågår och att riksdagen bör regeringen detta till känna.

När det sedan gäller de värnpliktigas resor har vi i en centermotion pekat på möjligheterna att mera utnyttja Herculesplan för transporter av de värnpliktiga. Vi är väl medvetna om det som utskottet understryker, nämligen att vi i dag har pilotbrist och att detta försvårar genomförandet av centerförslaget, men vi ämnar återkomma till frågan vid senare tillfälle.

I reservation 7 talar vi vidare om centerns syn på ett decentraliserat försvar. Vi anser att det i varje län skall finnas minst en militär myndighet. Detta ställningstagande bör enligt vår mening ligga som underlag inför de utredningar som försvarsmakten nu påbörjar.

Till slut, herr talman, några ord om fler Drakenplan till luftförsvaret i söder.

Det är bara att konstatera att folkpartiet har vinglat fram och tillbaka i denna fråga. I motioner och vid besök ute i landet har man från folkpartiet sagt att man vill ha fler Drakenplan och att man vill ytterligare modifiera J 35 Draken. Man har vidare sagt att om modifieringen görs i ett sammanhang, så blir kostnaderna ringa. Men oberoende av vilka kostnader det blir ger man inte en krona för ändamålet i uppgörelsen. Då är det knappast någon glädje med att kostnaderna hålls nere.

Folkpartiet säger sig ha väckt frågan. Men vi i centerpartiet har inte bara

väckt den, utan vi försöker seriöst genomföra våra förslag genom att tillika finansiera dem.

Det är inte meningsfullt att nu fatta beslut, säger folkpartiet, utan frågan om utökad organisation hör hemma i 1992 års försvarsbeslut. Men skulle vi vänta med beslut i frågan till 1992, kommer ett förverkligande att dröja ytterligare några år, och då är det för sent.

Folkpartiet har väckt förhoppningar ute i landet, särskilt på F 10 i Ängelholm. Nu är besvikelsen där stor. Folkpartiet säger att ÖB skall kunna göra bedömningar av och behandla detta inom ramen för den nu föreslagna försvarsinriktningen. Vad menas med detta? Skall ÖB skära ner på andra områden? I så fall vilka? Ge besked om var det i så fall skall skäras ner!

I utskottet har vi fått besked om att det inte finns några övriga ekonomiska resurser att plocka ur för att tillskapa en fjärde Drakendivision. De nu anslagna resurserna medger inte detta. Verkligheten är alltså att om folkpartiet inte röstar på reservation 8, blir det ingen fjärde division med modifierade Drakenplan förrän tidigast 1993/94, troligen inte ens då – eller kanske inte någonsin.

Hur folkpartiet röstar kommer alltså att visa hur mycket dess ord och löften är värda. Tyvärr är vi nog många som kommer att bli besvikna – inte bara här i kammaren eller i Ängelholm eller på Gotland, där man också väntat sig en förstärkning, utan överallt där man är medveten om att vi hade behövt förstärka vårt luftförsvar snarast, bl. a. för att öka vår incidentberedskap.

Jag yrkar bifall till reservation nr 8 och till övriga centerreservationer i betänkandet.

Anf. 59. ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Ingbritt Irhammar använder en något konstig matematik när hon helt plötsligt beskriver värnpliktsförmånerna med ungefär följande begrepp: Centern har en 50 % större höjning av värnpliktsförmånerna än vad socialdemokraterna och folkpartiet, liksom även propositionen, föreslår.

Jag skulle nog vilja använda en del andra tal i den uppräknigen. Vi anvisar 100 miljoner till ökade värnpliktsförmåner under perioden. Av dessa går en del till dagersättning, nämligen 30 miljoner. Ytterligare 25–30 miljoner går till familjepennning och bostadsbidrag. Där når vi alltså den gräns som Ingbritt Irhammar efterfrågar, nämligen 50 miljoner per år.

Den 50-procentiga uppräknigen som Ingbritt Irhammar säger att centern vill göra är i verkligheten en uppräknigen med mellan 3 och 4 %, nämligen från 28 till 29 kr. per dag. Det är precis så långt de 50 miljonerna räcker, nämligen till 1 kr. per dag under femårsperioden. En höjning med 1 kr. kostar nämligen i runda tal 11–12 miljoner. Med denna matematik, som vi vanligtvis använder, är det fråga om en uppräknigen med 3–4 % i stället för de 50 % som Ingbritt Irhammar påstod att centern hade utrymme för.

Jag tror att det vore nyttigt för Ingbritt Irhammar att använda sig av ett annat räknesätt med mera realitet.

Anf. 60 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Det finns i dag ingen flottilj i Sverige som har piloter och tekniker så att det räcker för att ta emot ytterligare en division. Frågan är vid vilken tidigaste tidpunkt någon flottilj skulle kunna göra det. Det har sagts att man 1991 möjligen skulle kunna fylla upp dagens divisioner. Därefter kan man, om man vill, sätta upp en fjärde division – i det här fallet är det då fråga om Ängelholm – men då får detta ske genom att man åter skapar vakanser på de andra divisionerna. Om man har fyllt upp de tre nuvarande divisionerna, kan man ta av de piloter som finns där och börja sätta upp en division till. Inledningsvis är det precis samma antal piloter som flyger, men sedan skulle man successivt kunna fylla upp divisionerna så att till slut alla fyra är fulltaliga när det gäller personal. Motsvarande resonemang kan man föra i fråga om teknikerna.

Problemet är att det svenska flygvapnet i dag inte riktigt klarar det som flygvapnet skall kunna i en krigssituation därför att man har vakanser och därför att de piloter som finns till stor del är under utbildning. Detta är en följd av den mycket allvarliga pilotavgången, som vi väl känner till. Det förslag som riksdagen nyligen behandlade i den här frågan gällde att man skulle försöka förhindra att situationen förvärrades ytterligare. Man ville försöka förmå många av de ungefär 70 piloter som då inte skrivit på avtalet att stanna kvar.

År 1991 är mot den bakgrunden den tidigaste tidpunkt som kan gälla. Det vet jag väl, eftersom vi från folkpartiet drev frågan om att sätta upp en division tidigare och då möttes av myndigheternas mycket bestämda svar: Det går icke att göra någonting innan. 1991 kan för övrigt gälla bara med mycket optimistiska antaganden, nämligen att man kan behålla de piloter som utbildas och att inga av de nuvarande går över till SAS eller andra bolag.

Vi har vidare sagt att om man vill modifiera flygplan är det logiskt att göra det i ett sammanhang, eftersom det blir billigare så. En huvudpunkt är då att modifierade Drakenplan kan användas på olika sätt – det finns en flexibilitet. Man kan flyga dem några fler år, vilket inte går med Viggensystemet. Man kan tänka sig en rad behov också utöver att sätta upp en ny division: leveransstörningar med JAS-flygplan kan inträffa, divisioner med Attackvigen eller Spaningsvigen måste omsättas tidigare etc. Draken skulle som sagt ge en flexibilitet. Det är av samma skäl man i andra länder använder befintliga flygplan längre genom att modifiera dem.

Sedan finns det självfallet i slutänden en koppling mellan detta och JAS-programmet. Om man ökar antalet divisioner är det logiskt att också öka antalet JAS. Det gör att vi finner det naturligt att frågan om en ny division sammanhänger med 1992 års försvarsbeslut.

Anf. 61 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att be Roland Brännström slå upp s. 73 i betänkanudet. Under tiden skall jag svara Hans Lindblad.

Hans Lindblad säger att det inte finns någon möjlighet att utnyttja fler Drakendivisioner, eftersom vi kommer att ha brist på piloter långt in på 1990-talet. Vi har ju haft uppe denna frågeställning i utskottet, och vi har ställt frågor direkt såväl till överbefälhavaren som till chefen för flygvapnet.

Vi har fått besked om att enligt deras bedömningar bör man kunna få sådana förstärkningar på pilot- och teknikersidan som gör det möjligt att utöka antalet och utnyttja fler Drakenplan 1991/92. Om vi skulle vänta med beslut i detta avseende till 1992 års försvarsbeslut, skulle det innebära en ytterligare försening på ett par år. Många kunniga på det här området säger att då blir det för sent. 1994-1995 är det för sent att förstärka flygvapnet på det här området. Beslut härom måste fattas i dag. Nu gäller det alltså inte bara ord, utan det gäller handling. Nu gäller det hur folkpartiet röstar i den här frågan.

Vi har klara linjer i vår reservation nr 8 för hur detta skall byggas upp. Vi säger att i samband med att den återstående J 35-divisionen på F 16 krigsorganiserar med flygplan Viggen överförs berörda Drakenplan till F 10. Där får de då ligga i "malpåse" tills vidare. Den nuvarande Österrikedivisionen skall bli den organisatoriska grunden för en fjärde 35-division på F 10. När de nuvarande tre stationskompanierna vid F 10 är väl uppfyllda med personal sker en delning till fyra kompanier. Detta bör kunna ske, enligt de besked vi har fått i utskottet, omkring budgetåret 1991/92. Det är klart att här fordras det ekonomiska resurser. Det har sagts här att det kommer att kosta ca 3 milj. kr. per flygplan att modifiera dem.

Vi i centern anser också att det behövs en JAS-hangar vid F 10 och att byggandet av en sådan skall tidigareläggas. Därför avsätter vi ytterligare ekonomiska resurser till detta.

Tillgången på flygtekniker vid F 10 i fred kommer att avgöra tillväxttakten i den fjärde 35-divisionens beredskap. Med hänsyn till den ökade belastning på F 10:s flygfält och övningsområde som följer av tillkomsten av den fjärde divisionen anser vi att en ökad beredskapsbaserings i Visby bör ske.

Jag får återkomma till Roland Brännström i min nästa replik.

Anf. 62 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Om det bara gällde flygplan skulle vi kunna sätta upp inte bara en ytterligare division utan ännu fler ytterligare divisioner. Vi har nämligen ganska många Drakenflygplan i "malpåse". Det skulle vara rationellt att modifiera ett antal av dem för att ha handlingsfrihet, och den mest näraliggande handlingsfriheten är naturligtvis att ta ställning till frågan: Vill man sätta upp en ytterligare division? Nu har både ÖB och flygvapenchefen sagt att man de närmaste åren när det gäller piloter och tekniker och för övrigt när det gäller befäl inom alla försvarsgrenar kommer att utbilda så många som utbildningsresurserna över huvud taget tillåter. Det är de resurserna som är gränssättande. Frågan när man organisatoriskt kan sätta upp ytterligare divisioner är då: När finns det tillräckligt många piloter vid någon flottilj? Ingen har kunnat säga att det är möjligt före 1991. 1991 är ett optimistiskt antagande, som grundar sig på att man inte "tappar" fler redan anställda piloter till flygbolagen och att flygvapnet får behålla de piloter som kommer att utbildas. Då har man fyllt upp dagens organisation.

Mot denna bakgrund tycker jag att det är rätt självklart att fråga sig: Om någonting kan hända tidigast 1991, dvs. månader innan nästa försvarsbeslut fattas, är det då inte rimligast att den frågan tas in i perspektiv- och programplaneringen inför 1992 års beslut? Om ÖB så vill kan han naturligtvis aktualisera andra tidpunkter. Det är också viktigt att hålla i minnet att ÖB

hittills över huvud taget inte har bedömt möjligheten att sätta upp en Drakendivision. Det är viktigt att detta alternativ kommer in i hans planering, så att han kan väga det mot andra objekt. I dag är det faktiskt så att man både på försvarsstaben och på flygstaben säger att man vore intresserad av att få göra en sådan värdering. Man beklagar också att det inte gjordes tidigare. Det berodde nog på att myndigheterna – och det är kanske lätt att förstå – ville argumentera för sin linje om fler Jaktviggen och att det då inte var roligt att föra fram ett mycket billigare alternativ än det som ÖB själv var beredd att sätta 2 miljarder på. Det var en fint som vi känner igen. Det finns en parallell till detta i vad som hände på ubåtssidan, dvs. att myndigheterna inte vill visa ett billigt alternativ.

Anf. 63 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Det framstår klart att det inte kommer att avsättas några ekonomiska resurser till detta, utan att det enda folkpartiet går med på är "inom ramen för befintliga resurser". Vi har tidigare fått besked från ÖB om att det på andra områden inte finns någonting att skära ner på.

Jag skall gå över till frågan om kontantförmåner för värnpliktiga. Det står på s. 73 i betänkandet att det för budgetåret 1987/88 finns 30 milj. kr. Det skall täcka en höjning av dagersättningen från 26 kr. till 28 kr. Därmed har man ändå inte nått upp till sitt tidigare löfte 30 kr. – med dagens mått räknat 39 kr. Sedan skall det till familjepenning gå ytterligare miljoner totalt tillsammans 25 milj. kr. De pengar som finns över, 5 milj. kr., skall gå till bostadsbidrag och förplägnadsersättning. Detta är kostnaderna för ett år. För fem år måste det kosta 150 milj. kr. Det är där jag undrar hur ekvationen går ihop. Vi har avsatt 150 milj. kr. för fem år.

Anf. 64 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag tänker behandla frågan om kustbevakningens framtida organisation. Det kanske kan finnas skäl att ge en liten bakgrund till hur kustbevakningen i dag är organiserad.

Kustbevakningen har en traditionell och naturlig anknytning till tullverket och har så haft ända sedan 1638, alltså sedan 349 år tillbaka. Den historiska och traditionella anknytningen har självfallet sin grund i de behov som samhället ansett sig ha när det gällt att kunna bevaka landets gränser till sjöss i tullsammanhang m. m. Det har rört sig om tullkontroll och smuglingsbekämpning längs kuster och i kustnära vatten. Det har varit kustbevakningens huvuduppgifter under de flesta åren. De senaste decennierna har dock tillkommit en del nya arbetsuppgifter. De rör miljöskydd, fiskebevakning, väderobservationer och t. o. m. vattenprovtagning i Östersjön, räddningstjänst m. fl. olika arbetsuppgifter. Men jag vill betona att hörnstenen för kustbevakningen fortfarande är tullbevakning. Det har under flera år rått oklarheter om kustbevakningens organisationstillhörighet. Det har utretts på olika håll litet olika alternativ, och detta har skapat denna oklarhet som i sig har resulterat i att man har skjutit upp nödvändiga resursförstärkningar och att man från finansdepartementets sida har påtvingat besparingar på kustbevakningen, som menligt har påverkat dess aktionsradie och aktionsmöjligheter.

Den här regeringspropositionen om totalförsvaret i den del som avser kustbevakningen har också delat upp riksdagens partier i två läger. Det gäller inom moderaterna och folkpartiet, om man nu utgår från de motioner som är lagda. Även centern har visat att den inte är helt överens med regeringen utan visar oro för den sammankoppling med marinen som förslaget innebär.

Vänsterpartiet kommunisterna har i likhet med en del enskilda moderater och folkpartister motionerat om att kustbevakningen skall kvarstanna i tullverket och inom den ramen kunna utvecklas till något bättre än vad den är i dag.

Det beslutsunderlag som ligger till grund för regeringsförslaget är ju den hårt kritiserade sammanläggningen av sjöfartsverket och kustbevakningen. Något annat har nämligen inte lagts fram. Det är ganska typiskt att man tar ett hårt kritiserat förslag som intäkt för att föreslå en ny organisationsform. Man har då föreslagit en egen myndighet som skall ligga direkt under försvarsdepartementet, under försvarsministern. Det kan väl möjligen diskuteras vilket som är trevligast för kustbevakningen och vilket som har de största utvecklingsmöjligheterna för kustbevakning – att förhandla med försvarsministern eller finansministern. Men oavsett vilket är det trots allt så att ovanför försvarsministern sitter ändå finansministern och håller i pengarna.

Vad man nu skall göra är att fatta ett beslut om den här organisationen, att kustbevakningen skall bli en egen civil myndighet under försvarsdepartementet och ingå i den militära utgiftsramen. Men hur det skall gå till vet ingen. I varje fall har ingen redovisat det, inte ens regeringen, utan här skall en organisationsutredning ta vid och se över hur det skall se ut i framtiden eller i varje fall om drygt ett år, när man förhoppningsvis räknar med att den nya organisationen skall kunna träda i kraft. Det innebär utan tvivel, med de riktlinjer och de propåer som ändå finns i propositionen, att man drar in en civil myndighet och militariserar den. Något annat går det inte att komma fram till när man skall göra denna mycket starka sammankoppling med marinen som förutsätts i propositionen. Problemen uppstår ju i en förlängning, där den civila personalen sannolikt kommer att ersättas till viss del av militär personal.

Vi hade i skatteutskottet på en hearing en företrädare för försvarsstaben; det var försvarsstabschefen själv. Han gjorde i hög grad klart för utskottets ledamöter att han såg det som en stor angelägenhet att mer eller mindre som jätten Gluff gluff svälja kustbevakningen till marinen. Det hör väl inom parentes till att försvarsstabschefen två eller tre dagar tidigare hade lämnat sin position som marinestabschef. Men hans sätt att betrakta kustbevakningen vid den här hearingen ingav ytterst mycket stor oro hos dem som vill kvarhålla kustbevakningen som en civil enhet.

Man kan gå tillbaka och titta på den försöksverksamhet som bedrivits i Malmö vid kustbevakningens sambandscentral och marinens sjöledningscentral. Där har det visat sig vad som sannolikt också kommer att hända även i framtiden med den nya organisationen, nämligen att den militära personalen har tagit över den civila personalens arbetsuppgifter; en mycket liten andel civil personal är nu kvar vid den sambandscentralen och utför civila uppgifter. Desto mer har alltså övertagits av militär personal.

Detta innebär självfallet, bl. a. med tanke på sambandscentralerna som finns på flera håll i landet, att kontakten med civil personal, med skärgårdsbor och andra naturligtvis kommer att bli väsentligen sämre. Framför allt visar erfarenheter att om militären skall ha hand om olika serviceuppgifter, kommer detta att leda till att civilbefolkningen får ännu sämre service än vad som i dag är fallet.

Riksdagen har på förslag av ett enigt skatteutskott, vilket också relaterats i försvarsutskottets betänkande, slagit fast att kustbevakningens nuvarande sambandscentraler ändå är viktiga och alltså bör kvarstå. Men ändå har regeringen valt att ta Malmöförsöket som ett exempel på hur framtiden skall komma att se ut. Detta vill jag påstå står helt i strid med riksdagens intentioner.

Vilka är då skälen till att regeringen har lagt fram detta förslag? Man anger i propositionen vissa besparingssidor. I den här hearingen i skatteutskottet, som jag nämnde förut, uppstod det helt plötsligt diskrepans mellan regeringsföreträdare och försvarsstabsföreträdare, och den var ganska påtaglig. Regeringsföreträdarna menade att man skulle göra besparingar både på driftsidan och på investeringssidan. Vilka besparingar man skulle göra på driftsidan kunde man inte klargöra, men antingen skulle det innebära att man bantade i driften eller ersatte en del av den nuvarande civila personalen med militär bemanning. Försvarsstabsföreträdaren hävdade att det var nog inte att vänta några besparingar på driftsidan utan i stället kommer besparingarna att ske på investeringssidan. Då måste man titta på vilka besparingar som är möjliga att göra om man skall kvarhålla den civila karaktären av kustbevakningen. Det enda som blir kvar är ju rimligen att, om man skall ha kvar organisationen med egna sambandscentraler, man skall ha samköp av fartyg och annan materiel. Då uppstår frågan: Är det så konstlat byråkratiskt ute i statsverken att man inte skulle kunna göra en sådan samordning om kustbevakningen skulle tillhöra tullverket men man skulle klara av samordningen med marinen om kustbevakningen var en egen myndighet som man lierat med marinen? Är det på det sättet finns det anledning att angripa detta problem från annat håll, nämligen från bristen på vilja till samordning mellan olika myndighetsgrenar. Jag menar alltså att det som kommer att visa sig i realiteten är framför allt att man kommer att göra besparingar som innebär att kustbevakningens sambandscentraler och en del av den verksamheten mer och mer kommer att tas över av marinens sjöledningscentraler. Det har verifierats också av försvarsstabschefen, när han sade att marinen har en kompetens och resurser som man inte kan utnyttja i de nya sjöledningscentralerna och som man välkomnar kustbevakningen att ingå i. Därav kan man då dra den slutsatsen att jätten Gluff gluff kommer att svälja i varje fall en stor del av den civila kustbevakningspersonalens arbetsuppgifter. Vidare framhålls i detta resonemang också att kustbevakningens fartyg skall ubåtsjaksutrustas. Då uppstår genast en ny situation där det gäller att eventuellt prioritera om två angelägna uppgifter helt plötsligt uppstår samtidigt. Vi kan tänka oss den situationen att tullverket har fått tips om att knarksmugglare är på väg mot landets gränser samtidigt som några tror sig ha sett ubåtsperiskop på någon av våra många fjärdar. Här uppstår naturligtvis frågan: Var skall kustbevakningen höra hemma? Jag är mycket rädd för att

man kommer att prioritera ubåtsjaksnojan i stället för att bekämpa knarksmugglingen. Det är tyvärr en omständighet som det gäller att ta ställning till vid bedömningen av om kustbevakningen skall ha den föreslagna mycket nära militära anknypningen till marinen.

Enligt mitt förmenande kommer kustbevakningen dessutom att hamna i strykclass anslagsmässigt. Kustbevakningen kommer i underläge gentemot militären och dess krav när pengarna skall tas ur samma kassa, från samma anslag. Kustbevakningen, med sin förhållandevis lilla organisation, kommer naturligtvis att stå sig ganska slätt gentemot de stora militära drakarna och deras krav på pengar. Detta kommer i sin tur att resultera i att allt fler uppgifter tas ifrån kustbevakningen och i stället hamnar i andra militära händer.

Erfarenheter från andra länder där man har gjort på ungefär samma sätt när man har organiserat om kustbevakningen visar dessutom att tullen till sist har varit tvungen att skaffa sig egna båt- och fartygsarmador för att kunna agera ute på vattnen och bevaka gränserna ur tullsynpunkt. Det är naturligtvis knappast fråga om några besparingar om man är tvungen att göra en ny typ av kustbevakning inom tullverket.

När det gäller frågan om kustbevakningen som fristående myndighet sägs det i propositionen att vi för närvarande har fyra myndigheter på det aktuella området, vilket är helt riktigt. Det är sjöfartsverket, marinen, tullen och polisen som i dag har till uppgift att på olika sätt bevaka gränser och sjöterritorier. Men med den nya konstellationen skulle det inte bli färre myndigheter till sjöss utan fler.

Utöver dem som jag redan har räknat upp kommer kustbevakningen som egen ny myndighet att bli den femte myndigheten som kommer att så att säga vara ute till sjöss. Man kan knappast påstå att det är en rationalisering av verksamheten, snarare tvärtom. Jag utgår nämligen från att tullverket i framtiden fortfarande kommer att ha ansvaret för att bevaka tullfrågorna till sjöss. Alternativet vore att dela upp tullansvaret på olika myndigheter, men det har inte framkommit att det skulle vara en väg att gå.

Man kan inte heller hävda att det innebär besparingar att göra en ny myndighet av kustbevakningen, då det i så fall måste byggas upp en ny regional och central löne- och personaladministration. I dag ingår denna administration i tullverkets rutiner, och kustbevakningens personal kan arbeta med rent operativa insatser. Inom den nya myndigheten måste man bygga upp en ny byråkrati.

Slutligen, herr talman, kommer jag in på en fråga som i många fall kanske är den viktigaste i dessa sammanhang. Det är frågan om överlevnaden av en "levande" skärgård – i dag får man nog sätta uttrycket inom citationstecken. Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat sig för att vi skall ha en levande skärgård, och i 1982 års förordning talas det också om detta. Men lots- och fyrplatser, kustposteringar, väderstationer, post- och telegrafkontor m. m. har dragits in eller också har verksamheten där skurits ned.

Med den föreslagna konstellationen av kustbevakningen och marinen minskar civila myndigheters och civil personals närvaro i skärgården, och tjänsterna till befolkningen i skärgårdarna och de kustnära regionerna kommer att minska.

Vi menar att kustbevakningen bör vara kvar under tullverket. Inget som hittills har redovisats – i propositionen, i utskottsbetänkandet eller från talarstolen under dagens debatt – talar för att det skulle vara bättre med den av regeringen föreslagna organisationen, som dessutom inte är annat än fragmentariskt framtagen. En särskild kommitté skall, som jag har sagt tidigare, utreda hur organisationen skall se ut. Vi vet däremot att kustbevakningen skulle kunna utvecklas mycket bra inom nuvarande ram, tillhörande tullverket.

De besparingar på investeringar som har angetts som skäl är rimligen fullt möjliga att genomföra utan att man skapar en helt ny myndighet. Allt talar för att det alternativ som regeringen har föreslagit kommer att bli både sämre och dyrare.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 16. Motivtexten i Wiggo Komstedts reservation är möjligen något kortfattad, men i hemställan yrkas det bifall till bl. a. vpk:s motion Fö135, där motiven för den nuvarande organisationstillhörigheten är mycket väl utvecklade.

Anf. 65 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Efter vad jag förstår är det som vi nyss har bevittnat i kammaren en historisk kompromiss efter svensk modell, där en moderat och en kommunist faller i armarna på varandra.

Jag skall bara göra ett kort konstaterande med anledning av reservationen om kustbevakningen. I flera utredningar som har pågått under lång tid har konstaterats att det finns stora vinster att göra genom en ny organisation. I propositionen pekar man bl. a. på effektivitetsvinster inom områden som system för ledning, samband, kommunikation, materielanskaffning och underhåll genom en ökad samordning och integration genom verksamhet av liknande karaktär som kustbevakningens. Man framhåller också att det är nödvändigt att kustbevakningen samverkar med något organ. I detta fall har man valt samverkan i krigstid med försvaret och även i övrigt samverkan när det gäller de nämnda funktionerna.

Detta innebär inte, vilket är viktigt att slå fast, att kustbevakningen får förändrade eller försämrade förutsättningar att verka. Kustbevakningen skall t. ex. i samma utsträckning som i dag kunna utnyttjas för insatser just vid bekämpning av narkotikasmuggling och annan grövre smuggling, som Tommy Franzén var inne på. Det innebär också att kustbevakningen bibehåller sina befogenheter att ingripa vid brott mot smugglingslagstiftningen och tullförfattningarna.

Jag menar att den nya organisationen, i egenskap av civil myndighet som inom regeringskansliet organiseras under försvarsdepartementet, också kan få förutsättningar att ta över ytterligare uppgifter i syfte att minska sektoriseringen inom sjöövervakningen. Detta är ett gammalt ämne, som har diskuterats i flera år. Jag är glad för att frågan nu äntligen tycks få en lösning.

Jag lutar mig alltså inte mot en adelsman från 1638. Tommy Franzén hänvisade ju till Axel Oxenstierna, när han argumenterade för sin ståndpunkt. Jag lutar mig mot 1987 års realiteter och den förväntade utvecklingen i framtiden.

Herr talman! Det känns litet post festum att komma upp så här i slutskedet

av försvarsdebatten. Men det är några punkter som jag tycker att det kan finnas anledning att kommentera ytterligare.

Rent allmänt har det varit en mycket omfattande materieldebatt. Den är självklart oerhört central inför ett försvarsbeslut, men man diskuterar inte saker som jag tror att vi är överens om också är väldigt centrala för det svenska försvaret, nämligen den allmänna värnpliktens princip och de människor som arbetar och verkar inom försvaret.

Det är viktigt att i ett försvarsbeslut göra något slags ideologiskt ställningstagande till förmån för den allmänna värnplikten. Det gör jag av följande skäl:

För det första måste försvaret vara en spegling av samhället i övrigt och bygga på de materiella och mänskliga resurser som finns där. Alternativet, ett yrkesförsvaret, skulle leda till uppenbara risker att försvaret fjärmade sig från det samhälle det är satt att försvara. Värnplikten är alltså en förutsättning för att försvaret har en förankring i samhället.

För det andra intar ett militärt försvar i ett demokratiskt samhälle en helt unik position. Det är det enda organ som i betydande omfattning har möjlighet att använda sig av fysiskt våld. Därmed utgör också det militära försvaret en stark maktfaktor som, om den inte är föremål för insyn och kontroll, kan upplevas som ett hot av breda samhällslager. Därför är värnplikten en förutsättning för att försvaret blir föremål för denna insyn och kontroll från allmänhetens sida.

För det tredje – också ett viktigt skäl – blir försvarseffekten störst genom den allmänna värnplikten. Förlitandet på en ensidig satsning på högteknologin ger inte utrymme för ett brett utnyttjande av medborgarnas kunskaper och erfarenhet inom totalförsvaret. Genom värnplikten möjliggörs ett system som bygger på såväl civilt som militärt kunnande. Värnplikten är därmed en förutsättning för ett effektivt försvar.

För det fjärde är viljan till försvar av de värden som vårt demokratiska samhälle står för självklart av avgörande betydelse. Folkets försvarsvilja bestäms, som jag förut antydde, av den gemenskap man känner med det samhälle man lever i. Därför kan man inte överlåta försvaret av demokratin åt någon annan än folket självt. Värnplikten är därmed en förutsättning för en god försvarsvilja.

Jag nämnde också personalen. Det har varit stora förändringar inom försvaret, som direkt har kommit att i hög grad beröra personalen. Det är viktigt att vi vid ett försvarsbeslut slår fast att personalen är en oerhört viktig och grundläggande resurs inom försvaret. Det är nödvändigt att vi kan utnyttja personalen effektivt, att vi inte är stelbenta vid hanteringen av personalfrågor, utan visar flexibilitet. Allt talar också för att man inom de centrala staberna går mot den utvecklingen.

När man lyssnar på debatten finns det även andra konstateranden man kan göra. Skall man ta företrädare för alla partierna, med undantag av vpk, på orden, borde det föreligga mycket goda förutsättningar att nå en bred fyrpartiöverenskommelse inför nästa försvarsbeslut. Ingen partiföreträdare har sagt att det var det partiets fel att det inte blev en bredare överenskommelse.

Det finns några grundläggande saker som det är viktigt att slå fast. Det sker

en stark förbättring på den materiella sidan inom försvaret. Några saker som inträffar är att vi får två nya bataljoner luftvärn. Samtidigt förbättras kvaliteten på jaktflyget genom att möjligheten till elektronisk krigföring förbättras och en ny radarjaktrobot tas fram. Därmed får luftförsvaret en kraftig förstärkning och det är, det vill jag gärna understryka, även en mycket kraftig förstärkning av befolkningsskyddet, som i ett annat sammanhang har diskuterats här i kammaren i dag. Denna förstärkning gäller också utrustningen för Jaktviggen och JAS. Detta innebär att vi får en total satsning på 2 700 milj. kr. ytterligare för den närmaste femårsperioden inom dessa områden.

En annan sak, som Roland Brännström varit inne på tidigare, är en förstärkning av utbildningen. Vi har att se fram emot en översyn av fredsorganisationen. Vi får vidare, som ett konkret resultat av dagens beslut, en förstärkt kvalitet på ubåtsskyddet genom ett påslag på 400 milj. kr. för den kommande programplanepreioden. Dessutom förstärks ubåtsvapnet med 450 milj. kr. Härigenom kan man anskaffa bättre hydrofoner. Två ubåtars livstid förlängs och den svensktillverkade sjömålsroboten, robot 15, kan anskaffas till fyra kustrobotförband. Vidare sker anskaffning av fler helikoptrar, vi förstärker underrättelsetjänsten osv. Detta påverkar alldeles självklart i positiv riktning försvarets såväl slagkraft som uthållighet. Man kan tala om att detta innebär en trendförändring. Rimligen borde alla vara överens om att det beslut vi kommer att fatta i dag innebär kraftigt ökade resurser för försvaret, även om framför allt moderaterna vill ha en viss ytterligare ökning – som vanligt, frestas jag att tillägga.

Ur en annan synpunkt är det flera viktiga frågor som inte ingår i dagens försvarsbeslut. Det gäller främst ledningsstrukturer och stödfunktioner. Det gäller t. ex. de centrala stabernas fredsorganisation, den lägre/högre regionala ledningen, samordningsfrågor, gemensam utbildning och möjligheter att minska antalet uppgifter för de gemensamma myndigheterna. Här pågår också en rad utredningar som samordnas under försvarsmaktsutredning 88. Självklart kan man inte, under tiden som dessa utredningar pågår, vidta åtgärder som innebär en ökning av ramarna, t. ex. genom att plocka ut olika områden, som moderaterna gör i reservation 6. Där gäller det personaladministrativa åtgärder. I en annan reservation gäller det befolkningsskyddet. De frågorna får vi återkomma med. I vart fall får vi tillfälle till en bred debatt i anledning av detta under 1989.

Jag vill ta tillfället i akt och understryka att detta arbete, som naturligtvis är tidskrävande och omfattande, eftersom det berör så gott som hela försvarsmaktens lednings- och samordningsfunktion, sker både skyndsamt och under aktiv parlamentarisk medverkan, vilket också utskottet enhälligt har föreslagit att riksdagen skall göra ett särskilt uttalande om.

Jag tror att det finns en hel del att hämta, inte minst när det gäller samordningsvinster. Det gäller framför allt de gemensamma myndigheterna inom försvaret. Här finns ett viktigt underlag att hämta från Hpg 5-utredningen, som blev klar för några år sedan. Utredningen föreslog en rad åtgärder som skulle ha sparat en hel del pengar.

Flera talare har i dag påtalat de ekonomiska brister som redan i dag finns inom försvaret, kanske framför allt inom armén. Det gör att man har

anledning – det är en av punkterna i anledning av den kommande utredningen – att ifrågasätta centrala delar av försvarets planerings- och ekonomisystem. För en lekman framstår det som nödvändigt att inom försvarsmakten stärka den ekonomiska kompetensen. Framför allt måste man kunna få larmsignaler långt tidigare när något håller på att gå snett, så att man i tid hinner vidta effektiva åtgärder. Carl Bildt och Gunnar Björk i Gävle har i debatten talat om ett mellanförvarsbeslut 1989. Det ligger kanske en del i detta med tanke på de omfattande frågor som väntar på sin lösning. Det understryker i så fall ytterligare försvarsutskottets förslag till riksdagsuttalande om parlamentarisk medverkan.

Herr talman! Gunnar Björk i Gävle sade i dagens debatt att han inte sett signaler från socialdemokraterna när det gällde att diskutera hemskyddet. Jag vet inte om det var en felsägning eller om det berodde på en minneslucka. Men eftersom jag personligen har engagerat mig litet extra just i den frågan vill jag göra några kommentarer.

Det har förts ingående samtal, och de har lett till enhällig skrivning från utskottets sida. Vi är alltså helt överens. Utskottet skriver:

”Utskottet vill i detta sammanhang särskilt understryka betydelsen av uppbyggnaden av hemskyddsorganisationen såsom en del av den kommunala beredskapen och en viktig länk mellan allmänheten och kommunerna. Uppbyggnaden av hemskyddsgrupperna, vars medlemmar tjänstgör med civilförsvarsplikt, förstärks under den kommande försvarsbeslutsperioden. Hemskyddsombuden, som i stor utsträckning rekryteras och utbildas genom Sveriges civilförsvarsförbunds försorg, är av grundläggande betydelse för hemskyddsorganisationens effektivitet. Det är enligt utskottets mening angeläget att denna verksamhet, som utgjorde en principiellt viktig del av inriktningen i föregående försvarsbeslut, medges ekonomiska möjligheter till en successiv utveckling under den kommande perioden.”

Det är alltså ett enhälligt uttalande från utskottets sida. Kanske kan en del av den förvirring som Gunnar Björk visade här förklaras av att han inte var med när utskottet justerade betänkandet. Men jag kan i varje fall inte komma till någon annan slutsats än att det är en stark skrivning om hemskyddets fortsatta uppbyggnad och utveckling som görs av ett enhälligt utskott. Detta är en styrka och en viktig markering för de allt fler människor som frivilligt engagerar sig i denna verksamhet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets skrivning och hemställan på samtliga punkter.

Anf. 66 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Åke Gustavsson har inte bara en konstig syn på försvarspolitik. Han har en ännu konstigare syn på kärleksförklaringar. Han sade att en moderat och en kommunist har fallit i varandras armar.

Jag har avgivit en reservation. I denna har Tommy Franzén instämt. Om detta skulle vara ett exempel på att falla i varandras armar, så är det väl mycket svårt för Åke Gustavsson och socialdemokraterna att veta i vilkas armar ni vilar från den ena dagen till den andra.

Anf. 67 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag behöver tydligen inte inrikta mig på att svara Åke Gustavsson på det här med omfamningen – eller i vems armar man ligger. Jag kan bara trösta Åke Gustavsson med att jag inte heller lutar mig mot den gamle adelsmannen Axel Oxenstierna. Det får väl betraktas som kuriosa – men det behöver ju inte vara fel för det.

Sedan skall vi komma in på sakfrågan. Åke Gustavsson sade att flera utredningar har gjorts. Ja, det är alldeles riktigt. Åke Gustavsson är ytterligt välinformerad så långt. Men man har faktiskt inte utrett frågan huruvida man skall ha en egen myndighet eller inte; det är någonting som man kommit fram till efter det att de utredningar man har gjort om andra konstellationer har blivit utsatta för nedsablade kritik.

Det är intressant att också lyssna till Åke Gustavssons argumentation när han tar upp frågan om fredsorganisationen. Krigsorganisationen är ju inte berörd i resonemanget; i varje fall har inte jag tagit upp det. Han visar inte på några som helst argument eller fakta som motsäger att kustbevakningen skulle militariseras genom det här förslaget, att dess civila del kommer att minska. Jag tycker att Åke Gustavsson borde ha gjort en genomlysning av de olika skeenden som man ändå kan ta fasta på, bl. a. det s. k. Malmöförsöket och hur det har slagit ut. I så fall hade han antagligen inte uttryckt sig så som han gjorde här.

Låt säga att man kommer i den situationen – det tog jag upp också i mitt anförande – att man med den här nya myndigheten skall medverka dels vid bekämpandet av knarksmuggling, dels i ubåtsjakten. Man har då två herrar, tullverket å ena sidan och marinen å den andra, och bägge kräver att man skall arbeta för dem – vem skall man då ställa upp för? Sådana situationer kommer man naturligtvis att ställas inför med ubåtsjaksutrustning och liknande på en del av kustbevakningens fartyg.

Jag vill också ta upp vad Åke Gustavsson sade om försvaret i övrigt. Jag vill ge Åke Gustavsson en eloge för att han strök under vad Oswald Söderqvist vid flerfaldiga tillfällen här i dag har sagt och, utan framgång, försökt få ett instämmande i, nämligen att det är ytterst liten skillnad mellan socialdemokrater, moderater, folkpartister och centerpartister när det gäller försvarsfrågan. Den stora omfamningen är jag mycket glad att vpk står utanför.

Anf. 68 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Det var inte vårt fel att det inte blev en fyrpartiöverenskommelse, antydde Åke Gustavsson. Ingen har beskyllt oss för det, sade han. Vad var det Rellingen sade om det?

Om man inte är beredd att fortsätta partiöverläggningar om försvarsanslag men däremot att överfinansiera med 2 miljarder kronor utan att anslå de pengarna till försvaret, är det naturligtvis inte lätt att få till stånd en fyrpartiöverenskommelse.

Åke Gustavsson ser fram mot ett enhälligt försvarsbeslut, i varje fall en fyrpartiuppgörelse, 1992 – hur många partier vi kommer att råka ha i kammaren då vet jag inte. Jag är också tacksam om det blir en sådan överenskommelse, men det förutsätter att resurser och uppgifter för försvaret balanserar varandra.

Anf. 69 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill i första hand till Tommy Franzén men också till Olle Aulin säga att det kanske var ett illa valt uttryck jag valde när jag sade att ni fallit i varandras armar, eftersom ni nu försöker distansera er från varandra. Möjligen kan man säga att Tommy Franzén i det här fallet har fallit i Wiggo Komstedts grop. Det är faktiskt inte ens en moderat reservation, utan Wiggo Komstedt är i det här fallet ensam. Jag vet inte var vpk-gruppen står i den här frågan – om alla är ense med Tommy Franzén.

Sedan vill jag tacka Tommy Franzén för komplimangen: han sade att jag var ytterligt välinformerad. Jag skall återgälda det med att – kanske inte lika vänligt – besvara Tommy Franzéns fråga. Hur skall det gå om kustbevakningen skall kunna utnyttjas för ubåtsjakt och man ställs inför en valsituation när man samtidigt har att bekämpa knarksmuggling? undrade Tommy Franzén. Sakförhållandet, Tommy Franzén, är ju redan i dag att kustbevakningen i vissa skeden kan utnyttjas i de här sammanhangen. Poängen med förslaget i propositionen är som jag uppfattar det att ett avskiljande av kustbevakningen från tullverket inte medför någon ändring när det gäller de från tullsynpunkt aktuella övervakningsuppgifter som inkluderar just stävande av smugglingsverksamhet.

Jag skall gärna erkänna att jag inte borrar så djupt i detta att jag kan svära på varje sak som utredningen har tagit upp, men alla som har borrar i de här frågorna har kommit till slutsatsen att det här finns vinster att göra på en samordning. Omfattningen av den vinsten kan sedan bli föremål för en viss debatt. Därför hysér jag ett visst förtroende för regeringsförslaget i det här avscendet, även om jag självfallet inser att det blir en del omställningar som i varje fall initialt kan medföra vissa problem.

Till Olle Aulin vill jag säga: Ta det inte bokstavigt! När jag sade att det inte var vårt fel syftade jag inte på socialdemokraterna utan på alla partier. Alla partier försökte i debatten – oavsett om det var moderater, folkpartister, centerpartister eller socialdemokrater som förde debatten – hävda att det inte var deras fel. Jag konstaterade då att om man menar allvar med vad man säger – jag anser mig veta att socialdemokraterna har allt intresse av att nå breda överenskommelser – har vi hyggliga förutsättningar att åstadkomma en bredare uppslutning kring nästa försvarsbeslut än vi nu gjort, även om vi skall komma ihåg att det faktiskt står en ganska bred majoritet bakom den uppgörelse som vi nu diskuterar. Men det stärker självfallet trovärdigheten om man kan nå en bredare uppgörelse.

Anf. 70 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Det finns förvisso gropar även till sjöss, men de brukar ganska snabbt fyllas igen. Jag kan fylla igen den här gropan åt Åke Gustavsson genom att förklara att vänsterpartiet kommunisterna har en partimotion. På grund av att vi inte är representerade i försvarsutskottet, vilket bl. a. beror på Åke Gustavssons parti, har vi inte kunnat avge någon reservation, men Wiggo Komstedt har lämnat en reservation där han bl. a. har inkluderat yrkandet i vpk:s partimotion och i hemställen också yrkat bifall till den.

När det gäller den valsituation som jag skisserade när jag talade om

kustbevakningen kan jag tala om för Åke Gustavsson att kustbevakningen årligen genomför mellan 5 000 och 6 000 prejningar av fartyg just i tullkontrollsyfte och vid smuggelbekämpning. Det är alltså inte någon liten verksamhet man har i det avscendet. Skulle ubåtsjakt komma in i bilden hamnar man utan tvivel i en valsituation. Jag är rädd för att marinen då kommer att dra det längsta strået.

I viss mån är man redan i dag marinen behjälplig med sådan verksamhet, men skillnaden är för det första att kustbevakningens fartyg i dag inte är ubåtsjaksutrustade. För det andra är man inte intimt förknippad med marinen och tvingad att ta hänsyn till dess officerare.

Åke Gustavsson sade i slutet av sin replik till mig att han inte så noga hade satt sig in i den här problematiken. Jag tycker det är ett bra erkännande, som också förklarar hans argumentation.

Anf. 71 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Det är skojigt med vittnesmål av ledamöter från Jönköpings län, därtill en socialdemokrat som är väl medveten om att vi har en minoritetsregering och vet att det måste till olika omfamningar. Blir det för många av olika sorter hamnar man i en grop – det var bra att vi fick det konstaterandet också, Åke Gustavsson.

Anf. 72 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Tommy Franzén kommenterade mitt erkännande att jag inte så djupt satt mig in i detta. Det var bara ett försök från min sida att förhålla mig någorlunda blygsamt till Tommy Franzéns superlativer när han talade om att jag var ytterligt väl informerad. Men nu svänger tydligen Tommy Franzén på klacken. Det är inte mycket att göra åt det.

I själva sakfrågan håller jag självfallet med Tommy Franzén om att det är en omfattande verksamhet som kustbevakningen bedriver. Därför är det viktigt att se till att den verksamheten kan bedrivas på ett från ekonomiska och andra synpunkter så effektivt sätt som möjligt. Syftet med regeringens proposition, som kommit till efter grundliga utredningar, är att skapa bättre förutsättningar för att kunna bedriva denna verksamhet. Jag kan inte se hur en civil, självständig myndighet på det här området skulle kunna hamna i en besvärligare situation än i dag eller i en valsituation när det gäller vilka uppgifter man skall ha som till sin natur är annorlunda än dagens. Från den synpunkten blir det, såvitt jag kan se, ingen förändring över huvud taget. Syftet är helt enkelt att uppnå en bättre effektivitet, och det hoppas och tror jag också kommer att bli fallet.

Andre vice talmannen anmälde att Tommy Franzén anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 73 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Jag har många gånger haft anledning fundera över hur omedveten svensk politik tycks vara om det faktum att Sverige från transportsynpunkt är en ö.

Detta faktum medför bl. a. att 97 % av vår import och export fraktas på

fartyg liksom närmare 50 % av våra inrikes transporter. Vi är således för vår utrikeshandel helt beroende av fungerande sjötransporter.

Den säkerhetspolitiska linje som vi valt förutsätter inte minst att vi gör det trovärdigt att vi kan försörja oss, inte bara i fredstid utan också i kris- och krigslägen. Vi får inte försätta oss i en sådan situation att vi genom avspärning, hot eller påtryckningar tvingas överge vår säkerhetspolitik som en följd av allvarliga försörjningssvårigheter.

Under det senaste decenniet har en allt större del av sjötransporterna kanalisérats till hamnarna i södra och västra Sverige, detta delvis som en följd av industrins ökande beroende av snabba och tillförlitliga transporter. I en avspärningssituation kan man förutse att i stort sett all utrikeshandel måste dirigeras över hamnar på västkusten, eftersom passage genom Öresund och Bälten kan vara omöjlig.

Det förhållandet att endast en bråkdel av den sjöfart som är en förutsättning för vår försörjning i dag sköts av svenska fartyg med svenska besättningar medför ökad sårbarhet.

För att upprätthålla den omfattande industriproduktion och utrikeshandel som är nödvändig också i en kris- eller krigssituation ställs således mycket höga krav på det västsvenska försvarets kapacitet.

Västsvrige med 20 % av landets befolkning är ett från strategisk synpunkt ytterst attraktivt område. Det gäller såväl för oss själva som för en potentiell angripare.

Göteborgs och Bohus län är landets största industrilän, räknat på salu- och exportvärde. Länet är petrokemiskt centrum med 90 % à 95 % av primärproduktionen och 100 % av raffinaderierna. Tre månader av vårt fredstida oljebehov i dag finns lagrat inom länet.

16 % av vår totala elproduktion kommer från Ringhals.

Landvetters flygplats svarar för 20 % av landets totala luftburna frakt.

Härtill kommer, främst i Göteborg, hamnresurser i form av kajer med stora vattendjup, teknisk utrustning, lagerutrymmen, tillgång till varvskapacitet liksom marin och annan kompetens. Hamnarna är lätt tillgängliga året om. Det välutbyggda landsvägs- och järnvägsnätet är strategiskt värdefullt, liksom flygplatserna i regionen.

Det finns fog för påståendet att utan västkusten stannar Sverige.

Mot denna bakgrund har vi som bor och verkar i Västsvrige med tilltagande oro noterat den mycket kraftiga nedrustning som skett av det svenska försvaret i dess helhet och framför allt de anmärkningsvärt stora neddragningarna i Västsvrige. Ett exempel på denna nedrustning är 1982 års beslut, mot ÖB:s rekommendation, att neddragningarna inom marinen i första hand skulle beröra Göteborgsområdet. Även om riksdagen två år senare insåg att konsekvenserna av detta beslut skulle bli alltför drastiska och något justerade de neddragningar av grundutbildningen som då föreslogs, kvarstår den värdering av västkustförsvaret som riksdagen gjorde 1982. Detta får givetvis konsekvenser också för krigsorganisationen.

Den ensidiga svenska nedrustningen har skett samtidigt som de båda stormaktsblocken byggt ut sina styrkor såväl kvantitativt som kvalitativt och Sveriges strategiska betydelse ökat. Detta har bl. a. tagit sig uttryck i ökad spanings- och underrättelseverksamhet och undervattenskränkingar som

karaktiseras som krigsförberedelser.

Likasa har övningsverksamheten i vår omedelbara närhet ökat. Så sent som i höstas genomförde NATO övningar som gick under den gemensamma beteckningen Northern Wedding. En av dessa övningar, Blue Fox, som ägde rum i Sydnorge var, vad avser den marina delen, den största övningen som någonsin genomförts i omedelbar anslutning till svenskt territorium. Det var möjligt att från svenskt område i detalj följa stora delar av övningen. Efter landstigning och rörliga strider i Sydnorge genomfördes sjötransport längs den svenska västkusten, och förbandet landsteg nordväst om Kiel för fortsatta övningar.

Övningen visade för svensk del bl. a. behovet av tillräckliga resurser för fredstida övervakning av det västsvenska sjö- och luftrummet. Från norska gränsen till Hallandsåsen är sträckan ca 300 km. Skagerrak och Kattegatt utgör tillsammans ett av de mest trafikerade havsområdena i världen. Mellan Skagen och Marstrand går all sjöfart till och från Östersjön, med undantag för den som går genom Kielkanalen. Området passeras också av ett stort antal örlogsfartyg.

Vilka resurser finns då på västkusten för att dels sköta den för vår säkerhetspolitiska trovärdighet absolut nödvändiga neutralitetsvakten, dels hålla den invasionsberedskap som krävs som en följd av ökad risk för överraskande anfall och en säkerhetspolitisk utveckling som innebär att vi måste räkna med att Östersjöutloppen och Nordsjöområdet tidigt kan bli en krigsskådeplats vid en stormaktskonflikt?

I normaltillstånd disponeras i dag, herr talman, en vedettbåtsdivision bestående av tre ca 30 år gamla fartyg, varav två ombyggda motortorpedbåtar med begränsad uthållighet till sjöss och likaså begränsad sjöduglighet, och en f. d. minsvepare, vars begränsning främst är den låga farten. Den patrullbåtsdivision som har sin bas i Göteborg har som följd av ubåtsskyddsverksamheten i Östersjön endast högst tillfälligt befunnit sig i sin hemmabas och då under den grundläggande utbildningen och under semesterperioden. Av samma skäl har möjligheterna att utnyttja helikopterdivisionen på Säve starkt begränsats, utöver den begränsning som är en följd av den centraliserade underhållsverksamheten.

Även inom luftförsvaret finns det brister. Tidigare under debatten i dag har framför allt behovet av en förstärkning av luftförsvaret i södra och västra Sverige diskuterats. Jag skall därför inte upprepa detta här.

Ett krisläge kan uppkomma snabbt. Det är givet att med det utgångsläge som framför allt marinen på västkusten har blir de förberedelser som måste vidtas både omfattande och tidskrävande. Skulle Västsverige hotas, är basen för att ta emot förstärkningar betänkligt låg. Även det lokala försvaret har brister när det gäller försvaret utefter kusten och då främst i anslutning till storhamnen i Göteborg med sin riksviktiga betydelse för försörjningen och skyddet av väsentliga totalförvarsobjekt i hela regionen.

De moderata ledamöterna från Västsverige har i en utförlig motion, 1986/87:Fö208, under allmänna motionstiden framhållit nödvändigheten av en förstärkning av Västsveriges försvar. Likaså har Lars Tobisson i en separat motion, 1986/87:Fö206, utvecklat behovet av en förstärkning av beredskapen mot överraskande anfall i Göteborgsområdet.

Det är med beklagande jag konstaterar att vi numera tycks vara ensamma om att framföra den oro som finns i Västsverige för att det västsvenska försvaret inte skall klara sina uppgifter i en krissituation.

Kerstin Ekman i spetsen för folkpartiet, som tidigare velat framstå som ensam talesman för Västsverige och med stor emfas försökt framstå som en jämfört med moderaterna pålitligare förespråkare för Västsveriges försvar, uttrycker nu såväl i tidningsartiklar som här i kammaren sin tillfredsställelse med det försvarsbeslut som vi står i begrepp att fatta och som bygger på överenskommelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Detta framgår också av den motion som Kerstin Ekman väckt med anledning av propositionen, även om hon i den begär att "de förstärkningar och förändringar som nu kommer att genomföras måste planeras så att även västkusten får del därav".

Till detta kan sägas att det gemensamma förslag från socialdemokraterna och folkpartiet som ligger på riksdagens bord inte innehåller några sådana förstärkningar och förändringar som kan tillföras Västsverige och som kan nämnvärt förändra den bild jag har tecknat. De förstärkningar och förändringar som eventuellt skulle kunna få någon betydelse ligger, i den mån de över huvud taget omfattas av dagens beslut, långt in i framtiden.

Det är positivt att utskottet slår fast att de riktlinjer för totalförsvarets utveckling som säger att särskild uppmärksamhet skall ägnas förmågan att möta operationer riktade mot svenskt territorium i norra Norrland, östra Mellansverige och Gotland och de södra delarna av Sverige också inbegriper passagen mellan Östersjön och Nordsjön. I nästa andetag konstaterar emellertid utskottet att överbefälhavaren överväger en förstärkning av de fredstida marina resurserna utmed Norrlandskusten, helt enligt 1982 års beslut, till vilket utskottet också indirekt hänvisar. Utskottet poängterar även Gotlands särställning.

Med detta låter sig Kerstin Ekman nöja och avstyrker sin egen motion.

Som framgår av den moderata reservationen 2 innebär inte det förhållandet att mål och riktlinjer för totalförsvaret i allt väsentligt täcker de västsvenska önskemålen också att totalförsvarets resurser räcker för att tillgodose behoven. För att åstadkomma de mer betydande förbättringar som har utvecklats i de moderata motionerna krävs minst de ekonomiska ramar och den inriktning på försvarsbeslutet som moderata samlingspartiet föreslagit. Detta kommer att bli än mer uppenbart när riksdagen i sinom tid skall ta ställning till arméns planering. Det finns anledning befara att inte heller det beslutet kommer att innebära en nödvändig förstärkning för Västsverige.

Herr talman! Jag ansluter mig till de moderata yrkandena i försvarsutskottets betänkande.

Anf. 74 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Jo, Sonja Rembo, försvarsbeslutet är gynnsamt för västkusten. Givetvis är försvarsbeslutet inte ett speciellt västkustbeslut, men som jag tidigare sagt i denna debatt har beslutet, genom att förslaget fått den marina profil som folkpartiet krävt, blivit gynnsamt för västkustförsvaret. Låt mig anföra några exempel.

De förstärkningar som sker inom ubåtskyddet genom förbättrad hydro-

fonustrustning kommer även västkusten till del – utbyggnaden av undervattensbevakningen för känsliga skärgårdsområden likaså. Nya lätta och tunga kustrobotar kommer att påverka försvaret av västkusten. Vad beträffar den tunga kustroboten är vi i folkpartiet glada över att den nu accepteras även av moderaterna. Den tunga kustroboten är mycket viktig för försvaret av Västsverige. Den kan förflyttas och sättas in i invasionsförsvaret även om Öresund är blockerat, och har därför stor betydelse. Beväpningen av Attackviggen med den nya tunga sjömålsroboten är gynnsam för Västsverige, liksom ökningen av luftvärnskapaciteten. De pengar som anvisas för ökning av antalet JAS-plan – det har skisserats en ökning från 140 till 155 – är också något som är gynnsamt för västkusten i och med att en attackdivision i Västergötland kan få luftförsvarskapacitet tidigare.

Och så till det som jag tycker är det allra viktigaste för Västsverige – det nya ytstridsfartyget. Det är ett fartyg som är lämpligt för ubåtsjakt, för minutläggning och som neutralitetsvakt. Om man lyssnar på dem som är ansvariga för västkustförsvaret finner man att det är just denna typ av båt de anser sig behöva. Det är denna typ av enhet som skulle varit bra att ha, om det som Sonja Rembo drar fram som ett exempel – Northern Wedding – hade riktats mot svenskt land. Nu får vi en möjlighet att förverkliga försvaret härvidlag genom att vi fattar beslut om att utveckla en ny typ av fartyg.

Anf. 75 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Sonja Rembo känner tydligen för försvaret av västkusten och Göteborg. Jag kan försäkra Sonja Rembo att hon inte är ensam om detta – det gör vi nog allihop. Men det kan knappast vara vare sig utskottets eller riksdagens främsta uppgift att gå så långt in i den operativa planeringen att vi tar på oss ansvaret för att bestämma var överbefälhavaren skall utgångsgruppera flygplan, fartyg och andra enheter. Detta är något som det i första hand må ankomma på överbefälhavaren att lägga fast.

Jag ser liksom Kerstin Ekman i det försvarsbeslut som vi skall fatta en rad åtgärder som kommer att göra vårt militära försvar mycket mera flexibelt, så att det snabbt kan omgrupperas även till den västra delen av Mellansverige. För att bara anföra ett exempel kommer den utbyggnad som sker av våra baser och av stridsledningen att bidra till skapandet av denna möjlighet. Flygande radar och en rad andra åtgärder kommer att vara till fördel vid en snabb omgruppering, om det skulle finnas större anledning än för stunden att göra en sådan.

Därmed har inte västkusten och Göteborg lämnats att göra sin egen bedömning, utan vi har verkligen både i försvarskommittén och i försvarsutskottet försökt vidta de åtgärder som varit möjliga. Sedan må det ankomma på den operativa ledningen att bestämma när och hur resurserna skall kunna överföras dit.

Anf. 76 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Det är bra att Olle Göransson känner för Västsveriges försvar, men det räcker inte med att känna, utan man måste också se till att försvaret får resurser så att det kan motsvara det krav som samtidigt ställs. Så sker inte i dag.

Det är helt riktigt att det är ÖB som står för den operativa planeringen, men icke desto mindre beslutade riksdagen 1982 mot ÖB:s rekommendation att de neddragningar som då var aktuella skulle göras i Göteborgsområdet. Detta präglar självfallet ÖB:s hantering av dessa frågor.

Kerstin Ekman talar om alla de fina saker som skall komma västkusten till del. Därom vet vi ganska litet, herr talman, vill jag påstå. Det är just den operativa planeringen som ÖB skall verkställa. Det är naturligtvis riktigt att det finns vissa möjligheter att göra en del förbättringar – det vore konstigt annars, men vi vet egentligen inte vad som kommer Västsverige till del av detta.

Kerstin Ekman har i tidningsartiklar sagt att det blir fler JAS-plan. Ja, det blir det någon gång fram mot nästa sekel. Ytstridsfartyget, som hon ansåg skulle ha varit till stor glädje i samband med Northern Weddings övning i höstas, skall vi möjligen fatta beslut om 1992, och det kommer inte att finnas i sinnevärlden förrän vid sekelskiftet.

Vi kan i dag läsa i Svenska Dagbladet att en första delbeställning av lätta kustrobotar medför att två av de kustkorvetter som riksdagen redan har beslutat om och som är absolut nödvändiga för att ubåtsskyddet skall kunna förstärkas måste skjutas på framtiden, därför att pengarna helt enkelt inte räcker.

Vi vet, herr talman, att socialdemokraterna har en låg ambitionsnivå när det gäller försvarsfrågor. Jag beklagar att folkpartiet nu också har anslutit sig till den nivån.

Anf. 77 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte låta bli att säga något om de tidningsartiklar som har funnits de senaste dagarna i bl. a. Svenska Dagbladet om all den urholkning som helt plötsligt sker genom det försvarsbeslut som riksdagen skall fatta i morgon. Låt mig bara konstatera att det tydligen är någon som handskas litet för lättvindigt med uppgifterna – jag vet inte varifrån de kommer.

Vad jag vill påstå är att det i det arbete som nu pågår görs en bedömning inför nästa års programplan. Att ta det till intäkt, som Sonja Rembo gör, för att det inte blir några kustrobotar, några helikoptrar eller en del annat leder till att debatten blir omöjlig att föra. Låt oss fatta ett beslut som rör dagens försvarsbeslut! Till nästa år får vi se vad ÖB har räknat fram, och då vet vi vad som kan förverkligas av detta beslut. Därför vill jag än en gång ta avstånd från de tidningsartiklar där det talas om en urholkning och om att det beslut som riksdagen senare skall fatta inte kan genomföras.

Anf. 78 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i det som Olle Göransson sade vad gäller tidningsartiklarna. Jag tycker att vi skall hålla oss till det som kommer att ske i verkligheten och inte till det som står i tidningarna, mer eller mindre initierat och misstolkat.

Jag hälsar naturligtvis med tillfredsställelse att moderaterna i Västsverige nu har anslutit sig till kampen för ett starkare försvar av den landsdelen – det tog lång tid. Jag skulle ha varit ännu gladare om de hade varit litet mer

realistiska i sin syn på de förstärkningar som är möjliga och riktiga. Det nya ytstridsfartyget är viktigt och är en sådan förstärkning.

Jag frågade tidigare i debatten Carl Bildt, med anledning av att moderaterna har anslutit sig till tanken i tal men inte anslagit några pengar i sitt bud, varför man inte har gått så långt. Tycker man inte att denna typ av nyansskaffning är viktig? Jag anser att den är oerhört viktig, just för Göteborgs- och västkustförsvaret.

Anf. 79 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Kerstin Ekman och Olle Göransson tar avstånd från tidningsartiklarna, och det må de göra. Jag kan självfallet inte bedöma hur riktiga artiklarna är, och det kan inte heller någon annan göra – framtiden kommer att visa hur korrekta uppgifterna är. Vi vet av erfarenhet att försvaret har mycket stora problem att klara förväntningarna inom de ramar som ställs till förfogande. Det finns alltså orsak att misstänka att det ligger en hel del i dessa artiklar och skrivelser.

Kerstin Ekman fortsätter att ge en felaktig bild av moderaternas agerande i det förgångna när det gäller Västsveriges försvar. Det är möjligt att gå tillbaka i riksdagens protokoll för att fastställa att hennes bild är felaktig.

Jag skulle vilja fråga Kerstin Ekman, om hon nu är så angelägen om att snabbt få fram ytstridsfartyg för marinen, varför hon inte stöder moderaternas krav på ytterligare fyra kustkorvetter och kravet på att upprätta ytterligare en ubåtsskyddsstyrka, så att ubåtar kan jagas på mer än ett ställe i sänder. Dagens situation är helt absurd, och vi kommer att få dras med den över sekelskiftet.

Andre vice talmannen anmälde att Kerstin Ekman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

7 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

8 § Kammaren beslöt kl. 17.52 att åjournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

Anf. 80 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Ingen kedja är starkare än sin svagaste länk. Detta gäller i hög grad försvarsfrågor. Den svaga länken kan vara en väg, som är så dålig att fordonen sjunker, eller en nedlagd järnvägsbit eller en bro som brakar ihop. Transporter av människor och gods har ökat hundrafalt sedan andra världskriget. Vår sårbarhet på transportområdet har alltså ökat hundrafalt. För att möta detta faktum måste det bl. a. till en bra samordning mellan vägverket och SJ resp. försvaret. Det sekundära vägnätet måste hållas i stand redan under fredstid om det skall kunna fylla sin funktion i kristider.

Samhället kan inte fortsätta att vältra över alltmer av vägkostnader på enskilda åretruntboende ute i glesbygderna och sedan tro att dessa vägar fyller den standard som behövs för krigsfordon.

Jag satt i transportrådet när majoriteten föreslog nedläggning av persontrafiken på mer än 100 mil järnväg. Det som förvånade mig mycket var det ointresse som militära myndigheter visade för dessa nedläggningar. Vid en direkt fråga till dem svarades det att vi håller på att utarbeta en krigsjärnvägsplan. Eftersom detta föreföll mig något sent kräver centern i sin motion Fö127 att regeringen skyndsamt ser över samordningen mellan civila och militära intressen vad gäller trafiksvaga bandelar. Detta är desto viktigare som godstrafiken på 19 godsbanor just lagts ned eller skall till att läggas ned. Jag kan inte tänka mig att detta inte får konsekvenser även för militära myndigheter.

Centern har år efter år föreslagit att hela inlandsbanan skall ingå i riksnätet. Denna bana är en nödvändig transportled i vårt nordliga inland och kan i en krigssituation ha avgörande betydelse för att hålla samman landet. Regeringen vill anslå medel till en begränsad upprustning av bandelen Jokkmokk-Arvidsjaur för att tillgodose totalförsvarets behov. Vårt förslag innebär att hela inlandsbanans fortbestånd måste garanteras, inte minst av totalförvarsskäl.

Majoriteten av trafikutskottet och försvarsutskottet vill ge transportrådet 10 milj. kr. till uppgifter inom den civila delen av totalförsvaret. Eftersom centern vill avskaffa transportrådet anser vi att länsstyrelsernas försvarsenheter skall få dessa 10 milj. kr. till sitt arbete för totalförsvaret.

Socialdemokrater och folkpartister räknar kallt med en större krisimport. Detta gör man samtidigt som den svenska handelsflottans kapacitet, mätt i dödviktston, har minskat med ca 80 % sedan 1975. Bara under det första kvartalet i år, medan vi väntat på den sjöfartspolitiska propositionen, har antalet fartyg minskat med 11 eller med 0,10 miljoner dödviktston. Jag vill fråga socialdemokrater och folkpartister: Hur anser ni att vi skall kunna klara en ökad krisimport? Hur kan ni socialdemokrater föreslå en ökad krisimport och sedan inte lägga fram den sjöfartspolitiska proposition som skulle ha kommit i maj? Har ni några förslag som snabbt skulle öka det svenska tonnage så att ni kan ta hem det ni räknar med att ta hem?

När det gäller televerkets nya AXE-växlar vill jag peka på att man inte har tagit hänsyn till möjligheten att larma folk. AXE-systemet medger inte alarmering med telefonsignaler. Men ännu har inte detta system byggts ut

över hela landet. Stora områden, framför allt glesbygdskommuner, har fortfarande kvar de gamla växlarna. Därför anser jag att man bör undersöka möjligheten att bygga in ett alarmeringssystem innan man fortsätter utbyggnaden av AXE-systemet. Till er som inte vill detta vill jag ställa frågan: Hur anser ni att man skall larma människor utanför storstäderna? Vi skulle kanske kunna ringa i kyrkklockorna, men de drivs med el. Så vad gör vi?

I ett jordbrukslän som Östergötland vet man att livsmedelsindustrin är ytterst sårbar, speciellt vad gäller elavbrott. Utan ström stannar mjölkmaskiner, vattenpumpar, fläktarna i djurstallar, spannmålstorkar och hötorkar. I Östergötland finns ca 180 reservaggregat till ca 2 500 mjölk-, svin- och äggproducenter. Läget är minst lika dåligt i andra län. Det är helt nödvändigt att staten tar ett större ansvar för denna bit av svensk sårbarhet.

Jag vill fråga socialdemokraternas talesman hur han ser på den här aspekten av vår sårbarhet.

Den samordnade skärgårdspolitik som centern krävt i flera år hade varit en mycket viktig del av försvarsbeslutet. Försvaret av utarmade skärgårdar och tomma kuster kommer att bli dyrt för det svenska totalförsvaret när man i efterhand skall betala notan.

Tommy Franzén och Wiggo Komstedt vill ha kvar kustbevakningen under tullverket. Åke Gustavsson tror att det blir bra med en ny myndighet under försvaret. Efter att år efter år ha sett hur tullverket hanterar kustbevakningen är vi inom centern inte beredda att låta kustbevakningen ligga kvar under tullverket. Vi anser, som Gunhild Bolander har sagt, att kustbevakningen bör bli en fristående, civil organisation, som med kunskaper, förnuft och lokalkännedom kan verka i de glest befolkade skärgårdsområdena.

Det som är oroande är att Åke Gustavsson bara talat om rationaliseringsmöjligheter i den svenska skärgården. Enligt min uppfattning finns inga sådana möjligheter kvar. Vad det gäller är hur vi skall kunna bevara de arbetsplatser som fortfarande finns.

Centerpartiet vill bygga ett decentraliserat samhälle. Det innebär att vi vill förstärka den lokala försörjningen i landets olika delar. Vi vill utveckla småföretagsamheten och bevara hantverkskunnandet. Vår politik syftar till bättre hushållning och därmed lägre resursförbrukning. Centerpartiet accepterar inte koncentrationen av befolkning, näringsliv och samhällig service. Den snabba avfolkningen av stora områden innebär att Sverige blir svårare att försvara. Det är för mig ofattbart att partier som vill satsa ca 25 miljarder på försvaret inte kan stödja förslag som skulle göra Sverige som helhet mindre sårbart.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 23.

Anf. 81 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tänker bara kommentera en enda del av Anna Wohlin-Anderssons anförande, nämligen den om jordbrukets sårbarhet. Min kommentar är den att det på samma sätt som man inom övriga branscher där man har ansvar för en verksamhet i fred också är rimligt att jordbrukets aktivt verksamma har ansvaret för verksamheten inte bara i fred utan också i kris och krig. Det innebär att det tillkommer brukarna själva att när det gäller verksamhet som baseras på elenergi långsiktigt planera för den utrustning som behövs. Det är fullt möjligt att genom hjälpaggregat klara elförsörjningen. Det är inte fråga om några oöverkomliga investeringar jämfört med dem

som krävs bl. a. för jordbrukets storleksrationalisering. Det är ganska självklart att samma regler skall gälla för denna bransch som för alla andra näringar i vårt land.

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

Totalförsvarets fortsatta utveckling

Anf. 82 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det kan inte vara rimligt att en näring som i dag är så skuldyngd och har det så oerhört arbetsamt även skall stå för kostnaderna för att producera vid elavbrott. Ett reservkraftverk för en gård kostar i runda tal 25 000–30 000 kr. Det är inte det första en skuldyngd bonde investerar i. Bönderna själva kommer förmodligen aldrig att lida av livsmedelsbrist. Att mjölka en ko för hand går. Men att investera i reservaggregat för att kunna mjölka alla kor – där tycker jag att samhället bör komma in och hjälpa till.

Vi har i vår motion föreslagit ett 25-procentigt bidrag från staten. Det borde vara rimligt när det gäller att säkerställa livsmedelsförsörjningen för alla människor i landet.

Anf. 83 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det torde ändå vara rimligt att jordbruket på samma sätt som andra bär denna börda. Jag ser inte att den skulle vara större för den branschen än för någon annan bransch. Dessutom är elförsörjningen redan i fredstid avgörande för om detta jordbruk fungerar eller ej.

Ett strömavbrott i fred är förmodligen kostsammare för jordbrukaren, med driftsbortfall och svårigheter att avsätta en dålig produkt. En investering i ett eget aggregat för att försörja sig vid ett eventuellt strömavbrott skulle kanske ganska snart betala sig redan i fredstid. Det kan inte vara orimligt att samma grundsyn skall gälla för denna bransch som för alla andra branscher som är verksamma och har ansvar för totalförsvarets försörjning inom olika verksamheter.

Anf. 84 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det kan inte vara rimligt att lägga ansvaret för att försörja alla Sveriges invånare med mat på 4 % av Sveriges befolkning, även om det blir krig eller kris med påföljande långa elavbrott. Jag anser det helt orimligt att näringen själv skall betala det. Samhället skall ställa upp med ett visst bidrag. Jag har inte sagt att samhället skall ta hela stöten. Det är inte heller rimligt. Låt oss säga en fördelning 25:75. Staten betalar 25 % av kostnaderna och bonden 75 %. Det tycker jag skulle vara rimligt.

Tredje vice talmannen anmälde att Roland Brännström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 85 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skulle för egen del gärna ha sett att försvarsbeslutet legat på en lägre ekonomisk nivå, men jag godtar naturligtvis den överenskommelse som har gjorts mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Om alla partier i denna riksdag skulle ha varit eniga om beslutet hade nivån med nödvändighet också blivit högre. En tillräckligt stark majoritet står bakom det beslut som nu kommer att fattas. Det innebär också att vi ansluter oss till idén om att

en bred uppslutning kring vår säkerhetspolitik är önskvärd.

Säkerhetspolitikens första frontlinje går vid vår utrikespolitik. Det har sagts tidigare och bör återupprepas. Försvarspolitikerna bör underordnas, samordnas och stödja utrikespolitikens mål om alliansfrihet i fred som syftar till neutralitet i krig.

En fråga som tydligen lätt kommer i bakgrunden är de civila delarna av totalförsvaret. Vi har nyss hört en diskussion om de frågorna på ett speciellt fält.

Alla vet att ett modernt krig i mycket högre grad än förr drabbar civilbefolkningen. En beredskap för befolkningsskyddet måste därför planeras. Här är flera frågor aktuella, herr talman, bl. a. den ekonomiska beredskapen och civilförsvaret.

Överstyrelsen för civil beredskap skall ägna frågan om befolkningsskyddet större uppmärksamhet, står det i utskottsbetänkandet. Maj-Lis Löow och jag har tagit upp denna fråga i motion Fö120 och begärt en parlamentarisk medverkan i planeringen av en ny skyddsrumspolitik. Jag lämnar frågan eftersom Maj-Lis Löow har begärt ordet och kommer att ta upp detta senare.

I detta sammanhang vill jag ta upp en fråga som vi i socialutskottet har haft särskild anledning att syssla med under åtskillig tid – nämligen hälso- och sjukvårdens ställning i krig. Trots att frågan lyftes fram i 1982 års försvarsbeslut, där det hette att den var den svagaste länken i totalförsvaret, har egentligen inte mycket hänt sedan dess. Det som har hänt, har hänt alldeles för sent. Det senaste avtalet med landstinget skrevs under i mars 1987 – bara för ett par månader sedan.

Någon har uttryckt det så att om vi skulle ha råkat i krig, hade vi inte kunnat ta händ om de sårade soldaterna. Det är naturligtvis ett helt oacceptabelt förhållande. Försvaret har emellertid sin bestämda ledning, medan hälso- och sjukvården inte har haft det. Det har därför varit lättare att få fram kulor som dödar och skadar än att få fram personal, operationssalar, läkemedel, transporter och förbandsmaterial som behövs i krigssituationer.

Försvarsutredningen, regeringen med statsrådet Bengt Lindqvist och försvarsutskottet har nu ordentligt uppmärksammat det vi har påpekat från socialutskottet. Socialutskottet sade att en kraftig förstärkning av uthålligheten och kapaciteten för den civila hälso- och sjukvården i krig nu måste komma till stånd. Anslaget kommer nu, som vi har sett, att fördubblas under nästa femårsperiod.

Omedelbara åtgärder måste nu vidtas för att förbättra skyddet. Regeringen har inrättat en särskild beredskapsdelegation. Det är dessutom viktigt att ledningen och ansvarsfördelningen för hälso- och sjukvården i krig blir klarlagd.

Konstitutionsutskottet har också uppmärksammat frågan i en stor utfrågning. Jag vill då särskilt uppmärksamma ledamöten Gunnar Biörck i Värmdö, som har ägnat stort intresse åt hälso- och sjukvårdens organisation och innehåll. Jag vill gärna nämna hans intresse och den omsorg han har visat eftersom det tydligen är hans sista riksmöte. Han lämnar riksdagen vid vårsessionens utgång.

Socialutskottet har i sitt yttrande tillstyrkt ett tillägg till socialtjänstlagen om socialtjänstens funktioner och regeringens ledning – även i detta fall i händelse av krig, kris eller krigsfara.

Herr talman! Vi får således en kraftig och nödvändig upprustning på det här området. Vi får hoppas att vi aldrig får något krig, men om det skulle komma får vi hoppas att vi har en ordentlig beredskap.

Herr talman! Till slut vill jag notera några andra förhållanden i samband med försvaret. Det gäller först civilmotståndet, som inte tas upp i dag. Jag vill bara konstatera att regeringen nu har tillsatt en ledningsgrupp för ett kompletterande civilmotstånd. Det kan visa sig vara mycket betydelsefullt i framtiden, och det är bra att arbetet nu har kommit i gång på allvar efter en lång förberedelsestid. Särskilt vi inom Broderskapsrörelsen har haft ett stort intresse i denna fråga.

En annan fråga gäller ett krav på utredning om vapenfri tjänstgöring inom totalförsvarets ram. Jag har tagit upp den frågan i motion Fö518. Den kommer upp till behandling i höst. Jag hoppas att den skall vinna bifall. Jag önskar nu en större generositet och litet mera pragmatik när det gäller den här frågan.

Herr talman! Åtskilligt skulle vara att säga om vapenproduktion i allmänhet och vapenexport i synnerhet. Den frågan får dock anstå för min del här i dag. Låt mig bara i anslutning till beslutet om försvaret och säkerhetspolitiken säga att det är betänkligt, för att inte säga utomordentligt anmärkningsvärt och farligt, för Sveriges säkerhetspolitik och fredssträvanden när ett stort företag genom sin vapenexport direkt saboterar – jag tror att det ordet kan användas – vår utrikespolitik. Mitt under det att vår framtidne statsminister medlade på FN:s uppdrag mellan två länder i Mellanöstern levererade tydligen Bofors krut i stora mängder till en av de stridande parterna. Det är häpnadsväckande och naturligtvis utomordentligt allvarligt.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Anf. 86 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall drista mig till att ta några minuter av kammarens tid i anspråk för att redovisa befarade följder vid Karlskronavarvet när besluten genom nu behandlade betänkande skall genomföras.

Riksdagen uttalade 1980 att Karlskronavarvet med sin marina inriktning har begränsade möjligheter att påverka sin försäljningsvolym genom egna insatser. Därför fastslog riksdagen att regeringen har ett särskilt ansvar för Karlskronavarvets framtid.

1983 uttalade riksdagen, då på förslag av näringsutskottet, att det som riksdagen uttalade 1980 borde stå fast.

Den 9 april i år uttalade industriministern Thage G. Peterson här i riksdagen att han utgick ifrån att berörda försvarsmyndigheter och Karlskronavarvet gemensamt ansträngde sig för att minimera de negativa effekterna av den minskade beläggningen på varvet.

Herr talman! Jag kan försäkra att varvets ledning tillsammans med de olika facken har gjort allt man kunnat och gör allt vad man kan för att klara beläggningen och säkra sysselsättningen vid företaget. Ansträngningarna har, trots en otroligt hård marknad, varit framgångsrika. Exportorder har tagits hem med goda resultat. Tyvärr har emellertid dessa order inte varit tillräckligt stora för att säkerställa sysselsättningen.

Vad jag däremot inte kan vitsorda är att några positiva insatser från försvarsmyndigheterna gjorts. Deras inriktning verkar i stället ha gällt indragning vid Karlskronavarvet och utbyggnad vid Muskö i Stockholm. Därtill kommer nu prioriteringarna i försvarskottets betänkande, som indikerar stora neddragningar vid Karlskronavarvet.

Nu vore det egentligen, herr talman, på sin plats med en lång uppräknig av orsakerna till att just Karlskrona kommun har sysselsättningsproblem. Men jag skall bespara kammaren det. Dessa problem är väl kända och många gånger redovisade även i denna kammare. Låt mig bara peka på varför våra problem är så speciella:

I motsats till alla övriga residensstäder, där den statliga sysselsättningen expanderar, lider Karlskrona under en ständigt pågående sysselsättningsindragning på det statliga området – stora och små indragningar. Lyckas kommunen med en satsning på sysselsättningen, neutraliseras den ofta med bred marginal av statliga indragningar. Ibland är det svårt att vara optimistisk, trots att regeringens s. k. Blekingepaket höjde stämmingsläget och optimismen flera grader i vår kommun och förresten i hela länet.

Som avslutning vill jag uttrycka en stilla förhoppning om att regering och riksdag aktivt skall medverka i arbetet för att sysselsättningen vid Karlskronavarvet säkras. Dessutom råder det inga som helst tvivel om att en ytterligare regionalpolitisk satsning i kommunen är nödvändig.

Anf. 87 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag har anmält mig till debatten för att tala om befolkningskyddet, men först vill jag passa på tillfället att säga några ord som berör den process som föregår de femåriga försvarsbesluten.

Det är utomordentligt viktigt att försvarsbesluten fattas mot bakgrund av en grundlig bedömning av det säkerhetspolitiska läget. Därför har också de senaste försvarsutredningarna börjat med ett speciellt säkerhetspolitiskt betänkande. Men om inte den arbetsuppgiften är klart definierad från början och om den säkerhetspolitiska bedömningen skall göras under stark tidspress och dessutom av en kommitté som i första hand är sammansatt för att utreda anslagsfördelningen inom försvaret, då kan det bli som det blev den här gången.

Den breda enigheten kring försvarskommitténs säkerhetspolitiska delbetänkande har understrukits många gånger under debatten, men den enigheten gäller enligt min mening en ganska snäv säkerhetspolitisk syn, först och främst präglad av det försvarspolitiska tänkandet, inte av en bred syn där utrikespolitiken i alla dess delar vägt in. Det gäller ju att måla hela den aktuella säkerhetspolitiska bilden, och då också Sveriges plats i den.

I remissomgången efter försvarskommitténs säkerhetspolitiska delbetänkande framförde vi från det socialdemokratiska kvinnoförbundet förslaget att man skulle låta nästa försvarsbeslut föregås av en speciell säkerhetspolitisk utredning med en delvis annan sammansättning än den utredning som senare skall fördela pengarna inom totalförsvarets olika grenar. Ett visst personsamband skall naturligtvis finnas, men det kan knappast vara så att alla våra bästa försvarsutredare nödvändigtvis också är våra bästa säkerhetspolitiska bedömare.

Herr talman! Jag har velat återupprepa det här kravet också i denna debatt, eftersom jag har noterat att det i betänkandet även talas om arbetsformerna inför ett nytt försvarsbeslut.

Som jag sade inledningsvis har jag anmält mig för att tala om befolkningskyddet. Det hör visserligen inte till god ton i det politiska arbetet att ta till orda i debatter som har dragit långt ut på tiden, om man hör till dem som har fått sina motioner tillstyrka. Men jag tycker att det är viktigt att också befolkningskyddet får sin beskärda del av debatten. De civila delarna av totalförsvaret kommer ofta i skymundan i diskussionerna kring ett försvarsbeslut. Nu har åtminstone försörjningsberedskapen diskuterats ganska ingående i dag, och när det gäller befolkningskyddet har också sjukvården i krig berörts av Evert Svensson och hemskyddsorganisationen av Åke Gustavsson. Beträffande dessa två viktiga delar av befolkningskyddet kan vi konstatera att ekonomiska förstärkningar finns med i dagens beslut, och det är utomordentligt tillfredsställande.

I fråga om skyddsrummen är situationen däremot något mer förbryllande. Den som händelsevis har satt sig på åhörarläktaren för att av dagens debatt eller av det betänkande vi diskuterar försöka ta reda på hur skyddsrumbygget skall bli under de närmaste fem åren och vad det skall kosta blir inte särskilt mycket klokare. Faktum är att det inte finns något förslag till beslut i dag, utan bara en tänkt ram.

Saken är ju den att försvarskommittén sade att det är oacceptabelt att det med dagens anslagstilldelning och med den nuvarande inriktningen av skyddsrumbygget skulle komma att ta 20–30 år att bygga ifatt bristerna. Slutsatsen blev att det inte hjälper med mer pengar – vi måste få en helt ny inriktning på skyddsrumspolitiken, nya riskbedömningar osv. Försvarskommittén föreslog att man först skulle göra ett antal studier. Propositionen bygger på detta synsätt, och uppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet har anammat detta synsätt. Man säger sig kunna förutspå att man genom en ny inriktning på skyddsrumspolitiken nog skulle kunna spara 750 milj. kr. från nuvarande nivå. ÖCB säger att man måste få behålla 600 av dessa miljoner; annars blir det ebb i kassan och nya bristområden i slutet av försvarsperioden. Centern anser att skyddsrumbygget kan räddas med 100 milj. kr. utöver vad som anslås enligt uppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Moderaterna ansluter sig till förslaget i propositionen men har lagt in en brasklapp om mer pengar, om de anvisade inte räcker. Vpk vill, efter vad jag har förstått av debatten här, inte alls delta i den här gissningsleken.

Själv tycker jag att det finns fler skäl att ordentligt se över skyddsrumbygget än dem som redovisats av försvarskommittén. Jag har i motionen nämnt ändrade boendemönster t. ex. Nu skall ÖCB och räddningsverket göra ett antal studier för att få fram underlag för denna nya skyddsrumspolitik.

Evert Svensson och jag har alltså fått gehör för vår önskan att slutsatserna av dessa studier skall få en parlamentarisk förankring, vilket jag tror är utomordentligt viktigt för tilltron till den framtida skyddsrumspolitiken.

Tillräckligt med skyddsrum är något som vi måste kunna visa svenska folket att vi klarar, om vi skall få stöd för resten av försvarspolitiken. Jag har

av debatten sedan försvarskommittén lade fram sitt betänkande förstått hur utomordentligt stor psykologisk betydelse en skyddsrumspolitik som har trovärdighet hos civilbefolkningen har för tilltron till vårt totalförsvaret.

Först när myndigheternas studier och parlamentarikernas slutsatser är klara kan man veta vad det verkligen kostar att bygga tillräckligt med skyddsrum, och det var värdefullt att notera att Roland Brännström sade att han inte utesluter att det i senare delen av beslutsperioden kan bli nödvändigt att tillföra ytterligare medel.

Man kan, herr talman, tycka att det utredande som vi nu beslutar om borde ha utförts av försvarskommittén, så att vi i dag hade haft bättre möjligheter att beräkna kostnaderna och redan nu hade kunnat lägga fast en ambitionsnivå när det gäller skyddsrumbygget. Men som vi konstaterar i motionen finns det också klara fördelar med att lyfta ut denna fråga, diskutera och besluta mellan försvarsbesluten, inte minst mot bakgrund av vad jag förutsade, att civilförsvaret ofta kommer i skuggan av kulor och kanoner när vi skall diskutera försvarsfrågorna. Därför tycker jag att det i detta avseende är ett utomordentligt positivt betänkande som vi i dag skall gå till beslut om, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Evert Svensson (s).

Anf. 88 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Ett starkt totalförsvaret måste som grund ha goda möjligheter att i en krigssituation klara livsmedels- och energiförsörjningen. Trovärdigheten i vår försvarsförmåga beror i hög grad på detta.

Utskottsmajoritetens förslag har i detta avseende uppenbara brister, och det är inte överord att påstå att vår energiförsörjning genom majoritetens förslag försämras.

Lagerhållningen av importerat bränsle minskar väsentligt utan att några konkreta åtgärder vidtas för att öka användningen av inhemska bränslen, och några stimulansåtgärder för att främja effektivare energianvändning finns inte kvar.

Dagssituationen är i stället den, att vi håller på att få en naturgasintroduktion under sådana former att den i första hand konkurrerar med inhemska bränslen i stället för att ersätta olja och kol. Det finns alltså en uppenbar risk att vårt importberoende kommer att öka. Så länge som det endast finns en enda ledning för import av gas är gasens sårbarhet mycket stor.

De många möjligheter som finns att i samband med förnyelsen av vårt energisystem övergå till ett mer decentraliserat och robust energisystem tas inte till vara. Centralisering och storskalighet dominerar fortfarande majoritetens uppfattning om det framtida energisystemet.

Vi i centern har konkret och envist hävdat att grunden för en god energiberedskap är ett decentraliserat energisystem, i huvudsak baserat på förnybar och inhemsk energi samt en optimal energihushållning. Genom ett fullföljande av centerns energipolitik skulle de föreslagna neddragningarna av oljelagren vara möjliga utan en försämring av beredskapen.

Centern har i olika sammanhang framhållit det stora beredskapsvärdet i att uppföra en fullskalanläggning för produktion av drivmedelsetanol, baserad

på i första hand vete. Ingen har motsagt detta, men att övergå till handling och göra den producerade etanolen skattefri, det har inte riksdagsmajoriteten orkat med.

Herr talman! För att spara kammarens tid skall jag avstå från att redovisa den långa rad av exempel som finns på hur majoritetsförslagen försvagar grunden för en god energiberedskap och inskränka mig till att yrka bifall till centerns reservation 21 i det nu behandlade betänkandet.

Anf. 89 LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Det försvarspolitiska beslut som vi nu debatterar har naturligtvis vuxit fram steg för steg. Det berör varje människa i vårt avlånga land, och det berör, eller borde beröra, alla samhällets olika funktioner.

Jag har vid studier av försvarspropositionen, tillsammans med människor som har att förse oss med kläder och skor, upplevt att dessa frågor inte har fått den behandling som försörjningen av kläder och skor till befolkningen kräver. Detta har resulterat i motion 1986/87:Fö158, som också har undertecknats av ett antal kolleger från bygder som berörs av teko- och skotillverkning.

Jag går nu rakt på sak och kommenterar utskottets skrivningar med anledning av den motion som har undertecknats av oss.

Vi måste tydligen acceptera resonemanget att man inte av *försvarspolitiska skäl* kan särbehandla teko i vad gäller längden på beredskapstiden. Vi är dock förvånade över att utskottet inte har fattat resonemanget om vad förlusten av yrkeskunskap kan innebära för försörjningsberedskapen på lång sikt.

När det gäller buffertlagarsystemet ligger det naturligtvis en hel del i att tillverkarna måste skärpa sig i sina kontakter med upphandlarna, men som vi så många gånger sagt: Finns kompetensen, den verkliga kompetensen, att bedöma andra saker än priset bara på ett håll? Jag menar alltså kompetensen hos uppköparna vid den enskilda myndigheten.

På uppdrag av textiltrådet har SIFO alldeles nyligen ställt följande fråga till allmänheten: "När staten köper uniformer till det svenska försvaret eller polisen, tycker du då att de skall köpa svensktillverkat endast om det är lika billigt som i utlandet ELLER skall de köpa svensktillverkat även om det är dyrare än det som tillverkas i utlandet?"

Svaren på denna fråga blev: Svensktillverkat endast om lika billigt – 17 %, svensktillverkat även om det är dyrare – 77 %, tveksam eller vet ej – 6 %.

Undersökningen visar att en klar majoritet av alla tillfrågade, 77 %, anser att det svenska försvaret och polisen bör köpa svensktillverkade uniformer, även om de skulle vara dyrare än sådana som tillverkas i utlandet.

Faktum är att svensk textilindustri svarat för en långtgående produktutveckling av uniformsvävar för att möta nya och tekniskt högt ställda krav. Inom konfektionsindustrin finns ett antal företag med både kapacitet och kunnande för leverans av komfort och kvalitet i uniformsnischen. Man kan gott säga att svensk tekoindustri med alla närhetsfördelar står väl rustad inför framtida svenska uniformsbehov. Detsamma gäller också sjukvårdstextilier, men det är självfallet så att dessa företag också bör bli mera aktiva i sin marknadsföring.

Beträffande försörjningsberedskapssystemet, som vi också tagit upp i vår motion, finns anledning att slå fast att detta stöd till en verkligt låg kostnad ger stort utbyte för hela textil- och konfektionsbranschen. Vi noterar att regeringen enligt näringsutskottet inte har någon avsikt att dra bort detta stöd. Vi noterar också att detta stöd enligt den avvikande meningen i näringsutskottet från moderaterna och folkpartiet bör dras in.

Jag vill också citera några rader ur vår motion. Vi säger: Genom det s. k. försörjningsberedskapsstödet hos ÖCB på ca 8 milj. kr. om året har skillnaden i pris mellan svensktillverkat och importerat kunnat täckas när stat, landsting och kommuner upphandlat tekoprodukter och skodon. Därmed har order i storleksordningen 60—80 milj. kr. räddats till svensk industri. Främst har detta kommit sådana tillverkare till godo som framställt varor för sjukvårdens och militärens behov.

Till sist på denna punkt: Vi noterar att enligt ÖCB ryms inte detta stöd inom ramen. Det förefaller närmast löjligt om det inte skall finnas 8 miljoner, när kostnaden totalt är 40 milj. kr. på fem år.

Vi motionärer har även aktualiserat frågan om försörjningen av skor till befolkningen. I försvarspropositionen återfinns inget om att det är ett beredskapsintresse att i framtiden ha en svensk skoindustri kvar. Vi hävdar att det är angeläget att tillverkningen i skoindustrin upprätthålls så att maskiner och yrkeskunniga människor också i framtiden finns för produktion i händelse av kris.

Utskottet förbigår denna fråga med total tystnad. Detta är anmärkningsvärt, för att inte säga oroande.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till motionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1986/87:48 om ändringar i beskattningen av bensin m. m. (prop. 1986/87:139).

Ändringar i beskattningen av bensin m. m.

Anf. 90 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 48 behandlas bl. a. frågan om vissa föreslagna skattehöjningar på olja och bensin avsedda att finansiera totalförsvarets fortsatta utveckling, som ju har diskuterats hela dagen.

Man kan fråga sig om det är riktigt att ökade kostnader för Sveriges försvar skall betalas med höjningar av punktskatter på olja och bensin, för det drabbar ju bara vissa grupper på ett sätt som kanske inte är helt rättvist. Att så har skett även denna gång kan delvis förklaras av att finansieringsförslaget rörande försvarskostnaderna är uppdelat i olika bitar. Bl. a. är det kombinerat med en minskning av antalet tvångslager, vilket gör att oljebolagen har

kunnat åta sig att svälja vissa skattehöjningar utan att höja priserna. Därför har vi moderater också till en del anslutit oss till finansieringsförslaget. Men bara till en del. Regeringsförslaget innebär nämligen ytterligare skattehöjningar på olja och bensin, vilka inte ryms inom oljebolagens förpliktelser att inte höja priserna. Och den delen av skattehöjningarna vill vi moderater inte vara med om. Vi anser att det innebär en kraftig överfinansiering av försvarskostnaderna under de närmaste åren och vill alltså bara acceptera en skattehöjning på olja med 30 kr. per kubikmeter och på bensin med 10 öre per liter. Det är alltså en höjning som ryms inom oljebolagens åtaganden att inte höja priset.

Särskilt höjningen av bensinskatten är mycket känslig därför att den drabbar orättvist. Den drabbar extra hårt vissa grupper som folk i glesbygd, barnfamiljer och andra grupper som är beroende av bilen mer än andra.

Dessutom har det föreslagits i propositionen att bensinskatten skall höjas ytterligare därför att staten påstås ha fått ett skattebortfall genom att svenska folket använt mer blyfri bensin än man hade räknat med i finansdepartementet.

Vi anser att det är positivt att utvecklingen har gått i den riktningen att vi har fått ökad användning av blyfri bensin. Det är bra inte minst av miljöskäl. Men det utgör enligt vår uppfattning ingalunda något motiv för att höja bensinskatten ytterligare.

I propositionen finns också punkter om andra motoralkoholer än metanol och etanol som regeringen vill höja skatten på.

Vi moderater har i en särskild reservation tagit avstånd från det och menar att remissbehandlingen av motoralkoholkommitténs betänkande borde avvaktas när det gäller alla motoralkoholer.

En tredjedel av propositionen i skattefrågan handlar om beskattningen av flygbensin. Där har de borgerliga partierna i flera år haft invändningar mot de regler som nu gäller. Inte minst moderata motionärer har varit flitigt i farten på det området.

Nu har regeringen insett att det inte är bra som det är och föreslagit en förändring, nämligen att särskild flygbensin skall befrias från skatt.

Det förslaget tycker vi är en förändring till det bättre, men det är inte riktigt bra. Det är nämligen så att i vissa flygbolag finns det motorer där man kan använda motorbensin, och det är särskilt en betalningssvag del inom allmänflyget som har sådana plan. Regeringsförslaget innebär sammantaget en kostnadsökning för de här flygarna. Vi tycker att det vore bra om denna kostnadsökning kunde elimineras.

De tre borgerliga partierna har därför tillsammans reserverat sig för en lösning, som innebär dels ett återinförande av den generella avdragsrätt som tidigare fanns för bensin som används för drift av flygplan, dels att riksdagen hos regeringen skall begära förslag med inriktningen att skattefriheten fortsättningsvis skall omfatta all bensin som säljs från en flygdrivmedelsanläggning på en flygplats.

På grundval av detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna nr 1, 4, 7, 9 och 10.

Anf. 91 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 1986/87:48 behandlas regeringens proposition 1986/87:139 om vissa skattehöjningar på olja och bensin. Inkomsterna från den höjda olje- och bensinskatten skall användas för att finansiera totalförsvarets fortsatta utveckling.

Den föreslagna höjningen innebär att skatten på olja ökar med 50 kr. per m³, från 610 till 660 kr. per m³. Sedan den 1 januari 1986 är bensinskatten differentierad, så att skatten på blyfri bensin är 2:13 kr. per liter och skatten på blyad bensin 2:29 kr. per liter. Båda skatterna skall enligt propositionen höjas med 20 öre per liter.

Av propositionen om totalförsvarets fortsatta utveckling framgår att skatten på bensin och olja skall höjas med 800 milj. kr. till följd av minskade tvångslager hos oljeföretagen. Denna skattehöjning skall enligt en överenskommelse med oljeföretagen bäras av dessa och inte föranleda höjda priser i konsumentledet. Skälet härför är att den minskade lagringsskyldigheten har stor ekonomisk betydelse för de lagringsskyldiga. Denna överenskommelse medför att genomslaget på konsumentpriserna får bli endast 20 kr. per m³ olja och 10 öre per liter bensin.

Eftersom de skattehöjningar som jag nu har beskrivit är en del i försvarsuppgörelsen stödjer vi i folkpartiet propositionen, sånär som på en mindre ändring beträffande bensinbeskattningen.

Utöver den skattehöjning som föreslås på olja och bensin i propositionen om totalförsvarets fortsatta utveckling föreslås nu dessutom en höjning av skatten på bensin med 3 öre per liter för att kompensera det inkomstbortfall som har uppkommit till följd av ökad försäljning av blyfri bensin. Vi i folkpartiet anser att denna kompensation inte skall ske genom en höjning av skatten med 3 öre på såväl blyfri som blyad bensin.

I stället föreslog vi under beredningen i utskottet att utskottet skulle ta ett initiativ som gick ut på att skatten på blyad bensin höjdes med 4 öre och ingen extra skatt togs ut på den blyfria bensinen. På det sättet skulle skillnaden mellan bensinpriserna öka från 16 till 20 öre per liter. Detta skulle stimulera till en snabbare övergång till den miljövänligare blyfria bensinen, vilket i sin tur är ett led i kampen mot luftföroreningar och försurning.

Utskottet har också tagit ett sådant initiativ, och utskottet föreslår nu att riksdagen beslutar höja skatten på blyad bensin med 4 öre.

I propositionen om totalförsvarets fortsatta utveckling anges ett totalt finansieringsbehov för försvaret på 1 640 milj. kr. i slutet av femårsperioden. Finansieringen skall bl. a. ske genom de skattehöjningar på olja och bensin som jag just har gått igenom. Här vill jag påminna om att det resursbehov som ligger till grund för försvarspropositionen bygger på dagens penningvärde. Det betyder att man, mot slutet av perioden, kan förutse att kostnaderna kommer att uppgå till högre belopp än som angivits i propositionen. Mot bakgrund av vad jag har redogjort för framgår att vi i folkpartiet ställer oss bakom utskottet i de här frågorna.

Herr talman! Den 1 januari 1984 ändrades avdragsreglerna för skatt på bensin som används till drift av luftfartyg. Ändringen innebar att den skattefrihet som tidigare gällt togs bort beträffande flygbensin som förbrukades för fritidsändamål eller andra privata ändamål. De nya reglerna innebar

att deklarationsgranskningen försvårades. Det har uppstått tillämpningsproblem och granskningen har blivit tidskrävande.

För att komma till rätta med detta har regeringen i en proposition föreslagit att nuvarande avdragsrätt för skatt på bensin som förbrukas i flygplan slopas. Vidare föreslås att endast flygbränsle av typ avgas i fortsättningen skall undantas från beskattning. Bensin av typ Mogas, som är billigare och i ökad omfattning används i flygplan, undantas inte från beskattning. Detta är en olycklig utveckling, tycker vi i folkpartiet, som gör att mängder av privatflygare får högre omkostnader för den verksamhet de bedriver, vilken på flera olika sätt är bra ur samhällets synpunkt. Därför yrkar vi bifall till reservationerna 9 och 10.

Anf. 92 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Vi har haft en lång debatt om totalförsvaret i dag. Man kan väl också säga att det är som en följd av förslagen i den propositionen, för att finansiera de ökade kostnaderna för totalförsvaret, som regeringen har lagt fram en proposition om att höja bensinskatten och den allmänna energiskatten på olja. Från vpk:s sida har vi inte funnit anledning att acceptera försvarspropositionen, och följaktligen har vi heller ingen anledning att acceptera de föreslagna skattehöjningarna och utförsäljningen av beredskapslagren av olja och bensin.

I samma proposition föreslår regeringen att man skall höja bensinskatten. Man vill därmed kompensera det inkomstbortfall som uppstått på grund av att fler och fler har gått över till att använda s. k. oblyad bensin, som har en lägre skattesats än den blyade. För drygt ett år sedan lade regeringen fram den proposition som ledde till att detta infördes. Även den gången ville man att vi skulle besluta att från den 1 juli i år öka skatten i båda fallen med 3 öre per liter. Vi sade den gången nej, och det blev även riksdagens beslut. Regeringen skulle få återkomma. Vad vi framför allt lade vikt vid den gången var att man också skulle väga in miljöaspekter, dvs. de vinster i form av miljöförbättring som kommer till stånd genom att oblyad bensin används i stället för blyad. Det har regeringen inte gjort. Man har enbart talat om statsfinansiellt neutrala skäl, och utifrån den utgångspunkten finner vi heller ingen anledning att gå regeringen till mötes, utan yrkar avslag även på den bensinskattehöjningen.

Vidare tas frågan om tillverkning av etanol av inhemska bränslen upp i betänkandet. Det är en gammal kär fråga för vänsterpartiet kommunisterna. Vi har i dessa sammanhang yrkat att man skall ta bort skatten på etanol framställd av inhemska bränslen. Vi har också reserverat oss till förmån för detta.

Vissa omläggningar i skattehänseende föreslås i regeringens proposition beträffande flygbensin. Det kvarstår ändock att vissa typer av flygbensin skall vara skattebefriade. Från vpk:s sida har vi aldrig funnit någon anledning till att man skall kunna färdas i flygplan med skattefri bensin, när man inte kan åka med skattefri bensin på landsväg. Dessutom visar utvecklingen att flygbensin och flygbränsle i övrigt är en mycket stor orsak till den ökade miljöförstöringen. Vi finner alltså inga skäl till att man skall ha någon som helst skattebefrielse för flygbensin. Vi avser också att återkomma i senare

sammanhang om beskattning av flygbränsle i övrigt.

Herr talman! Det föreligger en reservation från centerpartiet angående beskattningen av gasol för motordrift. Vi tror för vår del att det loppet redan är kört. Men därest så inte är fallet vill vi ge gasolen en möjlighet i framtiden, och vi kommer att rösta för reservation 12.

Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 6, 8 och 11.

Anf. 93 SYLVIA LINDGREN (s):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar innefattar inte mindre än tolv reservationer. Moderaterna, centern och vpk har t. ex. var för sig avgivit reservationer i fråga om förändring av den allmänna energiskatten för olja och bensin.

Utskottsmajoriteten föreslår också en vidgad differens mellan blyad och blyfri bensin, detta för att stimulera bilisterna till att i ännu större utsträckning använda den blyfria bensinen. Det känns lite konstigt att vi inte fått full enighet i dessa så viktiga frågor.

När det gäller skatten på olja och bensin biträder utskottet att den justeras i konsekvens med vad som angetts i propositionen om totalförsvarets fortsatta utveckling, vilken tidigare i dag grundligt diskuterats. Det innebär när det gäller skatten på olja en höjning med 50 kr. per kubikmeter och när det gäller bensinskatten en höjning med 20 öre per liter.

30 kr. per kubikmeter av oljeskatten och 10 öre per liter av bensinskatten skall dock inte beröra konsumenterna. Denna höjning skall i stället enbart betalas av oljebolagen. Orsaken till detta är att oljebolagen inte behöver ha så stora beredskapslager längre, utan kan sälja ut en del av det som redan lagrats upp. Det är grunden till att denna del av skattehöjningen inte skall påverka konsumentpriserna.

Slå igenom på konsumentpriset får däremot återstående 20 kr. per kubikmeter olja samt kvarvarande 10 öre per liter bensin – som också hänger samman med försvarspropositionen.

I regeringens proposition nr 139 föreslås också en ytterligare justering när det gäller bensin med 3 öre. Här vill dock majoriteten i utskottet göra en mindre men viktig justering, nämligen att denna höjning endast skall avse den blyade bensinen – men då i stället med 4 öre. Därmed blir det också en större differentiering mellan blyad och blyfri bensin – från 16 till 20 öre. Genom den extra ettöringen på den blyade bensinen håller vi fast vid principen att skattedifferentieringen mellan de två bensinsorterna inte heller i fortsättningen får lov att försämra statsfinanserna.

Utskottet säger också att regeringen måste ha sin uppmärksamhet riktad på den fortsatta utvecklingen av bensinanvändningen och, när det behövs, lägga fram förslag till justeringar av skattesatserna för att se till att de totala inkomsterna av bensinskatten inte minskar till följd av differentieringen. Självfallet är det positivt att allt fler bilister använder sig av det mindre miljöfarliga bränslet, dvs. blyfri bensin.

Trafikfrågor är miljöfrågor i mycket hög grad. Det är ett samhällsansvar att verka för en bekämpning av de avgaser som förstör våra naturtillgångar, byggnader och inte minst den luft vi andas. Med den miljöaktivitet som vi har i dag tror jag att de flesta av de bilister som tankar blyfri bensin i sina bilar inte

gör det för att den är billig utan just för att bidra till att rädda miljön.

Vpk hävdar i en motion att man inte skall höja bensinskatten för närvarande, eftersom regeringen inte har redovisat några miljömässiga vinster när det gäller differentieringen av skatten för blyad och blyfri bensin. Självfallet skall vi slå vakt om miljön, men vi måste emellertid också slå vakt om statsfinanserna. Tänk på vad som annars skulle hända.

Herr talman! Beträffande bensinskatten för andra motoralkoholer än metanol och etanol biträder utskottet propositionen, dvs. att skatten för dessa höjs till samma nivå som för normal bensin. I motoralkoholkommitténs slutbetänkande uttalas det mycket klart att övergripande energipolitiska skäl talar för att den lägre beskattningen bör omfatta endast motoralkoholer som på sikt kan produceras av inhemska råvaror och som kan komma att utgöra realistiska alternativ som drivmedel. Man föreslår därför att regeringen snarast skall lägga fram ett förslag till riksdagen om att den lägre beskattningen av motoralkoholer skall förbehållas etanol och metanol som har de egenskaper som framdeles skall omfattas av den i förhållande till bensin lägre skatten. Regeringen har genom propositionen nu lagt fram förslag i enlighet med motoralkoholkommitténs betänkande i denna del. Anledningen till att man vill föreslå förändringar beträffande de andra motoralkoholerna redan nu är att t. ex. butanol i allt större utsträckning används för att späda ut bensin. Vissa oljebolag har redan satt detta i system. Och skulle detta omfatta all bensin som vi säljer i Sverige skulle det medföra ett skattebortfall på drygt 400 milj. kr. per år.

Herr talman! I propositionen föreslås också att skatten på bensin och gasol som används för framställning av stadsgas slopas. Denna skatt har varit oförändrad sedan den 1 juli 1961 och är förhållandevis låg. Produktionen av stadsgas har minskat kraftigt, och nedläggning av stadsgasdriften planeras på ett flertal håll i landet. Några statsfinansiella skäl att behålla beskattningen i detta sammanhang finns inte. Även här biträder alltså utskottet propositionen och föreslår att den nu omtalade skatten för bensin och gasol som används för framställning av stadsgas slopas.

Herr talman! Skatten på gasol för motordrift uppgår sedan maj 1984 till 92 öre per liter. Enligt tidigare uttalade riktlinjer bör skatten på gasol för motordrift motsvara ca 60 % av skatten på bensin, om man beräknar skatten efter energiinnehållet. Dessa riktlinjer har numera frångåtts. Och med nuvarande skattesatser motsvarar skatten på gasol för motordrift ca 50 % av skatten på icke blyfri bensin. Om den av utskottet förordade höjningen av bensinskatten bifalls av riksdagen kommer skatten på gasol för motordrift att motsvara ca 45 % av bensinskatten på icke blyfri bensin. Därmed torde reservanten i denna del ha blivit mer än väl tillgodosedd i vad avser relationerna mellan skatten på gasol för motordrift och skatten på bensin.

Så, herr talman, vill jag säga något om flygbränslet. Här ställer sig utskottets majoritet bakom regeringens förslag om att skatten på flygbränsle – dvs. bränsle särskilt framställt för flygändamål – nu slopas. I konsekvens med detta tas avdragsrätten bort för skatt på bensin som förbrukats eller försålts för förbrukning i flygplan.

Vid tidigare behandling av frågan i skatteutskottet förutsatte utskottet att regeringen noggrant uppmärksammade tillämpningen och verkningarna av

den lagstiftning som gäller för närvarande. Man sade att förslag till förändringar vid behov skulle läggas fram. Det har nu gjorts.

Den nu föreslagna förändringen bör – onekligen – medföra betydande administrativa förenklingar. Det nu gällande systemet är krångligt. Förslaget är också positivt så till vida att problem med kontroller nu förhoppningsvis undanröjts.

Ett undantagande av all bensin som används för flygverksamhet är vi däremot inte beredda att tillstyrka. Dels är riskerna stora för att kontrollproblemen växer, dels är en sådan hantering också principiellt felaktig. I dag får den som flyger i yrkestrafik göra avdrag för bensin. Nöjesflygarna har inte den möjligheten. Nöjesflygare förresten, det låter som om det vore en grupp som är i luften enbart för skojs skull. Så är det inte – de har i många fall en mycket värdefull och nyttig funktion att fylla.

Reglerna har, som tidigare antytts, orsakat mycket administrativt krångel. Med den nu föreslagna hanteringen får fritidsflygarna samma möjligheter och därmed sin del av det positiva, men framför allt blir beskattningen konsekvent. Med detta förslag skapas rättvisa för alla som på ett eller annat sätt är involverade i flygbranschen.

Herr talman! Med det nu anförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till skatteutskottets hemställan i betänkande 48.

Anf. 94 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Sylvia Lindgren framhöll att vi naturligtvis skall slå vakt om miljön men sade sedan med stor emfas att vi också måste tänka på statsfinanserna. Det är klart att vi skall göra det, men hon lade väl stor tonvikt på statsfinansiering för en summa på 150 milj. kr., och det är brutto. Vi skall ändå ha klart för oss att statsfinanserna i andra änden, genom bensinskatt höjningen, kommer att drabbas av mer avdrag, t. ex. för resor med bil i tjänsten och till och från arbetet, så att nettot kommer i alla fall inte att nå upp till ens dessa 150 milj. kr.

När vi från vpk säger nej i detta sammanhang menar vi att man inte bara skall se på frågan strikt statsfinansiellt neutralt utan framför allt titta på de miljömässiga vinster som övergång från blyad till oblyad bensin medför. Men regeringen har inte ens velat göra en sådan bedömning. Om den hade mäktat det kan vara tveksamt, men den har inte ens velat försöka göra en sådan bedömning. Vi menar att det finns miljömässiga vinster att få genom övergång till oblyad bensin, och det skall man också väga in i sammanhanget.

Anf. 95 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Det är intressant att höra Sylvia Lindgren tala om de miljöeffekter som man får till stånd genom att höja priset enbart på den blyade bensinen och därmed få den koncentration som behövs för att fler bilägare skall köpa blyfri bensin. Trots allt kan jag inte låta bli att påminna om att förslaget i regeringens proposition går ut på en höjning med 3 öre av såväl den blyade som den blyfria bensinen, medan det tack vare ett initiativ från folkpartiet nu föreligger förslag om höjning med 4 öre enbart av den icke blyfria bensinen.

Vidare säger Sylvia Lindgren att beskattningen av flygbränsle är konse-

kvent. Det är den egentligen inte. Man vill ta bort skatten enbart på flygbränslet Avgas medan man inte alls föreslår något skatteborttagande beträffande Mogas, som är billigare och som därför används av ett stort antal flygare. Det är alltså inte någon konsekvens i beskattningen.

Redan i samband med den förra höjningen, den 1 januari 1984, då reglerna för beskattning för flygbränsle ändrades, sade folkpartiet att det system som genomfördes skulle bli alldeles för krångligt. Vi kan nu alltså hänvisa till vad vi då sade – i dag är man tvungen att ändra reglerna. Den ändring som gjordes den 1 januari 1984 medförde en 25-procentig kostnadsökning för viss flygverksamhet, och den ökningen spåds nu på ytterligare genom att enbart flygbränslet Avgas skattebefrias men däremot inte Mogas, som används av så många. Det ligger ingen konsekvens i detta.

Anf. 96 SYLVIA LINDGREN (s) replik:

Herr talman! Jag tycker, Britta Bjelle, att det ligger en konsekvens i att bedömningen är lika, oavsett om det gäller yrkestrafiken eller fritidsflyget. Denna enhetlighet i reglerna är väl ändå en form av konsekvens.

Vad gäller miljöfrågorna vill jag säga att också vi självfallet vill värna om dessa. Det är väl i det närmaste vedertaget att den blyfria bensinen är bättre ur miljösynpunkt än den blyade. Därför tycker också vi i utskottet att det är riktigt att man höjer den icke blyfria bensinen med 4 öre i stället för att göra den i propositionen föreslagna förändringen. Men vi menar också att man skall bevaka de statsfinansiella synpunkterna. Det går ju inte att blanda ihop äpplen och päron hur som helst, utan man måste skilja på dem i detta sammanhang.

Anf. 97 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Då det gäller de olika bensinsorterna kan jag ändå inte låta bli att konstatera att regeringens förslag medför ytterligare en sänkning av antalet flygtimmar för många flygare. Därigenom kommer de att bli sämre och osäkrare flygare. Dessutom kommer vi att få en nedgång för många flygklubbar, och det är en olycklig utveckling för Sverige, eftersom vi så väl behöver privatflyget. Detta kan bidra till övervakning i samband med skogsbrand, medverka vid räddningsaktioner osv. Det är tragiskt med tanke på den lilla utgift som det gäller att man inte kan kosta på sig att låta också flygbränslet Mogas, eller allt flygbränsle över huvud taget, vara skattefritt.

Anf. 98 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Till skatteutskottets betänkande 1986/87:48 om ändringar i beskattningen av bensin m. m. har vi i centern fogat sex reservationer där vi ensamma eller tillsammans med andra partier redovisar en gentemot utskottsmajoriteten avvikande mening. Jag skall här kommentera dessa reservationer något.

Reservation 2 gäller höjningen av den allmänna energiskatten på olja. Den utgår från vår energipolitik som är nära förknippad med vår miljöpolitik och samhällsuppfattning i stort. Hushållning med energi är det viktigaste inslaget i energipolitiken. Därefter kommer en övergång till inhemska, förnybara energikällor såsom biobränslen, sol och vind.

Energisystemet bör byggas upp efter ett decentralistiskt synsätt, för bättre miljö och minskad sårbarhet. Det sista framstår efter dagens försvarsdebatt som än mer nödvändigt. Oljeförbrukningen bör minska. En sådan utveckling blir möjlig först om alternativens lönsamhet förbättras. Genom en skärpt och mer energilikformig beskattning av miljöstörande och fossila bränslen åstadkommer man en styrning åt det håll vi önskar. I konsekvens därmed kräver vi att skatten på oljor skall höjas med 100 kr. per m³. Den utfästelse som oljebolagen har gjort om att 30 kr. per m³ inte skall slå igenom i konsumentledet skall självfallet gälla. Höjningen för konsumenterna blir således 70 kr. per m³.

Tillsammans med en bensinskattehöjning med 10 öre per liter beräknas denna höjning ge årliga skatteintäkter på ungefär 1,5 miljarder kronor. Från denna intäkt bör de medel avskiljas som enligt vår motion Fö159 angående finansiering av totalförsvaret skall bestrida dessa kostnader.

Höjningen med 10 öre per liter bensin bör inte slå igenom i konsumentledet – detta på grund av den minskade tvångslagrings. Vi i centern anser också att den skattehöjning som behövs för att kompensera det skattebortfall som uppkommit på grund av tidigare differentiering av skatten på blyfri resp. icke blyfri bensin helt bör läggas på den icke blyfria bensinen. Skillnaden mellan blyad och icke blyad bensin stiger därmed från 16 till 20 öre, vilket innebär en ökad stimulans att använda blyfri bensin.

Det förtjänar att påpekas att centern var det parti som motionerade om att skillnaden mellan blyfri och icke blyfri-bensin skulle öka med 4 öre. Jag följde debatten här om vem det var som föreslagit vad. Det var faktiskt centern som var först med detta. Sedan hoppade folkpartiet på, och därefter socialdemokraterna. Skillnaden är att vi har en annan nivå. Vi fördelar energiskatten på annat sätt också när det gäller oljan. Men skillnaden mellan blyad och blyfri bensin är lika stor i våra förslag.

I reservation 8 tar vi upp beskattningen av etanol som producerats av inhemska råvaror. Enligt vår mening ger ett större utnyttjande av inhemska etanol miljömässiga, försörjningsmässiga och sysselsättningspolitiska fördelar. För att stimulera en introduktion av etanol bör denna befrias från skatt på samma sätt som andra inhemska bränslen. Det har vi krävt under en lång tid utan att få gehör. Särskilt viktigt är det att befria från skatt den etanol som skall produceras i landets första fullskaleanläggning, för att göra det ekonomiskt intressant att satsa på en sådan anläggning. Regeringen bör snarast komma med förslag med denna innebörd.

I reservation 9 yrkar vi tillsammans med moderater och folkpartister på omedelbara ändringar i beskattningen av flygbensin. Det är av stort samhälleligt intresse att flygkunnigheten i landet upprätthålls och förbättras. Eftersom en stor del av den betalningssvaga delen av allmänflyget använder vanlig motorbensin som inte undantas från beskattning, minskar möjligheterna att upprätthålla flygkunnigheten. Det är inte som Sylvia Lindgren säger, att all flygtrafik blir bättre behandlad. Vi anser därför att den generella avdragsrätt som tidigare fanns för bensin som används för drift av flygplan skall återinföras i avvaktan på ett mera långsiktigt system.

Ett sådant långsiktigt system kräver vi i reservation 10. Vi menar där att regeringen skall lägga fram ett förslag som tar bort effekterna av beskattning-

en av privatflyget och som också är administrativt enkelt. I bl. a. centermotionen T710 föreslås att skattefriheten skall omfatta bensin, som säljs från en flygdrivmedelsanläggning på en flygplats. Detta stämmer också med ett av riksskatteverkets förslag och borde kunna anammas.

I reservation 12 tar vi upp beskattningen av gasol för motordrift. Vi förordar där att regeringen skall ta upp förhandlingar med oljebolagen för att nå en överenskommelse, som innebär att bolagen garanterar ett lägre pris på gasol för motordrift än för motsvarande mängd bensin. Anledningen är att vi vill stimulera till användning av gasol, eftersom det är ett miljövänligt bränsle.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 5, 8, 9, 10 och 12.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

12 § Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1986/87:34 om anslag till utredningar m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Anslag till utredningar m. m.

Anf. 99 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! I detta betänkande från justitieutskottet behandlas ett antal principiella frågor inom kriminalpolitiken. På grund av kammarens hårt pressade tidsschema skall jag försöka att fatta mig ganska kort.

I reservation 1 hävdar vi moderater, mot bakgrund av våra krav i partimotionen, att vårt straffrättsliga påföljdssystem i avgörande grad måste bygga på allmänpreventionens grund. I samband med att regeringen lägger fram förslag med anledning av fängelsestraffkommitténs betänkande bör enligt vår mening hänsyn i fortsättningen i större utsträckning än som sker i dag tas till allmänpreventionens krav när det gäller brottsbalkens anvisningar till domstolarna om de individual- och allmänpreventiva reglerna.

I reservation 2 hävdar vi moderater, liksom vi nu har gjort under flera år, att den halvtidsfrigivningsreform som genomfördes 1983 är djupt olycklig och innebär både ologiska och underliga signaler till såväl dem som begår brott som till domstolarna. Att ett brott skall förskylla det straff som står angivet i brottsbalken är en grundläggande och mycket enkel princip. Den har dessutom förankring i vad som brukar kallas legalitetsprincipen. Genom det nu rådande systemet gäller inte denna princip fullt ut längre.

Av en helt annan lag – lagen om kriminalvård i anstalt – framgår att i flertalet fall när det gäller brott som förskyller frihetsstraff under två år förkortas det av domstolen utdömda straffet med hälften. Denna ordning måste nu snabbt bringas att upphöra. Signaler både till domstolar och till dem som begår brott måste innebära att de av domstolarna utdömda straffen skall avtjänas.

I samband med proposition om nytt fängelsestraffsystem bör den villkorliga frigivningen i princip avskaffas och endast förekomma i undantagsfall. Det kan t. ex. gälla vid gott uppförande eller om någon som har avtjänat ett längre fängelsestraff har ordnade arbetsförhållanden och bostad och det passar att vederbörande kan komma ut något tidigare på grund av detta.

I reservation 4 hävdar vi moderater att den grupp kriminella som ideligen återfaller i svåra brott måste finna sig i att drabbas av straffskärpningar. Det är en tanke som sannolikt har stor förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Det är allmänt känt att en liten grupp kriminella ideligen återfaller i brott och begår ett mycket stort antal brott i vårt land. Det måste vara rimligt att denna grupp får klart för sig att samhället reagerar på dess ideliga återfall i svår brottslighet med skarpare straffreaktioner än som sker i dag. Detta bör, enligt vår moderata syn, också komma till uttryck i propositionen om nya brottsbalksregler.

I reservation 7 kräver vi moderater att en ordentlig utredning görs om kostnaderna för brott mot enskilda. Vi har under en följd av år fört en diskussion här i kammaren om olika insatser mot den s. k. ekonomiska brottsligheten. Stora resurser har, med rätta, lagts ned på en hel del områden för att utreda hur det förhåller sig med kostnaderna för dessa brott. Man har bl. a. utrett hur de belastar företag och enskilda, vilka konsekvenser det har för konkurrensförhållandena inom marknaden och naturligtvis också vilka konsekvenser det har för de hederliga skattebetalarna när andra människor undandrar sig skatt. Det pågår fortfarande en hel del utredningar och undersökningar beträffande dessa förhållanden.

Men det har aldrig gjorts någon riktig undersökning eller utredning om de kostnader som drabbar oss alla i olika former när enskilda utsätts för brott. Det kan gälla våldsbrott av olika slag, och det kan också gälla brott i form av stöld, förstörelse och vandalisering som drabbar enskilda. Vi ser inte så mycket av dessa kostnader annat än i form av skatter och avgifter till det allmänna när det gäller t. ex. klotter på tunnelbanevagnar, förstörelse av parker m. m. samt de kostnader som vi alla måste vara med om att betala för dem som drabbats av våldsbrott och som gäller sjukvård och att de drabbade inte kan delta i arbetslivet och kanske t. o. m. blir handikappade för livet.

Det är viktigt att vi alla får klart för oss hur dessa kostnader ser ut. Det är förvånande att socialdemokraterna ständigt motsätter sig en sådan utredning. Detta krav ställer vi i reservation 7.

I reservation 8 slutligen, herr talman, tar vi återigen upp frågan om tjänsteansvar för de tjänstemän som är anställda inom den offentliga sektorn. Vi har fått klart för oss att det är på gång en ny lagstiftning, som kan komma att innebära att ämbetsansvaret i någon form återinförs. Det är att hälsa med tillfredsställelse. Det är emellertid enligt vår uppfattning oerhört viktigt att ett sådant lagförslag presenteras för riksdagen under innevarande mandatperiod, och vi är litet osäkra på hur socialdemokraterna och regeringen ser på möjligheterna till det. Ett förslag om vidgat straffansvar för tjänstefel måste alltså enligt vår uppfattning läggas fram i sådan tid att riksdagen kan fatta beslut före utgången av 1987/88 års riksmöte. Det är det krav som vi ställer i reservation 8.

Mot den här bakgrunden, herr talman, vill jag yrka bifall till de moderata reservationerna 1, 2, 4, 7 och 8.

Anf. 100 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Å folkpartiets vägnar yrkar jag bifall till reservation 6 som gäller forskning om könsrollernas betydelse för brottsligheten.

Vi har i folkpartiet i vår jämställdhetsmotion under många år framställt krav på utökad forskning i fråga om könsrollerna. Av den anledningen är det fullständigt naturligt för oss att stödja de krav som nu har ställts i centermotionen.

Vi vet att det finns stora skillnader mellan kvinnor och män också när det gäller brottslighet. Då är det bara naturligt för oss att ta reda på vad dessa skillnader beror på. Det kanske kunde vara bra över huvud taget för att få en lägre kriminalitet i landet att ha större ordning och reda i detta avseende. Vi tycker inte att den forskning som redovisas av majoriteten i form av några småskrifter från BRÅ på något sätt motsvarar de kraven.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Jag vill sedan bara hänvisa till att vi har avgivit två särskilda yttranden. Det ena gäller nödvärnsrätten och det andra villkorlig frigivning och straffmätning vid återfall. Här räknar vi med att få en möjlighet att återkomma när det så småningom kommer en proposition.

Anf. 101 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Om männen vore lika laglydiga som kvinnorna skulle den totala brottsligheten minska med 80 %. Det är ett intressant förhållande som är värt att lyfta fram och begrunda. Dessutom: Kvinnor och män begår olika typer av brott. Bland kvinnor är det förmögenhetsbrott som dominerar. Männen speciella brottsmarknad är grova stölder, vålds- och sexbrott. Den låga kvinnokriminaliteten borde vara en mycket intressant utgångspunkt för ett studium av könsrollernas betydelse för brottsligheten. Vi anser därför att forskning med mera direkt inriktning på skillnaderna i brottsbenägenhet mellan kvinnor och män nu bör komma till stånd.

För att tillrättaföra brottslingar har olika metoder använts under senare årtionden. På 1950-talet gällde det allmänpreventiva tänkandet: brottslingar skulle straffas i avskräckande syfte. På 1960-talet kom behandlingsideologin. 1970-talet blev det decennium då ingen fick stämplas som avvikare, eftersom han i så fall identifierade sig med rollen som kriminell. Nu, på 1980-talet, anses det fel att tvinga någon att låta sig behandlas.

Med den här rika floran av tillämpade metoder borde vi i dag ha goda kunskaper om vilken inriktning som ger bäst resultat. Tyvärr tycks vi fortfarande famla oss fram bland behandlingsformer. Någon utvärdering av gjorda insatser eller brist på insatser har inte gjorts. Om vi skall kunna få någon vägledning för framtiden bör det komma till stånd forskning och utvärdering av de olika metoderna.

Varje återfallsbrottsling representerar ett allvarligt misslyckande för samhället. De insatser som prövats har inte förmått hjälpa brottslingen till en återanpassning.

Samhällets insatser i framtiden måste vara klara och konsekventa. Vid valet av påföljd måste upprepad våldsbrottslighet bestraffas hårdare än en enstaka lagöverträdelse. Detta måste dessutom vara väl känt för gruppen brottsaktiva våldsvverkare. Samhällets kommande sanktioner mot upprepat våld skall kunna förutses.

Det finns anledning att erinra om centerns uppfattning att villkorlig frigivning inte bör ske före avtjänandet av två tredjedelar av strafftiden. Detta ger en mer rimlig fördelning mellan utdömd och avtjänad strafftid. De kriminalvårdande myndigheterna bör dock inte åläggas en obligatorisk villkorlig frigivning efter en viss tidpunkt. I undantagsfall måste apprepad allvarlig misskötsel under fängelsetiden eller nya brott begångna under straffverkställigheten kunna leda till en villkorlig frigivning vid en senare tidpunkt. I normalfallet skall dock den villkorliga frigivningen inträffa när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna nr 3, 4, 5 och 6.

Anf. 102 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Herr talman! Till justitieutskottets betänkande 34 är fogade åtta reservationer. De rör frågor som vi under det senaste året har diskuterat vid flera tillfällen här i kammaren. Jag skall bara kort kommentera reservationerna.

I fyra reservationer tas frågor upp som har anknytning till påföljdssystemets utformning och innehåll.

I reservation nr 9 förespråkas att riksdagen nu skall uttala sin uppslutning bakom tanken på att allmänpreventionen skall ges en framträdande roll i straffsystemet. Till detta vill jag bara säga att synen på de olika preventions-teorierna har stor betydelse för utformningen av ett straffsystem. Det är också en fråga som behandlats utförligt i fängelsestraffkommitténs betänkande och också uppmärksamrats i många av remissvaren med anledning av kommitténs betänkande.

Reglerna för villkorlig frigivning behandlas i reservationerna 2 och 3 och i ett särskilt yttrande från folkpartiet. Efter vad jag förstår går de borgerliga partierna fram med tre olika förslag om den framtida regleringen av den villkorliga frigivningen.

Även dessa frågor har behandlats av fängelsestraffkommittén och remissinstanserna. Fängelsestraffkommittén föreslog en obligatorisk villkorlig frigivning sedan två tredjedelar av strafftiden verkställts.

I reservation nr 4 föreslås ändringar i reglerna om påföljdsbestämning vid återfall. Utskottet menar här att det är väsentligt med en klar reglering av denna fråga. Det finns risk för att nuvarande regler lett till en oklar praxis när det gäller vilken betydelse återfall har vid påföljdsbestämningen.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till att fängelsestraffkommitténs betänkande remissbehandlats och för närvarande är föremål för beredning i justitiedepartementet yrka avslag på reservationerna 1-4. Till detta vill jag nämna att arbetet inom departementet tar sikte på att förslag skall avges i två etapper. Under innevarande år kommer förslag att avges beträffande påföljdsval och straffmätning och nästa höst beträffande frågor om bl. a. straffskalor och villkorlig frigivning.

I tre reservationer behandlas frågor om forskning på det kriminalpolitiska området. I reservation nr 5 yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna det betydelsefulla i att forskning och utvärdering av olika behandlingsformer kommer till stånd. I reservation nr 6 yrkas på ett liknande tillkännagivande när det gäller forskning med inriktning på skillnader i brottsbenägenhet mellan kvinnor och män.

Det råder inga delade meningar om behovet av forskning kring de här frågorna.

Frågan om vilka behandlingsformer som är mest fördelaktiga är sedan lång tid föremål för uppmärksamhet i den rättsvetenskapliga och kriminologiska forskningen. Det är enligt utskottets uppfattning angeläget att förslag som tar sikte på att utvärdera behandlingsinsatserna inom kriminalvården även fortsättningsvis ägnas stor uppmärksamhet. Det är också av intresse att uppmärksamhet ägnas åt frågor om könsrollernas betydelse för brottsutvecklingen och att dessa uppmärksammas vid berörda institutioner. Något särskilt tillkännagivande till regeringen i dessa frågor är emellertid inte påkallat.

Jag yrkar avslag på reservationerna 5 och 6. Jag yrkar också avslag på reservation 7, i vilken det begärs en utredning om samhällets totala kostnader för enskilda brott.

Även om det i och för sig kan finnas intresse av att närmare få belagt vilka kostnader för det allmänna och för de enskilda som brott riktade mot de senare orsakar, ställer sig utskottet dock tveksamt till motionsönskemålet. Genom brottsstatistiken får man en god uppfattning om brottslighetens omfattning. Enligt utskottets mening måste också andra faktorer än de rent ekonomiska tillmätas betydelse när det gäller att bedöma behovet av brottsförebyggande insatser. Brottslighetens skadeverkningar spänner över ett synnerligen vidsträckt område och varierar i hög grad beroende på vilken typ av brott det gäller. Att mot den bakgrunden koncentrera intresset till de rent ekonomiska skadeverkningarna och samhällskostnaderna kan från kriminalpolitisk synpunkt vara olyckligt. I sammanhanget förtjänar det också att beaktas att en forskning av det slag som motionärerna förespråkar torde vara tämligen resurskrävande med tanke på ämnets omfattning.

Herr talman! Slutligen ett par ord om reservation 8, som berör tjänsteansvaret. Den frågan behandlades av utskottet och riksdagen senast för ett år sedan.

Utskottet sade då att kraven på en skärpning av straffansvaret för offentliga tjänstemän inte kan lämnas obeaktade och att därför frågan om tjänsteansvaret snarast borde ses över på nytt. En utgångspunkt för denna översyn skulle, enligt vad utskottet uttalade, vara att en reell utvidgning av straffansvaret kommer till stånd; en ledstjärna för arbetet borde vara att tillgodose medborgarnas intresse av att den offentliga verksamheten utan ovidkommande hänsyn fullgörs på ett riktigt sätt. Utskottet anlade också ytterligare synpunkter på det förordade översynsarbetet. Vad utskottet – enhälligt – anfört beträffande en översyn av tjänsteansvaret gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

Jag yrkar med detta avslag på reservation 8 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 103 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag trodde faktiskt att Ulla-Britt Åbark förstod att tre olika partier kan ha tre olika åsikter. Det är sådant, Ulla-Britt Åbark, som gör politik spännande.

Nu säger Ulla-Britt Åbark att det inte finns några delade meningar om

behovet av forskning kring könsrollernas betydelse. Det gör det visst det! Här är det faktiskt så att vi är två olika partier, folkpartiet och centern, som har en mening och två andra olika partier, moderaterna och socialdemokraterna, som har en annan. Det är mycket beklagligt att socialdemokraterna och moderaterna har en annan mening än folkpartiet och centern om vikten och värdet av ytterligare och ordentlig forskning på detta område. Det är beklagligt att det råder delade meningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

13 § Föredrags

justitieutskottets betänkande

1986/87:36 om ändring i polislagen (prop. 1986/87:115).

Ändring i polislagen

Anf. 104 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Det till volymen tunna betänkandet nr 36 från justitieutskottet innehåller två synnerligen centrala frågor, vilka på ett påtagligt sätt berör den enskilde och i icke obetydlig mån rättsförhållandet mellan den enskilde och statsmakten.

I proposition 1986/87:115 har regeringen föreslagit riksdagen att dels via polislagen utöka polisens rättighet att i vissa fall kroppsvisitera personer för att söka efter vapen och andra farliga saker, som kan tänkas bli föremål för förverkande, dels utvidga rätten i polislagen för enskild polisman att fatta beslut om husrannsakan. Det är något överraskande att regeringen nu har lagt fram dessa förslag, inte minst som problemet huvudsakligen inte gällt befogenheter för svensk polis att vidta dessa åtgärder utan mer gällt frånvaron av faktiska polisiära resurser för att kunna fungera effektivt. De nu gällande bestämmelserna om kroppsvisitation i rättegångsbalken täcker väl in de behov som föreligger. Rättegångsbalkens bestämmelser är också väl inarbetade och kända. Hanteringen av dessa är således inget bekymmer för polisen. Genom de nu existerande stadgandena i polislagen finns en heltäckande och enligt moderat mening tillräckligt långtgående lagstiftning för att polisen effektivt skall kunna utföra sitt arbete.

Justitieministerns försök att genom det nu föreslagna tilläggsstadgandet i polislagen göra polisens brottsförebyggande arbete mer effektivt är, enligt min mening, närmast löjeväckande och mindre att anse såsom ett seriöst försök till brottsförebyggande arbete. Det faktiska förhållandet är det att svensk polis under socialdemokratisk regeringstid successivt har förlorat så många poliser att det i polisdistrikten numera handlar om ett betydande problem att få den reguljära polistjänsten att fungera. Något förebyggande arbete av någon dimension är inte ens att tänka på.

Herr talman! Min fråga blir då till Lars-Erik Lövdén: På vilket sätt menar ni socialdemokrater att det brottsförebyggande arbetet blir effektivare med

denna lagstiftning, om det saknas poliser att utföra det brottsförebyggande arbetet? Denna fråga är, herr talman, central och en av de två avgörande frågorna i denna debatt.

Den andra frågeställningen är om denna lagstiftning står i samklang med den enskilde medborgarens grundlagsfästa skydd mot påtvingade kroppsliga ingrepp, något som exempelvis Göta hovrätt pekat på i sitt remissvar. Från moderat sida är detta viktigt i en situation där vi står i begrepp att stifta lagar som inskränker denna grundlagsskyddade rätt. Det är, herr talman, inte så, att vi moderater vill ställa oss vid sidan av en lagstiftning som skapar en bättre situation när det gäller våldsbrott med tillhyggen, men om lagförslagen nalkas det gränsområde där grundlagsfästa rättigheter finns, kräver vi moderater ett avsevärt djupsinnigare juridiskt dokument än den nu föreliggande propositionen.

Herr talman! Utskottsmajoritetens motiv för en vidgning av polismans rätt att företa kroppsvisitation är tunn och föga övertygande. Utskottsmajoriteten för i betänkandet ett resonemang om institutet kvalificerad risk som skall föreligga för att den nya lagstiftningen skall vara tillämplig. Denna kvalificerade risk anses föreligga i situationer som "ter sig allmänt hotfulla och konfliktfyllda". Sedan pekar man på ett antal populära sådana: rivaliserande ungdomsgång och situationer där det är troligt att vissa närvarande bär på knivar eller andra tillhyggen. Andra fall, säger majoriteten, är fotbollsmatcher och andra offentliga evenemang, där erfarenhetsmässigt risken för våld med bruk av vapen är överhängande.

Vi reserverar tar i reservation 2 upp indikationen allvarlig risk såsom en förutsättning för att kroppsvisitation får äga rum. Frågan om när kvalificerad risk föreligger är en tolkning som till sin struktur är alltför vid för att kunna motivera en så ingående och kränkande åtgärd som kroppsvisitation.

Vi menar också att beslutet som huvudregel skall fattas av polismyndigheten och således ej av enskild polisman som i en stökig situation gör en felaktig och subjektiv bedömning av riskmomentet. Det gäller, herr talman, att finna strikta avvägningspunkter där besluten fattas, när vi hanterar frågor av sådan vikt som kroppsvisitation.

Herr talman! Så till frågan om husrannsakan. Denna del av propositionen har rönt ett massivt motstånd från oppositionen i riksdagen och har av justitieministern hänvisats till justitiekanslern för utredning. Jag tror att detta också hade varit en tämligen klok åtgärd även när det gällt frågan om kroppsvisitation. I reservation 1 tar vi moderater upp frågan om husrannsakan. Vi vill i denna reservation peka på allvaret för Sverige som rättsstat att utan ingående överväganden och analyser kraftigt utvidga rätten för enskild polisman att företaga en sådan åtgärd. Vi menar därför att en lösning som ligger närmare till är att bestämmelserna i rättegångsbalken om husrannsakan ändras så att den bringas i saklig överensstämmelse med den nuvarande regeln i 20 § polislagen. Därmed skulle husrannsakaninstitutet bli operativt tillgängligt och inte enbart vara ett brottsutredningsinstitut.

I den delen ser vi moderater fram emot resultatet av justitiekanslerns översyn.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här anfört yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i utskottets betänkande.

Anf. 105 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida yrkar vi bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan, som i detta fall betyder bifall till bl. a. folkpartiets motion och avslag på regeringens proposition om ändring i polislagen när det gäller husrannsakan. Därmed går vi emot de båda förslag som behandlats i betänkandet.

Mycket har redan ordats om förslaget att utöka polisens befogenheter att genomföra husrannsakan, både i den allmänna debatten och i riksdagsdebatten inom utskottet. Från folkpartiets sida har vi alltsedan justitieministern kom med förslaget om större rätt för polisman att företa husrannsakan varit emot det. Jag avstår från att här och nu upprepa alla våra argument i den debatten. I folkpartiet tycker vi nämligen att resultatpolitik är viktig. Vi ville inte ställa upp bakom regeringens förslag. Vi har kritiserat det hårt, och vi har nått vårt mål. Till och med justitieministerns egna partikamrater går emot förslaget. Därmed finns det inte någon anledning att bråka mer den här gången.

Vi nöjer oss med att påpeka att vi för vår del inte i dagens läge kan se några skäl för att göra en ändring i den riktning som var avsikten med förslaget.

Det är mycket möjligt, det är rent av troligt, att det borde vara tvärtom, men vi är övertygade om att om landets justitiekansler har ett utredningsuppdrag blir nog hans utredning ganska ingående. Vi misstänker honom inte för någonting annat.

I folkpartiet är vi också starkt kritiska till förslaget att ge polisman ökade befogenheter till kroppsvisitation. Vi är alldeles ense med majoriteten om den oroande ökningen av våldsbrottsligheten, inte minst med tanke på att den medfört ett ökat bruk av vapen. Men för den skull är vi inte beredda att låta polismännen mer eller mindre rutinmässigt kroppsvisitera hela gäng där det kanske möjligen måhända kan finnas våldsmän. Kroppsvisitation är ett mycket allvarligt ingrepp mot den personliga integriteten. Det måste finnas starka och tydliga skäl för att tillåta sådant. De har inte presenterats i propositionen. Den ger helt enkelt inte tillräckligt klara besked, och den sätter kravet på effektivitet före kravet på rättssäkerhet. Det är skäl nog för att vi inte vill ställa upp.

Anf. 106 LARS-ERIK LOVDÉN (s):

Herr talman! I nu förevarande betänkande behandlas två förslag som rör ändringar i polislagen. För det första föreslås i den proposition som ligger till grund för utskottets betänkande att det i polislagen införs en bestämmelse som under vissa omständigheter ger polismän rätt att kroppsvisitera personer för att söka efter vapen och andra farliga föremål som kan förklaras förverkade. För det andra föreslås i propositionen en ändring i polislagen i syfte att anpassa dess reglering av husrannsakan till rättegångsbalkens motsvarande regler.

Den här propositionen har väckt omfattande debatt och kritik. Det är en kritik som enligt mitt förmenande i hög grad har skjutit över målet och som i många stycken bygger på grova osakligheter.

Det kritiken främst riktar sig mot är förslaget till regler om beslut om husrannsakan. Vad gäller då saken? Enligt gällande rätt kan beslut om

frihetsberövande under brottsutredning verkställas av polisman genom att den misstänkte hämtas i sin bostad, i en lokal som är tillgänglig för allmänheten eller på något annat ställe där han uppehåller sig.

Regler om detta har funnits sedan 1942 i rättegångsbalken. Den juridiska termen för detta är husrannsakan.

Rättegångsbalkens regler gäller bara brottsutredningar, men de har under lång tid tillämpats analogt även i andra fall, dvs. när det gällt främst administrativa frihetsberövanden. På sistnämnda område gäller emellertid numera polislagen från 1984.

Polislagens och rättegångsbalkens regler stämmer inte överens i det aktuella avseendet. Polislagen uppställer i princip det kravet att polischef eller ställföreträdande för honom skall fatta beslut om det gäller att bereda sig tillträde till lokal för att verkställa ett frihetsberövande som har sin grund i ett administrativt beslut. Något sådant krav gäller däremot inte enligt rättegångsbalken som tillämpas när det gäller brottsutredningar.

Det är i praktiken mycket svårt att förklara denna inkonsekvens i lagstiftningen för de ansvariga polismännen, och risken för felhandlingar är uppenbar och har också påtalats från polishåll. Situationen kan vara den att de ansvariga polismännen får reda på att det i en lägenhet uppehåller sig en person som åklagaren beslutat anhålla såsom misstänkt för brott. Då får polismannen bereda sig tillträde till lägenheten för att hämta honom till polisstationen. Men om en person har rymt från en kriminalvårdsanstalt och uppehåller sig i lägenheten bredvid gäller inte motsvarande befogenhet. Ärendet måste då i princip först föredras för polischefen, som naturligtvis inte alltid är tillgänglig.

Det är bl. a. av dessa skäl som det nu har föreslagits att polisman utan föregående föredragning för polischef skall få bereda sig tillträde till en bostad eller en lokal för att hämta en person under två förutsättningar, nämligen dels att vederbörande är efterlyst, dels att det är meddelat ett beslut att han skall berövas friheten.

Det har alltså när detta förslag framlagts varit fråga om att skapa en anpassning av gällande regler i polislagen till det som sedan lång tid gäller enligt rättegångsbalken.

Det är detta sakläge som föranlett den omfattande debatt som i hög grad har skjutit över målet när det gäller rättssäkerheten.

Finns det en oro för att regleringen av husrannsakan är alltför vid, så är det rättegångsbalkens regler som bör ifrågasättas. En utvärdering av tillämpningen av dessa regler skall nu också på regeringens uppdrag göras av justitiekanslern. I avvaktan på denna undersökning bör riksdagen enligt utskottsmajoriteten inte fatta beslut om ändring av polislagen. Och därmed avstyrks propositionen i denna del.

Jag tycker det är angeläget att denna utvärdering kommer till stånd. Är man kritisk mot tillämpningen av husrannsakan så är det ju rättegångsbalkens regler som skall ifrågasättas.

Med vad jag har sagt har jag också motiverat mitt yrkande om avslag på reservationen 1 av moderaterna.

I reservationen 1 fortsätter moderaterna sin i hög grad osakliga och vulgära argumentering mot förslaget. Jag tror det hade varit bra om man något hade sänkt tonläget.

Den andra frågan som berörs i utskottsbetänkandet gäller ett förslag om möjligheter för polisman att under vissa omständigheter företa kroppsvisitation för att eftersöka farliga föremål som kan förklaras förverkade. Bakgrunden till detta förslag är väl känd. Det gäller att vidga polismännens möjligheter till brottsförebyggande arbete. Det är väl känt att användandet av knivar och andra tillhyggen har ökat. Det är angeläget att motverka sådana tendenser, och det förslag till reglering som nu föreligger kan bidra till detta.

Göran Ericsson går ut hårt mot förslaget och kallar det ett påfund från den socialdemokratiska regeringen. Han frågar mig på vilket sätt arbetet inom poliskåren kan bli effektivare genom förslaget från justitieministern.

Jag skulle vilja be Göran Ericsson läsa propositionen och den sammanställning av remissyttrandena som är införd där. Rikspolisstyrelsen skriver så här:

”Den lagändring som skedde 1983, vilken gav polisen möjlighet att i riskfyllda situationer ta hand om knivar och andra farliga föremål, har visat sig svår att tillämpa i praktiken. Endast föremål som är tillgängliga utan att särskild efterforskning måste äga rum kan komma ifråga för beslag. Detta förhållande försvårar ett effektivt polisarbete.”

Rikspolisstyrelsen om någon borde väl ha en bild av hur de enskilda polismännen upplever situationen ute på fältet. Jag tror att vi kan lita på rikspolisstyrelsen i det avseendet.

Det är mycket förvånande att moderaterna och folkpartisterna i utskottet avger en reservation i detta ärende. Ni har i ungefär ett års tid ägnat er åt att driva en våldsamt kampanj mot regeringen och anklagat den för att, som ni uttrycker det, vara passiv mot våldet. När det nu presenteras konkreta förslag som ligger i linje med en sammanhållen politik för att motverka vålds- och egendomsbrottsligheten säger ni nej. Då vill ni inte vara med längre, trots att nästan samtliga remissinstanser har varit positiva till förslaget, lagrådet har tillstyrkt ändringen och det uppenbarligen är ett förslag som har efterlysts i debatten ute i samhället.

Jag yrkar avslag även på reservation 2 och bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 107 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Lars-Erik Lövdén höjer svansföringen en aning för mycket när han säger att vi är osakliga och vulgära när vi skriver våra reservationer. Vi avger reservationer därför att vi tycker att detta är viktiga frågor. Vi delar inte majoritetens uppfattning. Vi försöker, efter vår förmåga, att föra fram ett resonemang i reservationerna som tar till vara de intressen som vi är valda att skydda. Lars-Erik Lövdén skulle på denna punkt kunna stämma ned tonen en aning.

Jag hade ställt en fråga till Lars-Erik Lövdén. Effektiviteten i brottsbekämpningen – det var faktiskt det som det handlade om – byggde enligt regeringen på att man skulle utvidga polisens rätt att göra kroppsvisitation. Men som vi och folkpartiet säger i reservationen är problemet just nu att det finns alltför få poliser. Man har i polisdistrikten knappt möjlighet att få

tjänstgöringslistorna att gå ihop. Min fråga till Lars-Erik Lövdén, vilken han inte svarade på, var därför: På vilket sätt blir det en bättre och effektivare brottsbekämpning när icke existerande poliser utrustas med bättre lagliga möjligheter att utföra kroppsvisitationer?

I stället för att svara på min fråga gjorde Lars-Erik Lövdén ett stort nummer av den gamla "knivlagen". På den punkten har jag självfallet förståelse för rikspolisstyrelsens synpunkter, men det var inte knivlagen, som antogs av riksdagen för ett antal år sedan, som vi diskuterade. Vi diskuterar i dag justitieutskottets betänkande nr 36, och det var om detta som jag förde debatt i talarstolen.

Anf. 108 KARIN AHIRLAND (fp) replik:

Herr talman! Först bara en liten undran när det gäller husrannsakan. Jag förstår inte riktigt Lars-Erik Lövdén. Vi har i utskottet enat oss om att gå emot propositionen i den delen. Om Lars-Erik Lövdén menar att kritiken inte var berättigad och att den skjuter över målet förstår jag inte varför ni denna gång har gått emot förslaget, även om ni är välkomna i sällskapet.

Jag tycker att det vore bra om Lars-Erik Lövdén ville läsa inte bara propositionen utan också reservationen till detta betänkande. Av den framgår det att vi är helt medvetna om att det kan vara värt att resonera om en utökad rätt till kroppsvisitation. Vi är medvetna om att situationen kan vara så farlig emellanåt. Men vi har också sagt ifrån att vi vill ha en tydligare skrivning. Vi har sagt att det kan antas vara "en viss person eller vissa personer"; där är texten inte tillräckligt klart avgränsad i propositionen. Det är det vi vänder oss emot.

Om det är svårt att för en polisman förklara konsekvenserna när det gäller husrannsakan, vet jag inte om det kan vara lättare att förklara för honom när han enligt den lagtext som här föreslås får göra kroppsvisitation.

Anf. 109 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jo, Karin Ahrland, jag har läst också reservationen. Jag måste säga att om man läser den noga kommer man ganska snabbt fram till att det inte blir någon effektiv kroppsvisitation med det förslag ni har avgivit i reservationen. Ni för t. o. m. resonemanget så långt att ni kräver att beslutet om eventuell kroppsvisitation i sådana här situationer skall fattas av polismyndighet. Jag måste fråga Karin Ahrland: Tror Karin Ahrland verkligen att det är realistiskt att polismyndigheten i en akut situation ute på fältet skall gå in och fatta beslut? Blir inte lagen ett verkningsslöst medel då, ett slag i luften?

Jag läste faktiskt direkt ur propositionen, Göran Ericsson. Det trodde jag att Göran Ericsson begrep. Jag skall fortsätta att läsa: Det är angeläget, säger rikspolisstyrelsen, att åtgärder vidtas för att förebygga våldsbrottslighet. De synpunkter som framförs i promemorian är välmotiverade. Mot bakgrund av vad som anförs talar således mycket starka skäl för att reglerna om möjlighet för polisen att företa kroppsvisitation i detta fall korresponderar fullt ut med reglerna om beslag och förverkan.

Rikspolisstyrelsen gör således den bedömningen, naturligtvis utifrån kunskapen om hur många poliser det finns i landet i dag, att detta skulle bli

ett verkningsfullt medel i kampen mot våldsbrottsligheten. Jag tycker att Göran Ericsson i detta fall lugnt och tryggt kan luta sig mot rikspolisstyrelsens bedömningar.

Anf. 110 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Vi skall kanske inte göra debatten så lång. Men jag vill ta upp en sak som Lars-Erik Lövdén sade i sin första replik. Han sade så här: Ni har drivit en kampanj. Med "ni" menar han vad jag förstår oppositionen i kammaren.

Jag skall säga Lars-Erik Lövdén att vi i precis samma utsträckning som regeringen och alla andra ledamöter av denna kammare många gånger har känt en stor oro över den utveckling som har ägt rum. Vi har i alla sammanhang avstått från att gå ut och bedriva kampanjer. Det kan jag försäkra Lars-Erik Lövdén. Att jag riktade kritik mot regeringen är en sak, men att driva kampanj är en annan.

Rikspolisstyrelsen är i detta fall part i målet. Det är klart att rikspolisstyrelsen aldrig säger nej till en utvidgning av sina rättigheter. Vi är faktiskt, Lars-Erik Lövdén, valda ombud för Sveriges folk i denna kammare. Vi har att sätta oss ned och pröva sådana här lagstiftningsförslag utifrån de effekter de får för den enskilde medborgaren.

Göta hovrätt, som jag faktiskt på något sätt bedömer vara en mer utanförstående juridisk instans, säger att man tycker att detta nalkas den grundlagsskyddade rätten för den enskilde att slippa bli påtvingad ingrepp på person. Jag tycker att detta är viktigt att ta till sig. Jag tror inte att man skall stirra sig blind på vad rikspolisstyrelsen säger i alla sammanhang. Man kanske kan titta litet på vad de tunga juridiska instanserna säger. Då får man en något annorlunda bild.

Anf. 111 KARIN AIIRLAND (fp) replik:

Herr talman! Det blir ingen effektiv form av brottsbekämpning, säger Lars-Erik Lövdén. Mot detta säger vi att det blir större rättssäkerhet, och det anser vi alltså vara viktigare i en sådan här avvägning.

Men, herr talman, om Lars-Erik Lövdén ville läsa litet noggrannare i reservationen, så skulle han finna att det faktiskt står att lagtexten bör uttrycka att beslutet *som huvudregel* skall fattas av polismyndighet och ej av enskild polisman. Det innebär att även vi är beredda att göra visst avkall när det krävs för effektiviteten.

Anf. 112 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jag fick ju en fråga, Göran Ericsson, som löd så här: På vilket sätt blir polisarbetet effektivare med det förslag som regeringen har lagt fram? Då trodde jag i min enfald att jag kunde citera vad rikspolisstyrelsen har att säga i ärendet. Rikspolisstyrelsen, som väl ändå måste tillerkännas en viss kunskap om hur effektivt polisarbete skall bedrivas, bedömer att polisarbetet blir effektivare genom det här förslaget. Det var det svar jag lämnade på den enkla fråga som jag fick av Göran Ericsson, och jag trodde att Göran Ericsson skulle kunna vara nöjd med det.

Sedan återoppar Göran Ericsson *en* remissinstans. Men det alldeles

övervägande antalet remissinstanser har yttrat sig positivt om förslaget. RÅ, rikspolisstyrelsen, brottsförebyggande rådet, åklagarna, domarförbundet – det är väl också remissinstanser som man skall ta viss hänsyn till när man bedömer frågan om rättssäkerheten. Dessutom, och kanske det viktigaste: Lagrådet, som har att bedöma dessa frågor och överensstämelsen med grundlagen, har också tillstyrkt den här ändringen i polislagen. Det är väl, menar jag, en grund att stå på när man talar om rättssäkerhetsfrågor.

Anf. 113 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! När regeringen lade fram proposition 115 angående ändring i polislagen blev reaktionen, precis som tidigare talare framhållit, kraftig mot förslaget. Samtliga oppositionspartier ställde motionskrav på att förslaget skulle avslås.

Från centerpartiets sida framhölls att husrannsakan är en integritetskränkande åtgärd och att den befintliga lagstiftningen gör en grannlaga avvägning mellan krav på effektivitet hos de rättsvårdande myndigheterna och enskilda människors rätt till skydd för den personliga integriteten. Det är inte heller klarlagt att nuvarande lag medför några effektivitetsförluster – som framhållits av några polischefer. Därför finns inte några framträdande behov av den föreslagna ändringen.

Det var skälen för avslag, ett avslag som nu samtliga partier ställer sig bakom. Bra! Nu kan allmänheten andas ut. Den oro som skapades i anledning av förslaget kan nu elimineras. Utskottets hänsyn till den enskildes behov av skydd för sin personliga integritet har vägt tungt.

I centermotionen togs också upp ett förslag om en utredning för att belysa effekterna av nuvarande lagstiftning. Sällan har väl ett motionskrav i riksdagen tillgodosetts så snabbt som denna gång. Motionen skrevs i början av april. I slutet av samma månad fattade regeringen beslut om att uppdra åt justitiekanslern att undersöka tillämpningen av nuvarande lagstiftning med anledning av propositionen och de väckta motionerna. Man tackar! Det kallar jag snabb reaktion.

I propositionen föreslås också att polisman ges ökade befogenheter att kroppsvisitera personer samt söka igenom väskor och annat liknande bagage för att leta efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv och hälsa. Detta gäller om omständigheterna är sådana att föremålet kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, alltså har ertappats under omständigheter som gav anledning att befara att det skulle komma till användning som vapen vid brott mot liv och hälsa. Förslaget gäller, bör det betonas, enbart i detta fall.

Skälen för förslaget är den oroande ökningen av våldsbrottsligheten under senare år, vilket tidigare talare har påtalat. Denna brottslighet sker ofta i förening med ett ökat bruk av vapen och tillhyggen av olika slag. Nästan dagligen finner vi någon våldshändelse refererad i massmedia där t. ex. knivar används som tillhygge.

Speciellt när det gäller samhällets möjligheter att bekämpa ungdomsvåld ställer vi i centern oss bakom förslaget att man nu bör vidga polisens befogenheter att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen som just är ämnade att skada andra människor. Emellertid skall en strikt och begränsad

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

*Sveriges Riksradios
programverksamhet
för utlandet*

reglering gälla, inte minst med tanke på att det är fråga om inskränkning i ett grundlagsskyddat intresse, vilket framförts här tidigare. Risken skall anses som stor för att tillhyggen skall komma till användning vid våldsbrott. Detta innebär krav på en kvalificerad risk. Utskottet betonar också att det är ytterst väsentligt att den praktiska tillämpningen inte blir sådan att den av allmänheten uppfattas som utslag av trakasserier. Tillämpningen bör vidare ske så att enskildas berättigade intressen inte kommer i kläm.

Mot bakgrund av denna utskottstext yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

14 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1986/87:19 om Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet m. m. (prop. 1986/87:108).

Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet

Anf. 114 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet är ett viktigt led i en allmän information om Sverige. Denna programverksamhet bedrivs av en särskild enhet inom Riksradien, nämligen Utlandsprogrammet. Verksamheten styrs av de allmänna riktlinjer som anges i radiolagen från 1976 och i avtalen mellan staten och bolagen i Sveriges Radio-koncernen.

I föreliggande betänkande från utrikesutskottet föreslås att Utlandsprogrammet överförs till annan huvudman utanför koncernen: Svenska institutet.

Kulturutskottet, som har haft att yttra sig i ärendet, har en annan uppfattning, nämligen att Svenska institutets möjligheter att ta över den information om Sverige som Utlandsprogrammets filmproduktion kunnat ge, närmare bör prövas. Härvid bör även de upphovsrättsliga aspekterna på filmexporten beaktas. En särskild utredare har tillkallats för att göra en översyn av de statliga insatserna inom det svenska kultur- och informationsutbytet med utlandet. Utredaren skall bl. a. belysa de framtida behoven.

Centern anser i likhet med ett enigt kulturutskott att det nu inte finns anledning att förändra huvudmannaskapet för Utlandsprogrammet.

Den avdelning som svarar för verksamheten har mycket stor erfarenhet av såväl produktion som distribution av Sverigeinformation i TV världen över. Placeringen inom ett public service-företag har givit avdelningen speciell styrka. Därtill har filmavdelningen lyckats både förenkla och förbilliga distributionen. Centern anser att den kompetens som Utlandsprogrammet nu har behövs även framöver. I reservation 2 som är fogad till utskottsbetänkandet har vi närmare utvecklat detta vårt ställningstagande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 och i övrigt till hemställan i utrikesutskottets betänkande 19.

Anf. 115 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Eftersom jag tycks vara den enda företrädaren för utskottsmajoriteten vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

För folkpartiets räkning vill jag dessutom bara hänvisa till ett särskilt yttrande av Ingemar Eliasson och Rune Ångström.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

15 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1986/87:29 om anslag till Socialdepartementet m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Andre vice talmannen meddelade att debatten skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Bidrag till pensionärsorganisationerna

Anf. 116 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 29, som gäller bl. a. anslag till pensionärsorganisationerna. Det finns en reservation från de borgerliga partierna. Utskottsmajoriteten utgår från att pensionärsorganisationerna kommer att få en likvärdig behandling och avstyrker reservationen.

Anf. 117 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Som representant för de borgerliga partierna ber jag att få yrka bifall till reservationen. Den handlar om bidrag till pensionärsorganisationerna, och vi delar motionärernas uppfattning att den nuvarande fördelningen är orättvis. Bidraget bör i fortsättningen utgå i förhållande till organisationernas medlemstal.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

16 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:24 om ny inriktning och organisation av framtidsstudieverksamheten m. m. (prop. 1986/87:92).

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

*Ny inriktning och
organisation av fram-
tidsstudieverksam-
heten m. m.*

*Anslag till universitets-
och högskoleämbetet*

*Reglering av priserna
på fisk m. m.*

Ny inriktning och organisation av framtidsstudieverksamheten m. m.

Anf. 118 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 119 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Av skäl som anförs i reservationerna 1 och 3 yrkar jag bifall till dessa.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

17 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:25 om anslag till universitets- och högskoleämbetet, m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Anslag till universitets- och högskoleämbetet

Anf. 120 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 121 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2, den första av folkpartiet och den andra av samtliga borgerliga ledamöter.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

18 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1986/87:23 om reglering av priserna på fisk m. m. (prop. 1986/87:137).

Reglering av priserna på fisk m. m.

Anf. 122 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! Målet för den svenska fiskeripolitiken fastställdes 1978. Det bekräftades och preciserades våren 1985. Målen innebär i korthet att vi skall utnyttja våra vatten och fisktillgångar på så sätt att de långsiktigt kan medverka till vår livsmedelsförsörjning och till vårt välbefinnande i övrigt. Fisket skall bedrivas så effektivt som möjligt inom de gränser som ges av en ansvarsfull hushållning med fisktillgångarna, och fångsterna skall bestämmas av möjligheten till lönsam och stabil avsättning. De personer som är

sysselsätta inom näringen skall kunna få en ekonomisk och social standard som är jämförbar med den som nås inom andra näringar samtidigt som konsumenterna erbjuds fisk av god kvalitet till rimliga priser. Hänsyn skall tas till behovet av sysselsättning, främst i kust- och skärgårdsområdena, där fisket har stor regionalpolitisk betydelse.

Varje svensk äter mycket fisk. Den svenska konsumtionen av fisk uppgår till 28 kilo per person och år, vilket är en hög siffra internationellt sett, och den väntas öka ytterligare. Fångsten av fisk i saltsjövattnen uppgick 1985 till 225 000 ton, varav 38 000 ton direktlandades i utlandet, och det sammanlagda fångstvärdet uppgick till 697 milj. kr. Huvuddelen av fångsterna, 40 %, utgjordes av sill/strömming. Torskfisket utgjorde en knapp fjärdedel. För 1986 är beräkningarna fortfarande preliminära. Den totala fångsten är beräknad till 200 588 ton, vilket blir en minskning med ca 25 000 ton. Fångstvärdet är ungefär detsamma, 699 milj. kr.

Sverige har ett stort handelsunderskott i fråga om fisk och fiskprodukter. 1986 var importen av fisk och fiskprodukter 2,3 miljarder kronor medan exporten stannade vid 650 milj. kr.

Genom de långa kuststräckorna i Sverige är fisket för många en betydelsefull näringsgren. Det svenska yrkesfisket sysselsätter ca 4 500 personer. Härtill kommer binäringsfiskare till ett antal av ca 2 000. I fiskberedningsindustrin arbetar ca 2 500 personer, och sysselsättningen skapas till stor del i trakter av Sverige där alternativa utkomstmöjligheter för befolkningen är få.

Fiskeflottan i Sverige består av 488 skepp som är större än 12 x 4 m och 635 båtar som är mindre än 12 x 4 m.

Herr talman! Detta var ett försök att kortfattat ge en bild av hur fiskenäringen i Sverige ser ut.

I kammaren skall vi i kväll debattera jordbruksutskottets betänkande 1986/87:23 om reglering av priserna på fisk. Bestämmelserna om priserna på fisk finns i lagen 1974:226 och förordningen 1986:428 om prisregleringen på fiskets område. Föreskrifter finns i jordbruksnämndens kungörelse 1986:90 med föreskrifter om prisstöd på fiskets område regleringsåret 1986/87.

Jordbruksnämnden har till uppgift att till regeringen framlägga förslag till prisreglering på fisk. Detta skall ske efter överläggningar med företrädare för fisket och konsumentdelegationen. Det är viktigt att poängtera att det rör sig om överläggningar, inte någon förhandling där avtal och bindande överenskommelser träffas. Regeringen har naturligtvis fritt fram att ändra jordbruksnämndens förslag om detta så anses.

I förslaget som kommit till utskottet, dvs. proposition 1986/87:137, har regeringen till mycket stora delar följt jordbruksnämndens förslag till prisreglering. På fyra punkter har ändringar gjorts. Jag skall kommentera dessa.

Först vill jag upplysningsvis säga att majoriteten i utskottet, bestående av moderaterna, folkpartiet, centern och vpk, har följt jordbruksnämndens förslag vad gäller dessa punkter.

Den första punkten är kostnaden för trygghetsförsäkringen, som skall avräknas vid fastställande av normpriserna. I jordbruksnämndens förslag, som egentligen är ett avsteg från riktlinjerna för prisregleringen, föreslogs att avdrag för premiehöjningarna för 1986/87, 1987/88 och 1988/89 samtliga skulle göras vid 1988/89 års reglering.

Regeringens förslag ligger mer i linje med riktlinjerna för prisregleringen. I propositionen föreslås att man i 1987/88 års reglering räknar av höjningen för 1986/87 och i regleringen för 1988/89 räknar av höjningar på 1987/88 osv. Detta innebär att man i fortsättningen räknar av höjningarna i efterhand, eftersom det visat sig svårt att uppskatta den verkliga kostnaden vid tiden för propositionsläggandet. Detta innebär att fisket i 1988/89 års budget bara belastas med ett års premiehöjningar, i stället för som nämnden föreslår tre års höjningar. Därmed riskeras inte en kraftig nedräkning av normpriserna under ett år då kostnadsutvecklingen skulle motivera en ökning. Detta måste vara till fördel för fisket och fiskenäringen. Kostnadsmässigt innebär förslaget i propositionen att prisstödet minskas med totalt ca 1 milj. kr. 1987/88, i stället för 1988/89 som jordbruksnämnden har föreslagit.

Den andra punkten är en nyhet i årets prisreglering. I förslaget från jordbruksnämnden föreslås att 10 milj. kr. skall avsättas för export av sill till statshandelsländer varav högst 3 milj. kr. får avse sill från Västerhavet. Sveriges kvoter i Östersjön utnyttjas i alltför liten omfattning. Det råder en uppenbar risk att vi kan tvingas lämna ifrån oss delar av den svenska sillkvoten till andra länder utan någon ersättning för detta.

Situationen i Skagerrak och Kattegatt är inte alls lika kritisk. Under 1985 utnyttjades Östersjökvoten till 56 %. Kvoten i Skagerrak och Kattegatt utnyttjades till 94 %. I propositionen föreslås att exportstödet enbart skall gälla Östersjöfisken. Även med regeringens förslag kan stödet utnyttjas av alla fiskare. Således har västkustfiskare samma stödmöjlighet när det gäller Östersjösill som andra fiskare. Det viktiga är att sillfisket i Östersjön ökar. Det är därför denna stödförm kommit till.

Den tredje punkten är stödet till foderfisk. Förslaget innebär ett stöd med högst 5 milj. kr. som skall utgå med lägst 25 öre och högst 50 öre per kilo. Stödet är tänkt att utgå både vid riktat industrifiske i de fall fiskeristyrelsen ger dispens på sådan och vid annat industrifiske, t. ex. bifångster. I propositionen föreslås, i likhet med exporten till statshandelsländerna, att detta skall vara koncentrerat till Östersjöfiske. Det kan i detta sammanhang påpekas att Sverige, vad avser Skagerrak och Kattegatt, i samband med fiskeavtal deklarerat att man inte avser att bedriva riktat industrifiske efter sill.

Den fjärde och sista punkten är det regionala stödet. Både regering och jordbruksnämnd är överens om att detta skall utökas. Enligt nämndens förslag skall stödet utgå i form av ett fast driftstillägg med olika belopp för fiskare bosatta på norra ostkusten, södra ostkusten och sydkusten.

Alla regionalpolitiska stödåtgärder, oavsett om det gäller fiske eller annat, tillkommer därför att inkomstutvecklingen är sämre än genomsnittet i landet. Så är också fallet när det gäller regionalpolitiska stödåtgärder till fisket. Inkomstutvecklingen har varit väldigt svag på vissa kuststräckor. Stödet är avsett att vara en generell inkomstförstärkning till de mest utsatta fiskargrupperna och bör därför i fortsättningen bara knytas till fiskarnas hemvist och alltså inte till var fiskarna landar sin fångst.

Att införa ett sådant system skulle innebära att fiskare på norra ostkusten, i Uppsala län och uppåt skulle ha 50 öre per kilo för strömming och torsk. Men landar samma fiskare sin fångst söder om gränsen skulle han bara få 20 öre för

strömning och inte något för torsken. Detta system är ett administrativt onödigt och krångligt system och mindre regionalpolitiskt rättvist. Regeringens förslag att knyta stödet till fiskarens hemvist innebär mindre administrativa insatser och ett betydligt mera rättvist system som regionalt stöd.

Herr talman! När vi i utskottet behandlade propositionen och i anslutning därtill väckta motioner, fick jag intrycket att de borgerliga partierna plus vpk struntade i sakinnehållet i förslaget. Vid argumenteringen framfördes från samtliga att principen var felaktig – regeringen skall inte ändra jordbruksnämndens förslag. Min fråga till samtliga fyra partier är: Skall principerna segra över förnuftet? Är det inte viktigare att besluten i utskott och kammare blir så utformade att fiskerinäringen förs framåt och utvecklas? Detta bör också ske runt hela Sveriges kuststräckor och inte bli centraliserat till viss kusträcka. Regeringens förslag i propositionen är till större nytta för fiskerinäringen i Sverige än jordbruksnämndens förslag. Därför ställer vi oss bakom regeringens förslag och struntar i principerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 och avslag på reservationerna 2 och 3.

Anf. 123 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 23 handlar om prisregleringen på fisk m. m. Den proposition som ligger till grund för betänkandet har som underlag den överenskommelse som träffats mellan konsumentdelegationen och fiskets förhandlingsdelegation och har förhandlats fram under ledning av statens jordbruksnämnd. Nämnden har regeringens uppdrag att leda förhandlingarna och framlägga förslag till reglering av priserna i enlighet med uppnådd överenskommelse, om sådan kunnat uppnås.

Prisregleringen, som fungerat sedan 1981, tillkom genom det riksdagsbeslut som togs i maj 1978 i anledning av proposition 1977/78:112, som framlades av den dåvarande borgerliga regeringen.

Vi förväntade oss mycket av detta prisregleringssystem. Det skulle kompensera fiskaren för oförmånliga avtal om tullar och avgifter, och man hade den föresatsen att – då Sverige inte hade något gränsskydd för vare sig fisk eller fiskeprodukter och då gränserna stod öppna för import från länder där fisket är starkt subventionerat – ett stöd skulle ta bort de värsta negativa effekterna av dessa för fisket så oförmånliga avtal. Normprissystemet skulle också ge dem som var sysselsatta i ett rationellt fiske en social och ekonomisk standard som var jämförbar med andra grupper.

Det är svårt att i dag hävda att fiskaren har denna standard vare sig ekonomiskt eller socialt. Arbetet är tungt och riskfyllt, och arbetstiden är lång. Fiskaren arbetar på ett underlag som aldrig står stilla, och han slits ut i förtid.

Om man ser på vad som hänt med prisuppgörelserna under årens lopp står det klart att det som angavs i den ursprungliga propositionen inte längre är uppfyllt i de ingångna avtalen. De har för varje år alltmer urholkats och försämrats. Ingen hänsyn har tagits till arbetsinsatserna och fångsternas storlek. Det enda som varit vägledande har varit priset i kronor och ören. På t. ex. sill/strömning har man inte räknat upp priserna därför att världsmarknadspriset har legat lågt. Normkvantiteten har skurits ner år från år.

Jag delar därför jordbruksministerns uppfattning att det behövs en översyn av hela systemet. Det behövs en översyn som återställer och förbättrar systemet. Man behöver se till att prisregleringskassans pengar kommer fiskets utövare till del.

Man behöver se över sättet att förhandla. Det lämnar mycket övrigt att önska, ty även det har urartat.

Något av det värdefullaste i 1978 års riksdagsbeslut var enligt min uppfattning rätten att förhandla. Jag skulle vilja se den som kan påstå att fiskets förhandlingsdelegation har någon förhandlingsrätt längre – möjligen förhandlingsmöjlighet på motpartens villkor.

Årets avtal innebär ytterligare försämringar. Vi har fått acceptera ett nytt system för prissättningen på torsk, som tar bort en stor del av tryggheten i systemet. Det fanns tyvärr ingen möjlighet att få priset uppräknat så att det svarade mot den nedgång som skett i fångsterna och ännu mindre i förhållande till världsmarknadspriserna. Det är att beklaga. För övrigt ligger priserna stilla. Men även om jag anser att överenskommelsen – som är lika med det förslag jordbruksnämnden lagt fram – är dålig, har vi i motsats till regeringen och socialdemokraterna hållit oss för goda att genom motioner eller på annat sätt förändra det förslag jordbruksnämnden lagt fram och som vi – icke utan vanda – accepterat.

Men regeringen och socialdemokraterna i jordbruksutskottet håller sig inte för goda att gå in och försämma en redan dålig uppgörelse. Inte ens deras ledamöter i konsumentdelegationen, som accepterat avtalet, är beredda att stå fast vid överenskommelsen. När man läser utskottsbetänkandet och propositionen har man svårt att frigöra sig från misstanken att en del av de försämringar som man inte kunde förhandla fram, de har man petat in i propositionen.

Det är, som Kaj Larsson berörde, huvudsakligen på fyra punkter regeringen har gått in och ändrat det förslag jordbruksnämnden lagt fram efter det att parterna enats.

Det är för det första en sänkning av normpriserna för att betala ökade kostnader för trygghetsförsäkringen. Men regeringen och socialdemokraterna i utskottet har tydligen glömt bort att det också skall tas hänsyn till dessa ökade kostnader vid uppräkning av priserna. Trygghetsförsäkringen för alla andra som t. ex. är anställda avräknas inte på lönerna utan kommer som en extra löneförmån. Därför får inte trygghetsförsäkringen försämma inkomster för fiskären, utan om kostnaderna för denna ökar skall också priserna på fisken räknas upp. Detta har inte skett i propositionen, men man har inte glömt bort att göra avdragen.

För det andra gäller det pristilläggen vid öststatsförsäljning: Socialdemokraterna säger i reservationen att de, precis som regeringen föreslagit, bör utgå endast för Östersjö sill. Vi ansåg det nödvändigt att ta i anspråk en mindre del av beloppet även för sill från Västerhavet, då det är viktigt att redan i höst kunna köra i gång en försäljning av Västerhavssill för att få systemet prövat och sedan till våren använda sill/strömning från Östersjön.

Låt mig peka på att det även i Skagerrak och Kattegatt finns ett överskott av sill. 1986 var detta 16 000 ton. Avsättningen, som sker framför allt till Danmark, är trög, med låga priser, och den behöver avlastas. Man beräknar

att Norge i år kommer att avsätta 50 000 ton sill till öststaterna. Hela den mängden är Västerhavssill.

Jordbruksnämnden har även föreslagit en lägsta nivå på pristilläggen. Det är en del i överenskommelsen, och en förnuftig sådan.

För det tredje har jordbruksministern ändrat på överenskommelsen när det gäller stöd för foderfisk. Han föreslår att stöd endast skall utgå vid riktat sillfiske i Östersjön. Han, liksom reservanterna, borde väl känna till att riktat foderfiske efter sill i Östersjön är förbjudet. Om ändringen är ett sätt att ointetgöra stödet är det illa, men den kan bero på okunnighet.

Utskottet föreslår nu riksdagen att stödet skall utgå även till bifångster, oavsett om dessa tas i öster eller i väster. Även här är en lägsta nivå på stödet motiverad, då det finns andra möjligheter att reglera kostnaderna, om så skulle behövas. Man kan t. ex. utbetala pristillägg för en viss andel av den landade kvantiteten.

För det fjärde har jordbruksministern ändrat systemet för det regionala stödet så att det utgår enbart med hänsyn till fiskarens hemvist. Ett sådant system skulle skapa orättvisa, t. ex. då båtar från andra områden är stationerade i Blekinge. Man fiskar på samma vatten och landar på samma ställe, men får olika pristillägg. Det skulle säkerligen också ha en negativ effekt för de områden som skall gynnas, eftersom det måste bli mer lönsamt både att fiska och att landa sina fångster längre söderut. Stödet har dessutom diskuterats noga vid de överläggningar som ägt rum och som är väl underbyggda i motsats till reservanternas och jordbruksministerns förslag.

Jag är oroad när jordbruksministern underkänner jordbruksnämndens omdöme om vad fiskeavtalet skall innehålla. Det är ett misstroende både mot nämnden och mot de parter som har förhandlat.

Det är däremot tillfredsställande att det finns en majoritet i utskottet som har detta förtroende för nämnd och förhandlingsparter. Om propositionen hade vunnit utskottets och senare riksdagens bifall, skulle det enligt min uppfattning – och den torde även vara andra inblandade parter – ha inneburit att det inte är meningsfullt att förhandla och komma fram till en uppgörelse, då en sådan inte respekteras av den socialdemokratiska regeringen. Denna är i stället beredd att försäkra uppgörelsen, och det är att märka att den på alla punkter försämrar åt ett håll: till fiskets nackdel.

Reservation nr 2 i betänkandet är en moderat reservation, i vilken vi avstyrker regeringens förslag att ur prisregleringskassan ta 1,3 milj. kr. för s. k. fördröjd utsättning. Om avsikten är att fiskeristyrelsen skall utföra experiment för att på sikt ta död på det yrkesmässiga havsfisket, borde man rimligtvis inte använda prisregleringsmedel, eftersom dessa mer än väl behövs som stöd till yrkesfisket. Jag tror det hade varit betydligt bättre om fiskeristyrelsen hade samarbetat med yrkesfisket i stället för att inrikta sig på att skada detta. Den senaste tidens agerande i de arbetsgrupper som finns inom Östersjökommissionen har ytterligare styrkt mig i min uppfattning att inga medel för fördröjd utsättning skall utgå så länge fiskeristyrelsen har kvar sin målsättning att på sikt inte bara skada, utan helt förstöra ett fiske som för stora delar av ost- och sydkusten och inte minst för Gotland har så stor betydelse.

Jag yrkar därmed, herr talman, i första hand bifall till reservation nr 2, i

andra hand till reservation nr 3 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Jag vill också säga till Kaj Larsson att principen inte bör få segra över förnuftet. Det tycker jag att Kaj Larsson borde tänka på. Dessutom är Kaj Larsson ledamot av konsumentdelegationen och borde som sådan ha en annan syn på en överenskommelse än den han redovisat för kammaren.

Anf. 124 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vet att Jens Eriksson hänger upp sig på att jag har suttit med i konsumentdelegationen. Men det är ju så, Jens Eriksson, att både fiskerirepresentanterna och konsumentdelegationen utgör något slags avlyssningsinstrument för jordbruksnämnden. Vi hade andra uppfattningar, men i sådana situationer får man ju böja sig och acceptera, och så lägger jordbruksnämnden fram ett förslag.

Jag pekade i mitt huvudanförande på att sillfisket i Östersjön utnyttjas till bara 56 %. Då måste det väl vara riktigt att dessa 10 milj. kr. används enbart för Östersjöfisket och inte för Västerhavsfisket, som utnyttjas till 94 %. Det måste vara riktigt att det regionala stödet, som är till för att utjämna orättvisor och för att stödja vissa kuststräckor, utformas så att stödet grundas på fiskarens hemvist – inte på var någonstans fisken landas. Fiskare i norra Sverige har svårigheter, och deras inkomster är sämre än genomsnittsinkomsten för landets fiskare. Det måste därför vara fiskarens hemvist som räknas. Jag anser fortfarande, Jens Eriksson, att det förslag som har lagts fram av regeringen är till större nytta för fiskerinäringen än det som jordbruksnämnden presenterade. Jag vidhåller att det sunda förnuftet talar för att man skall säga ja till propositionen.

Anf. 125 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Kaj Larsson sade att förhandlingsdelegationen var ett avlyssningsinstrument – jag tror han använder det ordet – för statens jordbruksnämnd. Det förvånar mig verkligen. Jag trodde faktiskt att det var parter som förhandlade och skulle träffa en överenskommelse. Det vi håller på med när det gäller fiskpriserna har nämligen hela tiden betecknats som överläggningar. Jag tyckte då och tycker fortfarande att man skall respektera en sådan ingången överenskommelse. Även om Kaj Larsson inte anser sig skyldig att göra det, så gör vi det ändå från fiskets sida.

Kaj Larsson sade också att han inte tyckte om avtalet men att han fick böja sig. Det har vi också fått göra. Vi har fått böja oss för att få igenom ett avtal. Jag är inte alls förtjust i avtalet på många fler punkter. Vi har ändå respekterat det. Vi står fast vid det och menar att det också skall vara riksdagens beslut. I ett avtal ingår en massa olika saker. Det ena vägs mot det andra, och man kan inte bara plocka ut några bitar och ändra på dem, som jordbruksministern har gjort och de socialdemokratiska representanterna i utskottet har följt upp med en reservation.

Sedan vill jag också säga att vi inte kan klara att fiska öststats sill enbart i Östersjön. Vi måste få utnyttja den effektiva flottan som finns på västkusten för att köra i gång ett sådant fiske. Det var därför som vi fick igenom 3 milj. kr. att användas för Västerhavssill. Det är 30 % av det totala beloppet.

Vi menar att inte fiskarens hemvist utan landningsplatsen skall vara

avgörande för stödet till konsumtionsfisk. Vi har haft ett sådant system tidigare, där landningsplatsen var avgörande. Den principen kommer att gynna Norrbotten, där det nu utanför norra delen finns god tillgång på torsk. Ett sådant system kommer att gynna dem som fiskar sill där uppe, så att de utnyttjar sina kvoter. Nu fiskar man bara 3 000 ton av ungefär 20 000 ton.

Hur sedan avtalet är – om det är bra eller dåligt – kan vi alltid diskutera. Det var ändå det bästa vi kunde få fram. Jag tycker att vi skall besluta i enlighet med avtalet.

Anf. 126 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi diskuterar nu priserna på fisk och ett förhandlingsresultat som har nåtts mellan statens jordbruksnämnd och fiskarnas organisationer och konsumentdelegationen. Kaj Larsson har ju framhållit hur viktig fiskerinäringen är från regionalpolitisk synpunkt och även på annat sätt. Jag delar uppfattningen att fisket har en mycket stor regionalpolitisk betydelse i skärgårdarna runt om vårt avlånga land. Vi har ett betydande fiske, och det är viktigt att det fungerar väl. Det har också en stor betydelse ur försörjningssynpunkt. Vi diskuterade förut försvarspolitik i dag. Också i det sammanhanget är ett bra fiske en viktig bit i vår försörjning i en besvärlig situation.

Vi har förhandlingar på detta område lika väl som på jordbrukets område, förhandlingar som egentligen inte leder fram till ett slutgiltigt avtal, utan läggs fram såsom en proposition av regeringen. Om dessa förhandlingar skall vara meningsfulla är det viktigt att de också följs av regeringen. Jordbruksnämnden förhandlar på regeringens vägnar. Det är alldeles klart att man måste göra kompromisser och inte alltid kommer fram till vad ena eller andra parten tycker är det bästa resultatet. Man får göra avkall på sina krav, och det har man säkerligen också gjort här.

Det är mot den bakgrunden allvarligt, tycker jag, att regeringen gick ifrån förhandlingsresultatet. Det är visserligen inte på några avgörande punkter gällande grundläggande principer, där man skulle kunna säga att jordbruksnämnden lade fram ett förslag som var felaktigt på något sätt. Det har mera handlat om bedömningsfrågor, om det ena eller det andra är bättre eller sämre.

Om dessa förhandlingar i fortsättningen skall bli meningsfulla tycker jag att man bör ha som grundsats att det förslag jordbruksnämnden lägger fram också skall bli propositionens förslag. Annars kommer man i fortsättningen inte att lita på varandra och inte nå några resultat.

Nu vill jag gå in på de punkter där regeringen i sin proposition ändrat jordbruksnämndens förslag.

Först gäller det trygghetsförsäkring. Man kom under förhandlingarna överens om att skjuta på frågan eftersom man inte ville höja fiskpriserna mer. Att i efterskott lägga på kostnaderna på fiskarna själva är naturligtvis fel. Det kan inte stå i överensstämmelse med god förhandlingssed.

I den andra frågan har jag för min del inte någon absolut säker ståndpunkt ifall det är rätt att säga att alla 10 miljonerna skall gå till fisket i Östersjön eller om 3 miljoner skall tilldelas västkusten och resten Östersjön. Men de som förhandlat, inkl. jordbruksnämnden, kan dessa frågor, och de har kommit

fram till att det är bra med denna fördelning för att det skall fungera. Då tycker jag det skall vara mycket starka motiv och skäl för att ändra förslaget.

Samma sak gäller stödet till foderfisk.

När det sedan gäller stödet till fiskarna vid norra ostkusten är det naturligtvis så att om man har kravet att fisken också skall landas där, när man fler funktioner än bara att hjälpa fiskaren. Fisken skall ju tas om hand också där. Även på denna punkt kan man alltså diskutera vilket som är rätt, men jag tror att man också där nått en rimlig avvägning.

Avslutningsvis vill jag upprepa att det skall till mycket starka skäl för att gå in och ändra på ett förhandlingsresultat. I annat fall blir förhandlingarna så småningom mycket besvärliga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i det betänkande som vi nu behandlar, där majoriteten föreslagit att vi följer jordbruksnämndens förslag.

Anf. 127 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! I proposition 137 om reglering av priserna på fisk redogörs för resultatet av förhandlingarna mellan konsumentdelegationen, statens jordbruksnämnd och fiskets förhandlingsdelegation. Tidigare har statens pris- och kartellnämnd publicerat en utredning som berör fiskeprisregleringen och dess samhällsekonomiska kostnader.

Regleringar är något vi i folkpartiet i princip motsätter oss. Nu visar det sig att kostnaderna för dessa regleringar kan uppskattas till mellan 50 och 100 milj. kr. årligen. Därför kan ifrågasättas om den nuvarande utformningen av regleringen är till alla delar ändamålsenlig. Det kan finnas anledning återkomma till frågan om hur ett smidigare system skall se ut.

Vad riksdagen nu har att ta ställning till är förhandlingsresultatet beträffande regleringen för det kommande budgetåret.

Regeringens proposition är anmärkningsvärd så till vida att den på en rad punkter frångår överenskommelsen och jordbruksnämndens förslag utan att några nya förhandlingar med yrkesfiskarna tagits upp.

Jag understryker att detta handlande kan försvåra kommande uppgörelser. Folkpartiet kan inte finna att regeringen presenterat något underlag som tillräckligt motiverar de avsteg som gjorts.

Dessa gäller, som vi hörde här, avräkningen av trygghetsförsäkringen, öststatsexporten av sill från Västerhavet, stödet till foderfisket och det regionala stödets utformning.

I folkpartiet anser vi att riksdagen bör följa överenskommelsen och jordbruksnämndens förslag.

Nu säger Kaj Larsson med hänvisning till alla juridiska grundböcker att det är möjligt att göra avsteg från resultatet av överläggningarna. Ja visst är det möjligt, men några särskilda skäl att göra det just i år har inte redovisats. Nej, här har socialdemokraterna fått stå helt allena i utskottet. Det luktar, Kaj Larsson, snarast "surt, sa räven". När regeringen insett att den genom sitt ämbetsverk under överläggningarna med yrkesfiskarna inte nådde ända fram, har den sedan tagit sin juridiska chans att köra över både de egna och yrkesfiskarna. Jag beklagar detta och yrkar självklart, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Anf. 128 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att det är viktigt att det sunda förnuftet går före principen. I och med det senaste inlägget fick jag ytterligare belägg för detta. Här hänger man upp sig på att om ett förslag har lagts fram ifrån jordbruksnämnden då skall detta gälla oavsett hur tokigt det är eller hur fel det är.

Varför har man då den ordningen att det är regeringen som lägger fram förslag för riksdagen? Visserligen vill regeringen att jordbruksnämnden skall komma med ett förslag, men det är ändå regeringen som lägger fram propositioner för riksdagen. Jag kan fortfarande inte se att detta är något fel.

Några talare åberopar att man har en överenskommelse. Jag vill säga att i konsumentdelegationen hade man inte denna uppfattning, speciellt inte när det gäller de 10 miljonerna till Östersjöfisket. Däremot har jordbruksnämnden gjort en form av kompromiss och lagt fram ett förslag. När jag sedan ser det förslag regeringen kommer med, tycker jag givetvis att det är bra, att det passar fiskerinäringen. Då kan det inte vara fel att stödja det förslaget.

Jag vill än en gång upprepa att endast 56 % av sillfisket utnyttjas i Östersjön. Då måste det väl vara riktigt att sätta in åtgärderna där i stället för att sätta in dem där sillfisket utnyttjas till 94 %.

Jag kan fortfarande inte förstå dem som talar för en annan ordning.

Den andra frågan rörde det regionala stödet. Än en gång vill jag säga att det ju måste gälla den plats där inkomstmöjligheten är mindre än på andra ställen.

Anf. 129 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Kaj Larsson återkommer gång på gång till ett resonemang om fiskargrupp mot fiskargrupp. En bild av motsättningar mellan yrkesfiskarkolleger byggs upp. Än är det på västkusten och än är det på östkusten och rent av i Bottenhavet.

Det kan inte vara vår uppgift här i riksdagen att lägga oss i hur yrkesfiskarnas egen organisation kommer fram till en sådan här uppgörelse med jordbruksnämnden, som man ju faktiskt från fiskarorganisationens håll har accepterat.

Nej, Kaj Larsson, det är inte heller vår uppgift här i riksdagen att i varje läge rädda regeringens ansikte, trots att man denna gång har fått ge sig.

Anf. 130 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Till Anders Castberger vill jag säga att det inte är fråga om motsättningar från väst till syd och ost. Det är fråga om en insats för att öka sillfisket i Östersjön. Det är därför de här 10 miljonerna har kommit till. Då måste det väl vara riktigt att rikta de här medlen till ett hav, som utnyttjas bara till 56 %. I annat fall riskerar vi här i Sverige – det sade jag i mitt anförande – att tappa den här kvoten. Och det kan väl inte vara riktigt?

Anf. 131 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Kaj Larsson kommer tyvärr tillbaka till resonemanget där någon fiskargrupp ändå ställs mot någon annan fiskargrupp. Men hela resonemanget vittnar ju också om hur administrativt krångligt det här

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

Ändring i miljöskyddslagen m. m.

systemet med fiskeprisregleringen är. Jag tycker det är bra att Kaj Larsson upptäcker det. Då kanske vi i folkpartiet kan få gehör för en prövning av regleringen som sådan och ett instämmande i folkpartiets åsikt att man i varje fall skall återkomma till denna fråga om hur ett smidigare system skall se ut.

Tyvärr har Kaj Larsson för säkerhets skull yrkat bifall till en reservation, som skulle avslå detta välbetänkta folkpartiförslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

19 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1986/87:25 om ändring i miljöskyddslagen (1969:387) m. m. (prop. 1986/87:135).

Ändring i miljöskyddslagen m. m.

Anf. 132 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Herr talman! I detta ärende behandlar vi en proposition från regeringen om vissa ändringar i miljöskyddslagen. I stort sett är man ense om målsättningarna, men vägarna att nå dit kan diskuteras. Det framgår också av de reservationer som är fogade till utskottets betänkande. Regeringen och utskottsmajoriteten föreslår en möjlighet för tillståndsmyndigheten att förordna om rättelse i miljöhänseende utan tidigare föreläggande. Det kan vi från moderat håll inte acceptera. Vi kan inte acceptera att en myndighet ges möjlighet att vidta åtgärder utan att först utfärda ett föreläggande. Det är rimligt för den som drabbas att så sker.

Jag yrkar därför bifall till den moderata reservationen nr 7.

Sedan har moderata samlingspartiet och folkpartiet enats om ett antal reservationer. Det gäller bl. a. de miljökonsekvensanalyser som man uppehåller sig en del vid i betänkandet.

Det finns starka skäl för att komplettera nu gällande lagstiftning med ett system med obligatoriska miljökonsekvensanalyser. Vi föreslår därför från moderaterna och folkpartiet att en utredning tillsätts med uppgift att föreslå den närmare tekniska, juridiska och administrativa utformningen av en sådan lagstiftning om analyser. Vi säger också i reservationen att ett minimikrav måste vara att miljökonsekvenserna av ett beslut redovisas på samma sätt som sker med de ekonomiska konsekvenserna. Detta vill vi ge regeringen till känna.

Reservation nr 16, som också är en gemensam reservation från moderata samlingspartiet och folkpartiet, är mer intressant. Den gäller ett nytt system för miljöskyddsavgifter. Vi säger att miljöskyddsavgiften skall utgå automatiskt så fort en utsläppsgrens har överskridits. Vinningsrekvisitet bör därför avskaffas samtidigt som ett nytt system för miljöskyddsavgifterna införs. Detta system bör vara konstruerat så att miljöskyddsavgiften relateras till utsläppens storlek.

Riksdagen bör i ett uttalande hemställa att regeringen snarast ändrar reglerna i den riktning som har angetts i motionen från moderata samlingspartiet och folkpartiet.

I reservation nr 18, som är en trepartireservation, talar vi om ekonomiska styrmedel. Den borgerliga sidan har här enats om att vi vill ha ekonomiska styrmedel. Dessa kan dock utformas på olika sätt. Vi från moderata samlingspartiets sida förordar stimulansvägen, miljöstimulanser. Men vi har i en reservation med de andra partierna enats om miljöavgifter i stället.

Vi anser att det bör ske en översyn på detta område och att riksdagen bör ge regeringen detta till känna. Det bör gå att hitta vägar där man använder både avgiftssystemet och stimulanssystemet. Vi tror från moderata samlingspartiets sida att det är betydligt lättare att stimulera miljöinsatser genom stimulanssystem. Det bör ligga i företagens intresse att få lägre kostnader för miljöproblematiken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som moderata samlingspartiet finns med på.

Anf. 133 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Det betänkande om ändring i miljöskyddslagen som vi nu diskuterar är ett viktigt betänkande. Det har ofta sagts att företag inte kan ställas till ansvar när utsläppen är för stora. Processerna har blivit långa, och det är mycket få ärenden som man har kommit till ett slutresultat i.

Regeringens proposition, som skulle medföra att vi kom till rätta med dessa problem, godkänns inte av jordbruksutskottet i det betänkande som vi debatterar nu i kväll.

Det har, som jag sade tidigare, varit mycket svårt att ställa företag som har gjort sig skyldiga till stora miljöutsläpp till ansvar. Dels skulle det bevisas att utsläppen förorsakat miljöskada, dels skulle företaget ha ekonomisk vinning av utsläppen. Detta har, som jag redan nämnt, lett till att bevisföringen har tagit mycket lång tid.

Regeringen tar i propositionen bort bevisföringen när det gäller miljöskada. Men i gengäld föreslår regeringen – och vi förstår inte varför – att ordet "betydande" skall sättas in på den ekonomiska sidan. Där skulle det alltså bli fråga om en uppmjukning.

Det visade sig i utskottet att regeringen inte hade majoritet för sitt förslag. Socialdemokraterna valde då att i stället yrka bifall till centerns förslag och biträda ett yrkande från oss i folkpartiet om miljöskyddsavgiften, där ordet "betydande" tas bort.

Det är klart att denna ändring förbättrade förslaget. Men från folkpartiets sida ville vi gå längre. Tillsammans med moderaterna har vi i reservation 16, som Sven Eric Lorentzon nyss talade om, markerat detta. Vi har sagt: Varför skulle vi inte kunna få ett system där miljöskyddsavgift utgår automatiskt så fort en utsläppsgrens har överskridits? Det borde vara det enklaste och mest konsekventa sättet att komma till rätta med de här problemen. Men det har inte de övriga partierna ställt sig bakom. Vi har använt oss av likheten med fortkörning med bil som exempel. Om man kör för fort med bil får man böta, oavsett om man förorsakar en olycka eller inte. Man kör för fort och därigenom får man betala sin avgift. Så skulle man kunna göra även på miljösidan.

Folkpartiet finns med i en rad andra reservationer. Jag skall mycket kort kommentera dem.

I reservation 4 uttalar vi oss för en bättre samordning av lagstiftningen. Miljölagstiftningen är mycket överlappande. Det finns luckor, brister och olika tillämpningar. Centern har i sin reservation 2 föreslagit en miljökommission. Vårt reservationsyrkande under punkt 4 ligger inte långt därifrån. Vi tror att miljölagarna måste ses över så att bättre samstämmighet uppnås.

I reservation 6 tar vi upp tillsynsmyndighetens befogenheter. Naturvårdsverket hade föreslagit att en företagare skall kunna föreläggas att söka tillstånd när tillståndsplikt inte följs. På det sättet skulle man enklare kunna få fram de åtgärder som är nödvändiga. Varken statsrådet eller utskottsmajoriteten ställer sig bakom det. Vi tycker som naturvårdsverket och reserverar oss i reservation 6 för det förslaget.

Prövningen av vägar enligt miljöskyddslagen är också en viktig frågeställning. En lång rad miljöfrågor prövas inte enligt miljölagarna. Vägbyggen prövas enligt väglagen och vattenfrågor prövas enligt vattenlagen. Nu finns det i och för sig förslag om att miljökonsekvensbeskrivningar skall göras också för prövning av vägar. Men vi tycker att det vore rimligt att naturvårdsverket fick möjlighet att gå in och avgöra om tillståndsprövningen skall gälla också för vägbyggen. Vägbyggen är ofta byggnationer som förorsakar miljödiskussioner. Därför yrkar jag bifall till reservation 8.

Sedan har vi reservation 12, som Sven Eric Lorentzon redan har talat om. Den handlar om miljökonsekvensanalyser. I och för sig finns det förslag om miljökonsekvensanalyser när det gäller vägar. Men vi anser att man i mycket större utsträckning måste ha miljökonsekvensanalyser vid all utbyggnad. Därför har vi i reservation 12 lagt fram förslag om att miljökonsekvensanalyser skall redovisas ungefär på samma sätt som ekonomiska konsekvenser av olika byggnationer och anläggningar.

Reservation 16 har jag tidigare yrkat bifall till, och slutligen finns folkpartiet med även i reservation 18 om ekonomiska styrmedel. Ekonomiska styrmedel har vi haft många debatter om. Socialdemokraterna har sagt att vi från den borgerliga sidan menar att företagen skall kunna köpa sig fria från ansvar. Det är fullständigt fel, vi vill tvärtom ställa större krav på företagen. Vi vill med miljöavgifter och miljöstimulanser kunna styra mot miljövänligare material. Jag yrkar alltså bifall även till reservation 18.

Anf. 134 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! När vi fick propositionen om ändring i miljöskyddslagen var det med en viss förväntan vi såg fram emot vad som stod i den, eftersom vi haft väldigt många diskussioner om miljöskyddslagens funktion, de bekymmer den för med sig och de begränsningar den har. Men det var inte på så förfärligt många punkter vi fick några konkreta förslag, utan det var mest resonemang som slutade i att man håller på att utreda frågan och så småningom kommer att redovisa utredningen och lägga fram förslag.

Men på några punkter har förslag lagts fram. Ett sådant förslag har berörts av Lars Ernestam, nämligen ändringen av 52 § i miljöskyddslagen, som säger att företag skall belastas med en straffavgift, om de gör sig skyldiga till utsläpp utöver dem de har rätt att göra. Men för att man skulle kunna ta ut en

sådan här avgift krävdes det att företaget fick en ekonomisk fördel av det hela, och dessutom att den störning som blev resultatet var betydande. Dessa bestämmelser gjorde att det egentligen var omöjligt att fälla någon, och det har man inte heller gjort. Nu ändrar man i propositionen denna paragraf. Det skulle inte krävas att det förelåg risk för betydande störning i naturen. Däremot skulle det andra kriteriet ändras så, att den ekonomiska fördel som företaget hade av utsläppet skulle vara betydande. Det innebar egentligen inte så stor ändring i förhållande till vad som gällt tidigare.

Från centerpartiets sida motionerade vi och pekade på att det ändå inte var så här man hade tänkt sig när man kritiserade denna paragraf. Vi menade att man borde ta bort kriteriet att den ekonomiska fördelen också skulle vara betydande.

Under utskottsbehandlingen har vi fått majoritet för detta förslag. Det tycker jag är mycket bra, för på det sättet får den här paragrafen säkerligen en bättre funktion än vad den hittills har haft – och vad den skulle ha fått om regeringens förslag hade gått igenom.

I övrigt har vi behandlat en rad motioner som har att göra med miljöfrågorna. Miljöfrågorna är ju betydande, och som jag sade var det med en viss förväntan som vi såg fram mot propositionen. Men vi blev ganska besvikna. Från centerpartiets sida har vi i reservation nr 2 tagit upp frågan om en miljökommission. Vi hade ju en naturresurs- och miljökommitté, som gjorde ett mycket förtjänstfullt arbete under ett antal år. Den tog fram mycket underlag för beslut om en förbättring av miljön. Men det har blivit väldigt litet av det arbetet. Nu har det gått några år sedan förslaget lades fram – det var 1982, om jag inte minns fel. Det material och den kunskap som kommittén tog fram behöver därför hanteras, med hänsyn till den situation som vi har för dagen, i en sådan kommission som vi har föreslagit.

Miljöfrågorna är, som jag sade, viktiga. Försumningsfrågorna måste få betydligt större prioritet i det politiska arbetet och de politiska besluten än vad de hittills haft. Vi måste helt enkelt arbeta snabbare för att minska utsläppen av olika ämnen. Egentligen är det bedrövligt att man skall behöva påpeka detta. Det beslut vi fattade för något år sedan om att man skulle minska kväveutsläppen med 30 % är ju otillräckligt, men ändå ser det ut som om vi knappt skulle nå ens det resultatet.

Det gäller havsresurserna, det gäller tungmetallproblemet osv. Vi har många sådana här bekymmer – för att inte tala om avfallshanteringen – som behöver tas upp i en miljökommission.

I en annan reservation har vi tagit upp frågan om miljöskyddslagens tillämpningsområde. Vi menar att lagen behöver ha ett bredare tillämpningsområde och fungera som ett paraply över annan lagstiftning i det här sammanhanget.

Vi har också föreslagit att 5 § miljöskyddslagen skall ändras, så att man inte bara skall värdera skadan utan också bedöma skadans art, omfattning och vikt, för att på det sättet kunna prioritera arbetet och tillsynen.

Som sagts här tidigare innebär det föreliggande förslaget också en förändring av provningen enligt miljölagen av vägar. Vi från centerpartiet har den uppfattningen att det inte räcker att bara föra in denna förändring i väglagen. För de stora trafikaneläggningarna – motorvägar, flygplatser osv. –

bör det också finnas miljökonsekvensanalyser, som inte bara redovisar de bekymmer som det aktuella objektet skapar. Man bör också ha alternativ och visa hur man på annat sätt – och kanske ett bättre sätt – skulle kunna lösa problemen. I varje fall bör man på ett bättre sätt dokumentera vad som händer när man gör ett sådant här ingrepp i naturen.

Vi har ju också ett utarbetat kontrollprogram. Det tar inte hänsyn till alla de bekymmer som uppstår genom olika tungmetaller. Vi vill att man skall göra en prioritering när man genomdriver dessa kontrollprogram på ett sådant sätt att man tar de svåra och bekymmersamma frågorna först. I annat fall riskerar man att göra provtagningar som man sedan ändå inte får ut något resultat av. Om vi skall satsa på dessa kontrollprogram måste vi på ett bättre sätt använda dem för att vidta åtgärder mot de bekymmer som olika typer av störningar innebär.

Lars Ernestam var inne på frågan om ekonomiska styrmedel, och det är en fråga som vi har haft uppe i debatten under flera år. Vi har ju bestämmelser för hur mycket förorenande ämnen som en anläggning får släppa ut. Vad de företag som släpper ut dessa förorenande ämnen då gör är att försöka rätta sig efter dessa bestämmelser men inte så mycket mer, eftersom en hårdare reducering av utsläppen av avgaser, stoft och annat naturligtvis kostar mer pengar. Företagen måste ha ett ekonomiskt motiv för att vidta ytterligare åtgärder.

Jag hörde en diskussion i radion för inte så länge sedan. Chefen för en anläggning som släpper ut förorenande ämnen sade att företaget i fråga skulle kunna minska sina utsläpp ganska mycket mer än i dag men att det inte fanns något motiv för företaget att göra det. Företaget uppfyller nämligen de krav som samhället ställer på det. Om det däremot fanns ett ekonomiskt motiv för att gå vidare när det gäller att minska utsläppen skulle företaget enligt denna chef göra det, eftersom det finns teknik för det.

Man måste alltså stimulera fram en bättre miljö. Man kan naturligtvis även skärpa kraven, men jag tror att det måste vara en kombination mellan dessa två saker. I dag ställer andra länder större krav och har en mer framåtsyftande politik i detta avseende än vad Sverige har. Det är en ny situation, eftersom Sverige tidigare har varit vägledande på dessa områden.

En annan fråga som har med miljöskyddslagen att göra är tillsynsavgifter och tillståndsavgifter. Under förra året fick vi ett löfte om att regeringen, när förslaget om en ändring av miljöskyddslagen lades fram, också skulle lägga fram ett förslag i detta avseende. Det har vi emellertid inte fått. Därför kvarstår våra krav på detta område, dvs. att vi vill att det skall ske en förändring av dessa avgifter på ett sådant sätt att de inte drabbar de små företagen lika hårt som i dag. I stället anser vi att man skall ha ett avgiftssystem som går ut på att de företag som skapar de största problemen också får betala högre avgifter. Naturvårdsverket hade ett förslag i denna riktning som var bra mycket bättre än det som regeringen så småningom fastnade för. Vi tycker att regeringen borde lägga fram ett förslag i den riktningen i stället.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till samtliga centerreservationer i detta betänkande.

Anf. 135 BJÖRN ERICSON (s):

Herr talman! Det betänkande vi nu behandlar avser en proposition om miljöskyddslagen, och den syftar till att utvidga miljöskyddslagens tillämpningsområde till att dels omfatta förorening av mark och grundvatten, dels stärka tillsynsmyndigheternas möjligheter att ingripa mot utsläpp och slutligen till att lätta naturvårdsverkets bevisbörd i mål om miljöskyddsavgifter. I väglagen införs dessutom en regel om miljökonsekvensbeskrivningar.

Herr talman! Miljöfrågorna och det sätt på vilket vi skall skydda vår miljö från föroreningar av olika slag har under 1970- och 1980-talen kommit att få en alltmer betydelsefull roll i vårt samhälle.

Miljöskyddslagstiftningen är därför och kommer att vara ett oerhört viktigt instrument för hela miljövårdsarbetet. Åtgärder för att skydda miljön har också fortlöpande vidtagits. Bland dessa åtgärder kan nämnas förbättrad kemikaliekontroll, som riksdagen beslutade om 1985, och programmet mot luftföroreningar och försurningar för att minska utsläppen av försurande ämnen och minska skadeverkningarna av försurningen. Detta program togs 1985 och löper på tre år fram t. o. m. 1988. Programmet följs nu noga upp, och i år anslås 167 milj. kr. för verksamheten. Vidare kan nämnas de skärpta avgasreningskrav för personbilar som riksdagen nyligen fattat beslut om.

Dessutom kan tilläggas att regeringen har vidtagit och förberett snabba och effektiva åtgärder för att komma till rätta med de problem som användningen av asbest i olika sammanhang har medfört.

Även om vi i Sverige med fog kan säga att vi i förhållande till vår omvärld vidtagit åtgärder som väsentligt bidragit till att miljöproblemen har begränsats, så måste vi gå vidare på många områden och göra kraftfulla insatser, dels för att förebygga ytterligare miljöförstörelse, dels för att skärpa miljöskyddet. Det är också något vi märker i våra kontakter med naturvårdsverket och länsmyndigheter att detta är absolut nödvändigt.

Den nu gällande miljöskyddslagen har starkt bidragit till väsentliga förbättringar av tillståndet i miljön. Långtgående åtgärder har vidtagits för exempelvis rening av kommunalt avloppsvatten. Inte minst är kommunen Stockholm ett bra exempel på hur de skärpta kraven och åtgärderna har gjort det möjligt för människorna i Stockholmsområdet att både bada och fiska i Stockholms centrala delar.

Då miljöskyddsutredningen tillsattes 1976 var en av utredningens viktigaste uppgifter att göra en översyn av lagen. Dess första förslag ledde till en omfattande revidering av lagen 1981. Bl. a. innebar detta betydande ändringar i tillstånds- och tillsynsorganisationen.

I den nu aktuella propositionen, som ligger till grund för betänkandet, tar regeringen upp vissa av utredningens övriga förslag.

En viktig förutsättning för att miljöskyddet skall fungera är dels att lagstiftningen lämnar tillräckligt utrymme för ingripande när det behövs, dels att tillsynsorganisationen fungerar tillfredsställande. I samband med 1981 års revidering av miljöskyddslagen vidtogs vissa åtgärder för att förstärka miljötillsynen. Trots detta har i rapporter, dels från naturvårdsverket, dels från riksrevisionsverket framkommit att tillsynen inte fungerar tillfredsställande. Tillsynen enligt miljöskyddslagen bygger i stor utsträckning på ett gott

samspel mellan företagen och tillsynsmyndigheten för att egenkontrollen skall fungera. Detta belyses i betänkandet av att den s. k. egenkontrollen, vilken innebär att företagaren själv kontrollerar bl. a. att gällande villkor för verksamheten följs, styrs av ett kontrollprogram som fastställs av myndigheterna individuellt för verksamheten.

Riksrevisionsverket framför i sin rapport meningen att tillsynsarbetet skulle kunna effektiviseras, och inom naturvårdsverket pågår flera projekt i syfte att stärka miljöskyddstillsynen. Detta är bra, men situationen är nu sådan att regeringen bedömt det nödvändigt att göra en övergripande översyn av hela miljövårdsorganisationen.

Därför har regeringen på förslag från miljöministern beslutat att tillsätta en särskild utredning, den s. k. Heurgrenska utredningen. I utredarens uppdrag ingår särskilt att ta upp problemen med bristerna när det gäller den regionala tillsynen enligt miljöskyddslagen.

Samtidigt som detta arbete pågår är det emellertid oerhört viktigt att åtgärder för att förbättra och förstärka miljöskyddet så långt möjligt vidtas utan dröjsmål. En del av de förslag som lagts fram av miljöskyddsutredningen har naturvårdsverket därför menat bör genomföras nu.

Herr talman! Innan jag nu börjar kommentera reservationerna vill jag meddela kammaren att den uppdelning som vi har gjort inom den socialdemokratiska gruppen i utskottet innebär att jag skall kommentera reservationerna 1–7 och 21 samt de avsnitt som dessa berör i betänkandet. Jan Fransson kommer senare att ta upp övriga delar av betänkandet.

Herr talman! I anslutning till reservation 1 från vpk, där man begär inrättande av ett statligt miljövårdsverk och regionala kontor för hälso- och miljöskydd, samt reservation 2 från centerpartiet, där det begärs att en miljökommission skall tillsättas med uppgift att föreslå åtgärder som ger en långsiktig resurs- och miljöpolitik, vill vi, som jag inledningsvis framhöll, erinra om att en särskild utredningsman tillkallats av regeringen för att se över hela miljövårdsorganisationen. Därför bör enligt vår mening utredningens förslag avvaktas och inte nu föranleda någon åtgärd.

Under avsnittet om miljöskyddslagens tillämpningsområde har tre reservationer anmälts. Centerpartiets reservation 3 gäller miljöskyddslagens 1 § om undantag från tillämpningen av lagen.

För att undanröja viss oklarhet föreslår regeringen att undantaget för elektriska anläggningar preciseras i lagen till att gälla elektriska och magnetiska störningar av elektrisk anläggning. Reservanterna menar att lagen inte tillgodoser moderna krav. För vår del anser vi att regeringens förslag är välmotiverat och yrkar därför avslag på reservationen.

Enligt folkpartireservationen 4 hör frågan om en bättre samordning av lagstiftningen på miljövårdsområdet utredas. Som jag sade inledningsvis finns det brister i miljöskyddssystemet som det är angeläget att täcka. Det finns i dag ett värdefullt erfarenhetsmaterial, vilket naturligtvis utnyttjas i den översyn av miljöskyddsadministrationen som pågår. Vi menar alltså att frågan kommer att belysas i den pågående utredningen.

Jag vill också när det gäller reservation 5 från centerpartiet hänvisa till den pågående utredningen. Vissa begränsade ändringar i lagen föreslås dock redan nu i propositionen. Jag yrkar därför avslag på reservationen.

Reservationerna 6 och 7 från folkpartiet resp. moderaterna är två enligt vår uppfattning motstridiga reservationer. Folkpartiet yrkar på en skärpning av tillståndsmyndighetens befogenheter när det gäller icke tillståndsgiven verksamhet, medan moderaterna i sin reservation inte kan acceptera att en myndighet ges möjlighet att vidta en åtgärd utan att först utfärda något föreläggande.

Vi delar här regeringens mening att det i brådskande fall skall vara möjligt för tillståndsmyndigheten att förordna om rättelse utan att först ha utfärdat föreläggande. Av lagtexten framgår också att det krävs risk för allvarliga skador eller att det av annat skäl fordras att åtgärder vidtas utan dröjsmål.

Till sist, herr talman, skall jag också ta upp reservation 21 av vpk, där det krävs att också bensinstationer i tätbebyggda områden skall underkastas provningsplikt enligt miljöskyddslagen. Denna fråga ventilerades i riksdagen så sent som hösten 1986, varvid förslaget avslogs. Enligt vår mening finns inte heller i dag underlag för en ändring av de listor över provningspliktiga anläggningar som är fogade till miljöskyddsförordningen.

Herr talman! Jag vill slutligen yrka avslag på reservationerna 1-7 och 21 samt yrka bifall till utskottets hemställan i motsvarande delar.

Anf. 136 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Jag skall med hänsyn till den sena timmen bara kommentera några av de reservationer som finns fogade till betänkandet där Björn Ericson har hänvisat till mig. De gäller de reservationer som tar upp provning enligt miljöskyddslagen av vägar, miljökonsekvensbeskrivningar och miljökonsekvensanalyser.

Regeringens förslag innebär att det nu införs obligatoriska miljökonsekvensbeskrivningar i arbetsplanen för vägbyggnad. Detta skall ses som en markering av en viktig princip, nämligen att varje sektorsmyndighet i ökad utsträckning skall bevaka och tillvarata miljöintressena inom sin sektor. Utskottet tror att detta skall leda till en förstärkning av miljöintressena i vägplaneringsprocessen. Motionerna i dessa frågor avstyrks, bl. a. med hänvisning till rent praktiska svårigheter. Utskottet och departementschefen finner framför allt fördelar i att det går att begränsa den obligatoriska provningen av ett företag, så att den sker inom ramen för endast en lagstiftning.

Den i och för sig lilla ändring som föreslås av miljöskyddslagen 52 § och som gäller påföljdssystemet har sin grund i att man vill lätta på administrationen och hanteringen av ärenden utan att viktiga miljökrav eftersätts. Från socialdemokraternas sida har vi funnit det vara en fördel att vi kunnat enas i utskottet om skrivningen "betydande ekonomiska fördelar". Man skall alltså inte till provning ta upp ringa förseelser. Syftet är att sälla bort mindre förseelser. Det är viktigt att påpeka att en mera grundlig genomgång av sanktionssystemet kan aktualiseras när den pågående översynen av miljövårdsorganisationen har avslutats någon gång i höst.

Därmed vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Betalningar till och från staten

Anf. 137 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Finansutskottets betänkanden 19 och 25 har stått på dagordningen i 14 dagar, så man har haft tid att förbereda sig. Nu är det inte öppet för att tala, som man brukar säga vid denna sena timme.

Betänkande 19 behandlar en moderat motion med Lars Tobisson som första namn. Ärendet är mycket välbekant för kammaren. Kammarens tidsschema är pressat, och jag skall därför nöja mig med att hänvisa till den reservation som fogats till betänkandet. Reservationen har samlat samtliga borgerliga utskottsledamöter, den är välskreven och stark i sak.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Jag hoppas, herr talman, att jag genom detta disciplinerade uppträdande i talarstolen i varje fall har talmannens ynness.

Anf. 138 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag kan inte gärna vara lika rolig som Filip Fridolfsson, men jag kan försöka vara lika kortfattad.

Detta ärende har behandlats otaliga gånger och också då har det funnits folkpartimotioner. Det var ett förbiseende att vi inte hade en sådan i år. Utvecklingen håller faktiskt på att springa före majoriteten i utskottet. Motionerna har tidigare innehållit en del andra krav, som har blivit genomförda trots att utskottsmajoriteten ständigt har yrkat avslag på dem. Jag förutser att det kommer att gå till på samma sätt med de yrkanden som finns i reservationen.

För den händelse att utvecklingen tar litet längre tid än jag tror, vill jag yrka bifall till den gemensamma borgerliga reservationen.

Anf. 139 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag vill vara lika disciplinerad som mina meddebattörer här. Jag kan då hänvisa till utskottsmajoritetens skrivning.

Detta är som sagt ett ärende som vi har behandlat många gånger. Strävandena är egentligen fortfarande desamma, nämligen att vi vill ha rationella betalningsrutiner. Vi är dock litet oense när det gäller vägarna att nå dit.

Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan i betänkande 19 och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Offentlig upphandling m. m.

Anf. 140 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i finansutskottets betänkande nr 25.

Reservation 1 gäller konkurrens mellan den privata och offentliga sektorn. Vi moderater är tillsammans med folkpartisterna eniga i denna fråga och står för den reservationen.

Reservation 3 gäller enhetlig redovisning. Vi är där reserverter tillsammans med folkpartisterna.

Reservation 2 gäller lagreglering av kommunal upphandling. I den reservationen är vi moderater tyvärr ensamma.

Även denna fråga har debatterats många gånger. Det är en fråga som brukar åstadkomma livlig debatt, eftersom vi moderater verkligen förstår värdet av fri konkurrens. Men som jag sade i talarstolen i mitt anförande i föregående ärende är tiden kanske inte lämpad för en ingående debatt. Jag vill därför hänvisa till de reservationer som fogats till utskottets betänkande och hoppas på stöd ifrån kammarens ledamöter.

Anf. 141 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Denna fråga är faktiskt ganska viktig. Vi har markerat detta från folkpartiets sida genom att ta upp problemen i en partimotion. Vi kommer säkert att ha anledning att tala om den offentliga sektorns produktivitet och konkurrensen mellan privata, enskilda, alternativ och monopolliknande företeelser vid flera tillfällen i kammaren. Det gäller inte minst när man diskuterar den s. k. cash limit-problematiken i fråga om den statliga lönepolitiken.

Långtidsutredningen har faktiskt tagit upp den här problematiken i ett särskilt avsnitt. Vi har en ovanligt stor offentlig sektor i Sverige. Produktiviteten i den sektorn är därför av osedvanligt stor betydelse. Långtidsutredningen har hänvisat till att det krävs produktivetsfrämjande konkurrens. Vi har för närvarande ganska lite av detta i Sverige på dessa områden. Det enda sättet att få veta om det är bra eller mindre bra är att pröva. Jag beklagar att finansutskottets majoritet är så motvillig till att pröva något nytt.

Finansutskottets majoritet kan faktiskt inte skilja mellan fördelningspolitiska motiv för finansieringen av vissa sociala tjänster och en konkurrensfrämjande enskild produktion av samma tjänster. Det tycker jag är litet beklagligt.

Jag vill med detta yrka bifall till reservation 1.

Vikten av att ha enhetliga redovisningsprinciper när man jämför t. ex. kommunal egenregiproduktion med enskilda anbud på den öppna marknaden tas också upp. Vi vet sedan gammalt att det föreligger mycket stora problem att få en sådan rättvisande redovisning. Från folkpartiet och

moderaterna har vi markerat att det är viktigt att uppge vilka redovisningsmetoder som används och att de blir så allsidiga som möjligt. Framför allt finns det stora svårigheter beträffande redovisningen av kapitalkostnaderna, vilket alla som varit kommunalt verksamma känner till väl.

Jag skall inte förlänga debatten ytterligare utan ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3 i betänkande 25.

Anf. 142 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Den offentliga upphandlingen har naturligtvis stor betydelse som styrmedel för arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Från centerpartiets sida har vi noterat att den centrala upphandlingen haft negativ betydelse ur regionalpolitisk synpunkt, såsom koncentrationspolitiken har utvecklats. Vi vill ha en översyn av den offentliga upphandlingen mot bakgrund av den koncentrationspolitik som har bedrivits.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 4 i finansutskottets betänkande 25.

Anf. 143 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Vid det här riksmötet har vi haft en stor debatt om dessa frågor. Det var i anslutning till det första betänkandet från finansutskottet. Våra uppfattningar har inte förändrats så mycket på det halvår som gått sedan dess. Jag kan dock med tillfredsställelse notera att antalet reservationer har minskat och att det inte längre finns någon gemensam borgerlig trepartireservation, vilket det fanns vid det förra tillfället.

I reservation 1 tas mycket svepande upp frågor om avskaffande av monopol, att lönsamma statliga bolag skall säljas ut osv. Anne Wibbe var inne litet grand på de här frågorna och menade att utskottsmajoriteten blandar ihop fördelningspolitik och konkurrens. Men vi tycker att när det gäller vissa grundläggande behov för människorna, som vård, omsorg och utbildning, är det viktigt att det är i första hand medborgarnas behov som får styra, utan hänsyn till vars och ens individuella ekonomiska resurser.

Med detta yrkar jag avslag på reservation 1.

I reservation 2 vill moderaterna ensamma att, som Filip Fridolfsson sade, den kommunala upphandlingen skall regleras i lag. Det tycker vi andra är ett intrång i den kommunala självstyrelsen.

Jag yrkar alltså avslag på reservation 2.

Att ha enhetlig redovisning ute i kommunerna av egenregiverksamheten är i och för sig ingen kontroversiell fråga. Det har också arbetats fram en rekommendation av de båda kommunförbunden med förslag om hur man ute i kommunerna enhetligt skall kunna redovisa kommunernas verksamhet. Den bör innebära en god förutsättning för en enhetlig redovisning av egenregiverksamheten, utan att vi på något sätt ger kommunerna pekpinrar om detta.

Jag yrkar alltså avslag på reservation 3.

Slutligen vill jag kommentera den reservation från centerpartiet som Agne Hansson tog upp och som gäller användning av den offentliga upphandlingen som styrmedel i arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Om man skall frånga principen om affärsmässighet när det gäller upphandlingsärendena, är det

enligt vår mening fråga om politiska beslut och inte om beslut som skall fattas av de ställiga myndigheterna.

Med detta yrkar jag avslag på reservation 4.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkande 25 på alla punkter.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

*Sveriges kredit- och
valutapolitiska bered-
skap vid krig eller av-
spärning*

22 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1986/87:31 om Sveriges kredit- och valutapolitiska beredskap vid krig eller avspärning.

Sveriges kredit- och valutapolitiska beredskap vid krig eller avspärning

Anf. 144 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Med den takt vi hållit här i kväll riskerar vi att bli färdiga med debatterna någon gång på onsdag. Jag avser därför att i detta ärende ta den tid i anspråk som jag hade tänkt. Dessutom är detta finansärende till skillnad från de båda föregående faktiskt nytt, och det kan därför vara förtjänt av en liten utläggning.

Bakgrunden till den motion som föranlett finansutskottets betänkande 31 är att jag vid försvarshögskolans chefskurs förra sommaren tillsammans med statssekreteraren för budgetfrågor i finansdepartementet och en chef för en storbank fick i uppgift att föreslå åtgärder för ett tänkt läge, där Sverige sedan några veckors tid till följd av yttre oro genomfört allmän mobilisering under avspärning. Vi fann då att de möjligheter staten har att ingripa i framför allt kreditpolitiskt syfte är helt otillräckliga.

Förutsättningarna skiljer sig starkt från vad som gällde under andra världskriget. Då gick det aldrig så långt som till allmän mobilisering, och varutillförseln, som till en början var utsatt för svåra störningar, förbättrades efter hand.

Men framför allt har det skett stora förändringar i medborgarnas likviditet. Enligt gällande planer skall inkallad personal ges ersättning motsvarande deras sjukpenning. Motivet är att de inte skall hamna i ett sämre läge än de som kvarstår i sina gamla jobb. Det betyder att de i allmänhet undgår nämnvärt inkomstbortfall.

Därtill kommer att medborgarnas banktillgodohavanden är mycket större i dag än för 40 år sedan. Hushållen kan beräknas ha ca 270 miljarder kronor omedelbart tillgängliga på bankkonton. Dessutom förfogar de i mycket stor utsträckning över outnyttjade krediter, t.ex. utrymme på checkräkningar och överskjutande kreditkapacitet hos olika kontokort.

Kombinationen av avspärning och stora omställningar i den inhemska ekonomin måste leda till stor knapphet på sådana varor och tjänster som är föremål för konsumenternas efterfrågan. När mot i stort sett oförändrade

inkomster svarar en starkt minskad mängd nyttigheter, blir följden snabb prisstegring. Erfarenhetsmässigt hjälper det inte med ransoneringar och priskontroll. Man hamnar lätt i galopperande inflation.

En strikt valutakontroll kan i ett sådant läge visserligen styra användningen av utländska betalningsmedel till inköp av för rikets försvar nödvändiga förnödenheter, men den kan inte skapa balans i den inhemska ekonomin. De instrument som återfinns i lagen om kreditpolitiska medel lär inte heller förslå långt. Ett skuldmoratorium, som under andra världskriget, tar sikte på fel problem. Numera är det nämligen räntebetalningarna och inte amorteringarna som är mest betungande. Dessutom är betalningsförmågan i allmänhet inte för liten utan, åtminstone från samhällsekonomisk synpunkt, snarast för stor.

Det är nästan så att man tvingas sätta frågetecken för, om det i vår utvecklade ekonomi över huvud taget är möjligt att i ett spänt läge beordra allmän mobilisering. Tyvärr kan detta av yttre omständigheter ändå bli nödvändigt. Men det krävs då att tänkbara uppkommande problem noggrant har analyserats i förväg och att tillfredsställande beredskap har skapats bl. a. på lagstiftningsområdet. Det kan bl. a. visa sig ofrånkomligt att tills vidare frysa medborgarnas tillgångar på olika bankkonton och att spärra beviljade men ännu ej utnyttjade krediter. Vidare kan det bli nödvändigt att påbjuda något så drastiskt som ett temporärt tvångssparande på löpande inkomster.

Den kreditpolitiska lagstiftningen och valutaregleringen har karaktären av beredskapslagar. Men paradoxalt nog tar de närmast sikte på situationer där krisen inte är så allvarlig som i händelse av krig eller krigsfara. Om Sverige däremot skulle hamna i en situation av avspärning och mobilisering, då räcker beredskapslagarna inte till.

I sitt betänkande hänvisar finansutskottets majoritet till riksbankens planeringsansvar inom totalförsvarets ram. Men som utskottet påpekar avser denna planering främst försörjning med betalningsmedel under krig. Problemet är som sagt inte i första hand att betalningsmedlen inte räcker till utan att de blir för många.

Utskottet hänvisar vidare till den föreskrift i regeringsformen som ger regeringen möjlighet att i krig eller under likartade förhållanden meddela föreskrifter i fall där detta normalt skall ske genom lag. Detta är nog gott och väl, om man bara har tänkt igenom vad som bör föreskrivas. Men av allt att döma är så inte fallet. Det är därför vi moderater begär en genomgång av detta problemområde, så att regeringen kan återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning, som verkligen gör skäl för namnet beredskapslag, dvs. tar sikte på de förhållanden som råder när Sverige befinner sig i ett beredskapstillstånd till följd av krig eller avspärning.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen till finansutskottets betänkande 31.

Anf. 145 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Som Lars Tobisson sade anser utskottsmajoriteten att regeringen har befogenheter att utan att riksdagen antar en särskild lag vidta de åtgärder som Lars Tobisson här har tagit upp. I och för sig kan man, som Lars Tobisson gjorde, säga att man inte riktigt ordentligt har tänkt igenom

vilka åtgärder som bör vidtas. Det är emellertid mycket svårt att redan i fredstid ordentligt tänka igenom allt vad som kan hända i sådana situationer som uppstår vid krig eller krigsfara. Vi i utskottsmajoriteten anser att det viktiga är att slå fast att regeringen har dessa befogenheter. Därmed menar vi att någon särskild lagstiftning inte behövs.

Med det sagda yrkar jag avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

23 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

24 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1986/87:165 Arbetsrättslig beredskapslag

25 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1986/87:K121 av Margitta Edgren (fp)

1986/87:K122 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1986/87:K123 av Carl Bildt m. fl. (m)

1986/87:K124 av Anita Johansson m. fl. (s)

1986/87:K125 av Martin Olsson m. fl. (c)

1986/87:K126 av Karin Ahrland och Hadar Cars (fp)

1986/87:K127 av Bengt Westerberg m. fl. (fp)

Ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (prop. 1986/87:151)

26 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1986/87:24 Sparande (prop. 1986/87:100 delvis och 1986/87:150 delvis)

1986/87:29 Kommunalekonomiska frågor (prop. 1986/87:100 delvis, förnyad
behandling, och 1986/87:150 delvis)

1986/87:34 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Skatteutskottets betänkande

1986/87:52 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utrikesutskottets betänkande

1986/87:17 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1986/87:20 Socialavgifter på vinstandelar (prop. 1986/87:107)

Prot. 1986/87:133
1 juni 1987

Socialutskottets betänkanden

- 1986/87:34 Ekonomiskt stöd till barnfamiljer (prop. 1986/87:100 delvis)
1986/87:35 Statsbidrag till barnomsorgen (prop. 1986/87:117)
1986/87:36 Vissa anslag till omsorg om barn och ungdom (prop. 1986/87:100 delvis)
1986/87:37 Resursfördelning m.m. inom hälso- och sjukvården (prop. 1986/87:114)
1986/87:38 Förbud mot s. k. bastuklubbar m. m. (prop. 1986/87:149)

Kulturutskottets betänkande

- 1986/87:21 De centrala museernas uppgifter och ansvar (prop. 1986/87:97)

Utbildningsutskottets betänkanden

- 1986/87:29 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden
1986/87:30 Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. (prop. 1986/87:150 delvis)
1986/87:31 Organisationen av viss högskoleutbildning (prop. 1986/87:127 delvis)

Trafikutskottets betänkande

- 1986/87:28 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Näringsutskottets betänkanden

- 1986/87:39 Viss ersättning för merkostnader m. m. på grund av följd effekter av Tjernobylylyckan (prop. 1986/87:150 delvis)
1986/87:40 Träfiberprövning (prop. 1986/87:105)

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

- 1986/87:19 Sysselsättningskapande åtgärder (prop. 1986/87:150 delvis)
1986/87:20 Uppskov med behandlingen av vissa motioner

Bostadsutskottets betänkande

- 1986/87:23 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

27 § Kammaren åtskildes kl. 23.02.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.

1986/87:133

Måndagen den 1 juni

Förste vice talmannen 60

Ahrland, Karin (fp) 131, 133, 136, 139, 140, 143, 144

Andersson, Marianne (c) 127

André, Gunilla (c) 131

Aulin, Olle (m) 4, 16, 17, 34, 37, 84, 85, 102

Bildt, Carl (m) 40, 45, 46, 51, 53, 64, 69

Bjelle, Britta (fp) 122, 126, 127

Björk, Gunnar, i Gävle (c) 17, 23, 24, 35, 38, 51, 53

Björzén, Karl (m) 120

Bolander, Gunhild (c) 77

Brunander, Lennart (c) 151, 156

Brännström, Roland (s) 82, 85, 91, 112, 113

Carlsson, Roine, försvarsminister 60, 67, 70

Castberger, Anders (fp) 152, 153

Ekman, Kerstin (fp) 46, 52, 54, 59, 60, 107, 109

Ericson, Björn (s) 159

Ericsson, Göran (m) 134, 138, 140

Eriksson, Jens (m) 147, 150

Ernestam, Lars (fp) 155

Exner, Lahja (s) 119

Fransson, Jan (s) 161

Franzén, Ivar (c) 118

Franzén, Tommy (vpk) 94, 102, 103, 123, 126

Fridolfsson, Filip (m) 162, 163

Gustafsson, Lars (s) 144

Gustavsson, Stina (c) 142

Gustavsson, Åke (s) 98, 103, 104

Göransson, Olle (s) 29, 37, 39, 108, 109

Hansson, Agne (c) 164

Irhammar, Ingbritt (c) 87, 92, 94, 141

Johansson, Olof (c) 55, 59, 66, 68

Komstedt, Wiggo (m) 85, 101, 104

Körlof, Björn (m) 71, 129

Larsson, Kaj (s) 144, 150, 153

Lindblad, Hans (fp) 8, 16, 17, 22, 23, 92, 93

Lindgren, Sylvia (s) 124, 127

Lindström, Ralf (s) 115

Lorentzon, Sven Eric (m) 154

Lövdén, Lars-Erik (s) 136, 139, 140

Lööw, Maj-Lis (s) 116

Persson, Anita (s) 143

Rembo, Sonja (m) 104, 108, 110

Sundgren, Roland (s) 162, 164, 166

Svensson, Evert (s) 113

Söderqvist, Oswald (vpk) 24, 36, 38, 45, 52, 54, 65, 68
Tobisson, Lars (m) 165
Wibble, Anne (fp) 162, 163
Wilson, Carl-Johan (fp) 75
Wohlin-Andersson, Anna (c) 111, 113
Åbark, Ulla-Britt (s) 132

Prot.
1986/87:133